
Vergaderjaar 2018–2019

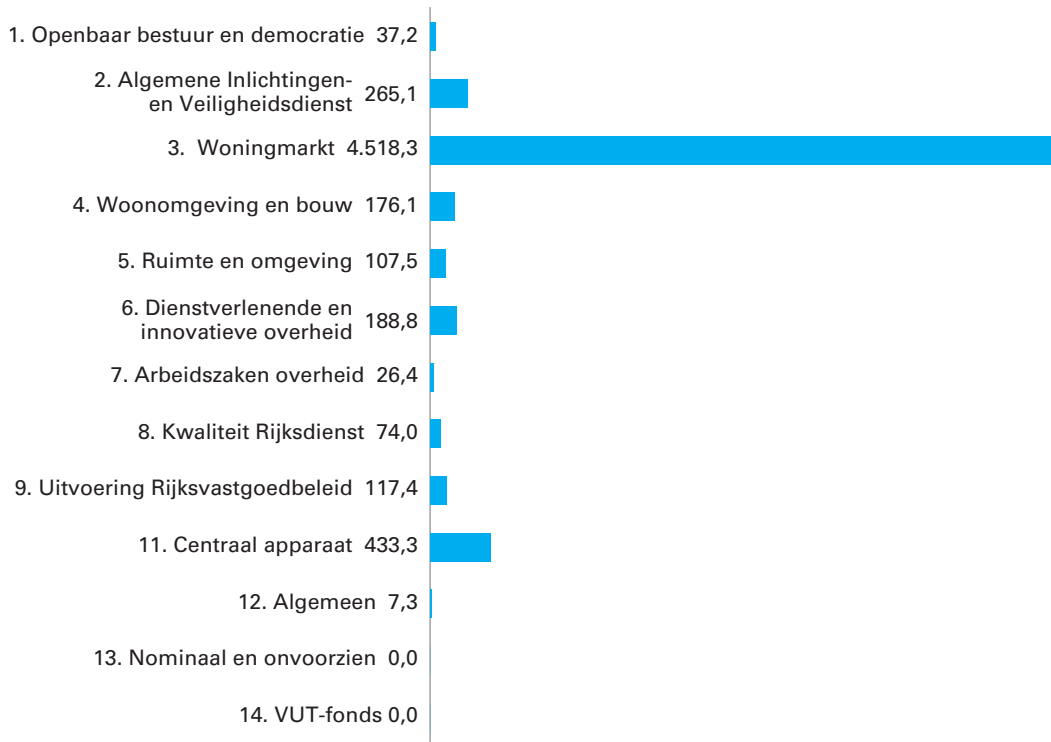
35 200 VII

**Jaarverslag en Slotwet Ministerie van
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties 2018**

Nr. 1

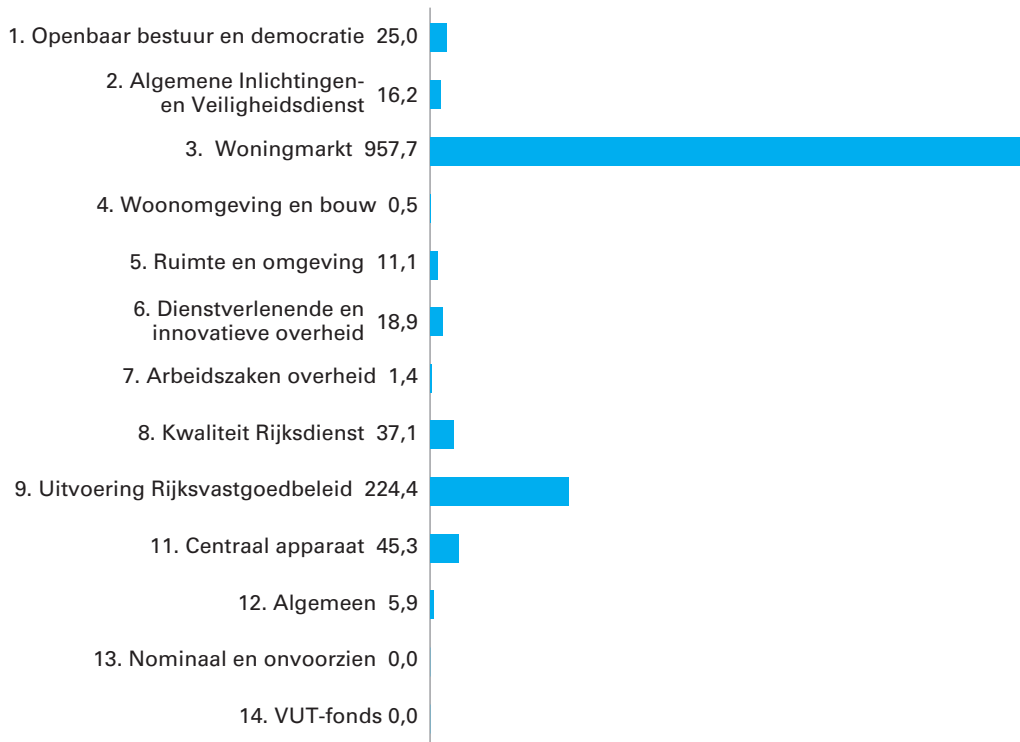
**JAARVERSLAG VAN HET MINISTERIE VAN BINNENLANDSE
ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES (VII)**
Aangeboden 15 mei 2019

Gerealiseerde uitgaven verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (x € 1 mln.)
Totaal € 5.951.401.000,-¹

¹ Door het afronden van de bedragen in miljoenen per artikel, kan er een afrondingsverschil in het totaal op hoofdstukniveau ontstaan.

**Gerealiseerde ontvangsten verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (x € 1 mln.).
Totaal € 1.343.470.000,-¹**

¹ Door het afronden van de bedragen in miljoenen per artikel, kan er een afrondingsverschil in het totaal op hoofdstukniveau ontstaan.

Inhoudsopgave

	Blz.
A. ALGEMEEN	6
1. Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening	6
2. Leeswijzer	9
B. BELEIDSVERSLAG	12
3. Beleidsprioriteiten	12
4. Beleidsartikelen	27
Artikel 1. Openbaar bestuur en democratie	27
Artikel 2. Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst	37
Artikel 3. Woningmarkt	40
Artikel 4. Woonomgeving en bouw	52
Artikel 5. Ruimte en omgeving	65
Artikel 6. Dienstverlenende en innovatieve overheid	78
Artikel 7. Arbeidszaken overheid	96
Artikel 8. Kwaliteit Rijksdienst	101
Artikel 9. Uitvoering Rijksvastgoedbeleid	107
5. Niet-beleidsartikelen	113
Artikel 11. Centraal apparaat	113
Artikel 12. Algemeen	116
Artikel 13. Nominaal en onvoorzien	117
Artikel 14. VUT-fonds	117
6. Bedrijfsvoeringsparagraaf	118
C. JAARREKENING	128
7. Departementale verantwoordingsstaat	128
8. Samenvattende verantwoordingsstaat agent-schappen	129
9. Jaarverantwoording van het baten-lastenagentschap Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG) per 31 december 2018	131
10. Jaarverantwoording van het baten-lastenagentschap Logius per 31 december 2018	141
11. Jaarverantwoording van het baten-lastenagentschap P-Direkt per 31 december 2018	151
12. Jaarverantwoording van het baten-lastenagentschap Uitvoeringsorganisatie Bedrijfsvoering Rijk (UBR) per 31 december 2018	161
13. Jaarverantwoording van het baten-lastenagentschap FMHaaglanden (FMH) per 31 december 2018	170
14. Jaarverantwoording van het baten-lastenagentschap Shared Service Center-ICT (SSC-ICT) per 31 december 2018	179
15. Jaarverantwoording van het baten-lastenagentschap Rijksvastgoedbedrijf (RVB) per 31 december 2018	193
16. Jaarverantwoording van het baten-lastenagentschap Dienst van Huurcommissie (DHC) per 31 december 2018	210
17. Saldibalans	220

18.	WNT-verantwoording 2018 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	235
D.	BIJLAGEN	253
	Bijlage 1: Toezichtsrelaties RWT's en ZBO's	253
	Bijlage 2: Afgerond evaluatie en overig onderzoek	255
	Bijlage 3: Inhuur Externen	265
	Bijlage 4: Overzicht van de burgemeestersbenoe- mingen in 2018	268

A. ALGEMEEN

1. AANBIEDING JAARVERSLAG EN VERZOEK TOT DECHARGE- VERLENING BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

AAN de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

Hierbij bied ik, mede namens de Staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, het departementale jaarverslag van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) over het jaar 2018 aan.

Onder verwijzing naar de artikelen 63 en 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verzoek ik de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties decharge te verlenen over het in het jaar 2018 gevoerde financiële beheer.

Voor de oordeelsvorming van de Staten-Generaal over dit verzoek tot dechargeverlening stelt de Algemene Rekenkamer als externe controleur op grond van artikel 82 van de Comptabiliteitswet 2001 een rapport op. Dit rapport wordt separaat door de Algemene Rekenkamer aan de Staten-Generaal aangeboden. Het rapport bevat de bevindingen en het oordeel van de Rekenkamer over:

- a. het gevoerde financieel beheer en materieel beheer;
- b. de bijgehouden administraties van het Rijk;
- c. de financiële informatie in het jaarverslag;
- d. de betrokken saldibalans;
- e. de totstandkoming van de informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering;
- f. de in het jaarverslag opgenomen informatie over het gevoerde beleid en de bedrijfsvoering.

Bij het besluit tot dechargeverlening worden verder de volgende, wettelijk voorgeschreven, stukken betrokken:

- a. het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2018;
- b. het voorstel van de Slotwet dat met het onderhavige jaarverslag samenhangt;
- c. het rapport van de Algemene Rekenkamer over het onderzoek van de centrale administratie van de schatkist van het Rijk en van het Financieel jaarverslag van het Rijk;
- d. de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer over de in het Financieel jaarverslag van het Rijk, over 2018 opgenomen rekening van uitgaven en ontvangsten over 2018, alsmede over de saldibalans over 2018 (de verklaring van goedkeuring, bedoeld in artikel 83, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001).

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de betrokken Slotwet is aangenomen en voordat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer is ontvangen.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

K.H. Ollongren

Dechargeverlening door de Tweede Kamer

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dat de Tweede Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Tweede Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, ter behandeling doorgezonden aan de voorzitter van de Eerste Kamer.

Dechargeverlening door de Eerste Kamer

Onder verwijzing naar artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 verklaart de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal dat de Eerste Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Eerste Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 64 van de Comptabiliteitswet 2001 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, doorgezonden aan de Minister van Financiën.

2. LEESWIJZER

Algemeen

Voor u ligt het jaarverslag 2018 van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Het jaarverslag 2018 is als volgt opgebouwd:

- A. Een algemeen deel met de dechargeverlening;
- B. Het beleidsverslag over de prioriteiten met de beleidsartikelen en de bedrijfsvoeringsparagraaf;
- C. De jaarrekening met de verantwoordingsstaat; de saldibalans en de WNT-verantwoording;
- D. De bijlagen.

Het beleidsverslag 2018

In het beleidsverslag wordt verslag gedaan van de beleidsprioriteiten die zijn opgenomen in de begroting 2018. Daarnaast worden ook de prioriteiten uit het regeerakkoord van het kabinet Rutte-III toegelicht. Zoals gebruikelijk is ook dit jaar een tabel opgenomen met daarin de realisatie van de beleidsdoorlichtingen.

Beleidsartikelen

In de paragraaf «Beleidsartikelen» wordt meer in detail ingegaan op de verantwoording over de verschillende onderwerpen. De paragraaf kent per beleidsartikel de volgende opzet:

- A. Algemene doelstelling;
- B. Rol en verantwoordelijkheid;
- C. Beleidsconclusies;
- D. Tabel Budgettaire gevolgen van beleid;
- E. Toelichting op de financiële instrumenten.

De paragraaf «Niet-beleidsartikelen» kennen een andere indeling, te weten:

- A. Tabel Budgettaire gevolgen;
- B. Toelichting op de financiële instrumenten.

Toelichting op financiële instrumenten

In de toelichting op de financiële instrumenten wordt aangegeven waarvoor de financiële overdracht in het begrotingsjaar is aangewend. Verschillen tussen de budgettaire raming en de realisatie in het verslagjaar worden toegelicht, hierbij wordt indien van toepassing verwezen naar de eerste en tweede supplettoire begrotingswetten of de Slotwet.

Voor de omschrijving van de rol en verantwoordelijkheid bij de beleidsartikelen is de begroting 2018 als basis gebruikt. Hierbij zijn de wijzigingen in de rol en verantwoordelijkheid uit het regeerakkoord verwerkt bij de betreffende artikelen. Hiervoor zijn de formuleringen zoals opgenomen in de begroting 2019 gebruikt.

Bedrijfsvoeringsparagraaf

In het jaarverslag Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties 2018 is een bedrijfsvoeringparagraaf opgenomen. Hierin wordt verslag gedaan over specifieke punten in de bedrijfsvoering van het begrotingshoofdstuk Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) en begrotingshoofdstuk Koninkrijksrelaties (IV).

Baten-lastenagentschappen

Het jaarverslag van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties bevat tevens de jaarverantwoording van een aantal agentschappen, te weten de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG), Logius, P-Direkt, Uitvoeringorganisatie Bedrijfsvoering Rijk (UBR), FMHaaglanden (FMH), Shared Service Center-ICT (SSC-ICT), Rijksvastgoedbedrijf (RVB) en de Dienst van de Huurcommissie (DHC).

De jaarrekening 2018

In de jaarrekening treft u de verantwoordingsstaat voor de begroting van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties 2018 en de saldibalans met toelichting aan. De Slotwet wordt als een apart kamerstuk gepubliceerd. In de jaarrekening zijn de financiële verantwoordingen van de baten-lastenagentschappen opgenomen. Tevens maakt de WNT-bijlage hier onderdeel van uit.

De bijlagen

In het jaarverslag Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties 2018 zijn bijlagen opgenomen inzake toezichtsrelaties zelfstandige bestuursorganen (ZBO) en rechtspersonen met een wettelijke taak (RWT), afgerond evaluatie- en overig onderzoek, inhuur externen en een overzicht van de burgemeestersbenoemingen in 2018.

Groeiparagraaf

Als gevolg van het regeerakkoord Rutte-III hebben er meerdere herindelings plaatsgevonden tussen BZK en de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en Economische Zaken en Klimaat (EZK). Dit heeft geleid tot de volgende veranderingen ten opzichte van het jaarverslag 2017:

- In 2018 is de begroting Wonen en Rijksdienst (XVIII) geïntegreerd in de begroting van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII).
- De overkomst van het dossier digitale overheid voor bedrijven van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) is verwerkt in artikel 6.
- Daarnaast is artikel 5 toegevoegd waarin de overkomst van de onderdelen ruimtelijke ordening en omgevingswet van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) is verwerkt.

Voor nadere toelichting wordt verwezen naar betreffende artikelen en de bedrijfsvoeringsparagraaf.

Focusonderwerp

De Tweede Kamer heeft voor de verantwoording 2018 een focusonderwerp aangewezen: «de onderbouwing van de ramingen van inkomsten en uitgaven». Het focusonderwerp is onderdeel van het Financieel Jaarverslag van het Rijk (FJR). Naast een algemene tekst over ramingen aan de inkomsten- en uitgavenkant van de begroting wordt het focusonderwerp geïllustreerd middels een aantal specifieke casussen. Deze casussen hebben geen betrekking op de begrotingen van BZK.

Overgangsrecht Comptabiliteitswet

Op grond van het overgangsrecht in artikel 10.2 van de Comptabiliteitswet 2016 blijven voor de presentatie en inrichting van de jaarverslagen en slotwetten over 2018 de bepalingen uit de Comptabiliteitswet 2001 en de daarop berustende bepalingen van toepassing zoals deze golden voor de inwerkingtreding van de Comptabiliteitswet 2016 per 1 januari 2018. Voor de dechargeverlening inzake het jaar 2018 over het gevoerde financieel

beheer en materieelbeheer zijn de bepalingen van de Comptabiliteitswet 2016 en de daarop gebaseerde regelgeving van toepassing. Dit is conform de brief aan het parlement over het overgangsrecht in de Comptabiliteitswet 2016 (Vergaderjaar 2018–2019, [34 426, nr. 33](#)). Om die reden moet telkens bij de verwijzingen naar de bepalingen van de Comptabiliteitswet worden gelezen de artikelen van de Comptabiliteitswet 2001 voor de presentatie en inrichting en voor de begrotingsuitvoering de artikelen van de Comptabiliteitswet 2016 conform de transponeringstabel bij de Comptabiliteitswet 2016, [Stb. 2017, 139](#).

Art. in CW 2016	Art. in CW 2001
3.2 – 3.4	19, eerste lid; 21, eerste en tweede lid
3.5	22, eerste lid; 26, eerste lid
3.8	58, eerste lid, onderdeel a, en derde lid; 61, derde lid
3.9	58, eerste lid, onderdeel b en c
2.37	60, tweede en derde lid; 63, eerste en vierde lid
2.35	61, tweede tot en met vierde lid
2.40	64
7.12	82, eerste lid; 83, eerste lid
7.14	82, vijfde lid; 83, tweede tot en met vierde lid

B. BELEIDSVERSLAG BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKS-RELATIES

3. BELEIDSPRIORITEITEN

Inleiding

In de Thorbeckelezing van oktober 2018 is benadrukt dat het openbaar bestuur met zijn tijd moet meebewegen. Anders kan het openbaar bestuur niet naar behoren functioneren. In de negentiende eeuw was dit ook de oproep van Thorbecke; een roep om een moderne overheid. Het afgelopen jaar heeft het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) belangrijke stappen gezet om onze democratie en bestuur aan te passen aan deze tijd.

BZK staat voor een sterke en levende democratie en een slagvaardig openbaar bestuur waar inwoners uit het hele Koninkrijk op kunnen vertrouwen. Nu en in de toekomst. Als één moderne overheid zorgen we samen met medeoverheden dat mensen in hun dagelijks leven ervaren dat het beter gaat. Dat zij prettig samen kunnen wonen in betaalbare, veilige en energiezuinige woningen in een buurt waar iedereen meetelt en meedoet. We willen dat alle mensen het gevoel hebben dat de overheid er voor hen is.

Samen meer bereiken als één overheid

Een sterk openbaar bestuur is een openbaar bestuur dat de krachten bundelt. Onder regie van de Minister van BZK is het kabinet op 14 februari 2018 gestart met het interbestuurlijk programma (IBP) waarin Rijk, gemeenten, provincies en waterschappen ambities hebben neergelegd over de gezamenlijke aanpak van enkele grote maatschappelijke opgaven van deze tijd, zoals de transitie naar duurzame energie, het tegengaan van eenzaamheid en het terugdringen van het aantal mensen met problematische schulden. BZK bevordert de interbestuurlijke samenwerking en voortgang van de maatschappelijke opgaven door de trekkers van de opgaven te ondersteunen met het vinden van de juiste kennis en expertise.

Deze voor onze inwoner belangrijke veranderingen en opgaven hebben we niet alleen samen met medeoverheden aangepakt. Ook de uitvoeringsorganisaties van BZK hebben dagelijks bijgedragen aan de aanpak van maatschappelijke opgaven. Het meest expliciete voorbeeld daarvan is het Regionaal ontwikkelprogramma van het Rijksvastgoedbedrijf (RVB). Het RVB heeft acht projecten opgezet om rijksvastgoed in te zetten voor maatschappelijk opgaven waaronder energietransitie en circulaire economie, versnellen van de woningbouw en werkgelegenheid en arbeidsparticipatie.

De regio is de plek waar kansen en uitdagingen samenkomen, maar iedere regio kampt weer met eigen uitdagingen. Met het afsluiten van Regio Deals in 2018 is een stevige impuls gegeven aan het wegwerken van de sociaaleconomische en fysieke achterstandspositie in Rotterdam-Zuid, de versterking van een duurzame economische structuur in Zeeland, het uitbouwen van de positie van Brainport en het beter benutten van het potentieel van het technologisch hart van de Europese ruimtevaart. Daarnaast zijn twaalf regio's geselecteerd om in het voorjaar van 2019 een Regio Deal mee te sluiten, waaronder ook grensgebieden en/of gebieden die te maken hebben met bevolkingsdaling, zoals Noordoost Fryslân,

Zuidoost Drenthe, Twente, Achterhoek en Parkstad Limburg. De voorbereidingen voor deze deals zijn gestart.

Driekwart van de Nederlandse bevolking woont in de stad en dit aantal neemt alleen maar toe. Steden zijn een motor voor economische groei, maar tegelijkertijd staat de sociale en fysieke leefbaarheid in steden stevig onder druk. De in 2018 afgeronde City Deals hebben o.a. het volgende opgeleverd:

Vanuit de City Deal «naar een digitale woonomgeving» zijn er ongeveer 5.000 woningen gedigitaliseerd. De deal wordt voortgezet in de samenwerkingsvorm onder de titel Connect-NL. De ambitie van Connect-NL en de provincie Noord-Brabant is om dit op te schalen naar ten minste 15.000 woningen. Dit helpt bewoners bij het krijgen van inzicht in de verduurzamingsmogelijkheden van hun huis en de bijbehorende kosten. Tegelijkertijd is er binnen de City Deal gewerkt aan het inventariseren van belemmeringen en juridische vraagstukken op het gebied van privacy, opslag en beheer van data en standaardisatie.

De City Deal Circulaire Stad heeft regionale strategieën opgeleverd om tot een circulaire stad te komen. De ervaringen van de steden en onderzoeksresultaten worden gebruikt in de ontwikkeling van circulair bouwbeleid. De City Deal «woning abonnement» is een katalysator voor «gebouw gebonden financiering». In regio's met bevolkingsdaling komen strategische opgaven uit de Nationale Omgevingsvisie, zoals de ontwikkeling van het landelijk gebied, de energietransitie en fysieke en sociale leefbaarheid bij elkaar in hetzelfde gebied. Omdat deze regio's kunnen bijdragen aan de transitie in heel Nederland heeft de Minister van BZK een nieuwe koers voor het programma aangekondigd. Samen met zes regio's, betrokken provincies en departementen worden maatwerktrajecten (in de krimpregio's: Noordoost Fryslân, Zuidoost Drenthe, Twente, Achterhoek en Parkstad Limburg) gestart, als ook twee expertisetrajecten (Oost Groningen en Zeeuws-Vlaanderen).

Grensregio's kunnen groeiregio's worden wanneer de mogelijkheden aan weerszijden van de grens worden benut, maar dat gaat niet vanzelf. In 2018 zijn nieuwe samenwerkingsinitiatieven met Nedersaksen, Noordrijn-Westfalen en Vlaanderen gestimuleerd. Op diverse terreinen is, samen met departementen, euregio's en andere partijen, gewerkt aan het oplossen van ervaren knelpunten op het terrein van de grensoverschrijdende arbeidsmarkt en economie, onderwijs (diploma-erkenning, buurtaalonderwijs, stages) en mobiliteit. Verder zijn de grensstatistieken geëvalueerd, is een plan van aanpak voor grenseffecten opgesteld en zijn afspraken gemaakt over de structurele financiering van de grensinformatiepunten. Tot slot is in het najaar van 2018 de governance rondom de aanpak van grensoverschrijdende samenwerking bekrachtigd, tijdens regeringsonmoetingen met Noordrijn-Westfalen, Vlaanderen en bestuurlijk overleg met Nedersaksen. In deze governance is gekozen voor een meer thematische en regionaal gedifferentieerde aanpak, om de verschillende opgaven passend op te kunnen pakken ([Kamerstukken II 2018/2019, 32 851, nr. 51](#)).

Vernieuwing van de democratie en openbaar bestuur

Mensen moeten het gevoel hebben dat de overheid er voor hen is. Nederland digitaliseert en dat biedt grote kansen om dingen slimmer te doen. We willen als overheid, in de meest brede zin van het woord, die kansen benutten. Tegelijkertijd willen we dat de overheid toegankelijk blijft voor iedereen ([Kamerstukken II 2017/18, 26 643, nr. 549](#)), met respect voor

de kernwaarden van onze democratie waaronder privacy, zelfbeschikking en gelijkheid. Integrale, inclusieve dienstverlening, rekening houdend met doenvermogen is daarom ons uitgangspunt en één van de speerpunten uit NL DIGIbeter, onderdeel van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie «Nederland Digitaal» ([Kamerstukken II 2017/18, 26 643, nr. 541](#)). NL DIGIbeter, een meerjarige brede agenda richt zich op de overheid en het contact met burgers en ondernemers. Onder regie van BZK en in nauwe samenwerking met medeoverheden, marktpartijen, maatschappelijke organisaties en wetenschap wordt de agenda uitgevoerd. In 2018 zijn we gestart met de nationale dialoog over publieke waarden en grondrechten in relatie tot nieuwe technologie. In december is het eerste verkennende onderzoek naar het gebruik van algoritmen binnen de overheid, vergezeld van een beleidsreactie aan de Tweede Kamer aangeboden ([Kamerstukken II 2018/19, 26 643, nr. 588](#)) en stemde het kabinet in met het [wetsvoorstel elektronische publicaties](#). De ontwikkelingen op het gebied van digitalisering gaan razendsnel. Om ervoor te zorgen dat onze agenda dit tempo kan bijbenen, wordt NL DIGIbeter ieder jaar bijgewerkt.

Gericht op de ondersteuning van mensen die moeite hebben mee te komen in de huidige (digitale) samenleving, is in december de aanpak Digitale Inclusie naar de Kamer gestuurd ([Kamerstukken II 2018/19, 26 643, nr. 583](#)). De focus in dienstverlening op maat is in 2018 verlegd naar het verbeteren van de kwaliteit en toegankelijkheid. Deze aanpak is overheidsbreed en in samenwerking met het veld tot stand gekomen. Door deze brede aanpak kan een grotere groep Nederlanders digitaal vaardig worden. Naast deze aanpak levert het Ministerie van BZK een bijdrage aan digitale inclusie via de machtigingsfunctie. Dit is de mogelijkheid voor burgers, bedrijven en andere organisaties om iemand te machtigen in hun relatie met de overheid. In juli is de kamer over het programmaplan Machtigen geïnformeerd ([Kamerstukken II 2017/18, 26 643, nr. 552](#)). Op deze manier is het mogelijk bijvoorbeeld je dochter of broer te machtigen voor MijnOverheid.

De dienstverlening van MijnOverheid is in het afgelopen jaar stap voor stap verder verbeterd. MijnOverheid wordt een plek waarbij de burger zelf regie op zijn of haar gegevens kan (laten) voeren. Zo is er een Berichtenbox-app beschikbaar gekomen en is de activatie voor nieuwe gebruikers versimpeld. De overheid stimuleert gebruikers van MijnOverheid om hun berichten te lezen en hun e-mailadres actueel te houden. Bij deze verbeteringen worden gebruikersgroepen nauw betrokken.

Naast deze resultaten zijn in 2018 ook een aantal belangrijke resultaten behaald in de ontwikkeling van de basisinfrastructuur voor de digitale overheid (GDI). Zo is bijvoorbeeld het wetsvoorstel Digitale Overheid naar de kamer gestuurd ([Kamerstukken II 2018, 34 972](#)). Dit wetsvoorstel regelt dat burgers en bedrijven veilig en betrouwbaar kunnen inloggen bij de overheidsorganisaties. De wet geeft ook de mogelijkheid het gebruik van open ICT-standaarden te verplichten. In september is de eIDAS-Verordening in werking getreden die Europese burgers de mogelijkheid geeft met een Europees inlogmiddel toegang te krijgen tot alle digitale dienstverlening van de overheid.

We zijn een heel eind op weg met de Omgevingswet. Met de publicatie van vier besluiten (Omgevingsbesluit ([Staatsblad 2018, 290](#)), Besluit bouwwerken leefomgeving ([Staatsblad 2018, 291](#)), Besluit kwaliteit leefomgeving ([Staatsblad 2018, 292](#)), Besluit activiteiten leefomgeving

([Staatsblad 2018, 293](#)) in het Staatsblad, is bij de stelselherziening Omgevingswet een belangrijke mijlpaal behaald. Deze vier besluiten bieden een brede grondslag voor regels en voorschriften met betrekking tot procedures, voor burgers, bedrijven en het bevoegd gezag. Daarnaast is in 2018 het [Invoeringswet Ruimtelijke Ordening](#) in consultatie geweest, is de Invoeringswet naar de Tweede Kamer verzonden voor behandeling en is Aanvullingswet Bodem ([Kamerstukken II 2017/18, 34 861, nr. 2](#)) door de Tweede Kamer aangenomen. Ook is in december de Vernieuwde Crisis- en herstelwet ([Staatsblad 2018, 438](#)) als opmaat naar de Omgevingswet aangenomen door de Tweede Kamer.

Daarnaast is na acht kwartalen van ontwikkelen eind 2018 een eerste integrale bèta versie van de landelijke voorziening van het DSO opgeleverd. Ook zijn er stabiele versies van standaarden gepubliceerd waarmee softwareleveranciers van gemeenten, provincies en waterschappen kunnen starten met het bouwen van de koppelingen tussen lokale systemen en de landelijke voorziening. In nauwe afstemming met Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), Interprovinciaal Overleg (IPO) en Unie van Waterschappen (UvW) zijn afspraken gemaakt over het toekomstige beheer van het Digitale Stelsel Omgevingswet (DSO-LV), resulterend in een beheerovereenkomst die in december door de Minister en de koepels is ondertekend.

Voor de komende jaren heeft het kabinet dit jaar een vernieuwingsagenda opgesteld, om het verkiezingsproces te versterken. Deze vernieuwingsagenda is in nauwe samenwerking met de gemeenten die belast zijn met de organisatie van de verkiezingen opgesteld. Het uitgangspunt is dat iedereen die dat wil, moet kunnen volgen hoe de uitslag wordt berekend. Daarmee krijgen burgers vertrouwen in de digitale hulpmiddelen, die transparant en controleerbaar zijn. Daar werken wij als BZK aan. Verder willen we het stemmen toegankelijker maken en kiezers waar nodig hulp bieden. De voorbereidingen voor de realisatie van deze agenda zijn in 2018 gestart ([Kamerstukken II 2017/18, 31 142, nr. 83](#)).

Om tot een levende democratie te komen, waar burgers mee kunnen doen, is er in het afgelopen jaar een impuls gegeven aan de versterking en vernieuwing van de lokale democratie en het lokaal bestuur. Vanuit het Plan van aanpak Versterking lokale democratie ([Kamerstukken II 2017/18, 34 775-VII, nr. 69](#)) en bestuur en het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie (Initiatief van BZK, de VNG en de beroeps- en belangenverenigingen) zijn activiteiten ondernomen, gericht op de verbinding tussen inwoners en bestuur, de ondersteuning van politieke ambtsdragers in de lokale democratie en een grotere weerbaarheid van het lokaal bestuur. Dit heeft onder andere geleid tot de ondersteuning van gemeenten om ruim baan te geven aan bewonersinitiatieven en Right to Challenge, een digitale leeromgeving voor raadsleden en gemeenteraden, verschillende proeftuinen digitale democratie en een verhoogde raadsvergoeding voor alle raadsleden in kleine gemeenten. Een groot deel van deze instrumenten werd gepresenteerd op de Dag van de lokale democratie op 16 november 2018.

Naast deze activiteiten is het afgelopen jaar geïnvesteerd in goede toerusting van al die raadsleden die dagelijks, met toewijding en hart voor de publieke zaak, werk maken van onze democratie. Zo is met de VNG overeengekomen dat de raadsvergoeding voor alle raadsleden in kleine gemeenten wordt verhoogd (Tweede Kamer, vergaderjaar 2018–2019, [35 000 VII, nr. 37](#)), is er een nieuw rechtspositiebesluit in werking

getreden, waarin randvoorwaarden zijn gecreëerd voor een passende pensioenvoorziening voor raadsleden. Daarnaast zijn de mogelijkheden voor ondersteuning en functiegerichte scholing van politieke ambtsdragers verbeterd en kunnen alle raadsleden sinds maart 2018 gebruik maken van een geactualiseerd scholings- en professionaliseringsaanbod en een digitale leeromgeving. Maar investeren in de lokale democratie is breder, bijvoorbeeld in een krachtige gemeenteraad. Tussen BZK en de Vereniging van Griffiers is een Democratiepact gesloten ten behoeve van de professionalisering van griffiers. Verder is een pilot contactpunt ingericht voor de ondersteuning van lokale en decentrale politieke partijen die niet vertegenwoordigd zijn in de Tweede Kamer.

In maart 2019 zijn de Staten- en Waterschapsverkiezingen, waarna er weer nieuwe leden geïnstalleerd zullen worden. Voor deze leden hebben we het afgelopen jaar een digitale leeromgeving klaargezet zodat Statenleden en leden van het algemeen bestuur van Waterschappen een vliegende start kunnen maken in hun rol als volksvertegenwoordiger. Met deze en bovengenoemde maatregelen voor goed toegeruste volksvertegenwoordigers wordt tegemoetgekomen aan de adviezen van de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) in het rapport «Voor de publieke zaak».

Werken aan maatschappelijke opgaven vergt dat ambtenaren in processen van co-creatie en co-realisatie samenwerken met externe partijen. Het Interdepartementaal Platform Integriteit Management (IPIM) onderzocht samen met andere publieke werkgevers en experts waar ambtenaren dan tegenaan lopen, welke dilemma's zij ervaren en hoe zij geholpen kunnen worden zo'n proces op integere wijze vorm te geven. Belangrijke uitdagingen liggen op het gebied van informatiedeling, creativiteit en loyaliteit. Voldoende flexibiliteit binnen organisatieprocessen en voldoende ruimte en steun van de ambtelijke leiding blijken belangrijke factoren.

Bescherming van de democratie en grondrechten

In 2018 is nadrukkelijk aandacht besteed aan het thema weerbaar bestuur. Met 30 relevante organisaties is het Netwerk Weerbaar Bestuur opgericht, dat activiteiten en bijeenkomsten organiseert rond de veiligheid en integriteit van politieke ambtsdragers en versterking van kwetsbare werkprocessen binnen gemeenten om ondermijning vanuit georganiseerde criminaliteit tegen te gaan. Voor bewustwording en handelingsperspectief rond bedreiging van politieke ambtsdragers zijn in 2018 daarvoor onder meer een zelfscan veiligheid politieke ambtsdragers, een woningscan voor burgemeesters en wethouders en een Onderningsapp voor bestuurders en volksvertegenwoordigers gelanceerd en zijn gratis trainingen Omgaan met intimidatie en bedreigingen voor burgemeesters en wethouders beschikbaar gesteld. Ter versterking van het integriteitsbeleid is voorts onderzocht hoe de screening van kandidaat-bestuurders kan worden aangescherpt. Dit leidt begin 2019 tot een basisscan integriteit en in de loop van 2019 tot wetgeving inzake een verplichte VOG voor wethouders.

De bestuurlijk-preventieve aanpak van ondermijning heeft zich in 2018 gericht op de ontwikkeling van een gebiedsgerichte aanpak van geleghedenstructuren. Met analyse van (big)data is de uitvoering van de city deal Zicht op Ondermijning verder voortgezet. In samenwerking met onder meer het Ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) en het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK), medeoverheden en maatschappelijke instellingen is de Actie-agenda Vakantieparken opgezet,

met concrete activiteiten die in 2019 en 2020 worden uitgevoerd. In de Leerkring gebiedsgerichte aanpak ondermijning delen gemeenten periodiek hun ervaringen.

Voor het tegengaan van antidemocratische tendensen en ongewenste buitenlandse inmenging is in 2018 samen met SZW een afwegingskader problematisch gedrag ontwikkeld. Daarnaast is – met het oog op de verkiezingen in 2019 – ingezet op de aanpak van desinformatie, onder meer door de voorbereiding van een bewustwordingscampagne die begin 2019 wordt uitgevoerd.

Via de impuls Weerbaar Bestuur is in samenwerking met 24 gemeenten gestart met activiteiten die kunnen bijdragen aan beleidsontwikkeling en -innovatie op bovengenoemde onderdelen van de aanpak van weerbaar bestuur. Ook hebben elf provincies impulsvoorstellen ingediend voor de aanpak van vakantieparken. De betrokken gemeenten en provincies hebben hiervoor een financiële bijdrage ontvangen en cofinanciering geregeld. Via de websites <http://www.politiekeambtsdragers.nl> en <http://www.weerbaarbestuur.nl> zijn diverse instrumenten beschikbaar.

De verantwoordelijkheid van BZK in relatie tot de bescherming van de democratie en grondrechten gaat verder dan de weerbaarheid van bestuur. De AIVD staat voor de nationale veiligheid door tijdig dreigingen en risico's te onderkennen die niet direct zichtbaar zijn. Nationale veiligheidsbelangen worden voortdurend bedreigd door terrorisme, cyber-, inlichtingenactiviteiten en heimelijke (politieke) beïnvloeding door statelijke actoren in een veranderende geopolitieke context. De huidige jihadistische dreiging kenmerkt zich door een «nieuw normaal», namelijk een voortdurende dreiging van aanslagen in en tegen het Westen van mondiaal opererende jihadistische organisaties en lokale jihadistische bewegingen of radicaal-islamistische individuen. Dat manifesteerde zich in 2018 met een drietal incidenten waarbij enkele slachtoffers zijn gevallen. Daarnaast zijn diverse aanhoudingen verricht van personen die voorbereidingen voor aanslagen troffen. Eind september arresteerde de politie, na informatie van de AIVD, zeven jihadisten die een aanslag wilden plegen waarbij veel slachtoffers hadden moeten vallen. De dreiging van aanslagen door jihadisten die zijn geïnspireerd, gestimuleerd of aangestuurd door ISIS blijft aanwezig, ondanks het feit dat van het zogenaamde «kalifaat» nog nauwelijks grondgebied over is. Ook Al Qaida blijft de intentie houden het Westen te treffen.

Binnen de radicale islam focust de AIVD zich met name op het salafisme en heeft de AIVD een aantal uitgebreide analyses over het salafisme opgesteld. Ook probeert de AIVD de invloed van buitenlandse financiering van de activiteiten van salafisten in kaart te brengen. In dit kader heeft de AIVD het afgelopen jaar briefings verzorgd aan diverse gemeenten en andere overheidspartners. Landen neigen er steeds meer naar om hun eigen belangen te beschermen. Staten schuwen niet om via (digitale) spionage of sabotage hun eigen economische en/of politieke positie te verstevigen. De bedrijven die een vitale rol spelen in ons land hebben we geïnformeerd over spionage- en sabotagerisico's. Een complicerende factor bij deze risico's is dat specifieke (vitale) bedrijven werk uitbesteden aan bedrijven in andere landen die soms zeer nauwe banden met de staat of zelfs inlichtingendiensten hebben. Hierdoor kunnen andere landen belangrijke Nederlandse organisaties mogelijk beïnvloeden en/of daar effectiever spioneren. Daarnaast heeft in 2018 een prioritering en versnelling plaatsgevonden voor het inrichten van detectiefaciliteiten om

(spionage)dreiging binnen het netwerkverkeer richting departementen te kunnen onderkennen. De AIVD werkt intensief samen met onder andere de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) en het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC) om gevaren te onderkennen en in te dammen.

Door globalisering en digitalisering lijken grenzen nauwelijks meer te bestaan. Staten schuwen niet om via (digitale) spionage of sabotage hun eigen economische en/of politieke positie te verstevigen. Landen zetten digitale en klassieke middelen in met het doel om menings- en besluitvorming in Nederland in een voor hun gunstige richting te beïnvloeden. Ook zijn er landen die invloed proberen te houden op mensen die ooit geëmigreerd of gevlucht zijn naar Nederland. Daarbij is ook sprake van intimidatie van en geweld richting deze zogenaamde «tweede gemeenschappen». De AIVD heeft normbeelden opgesteld over mogelijke risico's van migratie voor de nationale veiligheid. Deze vormden input voor de taskforce van het Ministerie van Buitenlandse Zaken ter ondersteuning van het lidmaatschap van Nederland van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties.

Per 1 mei 2018 is de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 ([Wiv 2017](#)) in werking getreden. Deze wet zorgt voor een modernisering van de bevoegdheden van de AIVD en meer waarborgen voor de persoonlijke levenssfeer van burgers. Een van die waarborgen is de instelling van de onafhankelijke Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB) die de toestemming van de Minister voor de inzet van een bijzondere bevoegdheid toetst op rechtmatigheid, voorafgaand aan de inzet. In de eerste rapportages van de Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB) en ook Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) van eind 2018 wijzen deze commissies erop dat (delen van) de processen en systemen nog niet voldoende op orde zijn. De implementatie van de nieuwe Wiv vergt veel van de diensten. De Minister heeft aan de Tweede Kamer laten weten dat na de inwerkingtreding van de Wiv 2017 bleek dat de nieuwe wet meer impact op de diensten heeft dan bij de totstandkoming van de wet werd gedacht.

Wonen in energiezuinige woningen en in een prettige leefomgeving

Het klimaatakkoord heeft een forse stempel gedrukt op 2018 waarbij samen met departementen, medeoverheden en sectoren is gewerkt om de ambitie uit het regeerakkoord om 49% CO₂-reductie te bereiken uit te werken. Het eerste resultaat is het ontwerp-klimaatakkoord dat op 21 december aan de Tweede Kamer is aangeboden ([Kamerstukken II 2018/19, 32 813, nr. 263](#)). Het programma Nederland Circulair is in 2018 aan de Kamer aangeboden, waarin de ambitie is uitgesproken 50% minder primaire grondstoffen in 2030 te gebruiken ([Kamerstukken II 2017/18, 32 852, nr. 59](#)). Dit kabinetsprogramma wordt uitgevoerd in samenwerking met partijen uit de bouw, te weten marktpartijen, consumenten, andere overheden en kennisinstellingen.

Regelgeving is tegen het licht gehouden om mogelijke belemmeringen voor de energietransitie op te heffen. In 2018 is het gebruik van aardgas bij nieuwbouw van woningen niet meer toegestaan ([Staatsblad 2018, 197](#)) en is gewerkt aan de nieuwe energieprestatie-eisen voor de nieuwbouw, een belangrijke stap in de richting van een CO₂-neutrale gebouwde omgeving.

In 2018 heeft de Taskforce van de Bouwagenda een programmatische aanpak verder uitgewerkt waarin aan de hand van een aantal overkoepelende thema's (roadmaps) het uitvoeringsprogramma is vormgegeven. Het doel hiervan is de bouwsector toekomstbestendig maken. Het bedrijfsleven, kennisinstellingen en de overheid werken samen om de bouwsector te versterken, bijvoorbeeld door het verduurzamen van woningen en een effectiever gebruik van grondstoffen. Gezien de opgave om de woningvoorraad te verduurzamen en het toenemend personeelstekort in de bouw is het van groot belang dat partijen in de bouw gezamenlijk werken aan innovatieve en kostenbesparende oplossingen. Vanaf 2023 mogen kantoren met een oppervlakte van 100m² of meer, met uitzondering van monumentale panden en enkele andere categorieën, alleen nog gebruikt worden als zij minstens energielabel C hebben ([Kamerstukken II, 2016/17, 30 196, nr. 485](#)).

Als onderdeel van een interbestuurlijk Programma Aardgasvrije Wijken is gestart met de selectie van grootschalige proeftuinen om buurten en wijken aardgasvrij te maken. De ervaringen uit de proeftuinen moeten leiden tot een aanpak die haalbaar en betaalbaar is. Ook is een start gemaakt met het Innovatieprogramma aardgasvrije en frisse basisscholen. Met dit programma worden in circa tien pilots schoolgebouwen verduurzaamd tot aardgasvrije scholen met een goed binnenklimaat, met een opschaalbare aanpak.

Bij 90% van de labelplichtige transacties in de koopsector in 2018 is het energielabel overhandigd (bron: Kadaster/RVO). Ook de voorlichtingscampagne «Energie besparen doe je nu» is voortgezet, gericht op particuliere woningeigenaren en VvE's. De Subsidieregeling energiebesparing eigen huis (SEEH) is in 2018 verlengd tot 2022. Het beroep op deze regeling is gegroeid en ook VvE's vragen nu subsidie aan voor de onder meer groene meerjaren onderhoudsplannen.

Het beroep op het Nationaal Energiebespaarfonds (NEF) met laagrentende financiering voor individuele huiseigenaren en VvE's was in 2018 zo groot dat het fonds werd uitgeput. Om deze reden zijn in 2018 vanuit de Rijksbegroting middelen toegevoegd aan het NEF, waarmee het NEF ook weer nieuw geld van private kredietverstrekkers zal aantrekken, zodat nogmaals € 300 mln. aan leningen kan worden verstrekt. In de huursector heeft BZK in 2018 een versnelling van de energiebesparing nagestreefd door onder meer de Stimuleringsregeling energieprestatie huursector (STEP), welke succesvol en volledig uitgeput is.

In 2018 nam wederom de vraag naar woningen toe, vooral in enkele grote stedelijke gebieden van het land. Deze woningbehoefte blijft stijgen en draagt bij aan verder oplopende krapte en stijgende prijzen op de woningmarkt. De overkomst van de omgevingswet en ruimtelijke ordening naar BZK maakt het mogelijk de regionale ontwikkeling en de bouwopgave integraal aan te sturen. Zo is met het opstellen van de notitie «Kabinetsperspectief NOVI» ([Kamerstukken II, 2018/19, 34 682, nr. 6](#)) de eerste stap gezet richting de ontwerp-NOVI (deze is medio 2019 gereed).

In 2018 zijn met verschillende partijen op nationaal niveau afspraken gemaakt om de woningmarkt te verbeteren. De verschillende partijen zetten in op 75.000 nieuw te bouwen woningen per jaar tot 2025. Zij doen dit door in te zetten op het vergroten en het versnellen van het aanbod, betaalbaarheid en een betere benutting van de huidige voorraad. Afspraken die vervolgens in de Nationale woonagenda zijn gemaakt,

worden in verschillende snelheden en samenstellingen opgepakt en uitgewerkt.

In 2018 is de productie van nieuwbouwwoningen toegenomen. In 2018 heeft de Minister gesprekken gevoerd met de 5 stedelijke regio's waar de krapte het grootst is over het versnellen en vergroten van de woningbouw, en de aanpak van de gevolgen van de krapte. Naast de nieuwbouw levert transformatie van leegstaande gebouwen sinds 2013 aanvullend gemiddeld tussen de 6.000 en 8.000 woningen per jaar op. Het aantal voor 2018 bedraagt 7.570 (<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/45/ruim-7-500-woningen-door-transformatie-van-gebouwen>). Het totaal aantal nieuw opgeleverde woningen in 2018 bedraagt ca. 66.000 (<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/04/bijna-66-duizend-nieuwbouwwoningen-in-2018#id=undefined>).

Om transformatie verder te versnellen is in 2018 de Financieringsfaciliteit Binnenstedelijke Transformatie operationeel gemaakt, waarvoor in totaal € 38 mln. beschikbaar is gesteld. Vanuit deze financieringsfaciliteit worden geldleningen verstrekt aan initiatiefnemers van transformatieprojecten die in de markt onvoldoende financiering kunnen vinden om noodzakelijke voorinvesteringen te doen.

Ook in de vrije huursector wil het kabinet dat er meer betaalbare huurwoningen moeten komen. Daarom heeft het kabinet de aanbevelingen van de samenwerkingstafel Middenhuur ([Kamerstukken II, 2017/18, 32 847, nr. 316](#)) in de praktijk gebracht. Het online Platform marktverkenning waar gemeenten, investeerders en woningcorporaties elkaar kunnen vinden is gelanceerd. Door de markttoets te vereenvoudigen is mogelijk gemaakt dat woningcorporaties gemakkelijker middenhuurwoningen bouwen in wijken waar dat nodig is. Daarnaast is het Besluit toegelaten instellingen volkshuisvesting 2015 gewijzigd om bestaande middenhuurwoningen te behouden en nieuwbouw te stimuleren.

De Autoriteit woningcorporaties (Aw) en het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) werken samen in het programma Verticaal Toezicht ([Kamerstukken II, 2018/19, 29 453, nr. 486](#)). Om de consistentie tussen de gebruikte financiële normen te vergroten, en de administratieve lasten voor corporaties te verminderen is een samenwerkingsconvenant tussen Aw en WSW afgesloten.

Een Rijksdienst die met de tijd meegaat vraagt continue aandacht

Voor het huidige kabinet is het verduurzamen van Nederland een speerpunt. Ook via het eigen handelen wil de Rijksoverheid hieraan een bijdrage leveren. Het kabinet heeft de ambitie om de inkoopkracht van de overheid te benutten voor duurzame transitie, innovatie en de inzet van kwetsbare groepen. De verduurzaming van de bedrijfsvoering heeft onder andere vorm en inhoud gekregen met het sluiten van het ontwerp-klimaatakkoord. Van daaruit is een investering gedaan in circa 25 projecten op het gebied van circulair en klimaatneutraal inkopen. Zo is onder andere geïnvesteerd in het vergroenen van ICT, het beter benutten van afval- en grondstofstromen en is het aantal vervoersbewegingen verminderd. Ook de portefeuille van het RVB biedt kansen de energietransitie en de transitie naar een circulaire economie te versnellen. Met programma's zoals Energierijk Den Haag ondersteunt het RVB de energietransitie in de Haagse binnenstad. In de periode 2008–2018 heeft het RVB 40% energie bespaard in onze kantoren door deze duurzaam te renoveren en installaties goed in te regelen (bron: [Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk](#)).

Naast de uitdagingen in relatie tot het klimaatakkoord, is de vraag naar (rijkskantoor)huisvesting voortdurend in beweging. Zo is de tijdelijke huisvesting voor het European Medicines Agency (EMA) gereed gemaakt en is de nieuwbouw voor de definitieve huisvesting in mei van start gegaan. Ook is in 2018 gestart met een nieuwe actualisatie van de masterplannen voor rijkskantoren, waarbij een gedetailleerde uitvraag naar de huisvestingsbehoefte van Ministeries voor de komende jaren plaatsvond. Afhankelijk van het verloop van de matching van de huisvestingsbehoefte (vraag) met de vastgoedportefeuille, zullen de conceptmasterplannen in de eerste helft van 2019 gereed zijn. Vervolgens worden de politiekrelevante aspecten aan de Tweede Kamer gerapporteerd.

Om stappen te kunnen blijven zetten, is er blijvend aandacht voor een meer diverse samenstelling en een inclusieve cultuur van het rijksoverheidspersoneel. Zo is het Rijk als inclusieve organisatie met divers samengestelde teams één van de zeven focuspunten in het Strategisch Personeelsbeleid 2025, zoals omschreven in het rapport «In het hart van de publieke zaak» ([Kamerstukken II 2017/18, 31 490, nr. 243](#)). Ook is in dit kader een aantal activiteiten afgesproken om diversiteit en inclusie te bevorderen. Er wordt actief gestuurd op het zijn van een aantrekkelijke werkgever voor jong en oud, medewerkers met diverse kenmerken en de instroom van mensen met een arbeidsbeperking. Naar aanleiding van de motie Marcouch is ook in 2018 in de [Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk](#) gerapporteerd over de personele omvang naar gender, leeftijd en etnische diversiteit. Een ander focuspunt uit het [Strategisch Personeelsbeleid 2025](#) is mobiliteit, de noodzaak om flexibel te kunnen inspelen op veranderingen, de aantrekkende en veranderende arbeidsmarkt en het feit dat de in- en uitstroom binnen het Rijk blijft stijgen, zijn hier aanleiding toe geweest.

Daarnaast is in 2018 een aantal acties opgezet voor de implementatie van het VN-verdrag voor mensen met een handicap via het Programma Onbeperkt Meedoen ([Kamerstukken II 2017/18, 24 170 nr. 177](#)). De rijksoverheid als werkgever zet daarbij in op inclusief werkgeverschap, toegankelijkheid van (Rijks)gebouwen en omgeving, toegankelijke ICT en communicatie, invloed via inkoop. Ook is het afgelopen jaar de meerjarige aanpak realisatie banen arbeidsbeperkten bij het Rijk geactualiseerd. Deze aanpak is nu toegesneden op de vereenvoudiging van de Wet Quotumregeling en Banenafpraak die de Staatssecretaris van SZW heeft toegelicht in haar brief van 20 november 2018 ([Kamerstukken II 2018/19, 34 352, nr. 137](#)) aan de Tweede Kamer. Om het management in de rijksdienst een handvat te bieden om de instroom van de doelgroep te versnellen is eind 2018 een tweejarig rijksbrede programma gestart om hoger opgeleide mensen met een arbeidsbeperking te laten instromen bij het Rijk.

De rechtspositie van ambtenaren wordt met de implementatie van de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (Wnra) zo veel mogelijk gelijkgetrokken met de rechtspositie van werknemers in het bedrijfsleven. Voor de implementatie van de Wnra bij de sector Rijk is een belangrijke stap gezet met het maken van inhoudelijke afspraken daarover met de vakbonden in de [Arbeidsvoorwaardenovereenkomst sector Rijk 2018–2020](#) die 13 juli 2018 is gesloten. Deze afspraken hebben onder meer betrekking op de inrichting van het overleglandschap, de omgang met individuele geschillen en de wijze waarop de ongeveer 50 rijksbrede rechtspositionele regelingen worden omgevormd tot de eerste privaatrechtelijke cao voor het Rijk. Ook is in juli de nieuwe cao (2018–2020) voor rijksambtenaren ondertekend. In totaal krijgen rijksambtenaren er structureel 7% salaris bij.

Daarnaast is er overeenstemming bereikt over een aantal inhoudelijke onderwerpen, zoals keuze werknemers van het moment waarop vakantiegeld en de eindejaarsuitkering wordt uitbetaald. Ook is in de cao afgesproken dat werknemers meer invloed op hun roosters krijgen, hetgeen nog verder met de bonden wordt ingevuld.

Het percentage vrouwen op de hoogste ambtelijke functies bij het Rijk (ongeveer 550 functies) is 36%. Omdat de ABD-doelgroep is uitgebreid, is dit percentage niet helemaal vergelijkbaar met het percentage van vorig jaar. Per 1 januari 2018 behoren alle lijnmanagers vanaf salarisschaal 15 en hoger tot de Algemene Bestuursdienst (ABD). Voorheen bestond de ABD in grote lijnen uit managers in de schalen 17 en hoger en directeuren met integrale managementverantwoordelijkheid in de schalen 15 en 16. Door deze uitbreiding van de ABD kunnen de werving en selectie voor deze nieuwe groep rijksbreed verder geharmoniseerd worden. Dit bevordert de mobiliteit en flexibele inzet en vergroot de mogelijkheid om rijksbreed te sturen op bijvoorbeeld diversiteit. Daarnaast is in 2018 de ICT-kennis onder topmanagers en managers verder vergroot door deelname aan de ICT-modules of -verdiepingssessies.

Tot slot zijn in 2018 beleidsvoornemens ten aanzien van de sturing op informatiebeveiliging en ICT binnen de Rijksdienst naar de Kamer gestuurd. Met de hierin benoemde combinatie van inhoudelijke, organisatorische en bestuurlijke maatregelen is het doel de informatieveiligheid, openbaarheid en uitvoering van ICT-projecten te verbeteren. Het kabinet heeft hiertoe het Coördinatiebesluit organisatie en bedrijfsvoering rijksdienst 2011 herzien, om invulling te geven aan de aanbeveling van Commissie Elias op het gebied van coördinatie en systeemverantwoordelijkheid in het Rijks-ICT-domein ([Kamerstukken II 2018/19, 26 643, nr. 573](#)).

Overzicht beleidsdoorlichtingen

Realisatie beleidsdoorlichtingen									
Artikel	Naam artikel	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Geheel artikel?
Artikel 1	Openbaar bestuur en democratie								
1.1	Bestuur en regio	X		X			X	X ¹	Ja
1.2	Democratie	X						X ¹	Nee
Artikel 2	Nationale veiligheid								NVT
Artikel 3	Woningmarkt								
3.1	Woningmarkt				X				Nee
Artikel 4	Woonomgeving en bouw								Nee
4.1	Energietransitie en duurzaamheid			X					Nee
Artikel 5	Ruimte en omgeving								
5.1	Ruimtelijke ordening			X					Ja
5.2	Omgevingswet								
Artikel 6	Dienstverlenende en innovatieve overheid								
6.1	Verminderen regeldruk				X				Nee
6.2	Overheidsdienstverlening, informatiebeleid en informatiesamenleving				X				Nee
6.5	Reisdocumenten en basisadministratie persoonsgegevens			X					Nee
Artikel 7	Arbeidszaken overheid			X					
7.1	Overheid als werkgever							X ²	Ja
7.2	Pensioenen, uitkeringen en benoemingsregelingen							X ²	Ja
Artikel 8	Kwaliteit Rijksdienst								
Artikel 9	Uitvoering Rijksvastgoedbeleid								

¹ De beleidsdoorlichting op artikel 1 Openbaar bestuur en democratie vond plaats op beide onderdelen. Eind 2018 is de beleidsdoorlichting met de kabinetsreactie daarop aan de Tweede Kamer aangeboden (*Kamerstukken II 2018/19, 30985, nr. 31*). Zie verder onder Beleidsconclusies.

² De beleidsdoorlichting is eind 2018 aangeboden aan de Tweede Kamer (*Kamerstukken II 2018/19, 30985, nr. 29*).

Voor het meest recente overzicht van de programmering van beleidsdoorlichtingen, klik op deze [link](#).

Voor de realisatie van andere onderzoeken, zie bijlage «Evaluatie en overig onderzoek» ([bijlage 2](#)).

Overzicht verstrekte garanties (bedragen x € 1 mln.)								
Artikel	Omschrijving	Uitstaande garanties 2017	Verleend 2018	Vervallen 2018	Uitstaande garanties 2018	Garantieplafond	Totaal plafond	Totaalstand risicovoorziening
Artikel 3 Woningbouw	Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW)	81.057	0	843	80.214	–	80.214	79
Artikel 3 Woningbouw	Nationale Hypotheekgarantie (WEW)	197.000	8.000	0	205.000	–	205.000	137
Totaal		278.057	8.000	843	285.214	–	285.214	216

Waarborgfonds Sociale Woningbouw

Het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) zorgt dat de deelnemende woningcorporaties toegang hebben tot de kapitaalmarkt tegen zo optimaal mogelijke financieringskosten. Dit doet het WSW door borg te staan voor de rente- en aflossingsverplichting van door het WSW geborgde leningen van woningcorporaties. Op het moment dat een corporatie niet aan de rente- en aflossingsverplichting voldoet, kan een geldverstrekker aanspraak doen op het WSW.

Het Rijk en de gemeenten vormen de achtervang voor het WSW. Dit houdt in dat het Rijk en de gemeenten (beide voor 50%) een renteloze leningen aan het WSW verstrekken indien het WSW onvoldoende liquide middelen heeft om aan zijn verplichtingen te voldoen.

Achterborgstelling: Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) (bedragen x € 1 mln.)

Omschrijving	2017	2018
Achterborgstelling	81.057 ¹	80.214
Bufferkapitaal	531	520
Obligo	3.060	3.034
Stand risicovoorziening	N.v.t	N.v.t

¹ Definitieve realisatie 2017 komt uit op € 81.005 mln.

Bron: Jaarverslag WSW 2017 en voorlopige cijfers 2018

Toelichting

Het WSW beschikt over een fondsvermogen en kan daarnaast indien nodig obligo ophalen bij de deelnemende woningcorporaties ter hoogte van € 3 mld. Ook kunnen woningcorporaties in financiële problemen onder bepaalde voorwaarden een aanvraag doen voor saneringssteun. Saneringssteun wordt bekostigd via een heffing aan corporaties. Alle woningcorporaties zijn op basis van de wet verplicht om deze heffing te betalen. Er kan tot maximaal 5% van de huursom (circa € 700 mln.) per jaar worden geheven. Financiële problemen bij corporaties worden in eerste instantie dus betaald door de corporatiesector zelf via het obligo en de saneringsheffing. Pas daarna komen Rijk en gemeenten in beeld via de achtervang. De achtervang is nog nooit aangesproken. De kans dat dit in de toekomst zal gebeuren, wordt zeer klein geacht. Per eind 2018 heeft het WSW € 80,2 miljard (voorlopig cijfer) aan garanties uitstaan.

De dalende lijn van de achterborgstelling en het obligo is in lijn met de trend afgelopen jaren. Getuige de Prognose informatie (dPi) die eind 2017 binnenkwam hebben de woningcorporaties investeringen/ bestedingen in de planning die naar verwachting zal leiden tot een kentering van deze trend (de dPi van eind 2018 is nog niet gefinaliseerd). Het bufferkapitaal daalde in 2018 door het kortlopende deel van de betaalverplichting voor de dienst der lening van woningcorporaties Stichting Humanitas Huisvesting (SHH) en Woonstichting Geertruidenberg (WSG). In aansluiting op het saneringsbesluit voor woningcorporatie WSG is een deel van de geborgde leningportefeuille van die corporatie afgelopen jaar afgelost met saneringssteun. De aflossing heeft mede bijgedragen aan de dalende lijn van de achterborgstelling en het obligo.

Nationale Hypotheekgarantie (NHG)

De Stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) is de uitvoerder van de Nationale Hypotheek Garantie (NHG). Het Rijk vormt de achtervang van het WEW. Dit betekent dat het Rijk een achtergestelde renteloze lening aan het WEW zal verschaffen zodra het WEW onvoldoende vermogen heeft om aanspraken op de garantstelling te kunnen betalen. Tot 2011 vormde het Rijk samen met de gemeenten de achtervang van het WEW. Vanaf 1 januari 2011 vervult alleen het Rijk deze rol. Voor de oude gevallen blijven de gemeenten verantwoordelijk voor 50% van de achtervang.

Voor de achtervangfunctie van het Rijk draagt het WEW een vergoeding af aan het Rijk. In 2018 bedroeg deze afdracht 0,15% van iedere nieuwe afgegeven hypotheekgarantie. Deze afdracht wordt doorberekend aan de consument. In 2018 heeft het Rijk de afdrachten over het boekjaar 2017, ter grootte van afgerond € 30,6 mln., ontvangen. Dit bedrag is in de daartoe bestemde risicovoorziening gestort.

Achterborgstelling: Nationale Hypotheekgarantie (WEW) (bedragen x € 1 mln.)

Omschrijving	2017	2018
Achterborgstelling	197.000 ¹	205.000
Bufferkapitaal	1.104	1.274
Obligo	n.v.t.	n.v.t.
Stand risicovoorziening	107	137.6

¹ Definitieve realisatie 2017 komt uit op € 198.000 mln.

Bron: Jaarverslag WEW 2017 en voorlopige cijfers 2018

Toelichting

De ontwikkeling van het aantal verliesdeclaraties is in 2018 verder gedaald van € 46,7 mln. in 2017 tot, naar verwachting, € 16,8 mln. in 2018. Deze afname is te verklaren door marktontwikkelingen en het beleid van het WEW. De achterborgstelling is toegenomen naar € 205 mld. ultimo 2018. Tegelijkertijd is het garantievermogen van het waarborgfonds verder toegenomen tot, naar verwachting, afgerond € 1,3 mld. ultimo 2018. Deze ontwikkeling is voornamelijk toe te schrijven aan een verdere groei van het aantal afgesloten garanties, in combinatie met een verdere afname van het aantal verliesdeclaraties en het gemiddelde verliesbedrag. In het actuarieel onderzoek van het WEW uit het derde kwartaal van 2018 wordt voor de periode 2019 – 2024 geen aanspraak op de achtervang van het Rijk voorzien.

Kengetallen stichting WEW (x € 1 mln.)

Omschrijving	2017	2018
Totaal aan gegarandeerde leningen	197.000	205.000
Garantievermogen	1.105	1.255
Totaal aan schadebetalingen	46,7	16,8

Bronnen: jaarrekening WEW 2017 en 4^e kwartaalbericht 2018.

4. BELEIDSARTIKELLEN

Artikel 1. Openbaar bestuur en democratie

A Algemene doelstelling

Een bijdrage leveren aan een goed functionerend openbaar bestuur en democratie.

B Rol en verantwoordelijkheid

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) is verantwoordelijk voor het functioneren van het stelsel van het openbaar bestuur. Die verantwoordelijkheid richt zich op de bestuurlijke verhoudingen, het medebeheer van het Gemeentefonds en het Provinciefonds, en interbestuurlijk toezicht. De Minister van BZK is verantwoordelijk voor de bestuurlijke organisatie (de Grondwet, de Gemeente- en Provinciewet, de Financiële verhoudingswet en de Wet gemeenschappelijke regelingen). In het regeerakkoord zijn op dit vlak ambitieuze beleidsvoornemens geformuleerd. Het gaat daarbij in de eerste plaats om de decentralisaties in het sociaal domein die door de Minister van BZK in hun onderlinge samenhang worden gecoördineerd en onder de verantwoordelijkheid van de bewindspersonen van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), Justitie en Veiligheid (JenV) en Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) worden uitgevoerd. In het verlengde hiervan voert de Minister van BZK een krachtig beleid gericht op het bewerkstelligen van voldoende uitvoeringskracht bij met name de gemeenten. Een tweede pijler van de legitimatie van het Nederlandse openbaar bestuur betreft het democratische en rechtsstatelijke gehalte van de publieke besluitvorming en beleidsvoering. In dat kader waarborgt de Minister van BZK het functioneren van het constitutionele bestel, waaronder het stelsel van de representatieve democratie dat waar nodig dient te worden aangevuld met directe en participatieve vormen van democratie. Daarbij gaat het in de eerste plaats om de verkiezingen (de Kieswet) voor vertegenwoordigende lichamen op de verschillende bestuurlijke niveaus. De Minister van BZK zorgt er tevens voor dat de Kiesraad zijn wettelijke taken adequaat kan vervullen. Daarnaast voert de Minister van BZK de op 1 mei 2013 in werking getreden Wet financiering politieke partijen (Wfpp) uit en is de Minister sinds 1 april 2012 verantwoordelijk voor de procesvoering met betrekking tot het Europees Burgerinitiatief.

De Minister van BZK is verantwoordelijk voor de ontwikkeling en uitvoering van Agenda Stad. Dit interbestuurlijke programma is gericht op (het bevorderen van) groei, leefbaarheid en innovatie in Nederlandse steden door middel van zogenoemde City Deals. De Minister van BZK is verder medeverantwoordelijk voor de Nederlandse bijdrage aan de uitvoering van de Europese Agenda Stad.

C Beleidsconclusies

In 2018 vond een beleidsdoorlichting plaats van beide onderdelen van dit artikel ([Kamerstukken II 2018/19, 30985, nr. 31](#)), te weten (1) de bijdragen aan de bestuurlijke en financiële verhoudingen en (2) verkiezingen. Het goed functioneren van het bestuurlijk en financieel stelsel is nodig om in te kunnen spelen op complexe maatschappelijke opgaven en toenemende regionale verschillen. Dat vraagt om voldoende flexibiliteit in het stelsel. Lopende initiatieven zoals het interbestuurlijk programma, de heroverweging financiële verhoudingen, Agenda Stad en herijking financieel toezicht worden doorgezet om te onderzoeken waar aanpassingen in wet- en regelgeving noodzakelijk zijn of om te ontdekken of er meer gebruik

gemaakt kan worden van de ruimte die het stelsel reeds biedt. Kennis en onderzoek leveren hieraan een belangrijke bijdrage. De externe deskundigen benoemen over de inzet op het gebied van bestuur en financiën als verbeterpunt het verbeteren van de evaluatiecyclus om de doelmatigheid van het beleid beter te kunnen beoordelen. Bij een volgende beleidsdoorlichting wordt deze aanbeveling meegenomen.

De conclusie met betrekking tot het onderdeel verkiezingen is dat er geen aanleiding is tot verdere bijstelling of verbetering van het beleid. Grondwettelijk is vereist dat alle aspecten van kiesrecht en verkiezingen, inclusief experimenten, bij formele wet worden geregeld. Sinds 2007 is het staand kabinetsbeleid dat elke verkiezing wordt geëvalueerd. De evaluaties worden gedeeld en bediscussieerd met de Tweede Kamer. Zo is sprake van een, bijna jaarlijkse, cyclus waarin wordt teruggekeken op de verkiezing op basis waarvan weer besluiten worden genomen over het verkiezingsproces en de betreffende wet- en regelgeving.

Voor beide onderdelen is de conclusie dat ze hebben bijgedragen aan het functioneren van het openbaar bestuur.

Evaluatie Wet financiering politieke partijen (Wfpp)

De Wet financiering politieke partijen (Wfpp) is in 2017 integraal geëvalueerd door een onafhankelijke evaluatiecommissie (commissie Veling). Op 1 februari 2018 is het [rapport](#)¹ aangeboden aan de Tweede Kamer. Op 25 januari 2019 is de [kabinetsreactie](#)² op het rapport verschenen. Bij de kabinetsreactie is een aanvullend overzicht van conclusies, uitgangspunten en maatregelen aangeboden. Voorbeelden van genoemde maatregelen zijn een Wet op de politieke partijen, een contactpunt ter ondersteuning van lokale partijen en beperking van giften uit het buitenland.

Advies staatscommissie parlementair stelsel

In 2017 en 2018 onderzocht de Staatscommissie Parlementair Stelsel (commissie Remkes) de toekomstbestendigheid van het parlementaire stelsel. Op 13 december 2018 is het eindrapport «Lage drempels, hoge dijken» gepresenteerd met 83 aanbevelingen voor aanpassingen van onze democratie en rechtsstaat.³

Intrekking Wet raadgevend referendum

Op 21 maart 2018 vond een raadgevend referendum plaats over de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten. Naar aanleiding van het regeerakkoord is de Wet raadgevend referendum in 2018 ingetrokken.⁴

Regiodeals

De opbrengsten en inzichten uit onder meer de proeftuinen «Maak verschil», City Deals en het Actieprogramma Bevolkingsdaling zijn benut bij de inrichting van de aanpak en het sluiten van Regio Deals. Regio Deals zijn partnerschappen van Rijk en regio met als doel om de brede welvaart te versterken. Zo is bijvoorbeeld op 3 december 2018 door de Ministers van BZK en Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en de gemeente Rotterdam de regiodeal Rotterdam-Zuid ondertekend. De middelen hiervoor komen uit de regio envelop en van de gemeente

¹ Kamerstukken II 2017/18, 32 752, nr. 50, bijlage.

² Kamerstukken II 2018/19, 32 752, nr. 54.

³ Staatscommissie Parlementair Stelsel.

⁴ Staatsblad: Wet tot intrekking van de Wet raadgevend referendum.

Rotterdam. Met de regiodeal wordt een stevige impuls gegeven aan het wegwerken van de sociaal-economische en fysieke achterstandspositie van Rotterdam-Zuid. De thema's waar de deal zich op richt zijn wonen, werken, leren, veiligheid en cultuur.

Programma sociaal domein

Binnen het programma Sociaal Domein is het traject «Anders verantwoord» uitgevoerd. Het betreft hier 10 pilots over onder meer horizontaal toezicht (Leeuwarden en Almere) en andere manieren van verantwoorden die passen bij andere vormen van bekostigen (Alphen aan den Rijn en West-Brabant West). In januari 2019 wordt het eindrapport opgeleverd. De stuurgroep verantwoording zal bezien of en zo ja in welke vorm het traject «Anders verantwoord» voortgezet zal worden.

Gemeentelijke herindelingen

In 2018 heeft de parlementaire behandeling plaatsgevonden van 12 herindelingswetten. Door deze herindelingswetten is per 1 januari 2019, het aantal Nederlandse gemeenten afgenomen met 25 en zijn er vanaf dat moment nog 355 gemeenten. In 2018 heeft de Minister van BZK geen herindelingsadviezen ontvangen. Bijgevolg zijn er daarom in 2018 geen voorstellen voor een herindelingswet gedaan. Dat betekent dat er per 1 januari 2020 geen gemeentelijke herindelingen zullen plaatsvinden.

D Tabel Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid artikel 1 Openbaar bestuur en democratie (bedragen x € 1.000)									
Art.nr.	Verplichtingen:						Realisatie	Vastgestelde	Verschil
		2014	2015	2016	2017	2018	2018	2018	
	Verplichtingen:	16.323	49.536	35.380	30.876	40.314	28.920	11.394	
	Uitgaven:	29.408	33.112	34.425	34.147	37.196	28.920	8.276	
1.1	Bestuurlijke en financiële verhouding	9.425	11.426	11.935	12.159	16.356	9.011	7.345	
	Subsidies	3.601	5.323	7.928	6.492	5.796	5.288	508	
	Communicatie, kennisdeling en onderzoek	995	1.630	105	0	0	0	0	
	Diverse subsidies	13	518	4.312	2.922	1.488	2.018	- 530	
	Oorlogsgravenstichting (OGS)	2.593	3.175	3.511	3.570	4.308	3.270	1.038	
	Opdrachten	5.702	5.997	3.942	3.321	1.799	3.657	- 1.858	
	Communicatie, kennisdeling en onderzoek	5.702	5.997	3.942	3.321	1.799	3.657	- 1.858	
	Bijdragen aan ZBO's / RWT's	0	0	0	2.282	8.661	0	8.661	
	Diverse bijdragen	0	0	0	2.282	8.661	0	8.661	
	Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	122	106	65	64	100	66	34	
	Bijdragen internationaal	122	106	65	64	100	66	34	
1.2	Participatie	19.983	21.686	22.490	21.988	20.840	19.909	931	
	Subsidies	16.907	16.653	17.330	17.996	16.125	17.524	- 1.399	
	Politieke partijen	16.907	16.653	17.330	17.992	16.125	17.524	- 1.399	
	Raadgevend referendum	0	0	0	4	0	0	0	
	Opdrachten	2.918	4.047	3.167	2.390	3.099	2.385	714	
	Kiesraad	633	2.558	401	711	0	0	0	
	Raadgevend referendum	0	147	987	62	1.309	0	1.309	
	Verkiezingen	2.285	1.342	1.779	1.617	1.790	2.385	- 595	
	Bijdragen aan ZBO's / RWT's	0	0	1.639	0	1.374	0	1.374	
	Raadgevend referendum	0	0	1.639	0	1.374	0	1.374	
	Bijdragen aan medeoverheden	158	943	350	1.602	242	0	242	
	Experiment centrale stemopneming	158	943	304	1.203	10	0	10	
	Raadgevend referendum	0	0	0	399	0	0	0	
	Verkiezingen	0	0	46	0	232	0	232	
	Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken	0	43	4	0	0	0	0	
	Kiesraad	0	43	4	0	0	0	0	

					Realisatie	Vastgestelde begroting	Verschil
	2014	2015	2016	2017	2018	2018	2018
Ontvangsten:	25.352	25.768	26.733	26.952	25.025	21.965	3.060

E Toelichting op de financiële instrumenten

Uitgaven

1.1 Bestuurlijke en financiële verhoudingen

Subsidies

Diverse subsidies

Er zijn subsidies verstrekt aan het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO), Kenniscentrum Europa Decentraal (KED), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en het A&O-fonds.

Het COELO heeft de jaarlijkse subsidie ontvangen voor informatieverstrekking over lokale lasten aan burgers en bedrijven ontvangen.

KED is een gezamenlijk initiatief van BZK, het Interprovinciaal Overleg, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Unie van Waterschappen (UvW). Het Kenniscentrum krijgt subsidies van BZK en de koepels voor het (kosteloos) geven van voorlichting en advies aan gemeenten, provincies, waterschappen en decentrale samenwerkingsverbanden over de toepassing van Europees recht en beleid. Naast deze subsidie voor de reguliere dienstverlening krijgt het Kenniscentrum subsidie voor de uitvoering van een aantal taken voor het Coördinatiepunt Staatssteun Decentrale Overheden (CSDO). KED zet deze subsidie in voor het begeleiden van decentrale overheden bij het kennisgeven van hun steunmaatregelen aan de Europese Commissie en voor de werkzaamheden met betrekking tot de jaarlijkse staatssteunrapportage.

De VNG heeft een subsidie ontvangen voor de activiteiten van het Ondersteuningsteam Asielzoekers Vergunninghouders (OTAV) voor het project «lokale preventieve aanpak gezondheidsbevordering statushouders».

Het A&O fonds heeft een subsidie ontvangen voor het Ondersteuningsprogramma Vakmanschap en Professionalisering Gemeenten ten behoeve van het ondersteunen van ambtenaren bij de organisatorische en personele veranderingen in het sociaal en brede fysiek domein.

De lagere realisatie op diverse subsidies ten opzichte van de begroting komt door een herschikking tussen dit instrument met bijdragen aan ZBO's / RWT's en de subsidie Oorlogsgravenstichting.

Oorlogsgravenstichting (OGS)

Namens de Nederlandse overheid onderhoudt de Oorlogsgravenstichting wereldwijd ongeveer 50.000 graven van Nederlandse oorlogsslachtoffers. Deze graven liggen in meer dan vijftig landen, verspreid over vijf continenten. Het zwaartepunt ligt daarbij in Indonesië. Tevens verzorgt de

stichting ruim 10.000 graven van militairen van de geallieerde strijdkrachten in Nederland.

Als gevolg van rentefluctuaties pensioenen, wisselkoersfluctuaties en hoge loon en prijsindexatie in Indonesië zijn de bestemmingsreserves over de periode 2013–2017 gedaald waardoor het niveau van de reserves in 2018 als te laag wordt ingeschat om de ontstane risico's af te dekken. Op grond hiervan en gelet op de artikelen 2 en 3 van de Subsidieregeling Oorlogsgravenstichting en het Kaderbesluit BZK-subsidies is over 2018 een incidentele subsidie toegekend.

Ten behoeve van deze incidentele subsidie heeft een herschikking plaatsgevonden met diverse subsidies en Opdrachten.

Opdrachten

Communicatie, kennisdeling en onderzoek

Dit betreffen diverse opdrachten voor publicaties, congressen en onderzoeken ten behoeve van het goed functioneren van het openbaar bestuur.

De lagere realisatie ten opzichte van de begroting komt door een technische herschikking tussen dit instrument en het instrument bijdragen aan ZBO's / RWT's om de bijdragen aan de VNG en de UvW op de juiste instrumenten te verantwoorden.

Het adviesorgaan voor de Friese taal, DINGtiid, is op 1 januari 2014 met de inwerkingtreding van de Wet gebruik Friese taal ingesteld. De Minister van BZK stelt jaarlijks € 50.000 ter beschikking voor de financiering van het adviesorgaan en de uitvoering van het jaarplan. DINGtiid bracht in 2018 verschillende adviezen uit aan de provincie Fryslân en de rijksoverheid, onder andere over de Bestuursafspraken Friese taal en Cultuur 2019–2023 en de implementatie van het Europees Handvest. Deze adviezen worden zoveel mogelijk betrokken bij de totstandkoming van beleid.

Bijdragen aan ZBO's / RWT's

Diverse bijdragen

Dit betreffen bijdragen aan de VNG, Waarderingskamer, UvW, Stichting ICTU en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Bij Voorjaarsnota is extra budget ter beschikking gekomen voor het Interbestuurlijk Programma (€ 1,5 mln.). Voor de bijdragen aan VNG voor de stichting FIER is geld overgeboekt vanuit het Gemeentefonds. Dit geldt ook voor de bijdrage aan de Waarderingskamer (totaal € 5,6 mln.). Tot slot waren uitgaven onder het instrument opdrachten begroot, waarvoor een herschikking naar het juiste instrument bijdrage aan ZBO's / RWT's heeft plaatsgevonden.

In 2018 is de bijdrage aan de VNG ten behoeve van de stichting FIER eenmalig via de begroting van BZK verstrekt. Ook de bijdrage aan de Waarderingskamer is in 2018 eenmalig via de begroting van BZK verstrekt. Voor beide onderwerpen is het budget overgeboekt van het Gemeentefonds naar de begroting van BZK.

De VNG heeft in 2018 daarnaast de slotbetaling ontvangen van de bijdrage voor het organiseren van een aantal activiteiten ten behoeve van het opstarten van het Interbestuurlijk Programma (IBP) en een bijdrage

voor de «Visite-commissie Financiële beheersbaarheid». Het VNG congresbureau heeft een bijdrage ontvangen voor de organisatie van een symposium.

De UvW heeft een bijdrage ontvangen voor de activiteiten van het programmateam van het Interbestuurlijk Programma, voor onder meer de organisatie en continuering van het programma, de inzet van experts, communicatie en diverse bijeenkomsten.

De stichting ICTU heeft een bijdrage ontvangen voor de ondersteuning van het Interbestuurlijk programma, het aantrekken van regioadviseurs en de activiteiten in het Sociaal Domein.

Aan het CBS is een bijdrage verstrekt voor de Praktijkbeproeving toekomstbestendige ontsluiting financiële gegevens (IV3) decentrale overheden.

Bijdragen aan (inter)nationale organisaties

Bijdragen internationaal

Het European Knowledge Network heeft de jaarlijkse contributie ontvangen voor het lidmaatschap van Nederland van dit instrument voor transnationale en interregionale samenwerking.

Het programma «Europa voor de burger» biedt financiële ondersteuning aan burgers en organisaties die een actief Europees burgerschap bevorderen om zo het proces van Europese integratie te stimuleren en de kloof tussen de burger en de Europese Unie te verkleinen. Om het programma bekendheid te geven en belangstellenden bij te staan bij het indienen van subsidieaanvragen, faciliteert de Europese Commissie in samenwerking met de lidstaten Europe for Citizens Points (ECP). In Nederland is het ECP belegd bij Dutch Culture, waaraan ook in 2018 een jaarlijkse bijdrage is verstrekt. Met de bijdrage van BZK heeft Dutch Culture ECP-activiteiten uitgevoerd. Zo hebben zij met deze bijdrage het programma onder de aandacht gebracht bij overheden, maatschappelijke organisaties, fondsen, politiek en agentschappen, hebben ze organisaties geadviseerd bij ECP-subsidie aanvragen en hebben ze bijeenkomsten georganiseerd.

1.2 Participatie

Subsidies

Politieke partijen

Politieke partijen krijgen subsidie op grond van de Wfpp. Een politieke partij komt voor subsidie in aanmerking als zij voldoet aan een aantal in deze wet genoemde voorwaarden. In 2018 ontvingen dertien politieke partijen subsidie.

Het gerealiseerde bedrag over 2018 valt lager uit omdat niet alle in de Tweede Kamer vertegenwoordigde partijen aanspraak hebben gemaakt op de mogelijkheid van financiering op basis van de Wfpp.

Partij	Waarde 2014 (in €)	Waarde 2015 (in €)	Waarde 2016 (in €)	Waarde 2017 (in €)	Waarde 2018 ¹ (in €)
VVD	3.754.370	3.702.152	3.565.054	3.382.390	3.100.663
PvdA	3.614.965	3.558.735	3.437.283	2.432.252	1.368.197
SP	1.598.631	1.524.176	1.601.846	1.581.598	1.496.922
CDA	1.675.014	1.648.734	1.651.300	1.924.344	2.057.472
D66	1.566.367	1.570.213	1.561.302	1.870.175	2.077.049
CU	937.648	938.383	934.734	963.474	921.182
GL	821.781	820.801	840.522	1.250.993	1.657.287
SGP	902.235	908.654	905.595	939.131	864.740
PvdD	620.441	621.330	632.359	763.276	886.447
50PLUS	392.531	458.533	399.277	504.017	567.935
OSF	360.575	333.942	233.002	366.571	375.581
VNL	0	0	349.831	138.482	0
DENK	0	0	157.231	303.606	535.373
FvD	0	0	0	589.458	718.650
Totaal	16.244.559	16.085.652	16.269.336	17.009.767	16.627.499

¹ Het betreft hier voorlopige bedragen. 80% daarvan is inmiddels uitgekeerd. Uiterlijk 1 juli van het jaar volgend op het subsidiejaar moeten partijen een definitieve subsidieaanvraag indienen. Als bij de beoordeling daarvan blijkt dat de partijen voldoen aan de voorwaarden, wordt de resterende 20% uitgekeerd. De loon- en prijsbijstellingen over 2018 moeten nog in deze bedragen worden verwerkt.

Bij Najaarsnota is € 1,5 mln. herschikt ten behoeve van activiteiten gericht op het weerbaar maken van het lokale bestuur.

Daarnaast is € 0,5 mln. overgeboekt vanuit het Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ) conform de Wet financiering politieke partijen. Deze middelen gebruiken politieke partijen voor de steun die zusterpartijen in het buitenland geven aan de opbouw van een solide functionerend democratisch meerpartijensysteem.

Opdrachten

Raadgevend referendum

Aan de Referendumcommissie zijn bij 2^e suppletore begroting middelen beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de subsidieregeling die de commissie, conform de Wet raadgevend referendum, heeft vastgesteld voor het raadgevend referendum over de Wiv2017. Tevens zijn aan de Referendumcommissie middelen verstrekt om, voorafgaand aan het raadgevend referendum, de kiezers te informeren over de inhoud van de Wiv 2017. De Wet raadgevend referendum is ingetrokken per 12 juli 2018.

Verkiezingen

Op 21 maart 2018 zijn in Nederland gemeenteraadsverkiezingen en een raadgevend referendum over de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 gehouden. Er is een landelijke informerende campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen gehouden, gemeenten en openbare lichamen zijn bij de uitvoering van de verkiezingen gefaciliteerd en de verkiezingen zijn geëvalueerd.

Het kabinet neemt verschillende maatregelen om de toegankelijkheid van de verkiezingen (voor mensen met een beperking) te vergroten. Vanaf 1 januari 2019 moet er in alle stembureaus een leesloep beschikbaar zijn

voor kiezers met een visuele beperking. Hiervoor is in 2018 € 0,6 mln. via het gemeentefonds beschikbaar gesteld.

Er zijn tests uitgevoerd met nieuwe modellen stembiljetten en er is een steekproef uitgevoerd naar de toegankelijkheid van stemlokalen.

Er zijn middelen herschikt ten behoeve van burgerschap en weerbaar bestuur.

Bijdragen aan ZBO's / RWT's

Raadgevend referendum

De Referendumcommissie heeft voor het raadgevend referendum over de Wiv-2017 subsidies verstrekt aan particulieren en rechtspersonen die activiteiten wilden uitvoeren om het debat over deze wet te stimuleren. Met inachtneming van de Wet raadgevend referendum heeft de Referendumcommissie hiervoor een subsidieregeling vastgesteld en gepubliceerd.⁵

Maximaal kon voor het raadgevend referendum over de Wiv-2017 € 2 mln. aan subsidies worden verstrekt. Het daadwerkelijk vastgestelde bedrag aan subsidies bedroeg € 1,37 mln. Omdat vooraf niet is te zeggen wanneer een raadgevend referendum wordt gehouden, zijn hiervoor geen middelen in de vastgestelde begroting opgenomen.

Bijdragen aan medeoverheden

Experiment centrale stemopneming

Tijdens de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2018 hebben 22 gemeenten meegedaan aan een experiment met een centrale opzet van de stemopneming. Bij de herindelingsverkiezingen in november 2018 hebben 7 van de 12 (nieuwe) gemeenten meegedaan aan het experiment. De experimenten hebben plaatsgevonden op grond van de «[Tijdelijke experimentenwet stembiljetten en centrale stemopneming](#)».⁶ In experimenteergemeenten verrichten de stembureaus na sluiting van de stemming om 21.00 uur in het stemlokaal alleen een voorlopige telling op lijstniveau. Het tellen van de op de kandidaten uitgebrachte stemmen gebeurt de volgende dag op een of meer centrale locaties, tijdens een openbare zitting, door een daarvoor in te stellen gemeentelijk stembureau. Doel van de experimenten is het telproces betrouwbaarder, transparanter en dus beter controleerbaar te maken. De deelnemende gemeenten hebben van het Ministerie van BZK via het gemeentefonds een tegemoetkoming ontvangen in de extra kosten die zij hebben gemaakt voor deelname aan het experiment. Uit budget Experiment centrale stemopneming is één gemeente betaald voor deelname. De overige gemeenten zijn uit het budget Verkiezingen betaald.

Verkiezingen

Zie Experiment centrale stemopneming.

Ontvangsten

Dit betreft voornamelijk de bijdrage van de waterschappen voor hun aandeel in de Waardering Onroerende Zaken kosten (WOZ-kosten) van de gemeenten en hun aandeel in de kosten van de Landelijke Voorziening WOZ (LV WOZ). In 2018 is € 2,3 mln. meer ontvangen dan geraamd,

⁵ Staatscourant nummer 70005, 5 december 2017

⁶ Staatsblad nummer 240, 28 september 2013

omdat het daadwerkelijk bij de waterschappen in rekening gebrachte bedrag, als gevolg van indexatie, hoger is dan het oorspronkelijk in het «Uitvoeringsbesluit kostenverrekening en gegevensuitwisseling Wet waardering onroerende zaken» geraamde bedrag.

Artikel 2. Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

A Algemene doelstelling

De AIVD staat voor de nationale veiligheid door tijdig dreigingen, internationale politieke ontwikkelingen en risico's te onderkennen die niet direct zichtbaar zijn en doet daartoe onderzoek in binnen- en buitenland. De AIVD signaleert, adviseert en deelt gericht informatie met de samenwerkingspartners zodat deze de dreiging en risico's kunnen reduceren. Waar nodig reduceert de AIVD bovendien zelfstandig risico's.

B Rol en verantwoordelijkheid

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is verantwoordelijk voor de taakuitvoering van de AIVD. De AIVD verricht onderzoek in binnen- en buitenland met behulp van open bronnen en bijzondere inlichtingenmiddelen. Op basis van de bevindingen informeert en adviseert de AIVD de afnemers met onder andere ambtsberichten, analyses en openbare publicaties.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties legt zo veel als mogelijk in het openbaar verantwoording af aan de Tweede Kamer. Waar dat niet kan, vanwege geheimhoudingsnoodzaak, gebeurt dit via de Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CIVD) van de Tweede Kamer.

Tabel kengetallen

	2017	2018
Aantal (gedrukte) openbare publicaties	6	2
Aantal ambtsberichten aan het Openbaar Ministerie (OM)	56	69
Aantal ambtsberichten aan Buitenlandse Zaken (BZ) ¹	18	32
Aantal dreigingsinformatie-producten ten behoeve van stelsel bewaken en beveiligen (art 8.2.e Wiv 2017) ²	90	81
Aantal dreigingsinformatie-producten ten behoeve van beveiligingsbevorderende taak (art 8.2 c Wiv 2017) ³	15	56
Aantal door AIVD afgeronde veiligheidsonderzoeken ⁴	9.617	10.538
Aantal herhaalonderzoeken	1.459	1.446
Aantal geweigerde Verklaringen van Geen Bezwaar (VGB)	647	1.034

¹ De gerapporteerde ambtsberichten zijn uitgebracht aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken in het kader van exportcontrole op strategische goederen (o.a. dual use).

² De gerapporteerde schriftelijke stelselproducten bewaken en beveiligen zijn: brieven, dreigingsanalyses, dreigingsinschattingen, dreigingsmeldingen, inlichtingenberichten, mededelingen, nota's/memo's en risicoanalyses.

³ De gerapporteerde schriftelijke dreigingsinformatie-producten ten behoeve van de beveiligingsbevorderende taak zijn: beveiligingsadviezen, brieven, dreigingsanalyses, dreigingsinschattingen, nota's/memo's, risicoanalyses en weerstandsanalyses. Met ingang van de Rijksbegroting 2018 wordt ook gerapporteerd over het aantal verstrekte (beveiligings)adviezen in het kader van informatiebeveiliging.

⁴ Met ingang van de Rijksbegroting 2018 wordt het aantal afgeronde veiligheidsonderzoeken gerapporteerd. De waarde 2017 geeft het aantal in behandeling genomen veiligheidsonderzoeken weer.

Bron: AIVD

C Beleidsconclusies

Versterking veiligheidsketen

De AIVD heeft in 2018 aanvullende middelen toegekend gekregen om de inspanningen te intensiveren ten aanzien van cybersecurity (€ 7,5 mln. en € 2,2 mln.), contraterrore (€ 3 mln.). Bij Augustusbrieff is vanuit het Ministerie van Justitie & Veiligheid incidenteel € 1,5 mln. overgeheveld voor detectie-gerelateerde investeringen.

Ondanks de krappe arbeidsmarkt en het geringe aanbod van ICT functiegroepen heeft de AIVD 190 nieuwe medewerkers weten te werven. Hiertoe is een interne taskforce opgericht. De geworven functieprofielen betreffen voornamelijk inlichtingenmedewerkers (bewerkers en analisten) en ICT-specialisten. De AIVD heeft voor 2018 en 2019 incidenteel € 6 mln. toegekend gekregen voor de werving van nieuw personeel.

Internationale samenwerking

De internationale samenwerking tussen de Europese veiligheidsdiensten op het gebied van de bestrijding van terrorisme vindt intensief plaats. In 2018 waren alle diensten binnen de Europese Counter Terrorism Group vertegenwoordigd in het platform op Nederlandse bodem, om informatie over buitenlandse strijders met elkaar te delen. Ook in 2018 heeft die informatie-uitwisseling bijgedragen aan het in kaart brengen van transnationale verbanden binnen het terrorisme en aan het onderkennen van aanslagen.

Het afgelopen jaar zijn voor alle buitenlandse collega-diensten met wie de AIVD samenwerkt, waaronder de partners in het samenwerkingsverband Counter Terrorism Group (CTG), zogeheten wegingsnotities opgesteld waarin de betrouwbaarheid, professionaliteit en democratische inbedding per dienst wordt aangegeven. Deze bepalen tot welk niveau de samenwerking kan gaan. Deze vaststelling was noodzakelijk om alle bestaande samenwerkingsrelaties te kunnen voortzetten met buitenlandse diensten. Deze weging vloeit voort uit de nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2017 (Wiv 2017).

Gezamenlijke unit Veiligheidsonderzoeken van de AIVD en Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD)

Op 1 oktober 2018 is de gezamenlijke unit Veiligheidsonderzoeken (UVO) van de MIVD en AIVD formeel van start gegaan. Er is daarmee uitvoering gegeven aan de aanbeveling van de Commissie Dessens, om een gemeenschappelijke organisatie voor veiligheidsonderzoeken te vormen. Ook is in 2018 het beleid omtrent veiligheidsonderzoeken tussen de AIVD en de MIVD geharmoniseerd.

Huisvesting

De gevolgen van de groei van de AIVD en MIVD voor (het voornemen tot) de gezamenlijke huisvesting is in kaart gebracht in 2018.

D Tabel Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid artikel 2 Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (bedragen x € 1.000)

Art.nr.	Verplichtingen:	Realisatie					Vastgestelde	Verschil
		2014	2015	2016	2017	2018	begroting	2018
	Verplichtingen:	188.833	242.487	206.751	241.762	260.757	249.167	11.590
	Uitgaven:	193.364	207.693	229.289	233.767	265.091	249.167	15.924
2.1	Apparaat	183.638	196.794	217.938	216.917	249.741	238.067	11.674
2.2	Geheim	9.726	10.899	11.351	16.850	15.350	11.100	4.250
	Ontvangsten:	8.692	6.199	12.862	14.646	16.233	12.714	3.519

E Toelichting op de financiële instrumenten

Uitgaven

Vanwege het bijzondere karakter van dit begrotingsartikel en de geheime uitgaven zijn de uitgaven niet nader uitgesplitst.

De toename van onderzoeksactiviteiten op verschillende werkterreinen en de ICT-investeringen hebben geleid tot een (beperkte) overschrijding van de uitgavenbegroting.

Ontvangsten

De ontvangsten van de AIVD hadden bijna volledig betrekking op de tarifiering van de veiligheidsonderzoeken. Als gevolg van een toegenomen aantal veiligheidsonderzoeken is de realisatie hoger dan geraamd.

Artikel 3. Woningmarkt

A Algemene doelstelling

Een vrij toegankelijke, vraaggerichte woningmarkt met steun voor degenen die dat nodig hebben.

B Rol en verantwoordelijkheid

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) voert de regie over een heldere verdeling van rollen en verantwoordelijkheden van de verschillende partijen op het terrein van wonen. Tevens voert de Minister van BZK via regelgeving de regie ten aanzien van het bevorderen van een evenwichtige verdeling van de woningvoorraad op grond van de Huisvestingswet.

De Minister van BZK is verantwoordelijk voor het beleid en de regelgeving met betrekking tot de betaalbaarheid van het wonen, onder meer via de Wet op de huurtoeslag, de huur(prijs)regulering en maatregelen ten aanzien van de koopwoningmarkt.

De Minister van BZK is medeverantwoordelijk voor regelgeving met betrekking tot de fiscale behandeling van de eigen woning en de hypothecaire leennormen. Tevens draagt de Minister van BZK zorg voor het kapitaalmarktbeleid betreffende investeringen in de woningmarkt, bijvoorbeeld via het beleid ten aanzien van de Nationale Hypotheekgarantie (NHG) en het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW).

De Minister van BZK is verantwoordelijk voor het beleid en de regelgeving inzake de verhuurderheffing en de huurtoeslag. Tevens is de Minister van BZK verantwoordelijk voor het budgettair beheer van de huurtoeslag op grond van de Wet op de huurtoeslag. De uitvoering van de verhuurderheffing en de huurtoeslag is onder verantwoordelijkheid van de Minister van Financiën belegd bij de Belastingdienst/Toeslagen. De Belastingdienst is ook verantwoordelijk voor de bestrijding van misbruik en oneigenlijk gebruik van de verhuurderheffing en huurtoeslag.

De Minister van BZK is verantwoordelijk voor de regelgeving ten aanzien van (het stelsel van) woningcorporaties. Woningcorporaties zijn via de Woningwet gebonden aan een begrensd werkdomein waarbinnen zij werkzaamheden met staatssteun mogen uitvoeren. Deze zijn het bouwen, verhuren en beheren van woningen met een lage huur voor huishoudens met een laag inkomen en andere doelgroepen die op de reguliere woningmarkt moeilijk een woning kunnen vinden.

De Minister van BZK draagt zorg voor een adequate uitvoering van een laagdrempelige beslechting van huurgeschillen. In het Burgerlijk Wetboek (art. 7:249 t/m 7:261) is vastgelegd dat huurders en verhuurders een beroep kunnen doen op de Huurcommissie. De organisatie en werkwijze van de Huurcommissie, evenals de administratieve ondersteuning door de Dienst van de Huurcommissie (DHC), is vastgelegd in de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte (Uhw).

C Beleidsconclusies

Naar aanleiding van de evaluatie verhuurderheffing uit 2016 ([Kamerstukken II 2015/16, 32 847, nr. 248](#)) zijn in 2018 enkele wijzigingen van de verhuurderheffing van kracht geworden. Dit betreft een verhoging van de heffingsvrije voet van tien naar vijftig woningen, een vrijstelling van de verhuurderheffing voor rijksmonumenten en het maximaleren van de woningwaarde waarover de verhuurderheffing geheven wordt tot € 250.000 euro per woning. Deze wijzigingen maken onderdeel uit van

een pakket waarvan een deel al per 1 april 2017 in werking is getreden. Dit betrof met name de introductie van een heffingsvermindering voor nieuwbouw van goedkope huurwoningen en de verruiming van bestaande heffingsverminderingen. Deze heffingsverminderingen zijn per 1 juli 2018 gesloten vanwege een verwachte overschrijding van het beschikbare budget ([Kamerstukken II, 2017/18 32 847, nr. 361](#)).

De hypothecaire leennormen beschermen de consument tegen overkreditering en dragen bij aan verantwoorde hypotheekverstrekking. Vanaf 2018 bedraagt de maximale hoogte van het hypothecair krediet ten opzichte van de waarde van de woning 100 procent. Om de toegang van starters tot de koopwoningmarkt niet onnodig te belemmeren wordt dit percentage niet verder verlaagd. Voor tweeverdieners geldt dat het inkomen van de minst verdienende partner in 2018 voor 70 procent meetelt bij het bepalen van het financieringslastpercentage. Ook kunnen leningdelen met een looptijd korter dan 10 jaar die volledig worden afgelost binnen de rentevastperiode vanaf 2018 getoetst worden met de geoffreerde debetrentevoet ([Staatscourant 2017, 59413](#)). Dit naar aanleiding van de uitkomsten van het Platform Maatwerk, waarbij geconstateerd is dat regelgeving op dit punt onnodig belemmerend was ([Kamerstukken II 2016/17, 32 847, nr. 303](#)).

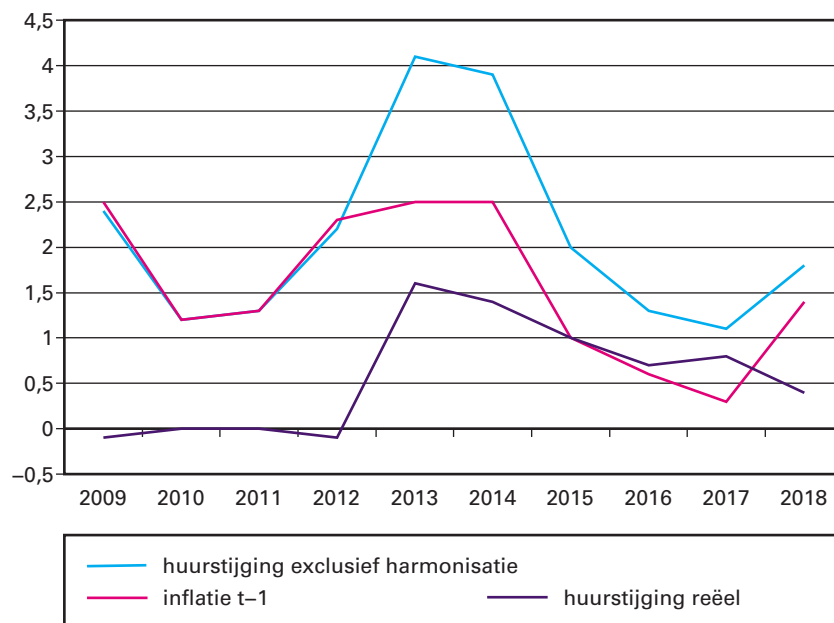
In 2018 zijn de hypotheekrenteaf trek en het eigenwoningforfait gewijzigd ([Kamerstukken II 2018, 35 026, nr. 504](#)). Het maximale tarief van de hypotheekrenteaf trek wordt versneld afgebouwd naar het basistarief in 2023. Vanaf 2020 daalt het maximale tarief van de hypotheekrenteaf trek met 3%-punt per jaar. Het percentage eigenwoningforfait gaat omlaag. In 2020, 2021 en 2023 daalt het tarief van het eigenwoningforfait met 0,05%-punt.

In 2018 zijn met verschillende partijen op nationaal niveau afspraken gemaakt om de woningmarkt te verbeteren. De verschillende partijen zetten in op 75.000 nieuw te bouwen woningen per jaar tot 2025. Zij doen dit door in te zetten op het vergroten en het versnellen van het aanbod, betaalbaarheid en een betere benutting van de huidige voorraad. Afspraken die vervolgens in de Nationale woonagenda zijn gemaakt, worden in verschillende snelheden en samenstellingen opgepakt en uitgewerkt. Als invulling van de afspraken zijn onder meer de volgende trajecten opgestart ten behoeve van aandachtsgroepen op de huurwoningmarkt: de Actielijn wonen en zorg (TK 2017–2018 32.847, nr. 408, deze is tevens de uitwerking van het Pact voor de ouderenzorg van de Minister van VWS), de meerjarenagenda beschermd wonen en maatschappelijke opvang ([Kamerstukken II, 2017/18, 29 «325, nr. 93](#)), de actieagenda vakantieparken ([Kamerstukken II, 2018/19, 32 847, nr. 453](#)), het actieplan studentenhuisvesting ([Kamerstukken II 2018/19, 33 104, nr. 20](#)) en de aanpak Goed Verhuurderschap ([Kamerstukken II 2018/19, 32 747, nr. 439](#)). Tevens is een nieuw beleidskader voor gemeentelijk woonwag en- en standplaatsenbeleid gepubliceerd ([Kamerstukken II 2017/18, 34 775-VII, nr. 70](#)).

In 2018 is het toezicht op woningcorporaties verder versterkt, daarnaast zijn enkele maatregelen genomen om de administratieve lasten te verlichten. Zo is het accountantsprotocol verder vereenvoudigd, nadat de 0%- rapportage tolerantie al geschrapt was. Daarnaast hebben de Autoriteit woningcorporaties (Aw), het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW), Aedes en BZK gezamenlijk aan een beperking van de informatie-uitvraag gewerkt. Het eerste resultaat van deze samen-

werking is de nieuwe uitvraag voor de prognose-informatie (dpi), waardoor de administratieve last ervan is gedaald met 25%. De uitvraag is ook consistent geworden met de verantwoordingsinformatie. Bovendien is de toets op geschiktheid en betrouwbaarheid vereenvoudigd. De Aw verricht bij (her)benoemingen in meer gevallen een verlichte toets waarbij niet alle kandidaten meer standaard op gesprek hoeven te komen.

Gerealiseerde huurontwikkeling

Bron: Monitoring huurbeleid 2018, Companen 2018

Sinds 2017 zijn AOW-gerechtigden en gezinnen (huishoudens van meer dan 3 personen) van de inkomensafhankelijke hogere huurverhoging uitgesloten. Daarnaast is maximale huurverhoging voor zelfstandige woningen sinds 2017 inflatie +2,5% (tot 2017 inflatie +1,5%), waarmee ruimte is geboden voor het toepassen van een staffel naar prijs/kwaliteit. De huursomstijging bij corporaties is beperkt (inflatie +1%) en omvat sinds 2017 naast de reguliere jaarlijkse huurverhoging ook de huurharmonisatie (huurverhoging bij nieuwe verhuringen) teneinde prijsstijging bij vrijgekomen huurwoningen te beperken.

Daarnaast is sinds 2017 de regeling voor de inkomensafhankelijke hogere huurverhoging gewijzigd. Er wordt nog maar één inkomensgrens gehanteerd, die gelijk is aan de DAEB-inkomensgrens voor woningcorporaties (2019: € 42.436). Deze inkomensafhankelijke hogere huurverhoging is meer dan inflatie+2,5%, maar maximaal inflatie+4%. Van deze hogere huurverhoging zijn sinds 2017 huishoudens met één of meer AOW-gerechtigden en huishoudens van vier of meer personen uitgezonderd, ongeacht de hoogte van hun huishoudinkomen.

In 2018 verhoogden de corporaties de huren van zittende huurders met gemiddeld 1,4%. Over het gehele woningbezit, dus inclusief de huurharmonisatie, bedroeg de huurstijging bij corporaties in 2018 2,1%. Commerciële verhuurders verhoogden in de gereguleerde huurwoningvoorraad hun huren bij zittende huurders gemiddeld met 3,0%. De gemiddelde

huurverhoging per 1 juli 2018, de gemiddelde huurstijging exclusief harmonisatie, in de gehele gereguleerde huursector bij zittende huurders, is uitgekomen op 1,8%. Hiermee bleef de gemiddelde huurstijging exclusief harmonisatie ruim binnen het de maximale huurverhoging van 3,9%. De gemiddelde stijging van de consumentenprijzen over het voorgaande jaar (2017) bedroeg in Nederland 1,4%. In reële termen bedroeg de huurstijging bij de zittende huurders daarmee 0,4% ([Monitoring huurbeleid 2018, Companen 2018⁷](#)).

Zie voor vergelijking met voorgaande jaren onderstaande tabel uit Monitoring huurbeleid 2018 (Companen 2018).

De gemiddelde huurstijging in de gereguleerde huurwoningvoorraad (nominaal), exclusief huurharmonisatie, naar type verhuurder 2009 – 2018										
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Toegelaten instellingen	2,4%	1,2%	1,3%	2,2%	4,2%	4,0%	1,9%	1,0%	0,6%	1,4%
Commerciële verhuurders	2,3%	1,3%	1,2%	2,0%	3,6%	3,5%	2,5%	2,0%	2,4%	3,0%
Totaal	2,4%	1,2%	1,2%	2,2%	4,1%	3,9%	2,0%	1,3%	1,1%	1,8%

Bron: CBS-huurenquête 2018.

Om inzicht te geven in de uitwerking van de huurtoeslag op de huurlasten voor huurtoeslagontvangers laat de onderstaande tabel het aandeel zien van de bruto huur dat per saldo (na aftrek van de huurtoeslag) nog netto door huurtoeslagontvangers is verschuldigd.

In de berekening van de percentages is voor de gehele reeks van 2014 tot en met 2018 een wijziging doorgevoerd. De percentages die eerder in een begroting of jaarverantwoording zijn gemeld wijken dan ook af van de hieronder vermelde percentages. In de nieuwe systematiek wordt niet meer de (geschatte) huurontwikkeling vanaf het eerste jaar gebruikt om de huur te bepalen maar wordt een vaststaande huur per jaar bepaald. Omdat de percentages voor de vastgestelde oudere jaren niet meer zullen wijzigen is het effect van het huurtoeslag beleid in het begrotingsjaar op de netto huurontwikkeling van een huurtoeslag ontvanger beter te volgen en te verklaren. Het percentage is berekend voor voorbeeldhuishoudens met een minimuminkomen en een huur op exact 90% van de diverse huurgrenzen van de huurtoeslag.

⁷ Bijlage bij de Staat van de Woningmarkt 2018 (32 847, nr. 449)

Verhouding Bruto-Netto huur Huurtoeslag

Huishoudtype	Netto Huur	2014	2015	2016	2017	Realisatie	Begroting	Afwijking
						2018	2018	2018
Eenpersoons-huishouden	Netto (huur rond kwaliteitskortingsgrens)	63,5%	62,6%	62,2%	60,0%	59,9%	59,9%	0,0%
	Netto (huur rond aftoppingsgrens)	52,2%	51,5%	51,3%	49,7%	49,7%	49,7%	0,0%
	Netto (huur rond huurgrens)	51,6%	50,9%	50,5%	49,1%	49,0%	49,0%	0,0%
Meerpersoon-shuishouden	Netto (huur rond kwaliteitskortingsgrens)	63,5%	62,6%	62,2%	60,0%	59,9%	59,9%	0,0%
	Netto (huur rond aftoppingsgrens)	51,0%	50,4%	50,2%	48,7%	48,7%	48,7%	0,0%
	Netto (huur rond huurgrens)	52,0%	50,6%	49,6%	47,7%	47,3%	47,2%	0,1%
Eenpersoons-ouderhuis-houden	Netto (huur rond kwaliteitskortingsgrens)	62,9%	62,1%	61,8%	59,5%	59,4%	59,4%	0,0%
	Netto (huur rond aftoppingsgrens)	51,8%	51,2%	51,0%	49,4%	49,4%	49,4%	0,0%
	Netto (huur rond huurgrens)	51,3%	50,6%	50,3%	48,8%	48,7%	48,7%	0,0%
Meerpersoon-souderhuis-houden	Netto (huur rond kwaliteitskortingsgrens)	62,4%	61,6%	61,3%	59,0%	59,0%	58,9%	0,0%
	Netto (huur rond aftoppingsgrens)	51,4%	50,8%	50,6%	49,0%	49,0%	49,0%	0,0%
	Netto (huur rond huurgrens)	51,0%	50,3%	50,0%	48,5%	48,4%	48,4%	0,0%
	Bruto Huur	100%	100%	100%	100%	100%	100%	-

Bron: Eigen berekening Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het percentage netto huur is de te betalen huurprijs (bruto huur) minus de huurtoeslag gedeeld door de bruto huur (%-netto huur=(bruto huur -/– huurtoeslag)/bruto huur).

Uit de tabel blijkt dat het aandeel van de netto huur dat door de huurtoeslagontvanger zelf netto nog betaald moet worden in 2018 nagenoeg gelijk is gebleven ten opzichte van 2017. Deze cijfers zijn nagenoeg gelijk aan de cijfers zoals verwacht in de ontwerpbegroting. De daling in 2017 is het gevolg van het besluit om de koopkracht voor lagere inkomens te ondersteunen. Hierdoor is de eigen bijdrage in 2017 met € 10,50 per maand verlaagd.

D Tabel Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid artikel 3 Woningmarkt (bedragen x € 1.000)								
Artnr	Verplichtingen:	Realisatie					Vastgestelde	Verschil
		2014	2015	2016	2017	2018	begroting	2018
		3.382.465	3.959.739	3.928.119	4.002.525	4.511.926	4.157.089	354.837
	Uitgaven:	3.404.536	3.965.674	3.933.646	4.022.685	4.518.316	4.157.089	361.227
3.1	Betaalbaarheid	3.396.259	3.957.657	3.926.645	4.017.614	4.513.949	4.150.410	363.539
	Subsidies	22.124	19.517	22.805	36.092	505.468	27.475	477.993
	Beleidsprogramma betaalbaarheid	1.045	201	135	184	256	175	81
	Bevordering eigen woningbezit (BEW)	19.923	9.748	6.411	4.501	4.033	6.239	- 2.206
	Huisvestingsvoorziening statushouders	0	0	206	1.900	1.231	20.000	- 18.769
	Saneringsbijdrage woningcorporatie WSG	0	8.367	15.033	28.471	470.767	0	470.767
	Woonconsumentenorganisaties	1.156	1.201	1.020	1.036	1.181	1.061	120
	Binnenstedelijke transformatie	0	0	0	0	28.000	0	28.000
	Onderzoek en kennisoverdracht	0	0	0	0	0	0	0
	Opdrachten	445	295.812	29.578	31.823	32.655	853	31.802
	WSW Risicovoorziening	0	294.314	1.706	1.176	1.132	0	1.132
	NHG Risicovoorziening	0	0	26.932	30.018	30.608	0	30.608
	Beleidsprogramma betaalbaarheid	421	1.496	940	629	915	853	62
	Onderzoek en kennisoverdracht	24	2	0	0	0	0	0
	Inkomensoverdrachten	3.360.001	3.629.966	3.860.443	3.934.868	3.963.679	4.108.200	- 144.521
	Huurtoeslag	3.360.001	3.629.966	3.860.443	3.934.868	3.963.679	4.108.200	- 144.521
	Bijdragen aan agent-schappen	0	170	373	14.831	12.147	12.442	- 295
	Dienst van de Huurcommissie	0	0	0	14.456	11.214	11.089	125
	ILT Autoriteit woningcorporaties	0	0	373	375	933	653	280
	RVO Uitvoeringskosten BEW	0	0	0	0	0	79	- 79
	RVO Uitvoeringskosten huisvestingsvoorziening statushouders	0	0	0	0	0	621	- 621
	Overige uitvoeringsinstaties	0	170	0	0	0	0	0
	Bijdragen aan ZBO's / RWT's	13.689	12.192	12.646	0	0	0	0
	Huurcommissie	13.558	12.048	12.646	0	0	0	0

						Realisatie	Vastgestelde	Verschil
	2014	2015	2016	2017	2018	2018	begroting	2018
Overige uitvoeringsinstaties	131	144	0	0	0	0	0	0
Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken	0	0	800	0	0	1.440		- 1.440
Financiën en Nationale Schuld (Belastingdienst)	0	0	800	0	0	1.440		- 1.440
3.2								
Onderzoek en kennisoverdracht	8.277	8.017	7.001	5.071	4.367	6.679		- 2.312
Subsidies	3.296	4.679	2.062	1.625	1.147	1.801		- 654
Samenwerkende kennisinstellingen	3.296	4.679	2.062	1.625	1.147	1.801		- 654
Opdrachten	4.981	3.338	1.904	1.136	2.269	283		1.986
Basisonderzoek en verkenningen	4.981	3.338	1.904	1.136	2.269	283		1.986
Onderzoek en kennisoverdracht	0	0	0	0	0	0		0
Bijdragen aan ZBO's / RWT's	0	0	3.035	2.310	951	4.595		- 3.644
Basisonderzoek en verkenningen	0	0	3.035	2.310	951	4.595		- 3.644
Ontvangsten:	496.935	810.381	553.191	557.315	957.719	487.000		470.719

E Toelichting op de financiële instrumenten

Uitgaven

3.1 Betaalbaarheid

Subsidies

Beleidsprogramma betaalbaarheid

Het beleidsprogramma Betaalbaarheid omvat verschillende activiteiten op het gebied van de woningmarkt in den brede. In samenhang met huurders, verhuurderorganisaties en andere partijen verstrekt BZK subsidies voor woningmarktontwikkeling, onder andere aan de stichting Kences voor de Monitor studentenhuisvesting 2018. Subsidie is verstrekt aan de Vereniging Leegstandsbeheerders Nederland en de Stichting Keurmerk Leegstandbeheer voor respectievelijk omvorming van de branchevereniging en de bewustwordings-campagne voor het keurmerk.

Bevordering eigen woningbezit (BEW)

De wet bevordering eigenwoningbezit (BEW) is gericht op de bevordering van het eigen woningbezit onder lagere inkomensgroepen. Er is voor nieuwe toekenningen op grond van de wet bevordering eigenwoningbezit geen budget meer beschikbaar en de meerjarig beschikbare middelen dienen uitsluitend voor de betaling van in het verleden aangegane verplichtingen. De uitgaven aan de wet bevordering eigenwoningbezit en de eigenwoningenregelingen zijn in 2018 lager uitgevallen door hoge uitval bij de inkomensstoetsen en door verhuizingen.

Huisvestingsvoorziening statushouders

Vanwege de verhoogde asielinstroom in 2015 heeft BZK een subsidieregeling ingesteld waarmee woningcorporaties, gemeenten en andere verhuurders woonvoorzieningen voor asielzoekers met een verblijfsvergunning – zogeheten vergunninghouders- kunnen realiseren. Voorafgaand aan de realisatie van de woonvoorziening kan budget worden gereserveerd, de definitieve subsidie wordt aangevraagd na oplevering. Tot en met eind december 2018 zijn 111 subsidieaanvragen ingediend voor in totaal € 3.3 mln. Hiermee zijn 519 vergunninghouders gehuisvest. 31 december 2018 was ook het laatste moment dat voorgenomen investeringen konden worden aangemeld voor een budgetreservering.

Saneringsbijdrage woningcorporatie WSG

Aan de Woningstichting Geertruidenberg (WSG) is in 2018 een saneringsbijdrage van afgerond € 311,4 mln. verleend. Dit is in overeenstemming met het saneringsbesluit uit 2018 ([Kamerstukken II 2017/18, 29 453 nr. 478](#)). Deze bijdrage wordt onttrokken aan de risicovoorziening voor sanering- en projectsteun van woningcorporaties. Zie voor een verdere toelichting «WSW Risicovoorziening».

Woonconsumentenorganisaties

De Woonbond en het Nibud hebben in 2018 financiële bijdragen ontvangen voor de uitvoering van een overeengekomen programma van activiteiten op het gebied van kennisoverdracht, voorlichting en scholing.

Binnenstedelijke transformatie

Aan het Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten (SVn) is in 2018 een subsidie van € 38 mln. toegekend (waarvan € 28 mln. in 2018 is uitgekeerd en € 10 mln. in 2019) voor het inrichten van de Financieringsfaciliteit binnenstedelijke transformatie. SVn zal van daaruit geldleningen verstrekken, beheren en administreren voor voorinvesteringen op transformatielocaties. De financieringsfaciliteit is eind 2018 operationeel geworden ([Kamerstukken II 2018/19, 32 847, nr. 459](#)).

Opdrachten

WSW Risicovoorziening

De uitvoerende taken (exclusief de fondsmiddelen) voor de sanering van woningcorporaties zijn gemandateerd aan het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). De kosten die gemaakt worden voor de sanering en de uitvoeringskosten komen uit de risicovoorziening.

Op 29 juni 2018 heeft de Minister besloten een subsidie van maximaal € 385,7 mln. te verstrekken aan Woonstichting Geertruidenberg (WSG) om te komen tot een afsplitsing waarin het bezit over gaat naar acht overnemende regionale woningcorporaties⁸. Er is hiervoor in 2018 een subsidie van afgerond € 311,4 mln. verstrekt, de verwachting is dat de betalingen in de komende jaren minimaal zullen zijn en niet het maximumbedrag zullen benaderen. Hiermee is de afsplitsing van WSG tot stand gekomen. In het kader van de sanering van Vestia is destijds tussen het Centraal Fonds voor de Volkshuisvesting (CFV) en Vestia afgesproken dat 40% van de kosten die worden gemaakt voor het onderzoek naar de aansprakelijkheid van banken wordt vergoed uit de risicovoorziening. In 2018 heeft Vestia hiervoor een bijdrage van afgerond € 0,9 mln. ontvangen. Tevens worden elk jaar kosten gemaakt voor de uitvoering van

⁸ Tweede Kamer, Vergaderjaar 2017–2018, [29 453 nr. 478](#)

de saneringstaak, deze bedroegen in 2018 afgerond € 0,3 mln. Deze bijdragen zijn onttrokken aan de risicovoorziening.

Zie saldibalans Ad. 5a Begrotingsreserves voor de verloopstaat van de voorziening.

NHG Risicovoorziening

Voor de achtervangfunctie van het Rijk draagt het WEW een vergoeding af aan het Rijk. In 2018 bedroeg deze afdracht 0,15% van iedere nieuwe afgegeven hypotheekgarantie. Deze afdracht wordt doorberekend aan de consument. In 2018 heeft het Rijk de afdrachten over het boekjaar 2017, ter grootte van afgerond €30,6 mln., ontvangen. Dit bedrag is in de daartoe bestemde risicovoorziening gestort.

Zie saldibalans Ad. 5a Begrotingsreserves voor de verloopstaat van de voorziening.

Beleidsprogramma betaalbaarheid

Het beleidsprogramma Betaalbaarheid omvat verschillende activiteiten op het gebied van de woningmarkt in den brede. In samenhang met huurders, verhuurderorganisaties en andere partijen zijn opdrachten verstrekt voor woningmarktontwikkeling. In 2018 zijn onder andere communicatiewerkzaamheden (onder andere ten behoeve van middenhuur en de website woningmarktbeleid.nl), evaluatie van de Woningwet ([Kamerstukken II 2018/19, 32 847, nr. 470](#)), een actualisatie en validatie van het Handboek marktwaardering en een actualisatie van gegevensdefinities voor woningcorporaties uitgevoerd.

Inkomensoverdrachten

Huurtoeslag

Aan huurtoeslag is in 2018 € 144,5 mln. minder uitgegeven dan begroot. De lagere uitgaven zijn een gevolg van lagere aantallen aanvragers en minder nabetalings bij het definitief toekennen.

Bij de ontvangsten is € 36,9 mln. minder binnengekomen, als gevolg van lagere terugvorderingen waardoor voor de huurtoeslag in 2018 een netto onderuitputting van het budget resulteert van € 107,6 mln. ten opzichte van de ontwerpbegroting.

Bijdragen aan agentschappen

Dienst van de Huurcommissie

Naast de bijdrage van BZK en de leges heeft De Huurcommissie in 2018 voor het eerst een verhuurdersbijdrage geïnd, meer informatie over de verhuurdersbijdrage is toegelicht in de agentschapsbijlage.

In 2018 zijn de onderstaande aantallen gerealiseerd, vergeleken met de begroting 2018 en de realisatie in 2017.

Procedure	Realisatie 2017	Begroting 2018	Realisatie 2018
Beslechting huurprijsgeschillen	3.549	2.990	2.067
Beslechting servicekostengeschillen	2.239	1.925	1.102
Beslechting van huurverhogingsgeschillen op basis van punten	356	260	18
Beslechting van huurverhogingsgeschillen op basis van inkomen	500	775	6
Beslechting van Wohv-geschillen	6	10	1
Beslechting van geschillen over klachtbehandeling door verhuurders	0	150	0
Oplossing geschil door intake en bemiddeling	1.295	3.290	3.650
Totaal	7.945	9.400	6.844

De instroom van zaken heeft sinds 2013 langjarig een dalende trend getoond. Van bijna 15.000 zaken in 2013 tot 7.945 zaken in 2017, een daling van bijna 55 procent in vijf jaar. Nadat de begroting 2018 naar de Kamer is gestuurd is eind 2017 op basis van de nieuwste cijfers en voortzetting van de dalende trend, de prognose voor het jaar 2018 naar beneden bijgesteld van 9.400 zaken naar 6.560 zaken. In 2018 was echter sprake van een onvoorziene trendbreuk in de instroom van zaken. De dalende trend sloeg om naar een snel stijgende instroom tot circa 10.000 zaken. De Huurcommissie heeft daar snel op gereageerd door bijvoorbeeld extra medewerkers in te huren. Desalniettemin is een verschil ontstaan in de geraamde productie en realisatie in het jaar 2018.

Van de afgehandelde 6.844 geschillen zijn er 3.650 (53%) afgehandeld in de verkorte procedure «intake en bemiddeling». De Huurcommissie is zich de afgelopen jaren steeds meer gaan richten op het behandelen van zaken via «intake en bemiddeling». Dit houdt in dat de Huurcommissie – naast geschilbeslechting – ook informatie biedt die relevant is voor het gedane verzoek, waarmee huurder zijn kansen beter kan inschatten op grond van informatie over zijn rechten en plichten, en huurder en verhuurder mogelijk zelf hun geschil kunnen oplossen. Bij «intake en bemiddeling» wordt in (telefonisch) overleg met de verzoeker inhoudelijk bepaald wat het verzoek precies inhoudt en of het in onderling overleg tussen huurder en verhuurder is op te lossen. Een aanzienlijk hoger aantal geschillen is afgehandeld door intake en bemiddeling dan verwacht. Dit verklaart ook waarom het aantal afgehandelde inkomensafhankelijke geschillen in de tabel aanzienlijk lager is dan begroot, het grootste deel werd door intake en bemiddeling eerder in het proces opgelost.

ILT Autoriteit Woningcorporaties

De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT, hier valt de Autoriteit woningcorporaties (Aw) onder) heeft in 2018 een bijdrage ontvangen voor het opvragen van gegevens bij woningcorporaties voor beleidsontwikkeling en voor het toezicht op de Wet normering topinkomens (WNT).

RVO Uitvoeringskosten Bevordering Eigen Woningbezit (BEW)

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) voert de regeling BEW en de Eigen Woningregelingen, als ook de Regeling Vermindering Verhuurderheffing (RVV) uit en ontvangt hiervoor een bijdrage. Deze uitgaven worden verantwoord op artikel 4 vanwege gecentraliseerd opdrachtgeverschap.

RVO Uitvoeringskosten huisvestingsvoorziening statushouders
RVO.nl voert de Tijdelijke regeling stimulering huisvesting vergunninghouders (TRSHV) uit en ontvangt hiervoor een bijdrage. Deze uitgaven worden verantwoord op artikel 4 vanwege gecentraliseerd opdrachtgeverschap.

Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken

Financiën en Nationale Schuld (Belastingdienst)

De bijdrage aan de Belastingdienst dient ter bekostiging van de portokosten van informatiebrieven, die de Belastingdienst verstuurt voor de uitvoering van de inkomensafhankelijke huurverhoging. Het hiervoor benodigde budget is bij Slotwet naar de Belastingdienst overgeboekt.

3.2 Onderzoek en kennisoverdracht

Subsidies

Samenwerkende kennisinstellingen

Platform31, een kennis- en netwerkorganisatie heeft subsidie ontvangen voor het uitvoeren van activiteiten met betrekking tot trends in stad en regio en voor het actieprogramma wooncoöperatie. De Universiteit Utrecht heeft subsidie ontvangen voor het onderhouden en verder uitbreiden van micro-econometrische databestanden over de Nederlandse woningmarkt.

Opdrachten

Basisonderzoek en verkenningen

Het budget is in 2018 besteed aan opdrachten voor onderzoeken naar woningbehoefte, woonwensen, woningmarktontwikkelingen en voor monitoring van beleid, de Energiemodule WoON2018, de indicatieve bestedingsruimte van Woningcorporaties (IBW2018) en de campagne «check je huurprijs/Wegwijs met je huurprijs».

Bijdragen aan ZBO's / RWT's

Basisonderzoek en verkenningen

Aan het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) zijn bijdragen verstrekt voor de Huurenquête, onderzoek naar verhuiskansen, diverse woningmarktonderzoeken, de City Deal «Zicht op ondermijning», en het WoON2018 en een meer op registers gebaseerd woononderzoek. Een deel van de kosten van het WoON2018 die voor 2018 verwacht waren zijn in 2017 opgetreden. Daarom is er in 2018 minder uitgegeven dan begroot.

Ontvangsten

De ontvangsten huurtoeslag zijn toegelicht bij de uitgaven huurtoeslag.

Ter aanzuivering van het saneringsfonds is voor 2018 de saneringsheffing voor alle woningcorporaties in totaal vastgesteld op afgerond € 159,4 mln. ([Kamerstukken II 2017/18, 29 453, nr. 478](#)). Dit is opgehaald met een heffing bij de woningcorporaties (toegelaten instellingen), voor zover hiervoor geen kwijtschelding is verleend. Deze middelen zijn toegevoegd aan de risicovoorziening sanerings- en projectsteun woningcorporaties voor met name de aan Woonstichting Geertruidenberg (WSG) verstrekte saneringssubsidie. De saneringssubsidie is onttrokken aan de risicovoorziening, evenals de kosten voor het bankenonderzoek Vestia en de

uitvoeringskosten van het WSW.

Artikel 4. Woonomgeving en bouw

A Algemene doelstelling

Het stimuleren van burgers, decentrale overheden, instellingen en bedrijven tot het realiseren van een goede kwaliteit van woningen, gebouwen en andere bouwwerken. Belangrijke aspecten daarbij zijn de veiligheid en gezondheid van gebouwen, alsmede het streven om energie te besparen, waarmee tevens de woonlasten kunnen worden beperkt. Het bevorderen van de woningbouw waarbij aanbod vraaggericht tot stand komt, zodat dit veel meer gaat aansluiten bij de woonwensen van mensen. Het stimuleren van burgers en andere partijen om de leefbaarheid in steden en dorpen te bevorderen.

B Rol en verantwoordelijkheid

Op basis van de Woningwet (hoofdstuk V) is de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) verantwoordelijk voor woningbouw. Deze verantwoordelijkheid omvat de zorg voor voldoende omvang, kwaliteit en differentiatie van de woningvoorraad. De Minister van BZK geeft invulling aan deze verantwoordelijkheid door innovatie te bevorderen, belemmeringen weg te nemen en mededinging te versterken, waardoor meer ruimte ontstaat voor woningbouw op die plekken waar de behoefte het grootst is. Hieronder valt ook het voorzien in de behoefte aan (collectief) particulier opdrachtgeverschap (CPO) en meegroei-, mantel- en meergeneratiewoningen.

Op basis van de Woningwet (artikel 2) is de Minister van BZK verantwoordelijk voor het opstellen en het beheer van de bouwregelgeving en is de Minister stelselverantwoordelijk om hiermee de bouwkwaliteit te borgen door middel van regisseren en doen uitvoeren.

Op basis van de Woningwet (artikel 120), de Wet milieubeheer (hoofdstuk 4) en de Kadasterwet is de Minister van BZK verantwoordelijk voor het stimuleren van energiebesparing en reductie van CO₂-uitstoot in de gebouwde omgeving. De Minister van BZK geeft invulling aan deze verantwoordelijkheid door kaderstelling (wet- en regelgeving), het uitvoeren van de acties van het Energieakkoord voor duurzame groei waar het Rijk verantwoordelijk voor is, ondersteuning van innovatie (onder andere door middel van subsidies en «zachte» leningen) en monitoring.

Op basis van de Woningwet (artikel 80a) draagt de Minister van BZK zorg voor de bevordering en ondersteuning van stedelijke vernieuwing. De primaire verantwoordelijkheid ligt bij de gemeenten en vervolgens bij de provincie, in samenwerking met maatschappelijke organisaties, bedrijven en bewoners. De zorg van de Minister van BZK geldt met name voor het ondersteunen van partijen bij de versterking van de leefbaarheid in de stedelijke gebieden en krimp- en anticipeergebieden door onder meer verbetering van de woonomgeving en voorzieningen, veiligheid en economisch draagvlak. Belangrijke instrumenten van de Minister van BZK hiertoe zijn: het aanpassen van belemmerende wet- en regelgeving, advisering, kennisoverdracht, monitoring van resultaten en het aanspreken van medeverantwoordelijke departementen, met het oog op een integrale (gebiedsgerichte) aanpak.

Op basis van de Huisvestingswet stimuleert de Minister van BZK de huisvesting van bijzondere aandachtsgroepen.

Op basis van de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek (artikel 5) kan de Minister van BZK op aanvraag van de gemeenteraad wooncomplexen, straten of gebieden aanwijzen waarin aan woningzoekende huurders eisen kunnen worden gesteld of voorrang wordt verleend. Het gaat hierbij om kwetsbare gebieden waar de leefbaarheid zwaar onder druk staat en waar sprake is van een opeenstapeling van problemen op sociaal, fysiek, economisch en veiligheidsterrein. Notoire overlast en criminaliteit kunnen ook een reden zijn voor gebiedsaanwijzing en selectieve woningtoewijzing.

Op basis van de Wet aanpak woonoverlast is de Minister van BZK stelselverantwoordelijk om hiermee gemeenten de mogelijkheid te bieden ernstige en herhaaldelijke hinder voor omwonenden tegen te gaan door middel van het opleggen van een gedragsaanwijzing.

In de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte ([Kamerstukken II 2010/11, 32 660, nr. 17](#)) staat dat de nieuwbouwprogrammering grotendeels wordt overgelaten aan provincies en gemeenten. In de Noord- en Zuidvleugel van de Randstad maken de bestaande verstedelijkingsafspraken onderdeel uit van de integrale aanpak voor deze gebieden.

C Beleidsconclusies

In 2018 is gewerkt aan de realisatie van de doelstellingen uit het Energieakkoord. Tegelijkertijd is in het regeerakkoord 2017–2021 «Vertrouwen in de toekomst» aangekondigd de klimaatverandering aan te pakken en Nederland duurzamer te maken. Dit heeft geresulteerd in onderstaande resultaten op het gebied van verduurzaming, energiebesparing en bouw en innovatie.

Verduurzaming

In 2018 is als onderdeel van een Interbestuurlijk Programma Aardgasvrije Wijken gestart met de selectie van grootschalige proeftuinen om buurten en wijken aardgasvrij te maken. Hierbij wordt onderzocht wat er nodig voor een haalbare en betaalbare aanpak die opschaalbaar is naar alle gemeenten van Nederland. Op 3 april 2018 is hiervoor een uitvraag gedaan aan alle gemeenten in Nederland. Hiervoor was € 85 mln. beschikbaar vanuit de klimaatvelop over het jaar 2018. Voorwaarde was dat in 2018 begonnen kon worden met een door de gemeente goedgekeurd uitvoeringsplan. Verder waren belangrijke criteria de wijze waarop bewoners en gebouweigenaren betrokken werden en het verbinden van de energietransitie met andere opgaven in de wijk.

Op 1 oktober is op advies van een toetsingscommissie de selectie van 27 proeftuinen uit de 75 aanmeldingen bekendgemaakt. Bij de selectie van de proeftuinen is rekening gehouden met de regionale spreiding en variatie in techniek. Daarnaast is, mede op verzoek van de Tweede Kamer, een mix van stedelijk en landelijk gebied en een goede mix tussen koop- en huurwoningen meegewogen in de beoordeling. Onderdeel van het Programma Aardgasvrije Wijken is een Kennis- en Leerprogramma onder regie van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) voor alle gemeenten. Op deze wijze wordt de kennis en ervaring in de proeftuinen actief gedeeld en waar nodig verdiept.

Samen met medeoverheden en maatschappelijke partners streeft het Ministerie naar het versnellen van de verduurzaming van het maatschappelijk vastgoed, inclusief gebouwen in bezit van het Rijk. Een eerste voorbeeld hiervan is het Innovatieprogramma aardgasvrije en frisse

basisscholen. In circa elf pilots worden energie-onzuinige schoolgebouwen verduurzaamd tot aardgasvrije scholen met een goed binnenklimaat. Daarmee wordt ervaring opgedaan om de verduurzaming van schoolgebouwen verder op te schalen. Het wordt voor aanbieders, scholen en gemeenten makkelijker gemaakt om te kiezen voor verduurzaming via eenvoudig toe te passen verduurzamingsconcepten.

Een tweede voorbeeld van het versnellen van verduurzaming van het maatschappelijk vastgoed is de vorming van een Kennis- en innovatieplatform verduurzaming maatschappelijk vastgoed in samenwerking met het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK). Dit platform heeft tot doel in de verschillende sectoren innovaties te helpen ontwikkelen, kennis over maatregelen (bewezen aanpakken) te vergroten en het handelingsperspectief te vergroten om van aardgas af te gaan en toe te werken naar een CO₂-arme bouwvoorraad.

Op 1 januari 2018 is de [Wet verbetering functioneren verenigingen van eigenaars](#) in werking getreden. Met deze wet is verduidelijkt dat een Vereniging van Eigenaren (VvE) een geldlening kan afsluiten voor verduurzaming en groot onderhoud en wordt het jaarlijks reserveren van een minimaal bedrag voor groot onderhoud gestimuleerd.

Energiebesparing

Vanaf 2023 mogen kantoren met een oppervlakte van 100m² of meer, met uitzondering van monumentale panden en enkele andere categorieën, alleen nog gebruikt worden als zij minstens energielabel C hebben ([Kamerstukken II 2016/17, 30 196, nr. 485](#)). De regelgeving is in 2018 gepubliceerd. In opdracht van het Ministerie van BZK heeft de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) communicatieactiviteiten uitgevoerd richting de doelgroep en intermediaire partijen. In het Interbestuurlijk Programma is overeengekomen dat, om de doelen van het Energieakkoord binnen bereik te houden, in het maatschappelijk vastgoed tot en met 2020 additioneel 2,5 PJ energie wordt bespaard ([Kamerbrief II 2017/18, 30 196, nr. 573](#)). Hiervoor is in samenwerking met koepels van schoolbesturen (Primair- en Voortgezet Onderwijs) en de VNG 2018 een energiebespaarprogramma opgezet.

In de koopsector is in 2018 bij circa 90 procent van de labelplichtige transacties het energielabel overhandigd (bron: Kadaster/RVO). Eind 2018 beschikten ruim 3,7 miljoen woningen over een geldig, definitief geregistreerd energielabel, hiermee bijdragend aan de bewustwording van de eigenaar-bewoner van de energie(on-)zuinigheid van de woning.

Bouw en innovatie

De Bouwagenda heeft in 2018 aan de afgesproken doelen gewerkt om de bouwsector innovatiever en toekomstbestendiger te maken. De sector wordt zo beter in staat gesteld bij te dragen aan de doelstelling om zeer energiezuinige (nieuwbouw)woningen te realiseren. Het programma-bureau heeft op 17 specifieke roadmaps en thema's ingezet, die aan de doelstellingen moeten bijdragen. De Bouwagenda heeft daarnaast bijgedragen aan het proces om tot een klimaatakkoord te komen door deel te nemen aan werkgroepen en expertise te leveren aan de tafel Gebouwde Omgeving.

In 2018 is de uitvoering van de kerntaak «het wettelijk waarborgen van een maatschappelijk noodzakelijk minimum kwaliteitsniveau van bouwwerken» voortgezet. Het Bouwbesluit 2012 is per 1 juli 2018 aangepast in verband met gasloze nieuwbouw, om aan te sluiten bij hetgeen daarover geregeld is in de Gaswet ([Staatsblad 2018, 197](#)). Daarnaast is in 2018 verder gewerkt aan het integreren van de bouwparagraaf van de Woningwet, inclusief het Bouwbesluit 2012, in de Omgevingswet. Op 31 augustus 2018 is het Besluit bouwwerken leefomgeving gepubliceerd ([Staatsblad 2018, 291](#)). Dit besluit is de opvolger van het Bouwbesluit en een van de vier Algemene Maatregelen van Bestuur onder de Omgevingswet, waarvan inwerkingtreding wordt voorzien in 2021.

Groningen heeft bijzondere aandacht. Er is in 2018 op advies van de Mijnraad besloten tot een nieuwe versterkingsaanpak. De Minister van EZK en de Minister van BZK hebben hieraan samen met de regio – en met ondersteuning van de (waarnemend) Nationaal Coördinator Groningen (NCG) – uitwerking geven. Dit heeft geresulteerd in de presentatie van het [Plan van Aanpak Advies Mijnraad van de NCG](#).

Daarnaast is in 2018 besloten dat batch 1588 kan doorgaan op basis van de beschikbare versterkingsadviezen ([Kamerstukken II 2017/18, 33 529, nr. 502](#)). Dit mede gezien het gewekte vertrouwen richting bewoners. In 2018 heeft BZK samen met [betrokken](#) gemeenten, corporaties, de NCG en het Ministerie van EZK de financiële uitwerking van de batch ter hand genomen. Dit met het oog op start van versterking in 2019. Ook hebben Rijk en regio in 2018 besloten samen verder invulling te geven aan een nieuw toekomstperspectief voor de regio. Dit in de vorm van een Nationaal Programma Groningen ([Kamerstukken II 2018/19, 33 529, nr. 528](#)).

Op 18 januari 2018 is het actieplan Toegankelijkheid voor de bouw aan de Eerste en Tweede Kamer gestuurd ([Kamerstukken II 2017/18, 33 990, nr. 63](#)). Dit actieplan volgt uit het VN Verdrag voor gelijke rechten voor mensen met een beperking, waarbij het realiseren van algemene toegankelijkheid en een samenleving waarin iedereen kan meedoen belangrijke uitgangspunten zijn. Het plan betreft de fysiek-bouwkundige toegankelijkheid van woningen en gebouwen en bevat een groot aantal acties, die samen met betrokken partijen in uitvoering zijn genomen. De Tweede Kamer wordt over de voortgang van deze acties geïnformeerd. Op 3 juli 2018 heeft de Minister van BZK de Tweede Kamer reeds geïnformeerd over de uitkomsten van het onderzoek naar de buitenruimte (balkon, tuin) bij de woonfunctie voor zorg ([Kamerstukken II 2017/18, 28 325, nr. 174](#)). Daarbij heeft de Minister aangegeven een verplichting hiertoe te zullen opnemen in de bouwregelgeving.

Het kabinet beoogt een sterkere positie van de consument als opdrachtgever in de bouw, door in het wetsvoorstel kwaliteitsborging voor het bouwen ([Kamerstukken II 2015/16, 34 453, nr. 2](#)) de aansprakelijkheid van de aannemer, na de oplevering van het bouwwerk, te vergroten. Het wetsvoorstel is door de Tweede Kamer geaccordeerd en ligt momenteel voor in de Eerste Kamer.

In 2016 zijn de partijen in het Energieakkoord voor duurzame groei overeengekomen dat er met het oog op de energiebesparingsdoelen een verplichting wordt ingevoerd tot realiseren van label C in de kantorenmarkt.

Agenda Stad

In 2018 zijn vijf City Deals afgerond en in veertien deals is actief door steden, departementen, bedrijven en kennisinstellingen samengewerkt. Op Europees niveau liepen er in 2018 twaalf partnerschappen en zijn er twee nieuwe partnerschappen gevormd, tussen een aantal Europese steden, landen, Europese Commissie en kennisinstellingen.

Op 29 oktober 2018 vond in Amersfoort de tweede Dag van de Stad plaats. Op deze dag kwamen ruim 1.800 mensen samen, die werken aan stedelijke vraagstukken, waaronder actieve inwoners, wetenschappers, bedrijven en maatschappelijke organisaties om samen te werken aan innovatieve oplossingen voor stedelijke vraagstukken.

Europese Agenda Stad

BZK speelde in 2018 een belangrijke rol bij het verder ontwikkelen van de *Urban Agenda for the EU* (UAEU) en heeft een prominente positie het internationale UAEU-netwerk. BZK coördineert de inbreng van de VNG, het Interprovinciaal Overleg (IPO), G4, G40 en de Unie van Waterschappen (UvW) via de Taskforce Europese Agenda Stad. In 2018 hebben zes partnerschappen van de Europese Agenda Stad concrete actieplannen gepubliceerd. BZK heeft bijgedragen aan de implementatie daarvan.

D Tabel Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid artikel 4 Woonomgeving en bouw (bedragen x € 1.000)								
Art.nr.	Verplichtingen:					Realisatie	Vastgestelde	Verschil
		2014	2015	2016	2017	2018	2018	2018
		118.601	34.918	149.371	232.210	231.354	52.486	178.868
	Uitgaven:	90.136	49.839	82.607	96.521	176.053	247.486	- 71.433
4.1	Energie en bouwkwaliteit	67.505	19.508	54.497	71.398	148.722	233.924	- 85.202
	Subsidies	64.830	18.073	51.934	68.823	146.076	221.298	- 75.222
	Beleidsprogramma Energiebesparing	4.825	12.869	8.270	5.923	6.264	1.467	4.797
	Beleidsprogramma Bouwregelgeving	1.306	3.320	1.298	2.713	5.788	1.251	4.537
	Energiebesparing Koopsector	0	0	7.169	39.917	3.348	21.817	- 18.469
	Energiebesparing Huursector	0	0	0	0	105.676	196.763	- 91.087
	FES IAGO	0	975	197	270	0	0	0
	Fonds duurzaam funderingsherstel	0	0	0	20.000	0	0	0
	Revolverend fonds EGO	50.000	0	35.000	0	25.000	0	25.000
	Tijdelijke regeling blok voor blok	80	302	0	0	0	0	0
	Tijdelijke stimuleringsre- geling energiebesparing	6.910	607	0	0	0	0	0
	Innovatieregelingen gebouwde omgeving	1.709	0	0	0	0	0	0
	Opdrachten	2.675	1.435	1.663	1.432	1.473	2.700	- 1.227

						Realisatie	Vastgestelde	Verschil
		2014	2015	2016	2017	2018	begroting	2018
	Beleidsprogramma Energiebesparing	1.634	574	973	635	659	1.100	- 441
	Beleidsprogramma bouwregelgeving	998	861	690	797	814	1.600	- 786
	Innovatieregelingen gebouwde omgeving	43	0	0	0	0	0	0
	Bijdragen aan agent- schappen	0	0	900	1.143	1.173	8.860	- 7.687
	Dienst Publiek en Communicatie	0	0	900	1.143	1.173	620	553
	Diverse Agentschappen	0	0	0	0	0	1.100	- 1.100
	ILT Handhaving Energie-label	0	0	0	0	0	500	- 500
	ILT Toezicht EU-Bouwregelgeving	0	0	0	0	0	51	- 51
	RVO Uitvoering Energie- akkoord	0	0	0	0	0	6.589	- 6.589
	Bijdragen aan ZBO's / RWT's	0	0	0	0	0	650	- 650
	Toelatingsorganisatie	0	0	0	0	0	650	- 650
	Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken	0	0	0	0	0	416	- 416
	Economische Zaken (beleidsprogramma Energiebesparing)	0	0	0	0	0	225	- 225
	Infrastructuur en Milieu (omgevingsloket)	0	0	0	0	0	191	- 191
4.2	Woningbouwproductie	18.880	27.448	25.029	22.617	22.427	11.054	11.373
	Subsidies	340	515	641	337	294	300	- 6
	Beleidsprogramma Woningbouw	340	515	641	337	294	300	- 6
	Opdrachten	377	516	400	165	104	1.273	- 1.169
	Beleidsprogramma Woningbouw	377	516	400	165	104	1.273	- 1.169
	Bijdragen aan medeover- heden	0	0	0	53	0	0	0
	Bijdrage woningbouw	0	0	0	53	0	0	0
	Bijdragen aan agent- schappen	18.163	26.417	23.988	22.062	22.029	9.481	12.548
	RVO Beleidsprogramma Woningbouw	18.163	26.417	23.988	22.062	22.029	9.481	12.548
4.3	Kwaliteit woonomgeving	3.551	2.530	2.994	2.462	2.256	2.094	162
	Subsidies	2.650	1.901	2.035	1.356	1.844	812	1.032
	Beleidsprogramma woonomgeving	2.650	1.901	2.035	1.356	1.844	812	1.032
	Wijkverpleegkundigen	0	0	0				0
	Opdrachten	776	629	959	1.005	412	1.282	- 870

					Realisatie	Vastgestelde	Verschil
	2014	2015	2016	2017	2018	begroting	2018
Beleidsprogramma woonomgeving	758	616	959	1.005	412	1.282	- 870
Wijkverpleegkundigen	18	13	0	0		0	0
Bijdragen aan ZBO's / RWT's	0	0	0	75	0	0	0
Beleidsprogramma woonomgeving e.a.	0	0	0	75	0	0	0
Bijdragen aan medeoverheden	125	0	0	26		0	0
Beleidsprogramma woonomgeving	125	0	0	26		0	0
4.4 Revolverend Fonds Energiebesparing Verhuurders	200	353	87	44	2.648	414	2.234
Leningen	0	0	0	0	2.640	0	2.640
Revolverend Fonds Energiebesparing verhuurders	0	0	0	0	2.640	0	2.640
Bijdragen aan agent-schappen	200	353	87	44	8	414	- 406
Uitvoeringskosten Revolverend Fonds Energiebesparing Verhuurders	200	353	87	44	8	414	- 406
Ontvangsten:	305	116	912	605	470	91	379

E Toelichting op de financiële instrumenten

Uitgaven

4.1 Energie en bouwkwaliteit

Subsidies

Beleidsprogramma Energiebesparing

In 2018 is vanuit de klimaatvelop budget ontvangen ten behoeve van grootschalige proeftuinen om buurten en wijken aardgasvrij te maken (€ 85 mln.), tien pilots om energie-onzuinige schoolgebouwen te verduurzamen tot aardgasvrije scholen met een goed binnenklimaat en de ondersteuning voor het Innovatieprogramma aardgasvrije en frisse basisscholen (€ 5 mln.). Daarnaast zijn, inzake het verplichte energielabel voor woningen en andere gebouwen, extra middelen toegevoegd aan de begroting tot 2022.

Beleidsprogramma Bouwregelgeving

Binnen het beleidsprogramma Bouwregelgeving zijn diverse subsidies verleend aan diverse partijen, waaronder Nederlands Normalisatie-instituut (NEN) en Stichting Bouwkwaliteit (SBK), ter voorbereiding en ondersteuning van het beleid, voor onder meer kwaliteitsborging voor het bouwen, brandveiligheid en circulair bouwen. Daarnaast zijn werkzaam-

heden uitgevoerd om te komen tot een digitaliseringsdeal in de bouwsector, activiteiten op het terrein van energieprestatie van gebouwen en op het gebied van de uitvoering van circulair bouwen. Tot slot hebben de Ministeries van Economische Zaken en Klimaat (EZK), Infrastructuur en Waterstaat (IenW) en het Rijksvastgoedbedrijf bij 2^e suppletore begroting budget naar dit programma overgeboekt ten behoeve van de uitvoering van de Bouwagenda.

Energiebesparing Koopsector

Ter stimulering van energiebesparing is de Subsidieregeling energiebesparing eigen Huis (SEEH, [Regeling van 23 augustus 2016, nr. 2016-0000486646](#)) gestart op 15 september 2016. Voor Verenigingen van Eigenaren (VvE's) loopt de subsidie tot en met 2022 ([Kamerstukken II 2018/19, 35 000-VII, nr. 71](#)). Voor eigenaar-bewoners is het plafond bereikt en is de regeling in 2017 gesloten.

Voor energiebesparende maatregelen voor VvE's bedraagt het subsidieplafond € 12 mln.

Tot en met 31 december 2018 hadden 235 VvE's voor ruim € 6,2 mln. subsidie aangevraagd, waarvan circa € 4,0 mln. verstrekt is. Daarnaast kan voor maximaal € 2 mln. subsidie aangevraagd worden voor energieadvies, groen meerjaren-onderhoudsplannen (MJOP) en procesbegeleiding. Voor deze categorie was eind 2018 door 94 VvE's ruim € 220.000 aangevraagd waarvan € 158.000 verstrekt is aan 86 aanvragers (bron: RVO.nl).

Energiebesparing Huursector

Voor energiebesparing in de sociale huursector is middels de Stimuleringsregeling energieprestatie huursector (STEP) die op 1 juli 2014 in werking is getreden € 400 mln. beschikbaar voor subsidie. Bij augustusbrief is het kasbudget in de juiste kasritme gezet. Er is € 75 mln. uit 2018 doorgeschoven naar 2020 en € 69 mln. uit 2019 naar 2020. Daarnaast is op basis van prognoses van RVO € 20 mln. niet in 2018 besteed (vertraging in procedure tussen aanvraag, beoordeling en toekenning) en komt in 2019 tot besteding.

Tot en met 31 december 2018 is via de Stimuleringsregeling energieprestatie huursector (STEP) subsidie verleend voor ruim 4.000 aanvragen. Hiermee is een bedrag van € 395 mln. gemoeid, voor de verduurzaming van zo'n 110.000 woningen. Het beschikbare budget is daarmee volledig verplicht. De termijn van aanvragen is inmiddels gesloten. In 2018 is gestart met het uitkeren van de subsidies en is in totaal € 105,8 mln. uitgegeven.

Revolverend Fonds EGO

Het beroep op het Nationaal Energiebespaarfonds (NEF) voor leningen aan woningeigenaren en VvE's met minimaal tien appartementen voor energiebesparende maatregelen is in 2018 verder toegenomen. Tot en met 31 december 2018 hebben ruim 15.000 particuliere woningeigenaren een lening uit het fonds ontvangen voor in totaal bijna € 200 mln. en hebben 121 VvE's voor in totaal € 54 mln. een lening uit het fonds ontvangen. Deze uitgaven en de nog lopende aanvragen zijn voldoende om het gehele budget van het NEF van € 300 mln. aan leningen uit te geven. Om deze reden is in 2018 meerjarig € 40 mln. aan het NEF toegekend, waarvan in 2018 € 25 mln. daadwerkelijk is toegevoegd aan het NEF. Hiermee zal het NEF ook weer nieuw geld van private kredietverstrekking aantrekken, zodat nogmaals € 300 mln. aan leningen kan worden verstrekt.

Opdrachten

Beleidsprogramma Energiebesparing

Binnen dit beleidsprogramma zijn diverse onderzoeksopdrachten verstrekt ter voorbereiding en ondersteuning van het beleid voor onder meer energietransitie in de gebouwde omgeving, het energielabel voor gebouwen en energielabel C voor kantoren.

Beleidsprogramma Bouwregelgeving

Ook in 2018 zijn werkzaamheden van het Nederlands Normalisatie-instituut, de Helpdesk bouwregelgeving en de Adviescommissie toepassing en gelijkwaardigheid bouwvoorschriften in opdracht van BZK uitgevoerd.

In 2018 is een eerste versie van de nieuwe bepalingmethode voor de energieprestatie van gebouwen beschikbaar gekomen, de NTA8800. Voor de NTA8800 bestonden er nog drie verschillende bepalingmethoden. Nu wordt het één integrale toetsmethode om de energieprestatie van zowel woningbouw, als utiliteitsbouw en van zowel bestaande bouw, als nieuwbouw, te kunnen berekenen.

Met het veranderen van de bepalingmethode, zullen ook de eisen voor nieuwbouw gaan veranderen, zoals voorgeschreven in de richtlijn Energieprestatie van Gebouwen (Energy Performance Buildings Directive (EPBD) 2010/31/EU) van Energieprestatie coëfficiënt (EPC) naar eisen voor Bijna Energie Neutrale Gebouwen (BENG).

Op 13 september 2018 is het wetsvoorstel «wijziging van de woningwet in verband met de introductie van een stelsel van certificering voor werkzaamheden aan gasverbrandingsinstallaties» aan de Tweede Kamer aangeboden ([Kamerstukken II 2017/18, 35 022, nr. 2](#)). De nadere uitwerking van dit stelsel vindt plaats in onderliggende regelgeving. Het stelsel volgt op het rapport «Koolmonoxide – onderschat en onbegrepen gevaar» van de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OvV) van november 2015. De inwerkingtreding van het stelsel is voorzien vanaf medio 2019.

Naar aanleiding van de brand in de Londense Grenfell Tower heeft de Minister van BZK de gemeenten gevraagd een inventarisatie uit te voeren van de meest risicovolle gebouwen en daarbij te laten toetsen of de brandveiligheid van de gevels voldoet aan het Bouwbesluit ([Kamerstukken II 2017–2018, 35 757, nr. 150](#)). Over de landelijke aanpak van betonnen breedplaatvloeren die in 2017 in gang is gezet naar aanleiding van het instorten van de parkeergarage Eindhoven Airport heeft de Minister van BZK de kamer geïnformeerd over de voortgang van de landelijke aanpak ([Kamerstukken II 2017/18, 28 325, nr. 173](#)) in relatie tot het rapport van de Onderzoeksraad voor Veiligheid over deze instorting ([Kamerstukken II 2017/18, 28 325, nr. 186](#)).

Bijdragen aan agentschappen

Dienst Publiek en Communicatie

Deze middelen zijn ingezet voor het campagnemanagement van de voorlichtingscampagne «Energie besparen doe je nu» door de Dienst Publiek en Communicatie (DPC), een agentschap van het Ministerie van Algemene Zaken (AZ). Dit is een gezamenlijke campagne van EZK en BZK in het kader van het Energieakkoord.

Diverse agentschappen

Deze middelen zijn gerealloceerd ter uitvoering van extra werkzaamheden van RVO.nl. Dit is uitgevoerd in het kader van Subsidieregeling energiebesparing eigen huis, vallend onder 4.2 Bijdragen aan agentschappen – RVO.nl Beleidsprogramma Woningbouw.

ILT Handhaving Energielabel

De Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) heeft een bijdrage ontvangen voor controles op de aanwezigheid van het energielabel bij transacties.

RVO Uitvoering Energieakkoord

Ter uitvoering van afspraken uit het Energieakkoord voor duurzame groei zijn de begrote middelen op dit onderdeel herschikt naar artikelonderdeel 4.2.

Bijdragen aan ZBO's / RWT's

Toelatingsorganisatie

BZK verstrekt een bijdrage voor de Toelatingsorganisatie in het kader van de voorbereiding van het nieuwe stelstel voor kwaliteitsborging voor het bouwen. Het verschil tussen raming en realisatie wordt verklaard doordat de toelatingsorganisatie later start dan gepland vanwege vertraging van het wetsvoorstel in de Eerste Kamer.

Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken

Economische Zaken (beleidsprogramma Energiebesparing)

Betreft bijdrage voor de rekenmeesterfunctie o.a. t.b.v. het opstellen en publiceren van de jaarlijkse Nationale Energie Verkenning door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), Stichting Energieonderzoek Centrum Nederland (ECN), RVO.nl en het Centraal Bureau van de Statistiek (CBS), het jaarlijks adviseren over de technische en financiële parameters van diverse hernieuwbare energieopties en op verzoek van het Ministerie van EZK beantwoorden van actuele kwantitatieve beleidsmatige vragen op het terrein van energie en klimaat.

Infrastructuur en Milieu (omgevingsloket)

Dit betreft een reallocatie ten behoeve van het Omgevingsloket online, waarbij particulieren en bedrijven een omgevingsvergunning kunnen aanvragen, een vergunningscheck en een melding kunnen doen.

4.2 Woningbouwproductie

Subsidies

Beleidsprogramma Woningbouw

Binnen dit beleidsprogramma is een beperkt aantal subsidies verstrekt voor kennisoverdracht, om belemmeringen voor woningbouw weg te nemen en kansrijke initiatieven te ondersteunen.

Opdrachten

Beleidsprogramma Woningbouw

Binnen dit beleidsprogramma zijn enkele onderzoeksopdrachten ter ondersteuning van innovatieve ontwikkelingen op het gebied van de woningbouw gerealiseerd. De expertteams Versnellen, Transformatie en

Eigenbouw zijn samengevoegd tot één expertteam: Expertteam Woningbouw.

Bijdragen aan agentschappen

RVO Beleidsprogramma Woningbouw

De op dit instrument opgenomen middelen zijn gebruikt voor de activiteiten die RVO.nl in opdracht van BZK uitvoert op het gebied van o.a. energiebesparing en duurzaamheid in de gebouwde omgeving, woningbouw en kwaliteit van de woon- en leefomgeving. Gedurende het jaar zijn reallocaties uitgevoerd bij de Voorjaarsnota en de Najaarsnota die bestemd zijn voor de verschillende activiteiten van RVO.nl.

4.3 Kwaliteit woonomgeving

Subsidies

Beleidsprogramma woonomgeving

BZK heeft in 2018 een subsidie verstrekt van € 0,2 mln. aan de Landelijke Vereniging van Kleine Kernen (LVKK) ter uitvoering van verschillende activiteiten gericht op het faciliteren van maatschappelijk initiatief (met name in dorpskernen). De LVKK is een samenwerkingsverband van alle provinciale verenigingen voor kleine kernen en dorpshuizen, die via haar leden, met expertise op maat, ruim 4.000 dorps- en dorpshuisorganisaties in Nederland en vele lokale burgerinitiatieven ondersteunt.

Het Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners (LSA) ontving subsidie van € 0,2 mln. voor projecten gericht op versterken van de lokale democratie en van de positie van actieve bewoners.

Het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) ontving subsidie om tien regiobijeenkomsten te organiseren voor gemeenten, corporaties en andere partners om de kennis te vergroten over de Wet aanpak woonoverlast en ervaringen te delen over de implementatie van die wet. In het kader van de Actie-agenda vakantieparken die 29 november 2018 werd ondertekend, ontving het CCV een subsidie voor de ontwikkeling en uitvoering van een leerkringmodule voor de aanpak van ondermijning op vakantieparken.

Stichting Platform 31 heeft subsidies ontvangen voor het ontwikkelen van een ondersteuningsprogramma City Deals en de doorontwikkeling Agenda Stad.

De Universiteit Utrecht heeft een subsidie ontvangen voor het project «Community of Practice».

Het European Urban Knowledge Network (EUKN) heeft een subsidie ontvangen voor het project «Europese Agenda Stad» en het project «Policy Lab Plus».

Ten behoeve van het Nationaal Programma Rotterdam Zuid is een subsidie verstrekt voor de voorbereiding en het uitvoeren van een haalbaarheidsonderzoek «Festival Housing Rotterdam».

Bij 1^e suppletoire begroting is extra budget (totaal € 1,2 mln.) beschikbaar gekomen ten behoeve van het programma Agenda Stad, de Europese Agenda Stad en het Nationaal Programma Rotterdam-Zuid.

Opdrachten

Beleidsprogramma woonomgeving

Bij 2e suppletore begroting ontving de provincie Gelderland een bijdrage van € 0,4 mln. voor de uitvoering van het meerjarige project «Ariadne», gericht op een uniforme informatie gestuurde integrale aanpak van vakantieparken. In het kader van de Actie-agenda vakantieparken ontving de gemeente Zundert € 75.000 voor het opstellen van een juridisch afwegingskader voor de aanpak van de leefbaarheids-, veiligheids- en ondermijningsproblematiek. Daarnaast ontving RVO.nl in het kader van de Actie-agenda vakantieparken een opdracht voor het opzetten van kennis- en leerbijeenkomsten voor de provincies, gericht op de aanpak van vakantieparken.

De gemeente Den Haag ontving bij 2^e suppletore begroting een bijdrage van € 0,2 mln. voor de verdere ontwikkeling van het innovatieve project Burgers Alert Real Time (BART!). Het project betreft het met elkaar verbinden van verschillende communicatieplatforms (zoals Burgernet en buurt-WhatsApp-groepen) en informatiesystemen van politie en gemeente, en is een samenwerking tussen de gemeente Den Haag, de Nationale Politie en een aantal (kennis)instellingen.

De gemeente Groningen ontving € 40.000 bij 2^e suppletore begroting, voor de organisatie van het landelijk congres «Vooruit met de wijk» op 11 oktober 2018. De resultaten zijn gebundeld en ter beschikking gesteld aan het Ministerie en andere gemeenten.

Voor het versterkte handavingsinstrumentarium van de Woningwet zijn door RVO.nl voor de aanpak van malafide pandeigenaren in 2018 vier regionale kennis- en leerbijeenkomsten georganiseerd voor gemeenten.

Gericht op de uitvoering van de Wet bijzondere maatregelen grootstedelijke problematiek zijn er in 2018 drie kennis- en leerbijeenkomsten georganiseerd voor gemeenten, corporaties en politie (bijvoorbeeld over het screenen van woningzoekenden op overlastgevend en crimineel gedrag).

In het kader van de Leefbaarometer is het project «Vroegsignalering» uitgevoerd met vijftien gemeenten. Dit project betreft een risicoanalyse over het mogelijk, op termijn, afglijden van wijken. Verder is in 2018 de helpdesk voor de Leefbaarometer en de hosting van de website voortgezet.

Het Ministerie BZK participeert in het Nationaal Programma Rotterdam Zuid. Parallel aan de aanpak van achterstanden op het terrein van wonen, werken en onderwijs is de ambitie om de cultuurparticipatie en het culturele aanbod in Rotterdam Zuid te vergroten. Voor dit laatste is het nodig een «visueel» essay op te stellen over de culturele potentie van het gebied. Het ging om een eenmalige opdracht.

Vanuit het programma bevolkingsdaling is op 15 november 2018 het congres «Van Krimp naar Kracht» georganiseerd. Ook is vanuit het programma onderzoek gefinancierd naar o.a. de woningmarkttopgave in krimpregio's en zijn inzet en ondersteuning geleverd bij verschillende regionale initiatieven in krimp- en anticiperregio's.

4.4 Revolverend Fonds Energiebesparing Verhuurders

Leningen

Revolverend Fonds Energiebesparing verhuurders

Mede als gevolg van de gedaalde marktrente is bij 1° suppletoire begroting ([Kamerstukken II 2017/18, 34 960, nr. 1](#)) besloten tot intrekken van de regeling Fonds Energiebesparing Huursector (FEH). Het budget voor FEH (€ 70 mln.) is voor andere doeleinden ingezet. De Tweede Kamer heeft eerder dan ook gevraagd deze middelen alternatief aan te wenden. Het vrijgekomen budget is ingezet voor het Nationaal Energiebespaarfonds (NEF) (€ 40 mln. meerjarig en € 5 mln. in 2018) en voor het vanuit Europa verplichte energielabel voor woningen (en andere gebouwen) (€ 30 mln. meerjarig, € 6 mln. in 2018) ([Kamerstukken II 2017/18, 30 196, nr. 607](#)). Voor sluiting van het FEH zijn nog twee subsidieaanvragen ingediend en gehonoreerd. Daartoe in 2018 nog € 2,7 mln. aan leningen verstrekt.

Bijdragen aan agentschappen

Uitvoeringskosten Revolverend Fonds Energiebesparing Verhuurders

De uitvoeringskosten voor dit fonds zijn lager dan geraamd, omdat het fonds is ingetrokken en er slechts uitvoeringskosten zijn voor een beperkt aantal aanvragen.

Ontvangsten

De ontvangsten betreffen strafrechtelijke boete-ontvangsten die de ILT int voor de handhaving van het energielabel.

Artikel 5. Ruimte en omgeving

A Algemene doelstelling

Een veilige en gezonde fysieke leefomgeving en een goede omgevingskwaliteit. Gericht op het realiseren van een concurrerend, duurzaam en leefbaar Nederland, waarin sprake is van regionale differentiatie en maatwerk.

B Rol en verantwoordelijkheid

Het huidige Rijksbeleid voor ruimtelijke ordening is beschreven in de in 2012 vastgestelde Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) ([Kamerstukken II 2011/12, 32 660, nr. 50](#)). Het ontwerp van de nieuwe Nationale Omgevingsvisie (NOVI) zal naar verwachting medio 2019 gereed zijn, eind 2019 kan na inspraak de NOVI worden vastgesteld. Deze zal het kader vormen voor het omgevingsbeleid en de aanpak kenmerkt zich als integraal en gebiedsgericht. Er wordt gewerkt vanuit een richtinggevende en uitnodigende visie met duidelijke kaders die gebaseerd zijn op nationale belangen en die ruimte laat voor regionale en lokale activiteiten. In de nieuwe sturingsfilosofie heeft de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) zowel een stimulerende als een regisserende rol.

De Minister van BZK is verantwoordelijk voor de stelselherziening omgevingsrecht (Omgevingswet), gericht op een samenhangende benadering van de leefomgeving, eenvoudiger regels voor burgers en bedrijven en betere en snellere besluitvorming over projecten in de fysieke leefomgeving. De Minister van BZK is ook verantwoordelijk voor het systeem van ruimtelijke ordening en het stimuleren van (de kwaliteit van) ruimtelijke investeringen.

Stimuleren

Het ruimtelijk beleid kent een selectieve beleidsinzet op de nationale belangen uit de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR), het Regeerakkoord van het kabinet Rutte-III en de Nationale Omgevingsvisie (na vaststelling in 2019). De Minister van BZK is hierbij (mede)verantwoordelijk voor:

- Het zorgdragen voor een gestructureerde afstemming met de regio in de vorm van het Bestuurlijk Overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT), waarin het Rijk en de regio afspraken kunnen maken over afgestemde acties en investeringsbeslissingen;
- Het – via de gebiedsagenda's – in kaart brengen van de inhoudelijke samenhang tussen de verschillende onderdelen van het ruimtelijk-fysieke domein (o.a. woningbouw, bereikbaarheid, economie, energie, natuur en waterveiligheid). In het kader van de Nationale Omgevingsvisie worden de gebiedsagenda's geactualiseerd en verbreed naar omgevingsagenda's;
- Het ontwikkelen van nationale ruimtelijke visies, zoals een visie op de ruimtelijke vertaling voor duurzame energieopwekking, -opslag en -transport in 2050 en een visie op verstedelijking en krimp;
- De inhoudelijke inbreng vanuit het ruimtelijk beleid, een aspect van de fysieke leefomgeving, in de Nationale Omgevingsvisie;
- De inbreng van ontwerp in ruimtelijke projecten en programma's bij het Ministerie van BZK en het stimuleren van ontwerp bij projecten en programma's, zowel interdepartementaal als bij andere overheden.

De Minister van BZK is verantwoordelijk voor de stelselherziening omgevingsrecht. Deze omvat:

- De bundeling, vereenvoudiging, stroomlijning en harmonisering van wet- en regelgeving met betrekking tot het fysieke domein;
- De implementatie van het nieuwe stelsel via het implementatieprogramma Aan de slag met de Omgevingswet met een interbestuurlijk opdrachtgeverschap van Rijk, VNG, IPO en UvW;
- Het ondersteunen van burgers, bedrijven en overheden bij de stelselherziening door het vergroten van kennis over het leren werken met de nieuwe wet- en regelgeving;
- Het ontwikkelen van een landelijke voorziening in het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO-LV) die ondersteunt bij de uitvoeringsprocessen van de Omgevingswet ondersteunen.
- De realisatie en vaststelling van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI).

Regisseren

De Minister van BZK heeft een systeemverantwoordelijkheid voor het goed laten verlopen van processen op het gebied van omgevingsbeleid en de ruimtelijke ordening, ongeacht wie verantwoordelijk is voor het resultaat of welke doelen worden nagestreefd. De Minister van BZK is vanuit deze rol opvatting eerstverantwoordelijk voor:

- De uitvoering van de SVIR en voor het beheer en onderhoud van het stelsel van de Wet ruimtelijke ordening (Wro).
- Het opstellen, onderhouden en coördineren van nationale en Europese kaders en wet- en regelgeving op ruimtelijk gebied en ten aanzien van interbestuurlijke geo-informatie en de bijbehorende informatievoorziening;
- Het vertalen en implementeren van relevante Europese beleidskaders;
- Het samenwerken met het bedrijfsleven en wetenschap in een topteam geo-informatie om de gezamenlijke opgestelde toekomstvisie GeoSamen te realiseren. En het versterken van de samenhang in het geo-informatiebeleid;
- Het zorg dragen voor zorgvuldige ruimtelijke keuzes en de structurele verankering van het ruimtelijk ontwerp in de beleidsprocessen en projecten van de ruimtelijke ontwikkeling van medeoverheden;
- De verdere ontwikkeling van kennis van de fysieke leefomgeving ten behoeve van beleid in relatie tot maatschappelijke opgaven en het faciliteren van de toepassing daarvan door de andere overheden;

C Beleidsconclusies

Overdracht

De begroting van het beleid onder artikel 5 is per 1 januari 2018 overgedragen van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) naar het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Dit volgde op de overdracht van de beleidsonderwerpen met het regeerakkoord «Vertrouwen in de toekomst».

De Ministeriële regelingen voor het toezicht in het kader van de Wet Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT) en de Wet Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG) zijn per 1 juli 2018 in werking getreden.

BRO

Op 1 januari 2018 klonk het startsein voor de bouw van de Basisregistratie Ondergrond (BRO). Op dat moment trad de wet BRO en de regelgeving voor de eerste tranche in werking. De basisregistratie zal in de periode 2018–2022 stap voor stap gevuld worden met gevalideerde gegevens en informatie over de ondiepe en diepe ondergrond van Nederland: transparant, eenduidig en beschikbaar. Decentrale overheden en

Rijkswaterstaat (RWS) spelen daarbij de hoofdrol. In 2018 heeft het programma BRO de hele keten ondersteund bij de eerste fase implementatie, gebruik en realisatie van de baten: #samenmakenwebro.

Omgevingswet

Gedurende 2018 zijn er bij het stelsel van Omgevingswet een aantal belangrijke mijlpalen behaald:

- De vier basisbesluiten (AMVB's) van het stelsel zijn in het Staatsblad gepubliceerd⁹;
- De Invoeringswet is naar de Tweede Kamer verzonden voor parlementaire behandeling;
- Het Invoeringsbesluit is in consultatie gegaan.
- De Crisis- en herstelwet is behandeld en aangenomen in de Tweede Kamer.

Bovengenoemde producten zijn allemaal conform planning opgeleverd in 2018. Belangrijk hierbij is dat deze hoofdpunten en alle andere resultaten zijn behaald door een nauwe samenwerking met collegadedepartementen, medeoverheden en een brede vertegenwoordiging vanuit het fysieke domein.

Ten aanzien van de ontwikkeling van het Digitale Stelsel Omgevingswet (DSO) zijn, conform planning en in samenwerking met de ontwikkelpartners (Rijkswaterstaat, Geonovum, Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), Kadaster en Kennis- en exploitatiecentrum officiële overheidspublicaties (KOOP)), deelproducten geleverd die onderdeel vormen van het DSO. Mijlpaal was het opleveren in december 2018 van de try out versie van het DSO.

In nauwe afstemming met Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), Interprovinciaal Overleg (IPO) en Unie van Waterschappen (UvW) zijn afspraken gemaakt over het toekomstige beheer van het Digitale Stelsel Omgevingswet (DSO-LV), resulterend in een beheersovereenkomst die in december door de Minister van BZK en de koepels is ondertekend.

In 2018 is verder gewerkt aan het integreren van de bouwparagraaf van de Woningwet inclusief het Bouwbesluit 2012 in de Omgevingswet. Op 31 augustus 2018 is het Besluit bouwwerken leefomgeving gepubliceerd ([Staatsblad 2018, 291](#)).

Het interbestuurlijke programma Aan de slag met de Omgevingswet heeft een aantal belangrijke mijlpalen behaald, zo heeft onder meer – op basis van de adviezen van het Bureau ICT Toetsing (BIT) – besluitvorming plaatsgevonden over de scope van het basisniveau van de landelijke voorziening van het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Verder zijn ook dit jaar weer vele bijeenkomsten georganiseerd, handreikingen gepubliceerd en is het Informatiepunt Omgevingswet met veel nieuwe inhoud verrijkt in voorbereiding op het leren werken met de Omgevingswet.

---

⁹ Kamerbrief [33 118-112](#) d.d. 24 september 2018

D Tabel Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid artikel 5 Ruimte en omgeving (bedragen x € 1.000)								
Art. nr.	Verplichtingen:					Realisatie	Vastgestelde	Verschil
		2014	2015	2016	2017	2018	begroting	2018
						113.283	91.576	21.707
	Uitgaven:					107.456	107.235	221
5.1	Ruimte					49.240	62.419	- 13.179
	Subsidies					2.211	1.895	316
	Programma Ruimtelijk Ontwerp					1.365	1.215	150
	Basisregistraties					680	680	0
	Gebiedsontwikkeling					6	0	6
	Ruimtelijk instrumentarium (diversen)					160	0	160
	Opdrachten					5.187	22.013	- 16.826
	Architectonisch beleid					1.232	2.427	- 1.195
	BRO					2.014	9.880	- 7.866
	Gebiedsontwikkeling (diversen)					436	1.732	- 1.296
	Geo-informatie (w.o BRO)					227	2.267	- 2.040
	OLO					0	2.847	- 2.847
	Nationale Omgevingsvisie					388	0	388
	Uitvoering ruimtelijk beleid					16	0	16
	Ruimtegebruik bodem (diversen)					17	268	- 251
	Ruimtelijk instrumentarium (diversen)					821	2.217	- 1.396
	Windenergie op zee					36	375	- 339
	Bijdragen aan ZBO's / RWT's					28.651	20.523	8.128
	Kadaster					22.959	20.523	2.436
	Geo-informatie					2.982	0	2.982
	Diverse bijdragen					2.710	0	2.710
	Bijdragen aan medeoverheden					2.717	12.350	- 9.633
	Projecten BIRK					0	4.950	- 4.950
	Diverse bijdragen					167	0	167
	Projecten Nota Ruimte					0	4.850	- 4.850
	Projecten Bestaand Rotterdams Gebied					2.550	2.550	0
	Bijdragen aan agent-schappen					10.474	5.638	4.836
	RVB					3.026	2.356	670
	RWS					7.448	3.282	4.166

					Realisatie	Vastgestelde	Verschil
	2014	2015	2016	2017	2018	begroting	2018
5.2 Omgevingswet					58.216	44.816	13.400
Subsidies					5.000	6.000	- 1.000
Eenvoudig Beter					5.000	0	5.000
Stimuleringsregeling Implementatie Omgevingswet					0	6.000	- 6.000
Opdrachten					2.882	21.991	- 19.109
Eenvoudig Beter					665	20.119	- 19.454
Aan de Slag					2.217	0	2.217
Overige opdrachten					0	1.872	- 1.872
Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken					15	0	15
Aan de Slag					15	0	15
Bijdragen aan ZBO's / RWT's					13.559	0	13.559
Kadaster					9.652	0	9.652
Geonovum					3.029	0	3.029
ICTU					878	0	878
Bijdragen aan medeover- heden					1.570	0	1.570
Aan de Slag					1.570	0	1.570
Bijdragen aan agent- schappen					35.190	16.825	18.365
RWS					0	16.825	- 16.825
Aan de Slag					33.558	0	33.558
RWS (Eenvoudig Beter)					990	0	990
RIVM					642	0	642
Ontvangsten:					11.065	8.824	2.241

E Toelichting op de financiële instrumenten

Uitgaven

5.1 Ruimte

Subsidies

Programma Ruimtelijk Ontwerp

Een deel van het budget van de Actieagenda Ruimtelijke Ontwerp 2017–2020 is vastgelegd in meerjarige subsidies met de Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam, het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, Architectuur Lokaal, de Academies van Bouwkunst en de Technische Universiteit Delft (leerstool + netwerkprogramma met de Wageningen University & Research (WUR) en de Technische Universiteit Eindhoven (TU/e)). Met deze programma's sluit de Actieagenda direct aan op ontwikkelingen en concrete activiteiten in de praktijk en in het

onderwijs. De subsidies zijn bedoeld om ontwerpend onderzoek in te zetten bij lokale en regionale transitie- en transformatie vraagstukken in de fysieke leefomgeving. De ervaringen uit deze projecten worden gedeeld op digitale platforms, handreikingen en masterclasses.

Verder is er in 2018 een 4-jarige projectsubsidie (2018–2021) van € 150.000 toegekend aan de Stichting Geofort met het doel het vergroten van kennis, inzicht en bewustwording van het belang van de geo-informatie bij het publiek. Met behulp van de financiering heeft Geofort in 2018 diverse nieuwe lesmodules en workshops kunnen ontwikkelen waarbij jongeren met ruimtelijke vraagstukken aan de slag gaan. Deze activiteiten zijn met een Europese prijs beloond.

Basisregistraties

De subsidies voor Basisregistraties betreffen de werkzaamheden die het Samenwerkingsverband Bronhouders Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT) heeft uitgevoerd in het kader van de tweede tranche van de BGT-Transitie en de kwaliteitszorg voor de BGT. Daarnaast ging het om een subsidie aan Geonovum voor het basisprogramma. Dit basisprogramma is gericht op generieke ontwikkeling van standaarden en op verkenningen ten aanzien van innovatie.

Gebiedsontwikkeling

De subsidie betrof een deel van de werkzaamheden voor de organisatie de «Dag van de Duurzaamheid» op 10 oktober 2018. Zie <http://www.dagvandeduurzaamheid.nl/>.

Ruimtelijke Instrumentarium (diversen)

In het kader van de tentoonstelling Places of Hope in Leeuwarden; een tentoonstelling en een serie activiteiten over het gezamenlijk vormgeven van de toekomst van Nederland zijn een aantal activiteiten uitgevoerd door de Universiteit van Utrecht. Zie <http://www.placesofhope.nl> voor een overzicht van de activiteiten en resultaten. De Universiteit van Utrecht heeft een subsidie gekregen voor het opzetten en uitvoeren van het project «Wijken van de Toekomst».

Verder is een subsidie verstrekt voor het actualiseren van een handboek Grondbeleid.

Opdrachten

Architectonisch beleid

Met de Actieagenda Ruimtelijk Ontwerp 2017–2020 hebben de Ministeries van (BZK) en Onderwijs Cultuur en Wetenschap (OCW) hun inzet meerjarig bepaald. Het doel is de kracht van ontwerpend onderzoek bij urgente maatschappelijke vraagstukken effectief in te zetten, onder meer bij het opstellen van omgevingsvisies en -plannen. In 2018 is het budget ingezet voor een team ontwerpers genaamd het O-team. Daarnaast zijn de structurele middelen ingezet voor het programma Atelier X, waarmee ontwerpend onderzoek is ingezet op de thema's energietransitie (klimaat-akkoord), mobiliteitstransitie en verstedelijking, bevolkingsdaling/krimp en voor klimaatadaptatie. De middelen zijn onder andere ingezet bij klimaattafels, pilots voor regionale energietransitie en het opstellen van Regio Deals.

Het werkbudget van het College van Rijksadviseurs (CvR), en het organiseren van de Rijksprijs Gouden Piramide was hier begroot, maar is uiteindelijk via de bijdrage aan het Rijksvastgoedbedrijf uitgegeven. Dit verklaart het verschil op dit budget.

BRO

De opdrachten voor de Basisregistratie Ondergrond (BRO) betroffen in 2018 de initiële ontwikkeling van deze basisregistratie. De wet BRO is op 1 januari 2018 in werking getreden. Daarbij is de verplichting ingegaan voor de eerste drie registratieobjecten. De opdrachten die in dit tweede jaar van het Programma BRO zijn uitgezet hadden o.a. betrekking op: regeldrukonderzoek, onderzoek naar een aantal registratieobjecten, Juridische en ICT- ondersteuning, de inrichting van proeftuinen en de organisatie van «Roadshows».

De middelen voor het programma BRO waren begroot op het instrument opdrachten, maar zijn voor een groot deel bij 2^e suppletore begroting gemuteerd naar andere begrotingshoofdstukken voor de inzet van de Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek (TNO), RWS en de WUR.

Gebiedsontwikkeling (diversen)

Voor wat betreft de taken rond energie en ruimte is in 2018 hard gewerkt aan de ruimtelijke principes voor de klimaattransitie (en het klimaatakkoord) en aan de ruimtelijke opgave van het klimaatakkoord ten behoeve van de Nationale Omgevingsvisie. Daarbij is een beroep gedaan op de inzet van ruimtelijk ontwerp ten behoeve van de klimaatafels van het klimaatakkoord. In 2018 is tevens werk gemaakt van de ondersteuning van gemeenten bij het uitwerken van regionale energiestrategieën in eigen omgevingsvisies en -plannen en zijn bijdragen geleverd aan de Routekaart voor Wind op Zee. Dit is later van start gegaan waardoor niet het hele budget is uitgeput.

In 2018 is uitvoering gegeven aan het eind 2017 interbestuurlijk vastgestelde Uitvoeringsprogramma van de Ruimtelijk Economische Ontwikkelstrategie (REOS) ([Kamerstukken II 2017/18, 34 775, nr. 12](#)). BZK heeft op een aantal acties de uitvoering (mede) bekostigd.

Daarnaast zijn er middelen ingezet als opdrachten en bijdragen in relatie tot de gebiedsontwikkelingen, die veelal een relatie hadden met het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT). Het Rijk doet dit – voor onderwerpen in het ruimtelijk fysieke domein – samen met de regio's en andere partijen aan de hand van de gezamenlijke gebiedsagenda's. In 2018 is prioriteit gegeven aan de verstedelijkingsopgave. Daarnaast is samen met de provincies Overijssel en Gelderland een concept-Omgevingsagenda Oost opgesteld. Voor de andere landsdelen is een aanpak uitgewerkt om in de komende twee á drie jaren ook daar Omgevingsagenda's te gaan opstellen.

Geo-informatie (w.o. BRO)

Het grootste deel van het budget is bij 2^e suppletore wet ingezet op het instrument bijdrage aan ZBO's / RWT's.

Omgevingsloket -online (OLO)

Dit betreft de jaarlijkse opdracht aan het agentschap RWS ten behoeve van het beheer en onderhoud van het systeem Omgevingsloket-online (OLO). Het budget is ingezet voor beheer en doorontwikkeling van het

OLO2 systeem waarmee de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (WABO) en de Waterwet gefaciliteerd worden totdat de Omgevingswet in werking treedt. Het bedrag was gereserveerd voor het Omgevingsloket en het beheer en onderhoud van Omgevingsloket (OLO). Het gereserveerde bedrag is bij 2e suppletore begroting herschikt naar bijdragen aan agentschappen. Het gaat hier om een bijdrage aan RWS.

Nationale Omgevingsvisie

Met het opstellen van de notitie «Kabinetsperspectief NOVI¹⁰» is de eerste stap gezet richting het ontwerp van de NOVI, die medio 2019 wordt opgeleverd.

Voor het opstellen van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) zijn verschillende onderzoeken gedaan en bijeenkomsten georganiseerd. In vrijwel alle provincies heeft het RVO twee rondes gebiedsdialogen gefaciliteerd ten behoeve van de Nationale Omgevingsvisie. Het doel van deze dialogen was om input op te halen voor de NOVI en om de opgaven te verkennen waarvoor het nodig is om deze als één overheid op te pakken. De uitkomsten vormen mede belangrijke input voor de gebiedsgerichte uitwerking van de NOVI in omgevingsagenda's en perspectiefgebieden.

Daarnaast heeft een onderzoeksbureau onderzoek gedaan naar het perspectief van burgers op de inhoudelijke thema's van de Nationale Omgevingsvisie. Dit heeft geresulteerd in een aantal bruikbare inzichten voor de NOVI. Zo vinden burgers gezondheid en veiligheid de belangrijkste onderwerpen ten aanzien van de leefomgeving. Er is ook een specifiek onderzoek uitgevoerd onder jongeren. De inzichten worden in de (Ontwerp-)NOVI opgenomen.

Uitvoering ruimtelijk beleid

Bij 2e suppletore begroting is budget herschikt. Deze middelen zijn in 2018 ingezet voor het beheer en onderhoud van het ruimtelijk instrumentarium, voor kennisontwikkeling over de uitvoering van het ruimtelijk beleid en ten behoeve van verkennend onderzoek voor de Nationale Omgevingsvisie. Veel aandacht trok Places of Hope in Leeuwarden, een tentoonstelling en een serie activiteiten over het gezamenlijk vormgeven van de toekomst van Nederland (zie voor een overzicht www.placesof-hope.nl). In 2018 is de derde vervolgmeting van de monitor Infrastructuur en Ruimte verschenen ([Kamerstukken II 2017/18, 32 660, nr. 68, Monitor Infrastructuur en Ruimte 2018](#)). Bovendien zijn in 2018 wederom provincies en gemeenten in krimp- en anticipatie regio's ondersteund door middel van het vergaren van kennis en het doen van experimenten.

Ruimtegebruik bodem (diversen)

In dit kader is in 2018 een opdracht radarverstoring windturbines 3^e «elandproef» door TNO Defensie en Veiligheid uitgevoerd met als doel om knelpunten met radarverstoring in kaart te brengen voor windenergie op land. Dit kan inzicht bieden in wat wel en niet mogelijk is aan provincies en rijks coördinatie regeling (rcr)-coördinatoren en kan de basis vormen voor technische oplossingen in de vorm van inzet van extra radarinstallaties van over de grens, of nieuw te bouwen installaties in Nederland. De uitgaven hiervoor zijn lager uitgevallen dan geraamd.

De resultaten worden meegenomen in een Kamerbrief Monitor Wind op Land over 2018 van RVO.nl in het voorjaar 2019.

¹⁰ [Kamerstuk II 2018–2019, 34 682, nr. 6](#)

Windenergie op zee

In 2018 zijn de financiële middelen gebruikt voor de algemene beleidsvoorbereiding en uitvoering van een aantal opdrachten. Verder is er onderzoek gedaan naar een goede ruimtelijke afstemming van de bereikbaarheid van mijnbouwplatformen in de buurt van nieuw te bouwen windparken.

Verder is in het najaar, verwerkt in de 2^e suppletoire begroting, een bijdrage verstrekt aan het agentschap Rijkswaterstaat voor de inzet voor beleidsondersteuning en advies voor de uitrol van windenergie op zee, alsmede voor monitoring en toezicht op doorvaart en medegebruik in de bestaande windparken voor de Hollandse kust.

Bijdragen aan ZBO's / RWT's

Kadaster

Betreft een structurele bijdrage aan het Kadaster. De bijdrage is besteed aan beheer en ontwikkeling van de landelijke voorzieningen van basisregistraties en in enkele gevallen ook het actueel houden van de inhoud. Tevens gaat het om beheer en ontwikkeling van de gezamenlijke verstrekingsvoorziening voor geo-informatie Publieke Dienstverlening op de Kaart (PDOK), het Nationaal GeoRegister in relatie tot Europese richtlijn INSPIRE (infrastructure for spatial information in Europe) en de beheerkosten van het landelijke online portaal voor ruimtelijke plannen.

Geo-informatie

De bijdragen onder Geo-informatie betreffen de doorontwikkeling van basisregistraties en voorzieningen in het kader van de Nationale Geo-Informatie-Infrastructuur. Voor de basisregistraties ging het om doorontwikkeling in samenhang. Daarnaast is een deel van deze middelen uitgegeven aan de exploitatie, beheer en onderhoud van de voorzieningen op basis van Europese verplichtingen, waaronder de implementatie van de Europese richtlijn INSPIRE, gericht op ontsluiting en harmonisatie van ruimtelijke gegevens.

Diverse bijdragen

Voor de BRO ging het om initiële realisatie van delen van deze basisregistratie. Voor de overige basisregistraties en voorzieningen zijn bijdragen versterkt aan de ketenpartners Kadaster, TNO, ICTU (ICT-Uitvoeringsorganisatie), Geonovum en RWS. Het betrof bijdragen voor de ontwikkeling van de standaarden, het Bronhouderportaal, de Landelijke Voorziening BRO en implementatieondersteuning.

Bijdragen aan medeoverheden

Projecten BIRK

Het **Budget Investerings Ruimtelijke Kwaliteit (BIRK)** is ingezet ter versterking van de ruimtelijke kwaliteit in stedelijke centra of stedelijke gebieden. Met een viertal BIRK-projecten, respectievelijk Breda Stationskwartier, Dordrecht, Provincie Zuid-Holland/Integrale Ontwikkeling Delft Schiedam (IODS) en Venlo Q4, bestaat er nog een subsidierelatie. In 2018 is geconstateerd dat na de bouw- en economische crisis de (bouw)werkzaamheden weer zijn vlot getrokken. Dit heeft ertoe geleid dat voor een aantal projecten, respectievelijk Breda Stationskwartier, Dordrecht en Venlo Q4, de einddatum is gewijzigd. Het laatste BIRK-project loopt tot en met 2024. Bij 2^e suppletoire begroting zijn de middelen voor de projecten BIRK op basis van nieuwe inzichten in het verwachte kasritme gezet.

Diverse bijdragen

Bij 2^e suppletoire begroting is € 150.000 toegevoegd voor het project Integrale Ontwikkeling Delft Schiedam. Afronding van het BIRK-project is voorzien in 2024.

Projecten Nota Ruimte

Bij 2^e suppletoire begroting zijn de middelen voor de projecten Nota Ruimte op basis van nieuwe inzichten in het verwachte kasritme gezet. De resterende bedragen komen hiermee ook later tot betaling.

Projecten Bestaand Rotterdams gebied

Het programma «Bestaand Rotterdams gebied» (BRG) maakt onderdeel uit van het project «Mainportontwikkeling Rotterdam». Dit project heeft tot doel de Rotterdamse haven te ontwikkelen en gelijktijdig te zorgen voor een verbetering van het woon- en leefklimaat. Het BRG-programma omvat projecten die hieraan bijdragen: intensiveringsprojecten (reeds in 2009 afgerond) en leefbaarheidsprojecten. In 2018 heeft er met betrekking tot deze leefbaarheidsprojecten een jaarlijkse bijdrage plaatsgevonden van € 2.550.000,-. De realisatie van de leefbaarheidsprojecten loopt nog door tot 2021.

Bijdragen aan agentschappen

Rijksvastgoedbedrijf (RVB)

De uitgaven voor het College van Rijksadviseurs en de Rijksprijs Gouden Pyramide zijn verstrekt via de bijdrage aan het Rijksvastgoedbedrijf. De middelen waren echter begroot op het opdrachtenbudget van architectonisch beleid. Dit heeft geleid toe een overschrijding op dit onderdeel.

RWS

Rijkswaterstaat verricht activiteiten voor het Ministerie van BZK in het kader van de BeleidsOndersteuning- en Advisering (BOA). Hiervoor verstrekt BZK een bijdrage aan RWS. Bij 2^e suppletoire begroting is een bedrag beschikbaar voor extra inzet van de BOA en voor de jaarlijkse opdracht aan het agentschap RWS ten behoeve van het beheer en onderhoud van het systeem Omgevingsloket-online. Het Omgevingsloket-online is de digitale voorziening waarin aanvragen om omgevingsvergunning en meldingen kunnen worden gedaan.

5.2 Omgevingswet

Subsidies

Eenvoudig beter

Met overdracht van de budgetten van het Ministerie van IenW naar het Ministerie van BZK, is de subsidiereeks «stimuleringsregeling Implementatie Omgevingswet» abusievelijk twee keer opgevoerd. Voor de toelichting op deze reeks wordt u verwezen naar onderstaande alinea.

Stimuleringsregeling Implementatie Omgevingswet

Per bestuursakkoord is in 2015 besloten om gezamenlijk met de medeoverheden de invoering van Omgevingswet tot een succes te maken. Onderdeel van deze afspraken is een subsidiereeks waarmee de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de Unie van Waterschappen (UvW) de achterban kunnen faciliteren in het werken met Omgevingswet.

In samenspraak met de beide koepels is in 2018 besloten het kasritme van deze reeks aan te passen naar aanleiding van het verzetten van de invoeringsdatum van de wet.

Opdrachten

Eenvoudig beter

Betreft een aantal kleinere opdrachten, waaronder onderzoeksopdrachten en advisering over het fysieke domein. Deze opdrachten hebben bijgedragen aan de producten die zijn opgeleverd of nog worden opgeleverd binnen het stelsel van Omgevingswet. Bij overdracht van de budgetten is in eerste instantie de verdeling tussen middelen voor invoering van de wet en de implementatie niet gemaakt. Dit verklaart het verschil in realisatie.

Aan de Slag

Het betreft opdrachten aan marktpartijen voor activiteiten zoals onderzoeken, adviezen, communicatieproducten. Dit zodat met ingang van 2021 betrokken partijen en organisaties kunnen werken met het nieuwe digitale stelsel omgevingswet.

Bij departementale herindeling van dossiers van het Ministerie van IenW naar het Ministerie van BZK per 1 januari 2018, is in eerste instantie de begrotingsstructuur van het Ministerie van IenW overgenomen. Deze structuur is bij de Ontwerpbegroting 2019 voor 2018 en verder aangepast aan de nieuwe situatie. Dit heeft geleid tot een correctie bij 2^e suppletioire begroting inzake de instrumentkeuze.

Overige opdrachten

Bij departementale herindeling van dossiers van het Ministerie van IenW naar Ministerie van BZK per 1 januari 2018, is in eerste instantie de begrotingsstructuur van het Ministerie van IenW overgenomen. Deze structuur is bij de Ontwerpbegroting 2019 voor 2018 en verder aangepast naar de nieuwe situatie. Dit heeft geleid tot een correctie bij 2^e suppletioire begroting inzake de instrumentkeuze.

Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken

Aan de Slag

Dit betreft de bijdrage aan het Ministerie van OCW voor het Informatieproduct Erfgoed. Na de transitie van de administratie van Aan de Slag (ADS) van RWS naar het Ministerie van BZK, is dit bedrag op dit instrument geboekt. In de eerste helft van 2018 is dit gerealiseerd.

Bijdragen aan ZBO's / RWT's

Kadaster

Het betreft hier de bijdrage voor de activiteiten die het Kadaster uitvoert in het kader van de ontwikkeling van het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Samen met een aantal ontwikkelpartners, namelijk Rijkswaterstaat, KOOOP, Geonovum, RIVM en Kadaster, werkt BZK aan de ontwikkeling en de implementatie van het DSO. Elke ontwikkelpartner zet daarvoor expertise in. Samen werken we aan een werkend DSO.

Het verschil met de ontwerpbegroting betreft de hieronder toegelichte indeling naar instrumenten.

Geonovum

Het betreft hier de bijdrage voor de activiteiten die Geonovum uitvoert in het kader van de ontwikkeling van het DSO.

Samen met ontwikkelpartner Geonovum werkt het Ministerie van BZK aan de ontwikkeling en de implementatie van het DSO. Geonovum ontwikkelt standaarden voor voerheidspublicaties en toepassingsprofiel voor omgevingsdocumenten. Aan de hand van deze standaarden kan informatieuitwisseling tussen organisaties en systemen in het Digitale Stelsel plaatsvinden.

Het verschil met de ontwerpbegroting betreft de hieronder toegelichte indeling naar instrumenten.

ICTU

Het betreft hier de bijdrage voor de activiteiten die ICTU uitvoert in het kader van de monitor op de implementatie van het digitale stelsel omgevingswet. Hiermee wordt beoogd te monitoren in hoeverre betrokken partijen en organisaties gesteld staan om te kunnen werken met het DSO.

Bij departementale herindeling van dossiers van het Ministerie van IenW naar het Ministerie van BZK per 1 januari 2018, is in eerste instantie de begrotingsstructuur van het Ministerie van IenW overgenomen. Deze structuur is bij de Ontwerpbegroting 2019 voor 2018 en verder aangepast naar de nieuwe situatie. Dit heeft geleid tot een correctie bij 2^e suppletioire begroting inzake de instrumentkeuze.

Bijdragen aan medeoverheden

Aan de Slag

Het betreft hier de bijdrage voor de activiteiten die de medeoverheden uitvoeren in het kader van de ontwikkeling van het DSO en het leveren van invoeringsondersteuning voor de stelselwijziging

Bij departementale herindeling van dossiers van het Ministerie van IenW naar het Ministerie van BZK per 1 januari 2018, is in eerste instantie de begrotingsstructuur van het Ministerie van IenW overgenomen. Deze structuur is bij de Ontwerpbegroting 2019 voor 2018 en verder aangepast naar de nieuwe situatie. Dit heeft geleid tot een correctie bij 2^e suppletioire begroting inzake de instrumentkeuze.

Bijdragen aan agentschappen

RWS

Bij departementale herindeling van dossiers van het Ministerie van IenW naar het Ministerie van BZK per 1 januari 2018, is in eerste instantie de begrotingsstructuur van Ministerie van IenW overgenomen. Deze structuur is bij de Ontwerpbegroting 2019 voor 2018 en verder aangepast naar de nieuwe situatie. Dit heeft geleid tot een correctie bij 2^e suppletioire begroting inzake de instrumentkeuze.

Aan de Slag

Het betreft hier de bijdrage voor de activiteiten die RWS uitvoert in het kader van de ontwikkeling van het DSO, de ontwikkeling van het Informatiepunt en het leveren van invoeringsondersteuning voor de stelselwijziging. Samen met ontwikkelpartner RWS werkt het Ministerie van BZK

aan de ontwikkeling en implementatie van het DSO. Hiervoor is bij RWS een Informatiepunt ingericht met een loket waar informatie over de wetgeving en het DSO te vinden is op de website, danwel opgevraagd kan worden. Daarnaast voert RWS activiteiten uit om samen met betrokken partijen en organisaties kennis en gebruikerservaringen uit te wisselen en te borgen. Dit onder andere door praktijkproeven te organiseren dan wel bij te wonen.

Bij departementale herindeling van dossiers van het Ministerie van IenW naar het Ministerie BZK per 1 januari 2018, is in eerste instantie de begrotingsstructuur van het Ministerie van IenW overgenomen. Deze structuur is bij de Ontwerpbegroting 2019 voor 2018 en verder aangepast naar de nieuwe situatie. Dit heeft geleid tot een correctie bij 2^e suppletoire begroting inzake de instrumentkeuze.

Daarnaast is de voorschotsystematiek van het Ministerie van BZK geïntroduceerd hetgeen tot meer kasuitgaven in 2018 heeft geleid dan in de oude systematiek was gepland.

RWS (Eenvoudig Beter)

Voor ondersteuning bij de invoering van het stelsel van Omgevingswet, neemt Eenvoudig Beter diensten af van Rijkswaterstaat. Inzet van deze expertise is een continuering van hetgeen gebruikelijk was bij het Ministerie van IenW.

Bij departementale herindeling van dossiers van het Ministerie van IenW naar het Ministerie van BZK per 1 januari 2018, is in eerste instantie de begrotingsstructuur van Ministerie van IenW overgenomen. Deze structuur is bij de Ontwerpbegroting 2019 voor 2018 en verder aangepast naar de nieuwe situatie. Dit heeft geleid tot een correctie bij 2^e suppletoire begroting inzake de instrumentkeuze.

RIVM

Het betreft hier de bijdrage voor de activiteiten die het RIVM uitvoert in het kader van de ontwikkeling van het DSO. Het verschil met de ontwerp-begroting betreft de hierboven toegelichte indeling naar instrumenten.

Ontvangsten

Verkoop van bufferzonegronden

Zoals gemeld in de 2^e suppletoire begroting zijn de opbrengsten van de verkoop van bufferzonegronden hoger uitgevallen dan geraamd (€ 2 mln.). De opbrengsten hebben in de huidige markt meer opgeleverd dan geraamd.

Artikel 6. Dienstverlenende en innovatieve overheid

A Algemene doelstelling

Het verbeteren van de informatiepositie van de burger in zijn relatie met de overheid, het bevorderen van maatschappelijk initiatief (actief burgerschap) en het bijdragen aan een adequate dienstverlening voor burgers door het zorgen voor:

- veilige en betrouwbare digitale voorzieningen voor efficiënt gebruik van overheidsinformatie en -gegevens;
- de bescherming van de rechten van burgers tegen ongewenste aspecten van digitalisering;
- het waarborgen van toegankelijke en veilige dienstverlening.

B Rol en verantwoordelijkheid

Vanuit de verantwoordelijkheid voor goed openbaar bestuur maakt de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) werk van openbaarheid van bestuur en toegang tot overheidsinformatie. De Minister van BZK heeft een stimulerende rol bij het bevorderen van de participatieve en directe vormen van democratie als aanvulling op het representatieve stelsel en een agenderende rol op het terrein van de relatie tussen de informatiesamenleving en openbaar bestuur. De Minister van BZK pakt, samen met de Minister van Economische Zaken en Klimaat (EZK), de rol om voortdurend de beleidsagenda op het terrein van de informatiesamenleving en overheid te herijken aan de eisen van de tijd.

De Minister van BZK is verantwoordelijk voor een doelmatig, doeltreffend en democratisch openbaar bestuur en een goede organisatie daarvan, met het oog op een adequate dienstverlening. BZK is stelselverantwoordelijk voor de inrichting en governance van de generieke onderdelen van de digitale overheid en organiseert een aantal voorzieningen. Samen met de Minister van EZK zorgt de Minister van BZK er als coördinator voor dat er samenhang is tussen digitale dienstverlening voor burgers en bedrijven. Daarbij coördineert hij door overheidsbreed afspraken te maken over de generieke digitale infrastructuur. In het verlengde van de verantwoordelijkheid een adequate digitale dienstverlening te bevorderen, ligt de verantwoordelijkheid te zorgen voor maatregelen die burgers rechten geven en beschermen tegen ongewenste aspecten van digitalisering.

De Minister van BZK heeft een kaderstellende rol op het gebied van de e-overheid. Kaderstellen gebeurt in de vorm van wetgeving, standaarden, architectuurkaders en richtlijnen. Onder deze verantwoordelijkheid valt de inrichting, beschikbaarstelling, instandhouding, werking, beveiliging en betrouwbaarheid van generieke voorzieningen voor elektronisch berichtenverkeer en informatieverschaffing, alsmede van voorzieningen voor elektronische authenticatie en registratie van machtigingen in het burgerservicenummer (BSN)-domein.

De Minister van BZK is verantwoordelijk voor het beleid rondom het vaststellen van de identiteit alsmede de verstrekking van reisdocumenten op basis daarvan. Ook is de Minister van BZK verantwoordelijk voor de vastlegging van persoons- en adresgegevens volgens de [Wet basisregistratie personen](#) (BRP). In dat kader houdt de Minister van BZK toezicht op de uitvoering van de Paspoortwet, monitort de uitvoering van de wet BRP en ondersteunt de gemeenten die primair verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van deze wetten. De Minister van BZK faciliteert hiermee het juiste gebruik van persoons- en adresgegevens door andere overheidsin-

stanties. Het tegengaan van fraude met persoons- en adresgegevens en reisdocumenten vormt hiervan een integraal onderdeel.

C Beleidsconclusies

Programma eID

Het programma eID (elektronische Identiteit) omvat de Wet digitale overheid, de ontwikkeling van het stelsel van eID, de ontwikkeling van inlogmiddelen met een hogere betrouwbaarheid (DigiD substantieel en DigiD hoog) en het verwerven van één of meerdere private authenticatiediensten. Het wetsvoorstel voor de Wet Digitale Overheid is op 19 juni aan de Tweede Kamer aangeboden ([Kamerstukken II 2018, 34 972](#)). Op 1 oktober werd de wijziging van de Paspoortwet bij de Tweede Kamer ingediend. Deze wetswijziging is vereist in verband met de invoering van elektronische identificatie op het hoogste betrouwbaarheidsniveau (DigiD Hoog) op de Nederlandse Identiteitskaart (NIK) ([Kamerstukken II 2018, 35 047-\(R2108\)](#)).

Met ingang van juni 2018 worden rijbewijzen uitgegeven met een nieuwe chip die geschikt is om via de DigiD-app in te loggen op websites van overheidsdienstverleners met het hoogste betrouwbaarheidsniveau (DigiD-Hoog). In 2018 is een pilot gehouden met een beperkte groep deelnemers om in te loggen met DigiD met eRijbewijs. De pilot is succesvol verlopen. Na inwerkingtreding van Wet digitale overheid kan gestart worden met het beschikbaar stellen van deze oplossing aan burgers.

Open Data

Het Kabinet hecht aan een open en transparante overheid. Overheidsgegevens die zich daarvoor lenen worden daarom gepubliceerd als open data. In 2018 is naast het openstellen van meer data werk gemaakt van het verbeteren van de vindbaarheid en herbruikbaarheid van de data van de overheid door derden. Bijvoorbeeld de gegevens van het KNMI, het kadaster en het Centraal Bureau van Statistiek. Derden kunnen met deze data aan de slag gaan om hiermee bijvoorbeeld apps en informatiediensten te ontwikkelen. Daarbij lag de focus op data die de meeste maatschappelijke meerwaarde op kan leveren. Er is een nieuwe versie van het centrale dataportaal data.overheid.nl opgeleverd, die datasets overzichtelijker presenteert. Met de lancering van het nieuwe portaal is ook een hogere standaard voor metadata (DCAT-AP 1.1) de norm geworden; een belangrijke kwaliteitsslag. Om het aanbod nog beter af te stemmen op de behoefte van de hergebruikers van de data, is gestart met een onderzoek naar de groepen hergebruikers van open data en hun wensen. Dit onderzoek van de TU Delft wordt begin 2019 afgerond.

Verder is dit jaar de pilot open datastelsel afgerond en gestart met de doorontwikkeling van het open datastelsel. Hierin werken CBS, Kadaster, UBR/KOOP (beheerder data.overheid.nl) en VNG samen aan diensten en producten om hergebruik te stimuleren.

Informatieveiligheid overheid

Burgers moeten erop kunnen vertrouwen dat de overheid zorgvuldig omgaat met hun persoonsgegevens. Verder neemt het belang van informatieveiligheid aanzienlijk toe in de digitale communicatie van overheden met burgers en ondernemers. Voor het vergroten van de digitale veiligheid is het essentieel dat overheidsorganisaties moderne veiligheidsstandaarden in hun ICT hanteren. Overheden stellen hun

informatieveiligheidsbeleid vast aan de hand van een basisnormenkader. Dit kader is toegespitst op iedere afzonderlijke overheidslaag (te weten het Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten). Eind 2018 is de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) vastgesteld als het basisnormenkader voor informatiebeveiliging bij de overheid. De BIO bundelt de afzonderlijke normenkaders en biedt een uniforme basis voor de verdere doorontwikkeling.

Eveneens is de Tweede Kamer geïnformeerd over de interbestuurlijke actie-agenda informatieveiligheid, dit is gedaan als onderdeel van de Agenda Digitale Overheid «NL DIGIbeter», geïnformeerd over de interbestuurlijke actie-agenda informatieveiligheid ([Kamerstukken II 2018/19, 26 643, nr. 574](#)). De plannen voor de komende periode zijn hierin uitgewerkt.

Duurzame financieringsafspraken GDI

Met ingang van 2018 worden de kosten voor beheer en exploitatie van de voorzieningen DigiD, MijnOverheid en Digipoort doorbelast. In 2018 zijn voor nagenoeg alle voorzieningen uit de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) duurzame financieringsmethoden ontwikkeld.

Met afnemers zijn afspraken gemaakt die het tempo van de laatste nog door te belasten voorzieningen mede-bepalen. Daarbij wordt rekening gehouden met het feit dat nieuwe voorzieningen in de eerste jaren van gebruik relatief duur zijn doordat het gebruik nog beperkt is. Doorbelasting zou remmend werken op de verdere groei. In de eerste jaren is medefinanciering uit de Investeringspost Digitale Overheid daarom een mogelijkheid. Hiermee wordt op verantwoorde wijze invulling gegeven aan een structurele en duurzame financiering van de vitale voorzieningen voor de digitale overheid. Een financiering die passend is bij de nieuwe governance van de digitale overheid waarover de kamer begin 2018 is geïnformeerd ([Kamerstukken II 2017/18, 26 643, nr. 525](#)).

Stoppen operatie BRP en Toekomstvastheid BRP

In 2017 werd operatie BRP gestopt, het programma dat nieuwe ICT-voorzieningen zou opleveren voor de modernisering van de Basisregistratie personen (BRP). In 2018 werden afrondende activiteiten uitgevoerd. Belangrijke doelen daarbij waren het bieden van openheid over het verloop van de operatie BRP en het formuleren van lessen voor de toekomst. De Commissie BRP onderzocht de gebeurtenissen rond operatie BRP. Het rapport van de commissie is op 18 mei 2018 aan de Kamer aangeboden ([Kamerstukken II 2018/19, 27 859, nr. 124](#)). In 2018 zijn meer dan duizend documenten van en over Operatie BRP openbaar gemaakt en daarnaast verschillende versies van de broncode van het systeem waar Operatie BRP aan bouwde ([Kamerstukken II 2017/18, 27 859, nr. 122](#); [Kamerstukken II 2017/18, 27 859, nr. 125](#) en [Kamerstukken II 2017/18, 27 859, nr. 128](#)).

Door het stopzetten van de operatie BRP moet langer gebruik worden gemaakt van de huidige centrale voorzieningen voor BRP dan verwacht. Daarom is een healthcheck uitgevoerd naar de toekomstvastheid ervan. Conclusie was dat de bedrijfszekerheid voor de komende vijf tot zeven jaren gegarandeerd kan worden ([Kamerstukken II 2017/18, 27 859, nr. 121](#), [Kamerstukken II 2017/18, 27 859, nr. 122](#), en [Kamerstukken II 2017/18, 27 859, nr. 124](#)). In 2018 is gestart met een toekomsttraject voor de BRP. Daarbij wordt gekeken naar het BRP-stelsel in zijn geheel en zijn plek in het identiteitsstelsel. Een veilig en betrouwbaar identiteitsstelsel waarbij

efficiënt gebruik wordt gemaakt van (persoons)gegevens is essentieel en vormt ook de basis voor een betrouwbaar reisdocumentenstelsel.

De Tweede Kamer is in juli 2018 geïnformeerd over de aanpak om samen met gemeenten en gebruikers ([Kamerstukken II 2017/18, 27 859, nr. 125](#)) te komen tot een visie voor de langere termijn.

Weerbaar bestuur

Waar de inzet op burgerschap in eerste aanleg vooral werd gericht op participatie, is duidelijk geworden dat er ook een grens is aan beïnvloeding van het democratisch proces door burgers. Waar participatie overgaat in ondemocratische beïnvloeding (b.v. intimidatie en bedreiging, belangenverstremming en ondermijning) zal het openbaar bestuur weerbaar moeten zijn om de kwaliteit en integriteit van het openbaar bestuur te waarborgen. In 2018 heeft het Ministerie van BZK daarom intensiever ingezet op weerbaar bestuur, onder andere door de ontwikkeling van een veiligheidspakket voor (bedreigde) burgemeesters, leergangen weerbaar bestuur, basisscan integriteit en instrumentarium ter versterking van de bestuurlijke weerbaarheid en het tegengaan van ongewenste (buitenlandse) inmenging.

Regie op gegevens

In 2018 is het meerjarenprogramma «Burgers en bedrijven in regie op hun gegevens» gestart. Dit programma is vooral gericht op het delen van persoonlijke gegevens. De aanpak omvat zowel stimuleren, kennisuitwisseling en bewustwording als het ontwikkelen van een set van basisafspraken over onder andere privacy en veiligheid.

Standard Business Reporting

De ICT-voorzieningen om aan de Europese verordening eIDAS te kunnen voldoen zijn sinds mei 2018 gereed. Met Standard Business Reporting (SBR) wordt rapporteren beter, sneller en eenvoudiger voor zowel de ondernemer als de overheid. Vanaf 2018 deponeren middelgrote ondernemingen hun jaarstukken via SBR bij de Kamer van Koophandel en kunnen woningcorporaties via SBR hun prognosecijfers aan onder andere Aedes en het Ministerie van BZK aanleveren.

D Tabel Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid artikel 6 Dienstverlenende en innovatieve overheid (bedragen x € 1.000)								
Art.nr.	Verplichtingen:					Realisatie	Vastgestelde	Verschil
		2014	2015	2016	2017	2018	2018	2018
	Verplichtingen:	136.236	242.013	170.392	147.334	188.839	148.520	40.319
	Uitgaven:	134.488	178.095	193.829	198.313	188.841	148.520	40.321
6.1	Verminderen regeldruk	1.974	1.799	0	0	0	0	0
	Subsidies	0	190	0	0	0	0	0
	Vermindering regeldruk en administratieve lasten	0	190	0	0	0	0	0
	Opdrachten	1.527	1.109	0	0	0	0	0
	Vermindering regeldruk en administratieve lasten	1.527	1.109	0	0	0	0	0

					Realisatie	Vastgestelde	Verschil
	2014	2015	2016	2017	2018	begroting	2018
Bijdragen aan agent-schappen	347	388	0	0	0	0	0
Vermindering regeldruk en administratieve lasten	347	388	0	0	0	0	0
Bijdragen aan mede-overheden	100	0	0	0	0	0	0
Bijdrage aan gemeenten	100	0	0	0	0	0	0
Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	0	112	0	0	0	0	0
Bijdragen internationaal	0	112	0	0	0	0	0
6.2 Informatiebeleid en ontwikkeling e-overheidsvoorzieningen	37.341	43.812	34.653	47.165	67.266	44.725	22.541
Subsidies	414	741	282	688	1.457	200	1.257
(Door)ontwikkeling e-overheidsvoorzieningen	414	741	282	287	413	200	213
Communicatie, kennisdeling en onderzoek	0	0	0	321	1.024	0	1.024
Digitale dienstverlening	0	0	0	80	20	0	20
Informatiebeleid				0			0
Opdrachten	35.602	29.008	19.917	15.748	15.195	37.095	- 21.900
(Door)ontwikkeling e-overheidsvoorzieningen	23.621	17.702	10.616	1.991	1.205	20.569	- 19.364
Aanpak fraudebestrijding	2.936	11.306	9.301	10.849	11.100	11.482	- 382
Implementatie NUP (VNG)	9.045	0	0	0		0	0
Digitale dienstverlening	0	0	0	1.114	1.423	2.000	- 577
Investeringspost Digitale Overheid	0	0	0	0	0	0	0
Informatiebeleid	0	0	0	1.794	1.467	3.044	- 1.577
Bijdragen aan agent-schappen	1.325	13.838	14.121	28.627	39.305	6.930	32.375
Aanpak fraudebestrijding	1.225	3.049	2.460	657	1.490	480	1.010
Logius	100	5.209	9.823	24.496	30.991	6.400	24.591
RvIG	0	5.365	1.259	2.731	2.150	0	2.150
UBR	0	215	579	708	1.617	0	1.617
RVO	0	0	0	35	2.613	50	2.563
Diverse bijdragen	0	0	0	0	444	0	444
Bijdragen aan ZBO's / RWT's	0	0	0	1.600	9.260	0	9.260
KvK	0	0	0	0	2.651	0	2.651
ICTU	0	0	0	0	4.477	0	4.477
RDW	0	0	0	1.600	1.458	0	1.458
CBS	0	0	0	0	154	0	154
Kadaster	0	0	0	0	130	0	130
Diverse bijdragen	0	0	0	0	390	0	390

					Realisatie	Vastgestelde	Verschil
	2014	2015	2016	2017	2018	begroting	2018
Bijdragen aan medeoverheden	0	225	273	502	1.597	500	1.097
Gemeenten	0	0	273	502	1.481	500	981
Provincies	0	0	0	0	12	0	12
Waterschappen	0	0	0	0	104	0	104
Loketkosten gemeenten	0	225	0	0	0	0	0
Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	0	0	60	0	191	0	191
(Door)ontwikkeling e-overheidsvoorziening	0	0	60	0	191	0	191
Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken	0	0	0	0	261	0	261
Ministerie van Buitenlandse Zaken	0	0	0	0	20	0	20
Diverse bijdragen	0	0	0	0	241	0	241
6.3 Betrouwbare levering van e-overheidsvoorzieningen	67.608	89.800	97.910	101.511	74.146	72.842	1.304
Opdrachten	2.316	2.052	2.447	2.206	2.188	6.189	- 4.001
Beheer e-overheidsvoorzieningen	0	0	600	415	423	4.377	- 3.954
Officiële publicaties en wettenbank	2.316	2.052	1.847	1.791	1.765	1.812	- 47
Bijdragen aan agentschappen	65.292	87.748	95.463	99.305	65.872	60.908	4.964
Logius	46.649	75.009	85.924	88.522	45.946	44.590	1.356
RvIG	0	6.165	3.631	3.434	3.767	3.423	344
BPR	12.461	0	0	0	0	0	0
RVO	0	0	0	0	6.959	6.985	- 26
Telecom	0	0	0	0	1.683	1.244	439
UBR	6.182	6.574	5.908	7.349	7.517	4.666	2.851
Bijdragen aan ZBO's / RWT's	0	0	0	0	6.086	5.745	341
KvK	0	0	0	0	4.700	4.700	0
CBS	0	0	0	0	1.141	1.045	96
ICTU	0	0	0	0	245	0	245
6.4 Burgerschap	5.813	5.581	6.028	7.365	10.072	5.325	4.747
Subsidies	5.342	4.846	4.596	5.012	7.704	4.420	3.284
Comité 4/5 mei	107	106	106	106	216	108	108
ProDemos	5.006	4.188	4.238	4.312	4.403	4.312	91
Democratie	0	0	0	0	1.108	0	1.108
Programma burgerschap	229	552	252	594	1.977	0	1.977
Opdrachten	471	735	1.432	2.353	2.368	905	1.463
Democratie	0	0	847	1.057	1.750	350	1.400
Programma burgerschap	471	735	585	1.296	618	555	63

					Realisatie	Vastgestelde	Verschil
	2014	2015	2016	2017	2018	begroting	2018
6.5 Reisdocumenten en basisadministratie personen	21.752	37.103	55.238	42.272	37.357	25.628	11.729
Subsidies	10	0	0	0	0	0	0
Beleid GBA en reisdocumenten	10	0	0	0	0	0	0
Opdrachten	6.536	15.493	18.407	9.287	1.230	8.169	- 6.939
Beleid BRP en reisdocumenten	142	4.335	6.578	146	1.230	8.169	- 6.939
Modernisering GBA	6.394	0	0	0	0	0	0
Operatie BRP	0	11.158	11.829	9.141	0	0	0
Bijdragen aan agentschappen	15.206	21.610	36.661	32.659	35.360	17.459	17.901
RvIG	0	21.610	36.661	32.659	35.360	17.459	17.901
BPR	15.206	0	0	0	0	0	0
Bijdragen aan medeoverheden	0	0	170	326	767	0	767
Gemeenten	0	0	170	326	767	0	767
Ontvangsten:	10.020	13.053	17.246	25.255	18.911	513	18.398

E Toelichting op de financiële instrumenten

6.2 Informatiebeleid en ontwikkeling e-overheidsvoorzieningen

Subsidies

(Door)ontwikkeling e-overheidsvoorzieningen

Bij de 1^e en 2^e suppletore begroting heeft beide keren een reallocatie plaatsgevonden van € 0,2 mln. om inzet op het juiste instrument te kunnen verantwoorden.

In aansluiting op de doelen in de agenda NL DIGIbeter hebben verschillende organisaties een subsidie ontvangen. Er is een subsidie verstrekt aan De Vereniging van Overheidsmanagement om via een online open cursus het gedachtegoed van NL DIGIbeter zoveel mogelijk te verspreiden en een subsidie voor de organisatie van de Big Improvement Day. De stichting ECP-Platform voor Informatiesamenleving ontving een subsidie voor een verkenning naar een publiek-private aanpak van digitale inclusie. TNO ontving subsidies voor experimenten met data gedreven beleidsontwikkeling en de stimulering van inclusieve design voor overheidswebsites. De proeftuin digitale identiteit heeft gestalte gekregen door deelname aan de Dutch Blockchain Hackathon. Deze subsidies stimuleren het zoeken naar innovatieve oplossingen voor maatschappelijke opgaven.

Ook is een subsidie verstrekt aan de Stichting Missing Chapter voor de ondersteuning van de Raad van Kinderen en aan de VNG voor het Kenniscentrum Dienstverlening.

Communicatie, kennisdeling en onderzoek

In 2018 is in het kader van burgerschap een subsidie verstrekt aan het adolescentenpanel (€ 0,5 mln.) voor een onderzoek naar de ontwikkeling van democratische waarden en burgerschapsvaardigheden onder jongeren door de Universiteit van Amsterdam. Dit levert een bijdrage aan het beleid op het terrein van burgerschapsvorming en de activiteiten van bijvoorbeeld ProDemos op dat terrein. Verder zijn er 2 subsidies verstrekt aan de Universiteit van Twente en Tilburg (€ 0,2 mln.) voor een basismonitor politieke partijen en een wetenschappelijk onderzoek naar lokale partijen Open State Foundation, die werkt aan digitale transparantie door publieke informatie als open data beschikbaar te krijgen en deze toegankelijk te maken voor her-gebruikers, ontving een subsidie van € 0,1 mln. voor Open Stateninformatie app-challenge, voor Open Wob (Wet openbaarheid van bestuur), ter versterking van de regionale democratie en bevordering van transparantie.

Binnen het kader van versterking van het democratisch besef zijn hiervoor middelen beschikbaar tussen instrumenten vanuit artikel 1.2 Centrale stemopneming en Raadgevend referendum.

eIDAS-verordening

Conform de toezegging aan de Tweede Kamer ([Kamerstukken II 2016/17, 34 413, nr. 9](#)) heeft het InterProvinciaal Overleg een bijdrage ontvangen ter tegemoetkoming voor de implementatie van eIDAS-verordening.

Tevens conform de toezegging aan de Tweede Kamer ([Kamerstukken II 2016/17, 34 413, nr. 9](#)) heeft de Unie van Waterschappen een bijdrage ontvangen ter tegemoetkoming voor de implementatie van eIDAS-verordening.

Opdrachten

(Door)ontwikkeling e-overheidsvoorzieningen

In 2018 heeft bij de 1^e en 2^e suppletore begroting een aantal reallocaties plaatsgevonden. Bij 1^e suppletore begroting gaat het om een technische mutatie (€ 10 mln.) om de middelen op het juiste instrument te zetten. Het betreft voornamelijk de middelen voor Logius ten behoeve van de ontwikkeling eID. Bij 2^e suppletore begroting gaat het om de bijdrage van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) aan de stelselkosten eID (€ 2 mln.), de reallocatie van budget om opdrachten te kunnen geven aan Logius (EIDAS) en ICTU (€ 2,5 mln.) en de reallocatie van € 4,2 mln. naar artikel 6.4 «Burgerschap», in aanloop naar de wijziging van de begrotingsstructuur. Verder betreft het een herschikking van middelen voor een bijdrage ten behoeve van het beheren van de identiteitsinfrastructuur in Caribisch Nederland (€ 0,6 mln.) en een onderzoeksbudget voor kennisontwikkeling en onderzoek met een strategisch karakter (€ 0,4 mln.). Dit verklaart de onderbesteding.

In het kader van de modernisering van digitaal identificeren is een opdracht verstrekt voor de versterking van DigiD en de herijking van de business case ten behoeve van inloggen in het BSN domein. De Kamer is hierover in maart 2018 geïnformeerd. ([Kamerstukken II 2017/18, 26 643, nr. 528](#)).

Ook is een opdracht verstrekt voor de strategische doorontwikkeling van Mijn Overheid voor Ondernemers waarmee bedrijven met de overheid kunnen communiceren. De uitkomsten daarvan worden meegenomen in de vernieuwing van Mijn Overheid.

Het Leer- en Expertisepunt Open Overheid (LEOO) kreeg voor € 0,6 mln. opdracht om uitvoering te geven aan het 2e Actieplan Open Overheid (2016–2018) en het 3e Actieplan Open Overheid (2018–2020). In het 3e Actieplan wordt in het bijzonder ingezet op acties ter versterking van de lokale democratie, onder meer door het aanjagen van openheid en open besluitvorming bij gemeenten en het organiseren van kennisbijeenkomsten.

Nederland is in het kader van Open Overheid sinds 2012 lid van het Open Government Partnership (OGP). Het Ministerie van BZK betaalt aan OGP een jaarlijkse contributie (€ 0,09 mln.).

Aan het Centraal Bureau voor de Statistiek (€ 0,15 mln.) is opdracht verstrekt voor de ontwikkeling van dashboard waarmee de resultaten van Citydeal Zicht op ondermijning worden ontsloten. Verder is opdracht verstrekt aan de Universiteit van Twente om een kiezersonderzoek uit te voeren om meer inzicht in het referendumproces te krijgen.

Single Digital Gateway

Daarnaast is een bijdrage verstrekt voor een nadere impactanalyse naar de gevolgen van de Europese verordening Single Digital Gateway voor de gemeenten, door de VNG. Dit in aansluiting op de impactanalyse die door ICTU is uitgevoerd.

Aanpak fraudebestrijding

Er is een opdracht verstrekt aan ICTU om het project Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA) uit te voeren. Om de aanpak te borgen worden de activiteiten van LAA overgebracht van het tijdelijke programma naar de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens. ([Kamerstukken II 2017/18, 27 859, nr. 127](#)). In 2018 is gestart met de beheersnaam bij RvIG. Een deel van de kosten is daarom gemaakt bij RvIG.

Digitale dienstverlening

In 2018 heeft bij de 1^e suppletoire begroting een reallocatie plaatsgevonden (€ 0,5 mln.) naar ICTU om de inzet op het juiste instrument te kunnen verantwoorden. Bij 2^e suppletoire begroting is de LPO tranche toebedeeld en is een bijdrage aan de Belastingdienst voor de ontwikkeling van een app naar het juiste instrument geboekt. Per saldo een budgetstijging van € 0,3 mln.

Dit betreft opdrachten om de toegankelijkheid en de kwaliteit van de digitale dienstverlening aan de burger te verbeteren. Hieronder vallen opdrachten ten behoeve van de ontwikkeling van de agenda NL DIGIbeter zijnde de website [Digitaleoverheid.nl](#), het platform [Gebruiker Centraal](#) en de Monitor GDI. De monitor geeft inzicht in het gebruik van en de aansluiting op de infrastructuur in 2017 en laat de ontwikkeling ten opzichte van de voorgaande jaren zien ([Kamerstukken II 2017/18, 26 643, nr. 552](#)). Ook uitgaven voor communicatie rondom de digitale dienstverlening, zoals fotografie, video's en drukwerk, zijn via dit instrument verantwoord. Hiermee wordt aandacht gegenereerd bij een breder publiek voor de effecten van digitalisering voor de overheidsbrede dienstverlening.

Informatiebeleid

Dit betreft onder meer uitgaven voor het samenwerkingsverband ENSIA (Eenduidige Normatiek Single Information Audit), het project Gegevenslandschap Overheid, onderzoek informatiebeveiliging en informatieveiligheid in het openbaar bestuur en het ontwikkelen van een beleidslab digitale identiteit. In het samenwerkingsverband ENSIA zijn de normenkaders in het auditproces geïntegreerd om daarmee de administratieve lasten voor gemeenten te verlichten. In 2018 is voor het eerst de verantwoordingscyclus doorlopen. Het programma gegevenslandschap heeft een monitor en een werkwijze ontwikkeld om kwaliteit van gegevens te verbeteren, een architectuur ontwikkeld voor een nieuw toekomstgericht gegevenslandschap en heeft een vertaalslag gemaakt van de AVG naar beheer van registraties. Deze vertaalslag is overheidsbreed beschikbaar gesteld. De uitkomsten van het programma zijn als input gebruikt voor onder meer de dossiers Open Data en Regie op gegevens.

Om te komen tot een integrale benadering voor informatieveiligheid in het openbaar bestuur is in 2018 gewerkt aan de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO), een basisnormenkader voor informatiebeveiliging bij de overheid. Deze is eind 2018 vastgesteld.

De onderuitputting wordt veroorzaakt doordat een deel van de opdrachten aan ICTU zijn verantwoord onder het instrument bijdrage ZBO/RWT's.

ICTU

Bij 1^e en 2^e suppletoire begroting heeft een gedeeltelijke reallocatie plaatsgevonden van middelen (€ 2,5 mln. en € 1,2 mln.) om de inzet van middelen op het juiste instrument te verantwoorden.

Aan ICTU zijn bijdragen verstrekt voor het vervolgp programma Burgers en Bedrijven in Regie op hun Gegevens en voor een impactanalyse met betrekking tot de implementatie van de Europese verordening Single Digital Gateway. Op basis van deze impactanalyse kan de implementatie vanaf 2019 worden begeleid. Ook is een bijdrage verstrekt voor de ontwikkeling van een kabinetsvisie op artificiële intelligentie en ethiek. De resultaten van deze opdracht zullen in 2019 duidelijk worden. Daarnaast faciliteert ICTU de maatschappelijke dialoog rondom de digitalisering van de overheid. In dit kader worden bijeenkomsten georganiseerd. Ten slotte heeft ICTU een bijdrage ontvangen voor de organisatie van het festival De Bedoeling. Deze heeft in november plaatsgevonden.

De overschrijding wordt veroorzaakt door de nog niet volledig doorgevoerde reallocatie van middelen in verband met verantwoording op het juiste instrument. Bij informatiebeleid is sprake van een onderschrijding.

Geonovum

Geonovum heeft een bijdrage ontvangen voor hun deelname aan de verkenning van de API-strategie. Dit betreft de opzet van een brede overheidsstrategie voor het werken met API-technologie in de overheidsdienstverlening. Een API (Application Programming Interface) is een digitale oplossing die externe diensten of ontwikkelaars gecontroleerd toegang kan geven tot interne diensten of informatiebronnen. Deze verkenning maakt onderdeel uit van het innovatiedoel voor NL DIGIbeter en loopt door in 2019.

Bijdragen aan agentschappen

Aanpak fraudebestrijding (Agentschap RvIG)

De Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG) heeft een bijdrage ontvangen voor het Centraal Meldpunt Identiteitsfraude en -fouten, waar

mensen terecht kunnen die tussen instanties klem komen te zitten als gevolg van identiteitsfraude of van fouten in identiteitsgegevens bij overheidsorganisaties.

Daarnaast is in 2018 een begin gemaakt met de inbeheername van de Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA). Via deze aanpak werken diverse organisaties samen om met behulp van adresonderzoeken (uitkerings-)fraude succesvol te bestrijden en de kwaliteit van de adresgegevens in de BRP te verbeteren ([Kamerstukken II 2017/18, 17 050, nr. 540](#)). Om deze aanpak te borgen wordt deze overgebracht van het tijdelijke programma naar de RvIG ([Kamerstukken II 2017/18, 27 859, nr. 127](#)). De transitie gaat gepaard met extra kosten.

Logius

In 2018 heeft bij 1^e suppletoire begroting een aantal reallocaties plaats gevonden. Het gaat om een overboeking van de Aanvullende Post voor de GDI (€ 8,2 mln.) voor de investeringsambities 2018 en een tweetal technisch mutaties van € 10 mln. en € 0,7 mln. om de middelen voor eID en de voormalige middelen van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) die per nota van wijziging naar de begroting van BZK zijn overgekomen op het juiste instrument te zetten. Bij 2^e suppletoire begroting is de bijdrage van de investeringspost aan het programma Machtigen en Federatief stelsel (€ 2,2 mln.) op het juiste instrument gezet. Datzelfde geldt voor middelen (€ 1 mln.) die bestemd zijn voor opdracht voor eIDAS.

Logius werkt mee aan ontwikkelingen van ICT-voorzieningen die in beheer zijn bij dit agentschap en heeft hiervoor een bijdrage ontvangen. Het gaat om een bijdrage voor de programma's eID en eIDAS en voor de ontwikkeling van DigiD Hoog met eRijbewijs en Mijn Overheid voor Ondernemers. Ook is een bijdrage verstrekt voor het koppelpunt met de Basisregistraties personen ten behoeve van de eIDAS verordening. De centrale voorziening voor de doorgeleiding van de buitenlandse authenticaties naar de Nederlandse overheidsdienstverleners is in 2018 gereedgekomen.

Als partner in de doorontwikkeling en innovatie van de digitale overheid en dan met name de digitale basisinfrastructuur, heeft Logius ook een bijdrage ontvangen uit de Investeringspost Digitale Overheid voor het Programma Machtigen en de ontwikkeling van een federatief berichtensstelsel. De bestemming van de Investeringspost wordt afgestemd via de governance van de digitale overheid ([Kamerstukken II 2017/18, 26 643, nr. 525](#)).

Tot slot was € 0,9 mln. van het budget dat was overgeboekt van de Aanvullende Post, bestemd voor de ontwikkeling van eProcurement poort. Hiermee kunnen ondernemers e-facturen conform de nieuwe EU-norm ontvangen en verwerken. Dit project is in 2018 later gestart dan voorzien en zal in 2019 worden afgerond.

Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG)

Het agentschap RvIG heeft in het kader van de eIDAS verordening een BRP koppelpunt ontwikkeld en in 2018 een bijdrage ontvangen voor zowel de ontwikkeling als de beheer en exploitatie van deze voorziening. Het BRP koppelpunt koppelt de gegevens van elektronische inlogmiddelen van andere Lidstaten met de gegevens in de Basisregistratie Personen. Bij de 1^e suppletoire begroting zijn hiervoor middelen overgeboekt.

Uitvoeringsorganisatie Bedrijfsvoering Rijk (UBR)

Aan het agentschap UBR is een bijdrage verstrekt uit de Investeringspost voor de doorontwikkeling en innovatie van de digitale overheid. De bijdrage was bestemd voor de ontwikkeling van een Platform Openbare Overheidsinformatie. Deze ontwikkeling loopt in 2019 door. Het doel is om het ontsluiten van documenten op websites zoals op Rijksoverheid.nl en overheid.nl sterk te vereenvoudigen. Daarnaast is een bijdrage verstrekt voor de invoering van de nieuwe Bekendmakingswet. Deze opdracht zou oorspronkelijk deels bij Logius en deels bij UBR worden belegd maar uiteindelijk is ervoor gekozen om de opdracht geheel door UBR uit te laten voeren. Hierdoor vallen de kosten hoger uit en is bij Logius sprake van een onderbesteding.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)

Bij de 1^e suppletoire begroting zijn middelen overgeboekt voor de inzet eIDAS. De RVO heeft een bijdrage ontvangen voor de realisatie en beheer en exploitatie van een koppelpunt om de Europese verordening eIDAS mogelijk te maken. Het koppelpunt is 2018 gerealiseerd. Verder is een bijdrage verstrekt in het kader van e-facturatie en heeft PIANOo, het Expertisecentrum Aanbesteden van de RVO een bijdrage ontvangen voor de ondersteuning van inkopers bij vraagstukken op het gebied van inkoop van open source software.

Bijdrage aan agentschappen algemeen

De Dienst Publiek en Communicatie heeft een bijdrage ontvangen voor de doorontwikkeling van Life Events en het programma Mens Centraal. Op Rijksoverheid.nl worden checklists aangeboden met een overzicht van wat door een burger moet worden geregeld bij belangrijke levensgebeurtenissen. De bijdrage is bedoeld ter verbetering van deze dienstverlening.

Bijdragen aan ZBO's / RWT's

Kamer van Koophandel (KvK)

Bij 1^e suppletoire begroting heeft een reallocatie plaatsgevonden van middelen die bij Nota van wijzigingen van EZK waren overgekomen, om deze op het juiste instrument te verantwoorden (€ 2,7 mln.).

De Kamer van Koophandel heeft een bijdrage ontvangen voor de ontwikkeling van MijnOverheid voor Ondernemers. Dit is een online omgeving waarmee ondernemers gemakkelijker hun gegevens kunnen uitwisselen met de overheid. Deze ontwikkeling is in volle gang.

Rijksdienst voor Wegverkeer (RDW)

De RDW heeft een bijdrage ontvangen voor de meerkosten voor het realiseren van rijbewijzen met een eID-applicatie. Deze worden sinds juni 2018 uitgegeven. Bij 2^e suppletoire begroting heeft hiervoor een reallocatie van € 1,6 mln. plaatsgevonden om de inzet op het juiste instrument te kunnen verantwoorden.

Centraal Bureau voor Statistiek (CBS)

Het CBS heeft een bijdrage ontvangen voor de doorontwikkeling van een Open Datastelsel, waarmee open data van de overheid eenvoudiger vindbaar moeten worden voor (her)gebruik. De werkzaamheden worden begin 2019 afgerond. Daarnaast is een bijdrage verstrekt voor een experiment met digivaardigheid en een bijdrage voor onderzoek naar Algoritmen. De resultaten van het onderzoek zijn in december met de kamer gedeeld ([Kamerstukken II 2017/18, 26 643, nr. 588](#)).

Kadaster

Het kadaster heeft een bijdrage ontvangen voor het realiseren van een koppeling tussen Digimelding en het terugmeldsysteem van het Kadaster. De realisatie hiervoor loopt door in 2019.

Bijdragen aan ZBO/RWT's algemeen

Het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen heeft een bijdrage ontvangen in het kader van de ontwikkeling van de Baseline Informatievoorziening Overheid die eind 2018 is opgeleverd.

Bijdragen aan medeoverheden

Gemeenten

Nederlanders, woonachtig in het buitenland, die beschikken over een geldig Nederlands reisdocument en een Burgerservicenummer (BSN), kunnen op een aantal logische plekken in Nederland (grensgemeenten en Schiphol) een DigiD aanvragen. Hiertoe heeft BZK met een aantal gemeenten hiertoe een convenant afgesloten. Op basis hiervan worden per geactiveerde DigiD een vergoeding betaald. De desbetreffende gemeente stuurt hiervoor eenmaal per kwartaal een factuur op basis waarna de vergoeding wordt betaald. Tot slot is in 2018 gestart met de Proeftuin Behoorlijk Datagebruik (in de openbare ruimte). In Eindhoven en Groningen hebben eind 2018 de eerste dialoogtafels plaatsgevonden. Na afloop van de dialoogtafels begin 2019 zal een aantal essays worden geschreven waarin specifieke dilemma's verder worden uitgediept. Hiervoor werken de desbetreffende gemeenten samen met het Ministerie van BZK. In het kader van deze samenwerking heeft de desbetreffende gemeente om een bijdrage in de kosten gevraagd. Hiervoor is een bijdragebeschikking opgesteld en de bijdrage is overgemaakt naar de bankrekening van desbetreffende gemeente.

Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken heeft een bijdrage ontvangen voor de uitgifte van DigiD's in het buitenland. Verder is een bijdrage verstrekt in het kader van de ontwikkeling van een app voor de ondersteuning bij commissievergaderingen en een bijdrage in verband met de invoering van de Europese eIDAS verordening.

6.3 Betrouwbare levering van e-overheidsvoorzieningen

Opdrachten

Beheer e-overheidsvoorzieningen

Bij 1^e suppletoire begroting heeft een herschikking plaats gevonden om middelen die van het Ministerie van EZK zijn overgekomen op het juiste instrument te zetten (3,8 mln.).

De inzet betrof de opdracht aan ICTU voor het beheer van de Nederlandse Overheid Referentie Architectuur (NORA). NORA maakt deel uit van de GDI en bevat de vigerende, breed geldende afspraken van de digitale overheid.

Officiële publicaties en wettenbank

Dit betrof de opdrachten aan Sdu voor elektronische publicaties zoals de Staatscourant en de Wettenbank op overheid.nl.

ICTU

ICTU heeft een bijdrage ontvangen voor de begeleiding van de stuurgroep Implementatiestrategie van de eDelivery. De voorziening eDelivery richt zich op een optimale en veilige, grensoverschrijdende digitale dienstverlening tussen Nederland en andere EU-lidstaten, zonder dat een burger of bedrijf daarvoor fysiek informatie moet ophalen of brengen. Dit project loopt door tot 2020.

Bijdragen aan agentschappen

Logius

In 2018 heeft hier bij de 1^e suppletoire begroting een overboeking plaatsgevonden van de Aanvullende Post voor de GDI voor investeringsambities 2018 (€ 3,9 mln.) en voor compensatie doorbelasting GDI voorzieningen (€ 2,7 mln.). Daarnaast heeft een reallocatie plaatsgevonden voor de bijdrage aan UBR voor de Staatscourant en de Wettenbank. Bij 2^e suppletoire begroting is € 1,8 mln. overgeboekt van de Aanvullende Post GDI voor de Berichtenbox voor bedrijven.

Logius heeft een bijdrage ontvangen voor het beheer en de exploitatie van e-overheidsvoorzieningen die onderdeel uitmaken van de GDI. Dit betreft onder andere DigiD en DigiD Machtigen, MijnOverheid en de Stelselvoorzieningen Digikoppeling, Digimelding, Digilevering en Stelselcatalogus.

Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG)

Agentschap RvIG heeft een bijdrage ontvangen voor de beheervoorziening Burgerservicenummer.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RvO)

De RvO heeft een bijdrage ontvangen voor beheer en de exploitatie van e-overheidsvoorzieningen, die onderdeel uitmaken van de GDI, specifiek gericht op bedrijven. Dit betreft onder andere het Ondernemersplein, het Ondernemersforum Higherlevel, de Berichtenbox voor Bedrijven en regelhulpen. Een nadere toelichting op het Ondernemersplein, wordt gegeven bij de Kamer van Koophandel onder het instrument «Bijdrage aan ZBO's en RWT's».

Agentschap Telecom (AT)

Bij 1e suppletoire begroting is de bijdrage voor AT verhoogd ivm toegenomen kosten voor het toetsen van wijzigingen in het Afsprakenstelsel Elektronische toegangsdiensten (ETD-stelsel). Het AT heeft een bijdrage ontvangen voor toezicht op het ETD-stelsel dat onderdeel is van de GDI. Dit is van belang voor het vertrouwen in het netwerk voor Elektronische Toegangsdiensten. Daarnaast is een extra bijdrage verstrekt voor een kwaliteitsimpuls voor de systemen en informatieveiligheid in de werkomgeving

Uitvoeringsorganisatie Bedrijfsvoering Rijk (UBR)

Het Kennis- en exploitatiecentrum Officiële Overheidspublicaties (KOOP), onderdeel van Uitvoeringsorganisatie Bedrijfsvoering Rijk (UBR) heeft een bijdrage ontvangen voor het beheer van de Wettenbank, het open data portal en overheid.nl. Via deze portalen worden diverse elektronische publicaties en overheidsinformatie openbaar gemaakt. In verband met de toegenomen kosten voor het beheer en productie van de Staatscourant en de Wettenbank, is bij 1^e suppletoire begroting het budget opgehoogd.

Bijdragen aan ZBO's / RWT's

Kamer van Koophandel (KvK)

De KvK heeft een bijdrage ontvangen voor beheer en exploitatie van het Ondernemersplein. Het Ondernemersplein is een samenwerkingsverband van verschillende overheden, zoals de KvK, de RvO, de Belastingdienst, de VNG, het CBS en diverse andere overheden. Gezamenlijk ontsluiten zij informatie vanuit het perspectief van de ondernemer. Het Ondernemersplein wordt beheerd door de KvK.

Centraal Bureau voor Statistiek (CBS)

Het CBS heeft een bijdrage ontvangen voor het beheer en de exploitatie van Standard Business Reporting waarmee rechtstreekse communicatie tussen systemen tussen aanleverende partijen enerzijds en Belastingdienst KvK, DUO en CBS mogelijk wordt. Vanaf 2018 deponeren middelgrote ondernemingen hun jaarstukken via SBR bij de Kamer van Koophandel en kunnen woningcorporaties via SBR hun prognosecijfers aan onder andere Aedes en het Ministerie van BZK aanleveren.

6.4 Burgerschap

Subsidies

Nationaal Comité 4/5 mei

Het Nationaal Comité 4 en 5 mei ontvangt jaarlijks een subsidie van € 106.000 voor het creëren van (meer) kennis en bewustzijn over democratie, grondrechten en actief burgerschap en de samenhang met het thema vrijheid bij burgers. Dit wordt jaarlijks op de 14 Bevrijdingsfestivals gerealiseerd via een deel van het inhoudelijke programma. De Bevrijdingsfestivals weten een groot en jong publiek in aanraking te laten komen met deze waarden en thema's. Het Comité heeft zich met 2 incidentele subsidies meer specifiek gericht op leerlingen van het MBO en op het kiesrecht en verkiezingen.

ProDemos

ProDemos ontvangt jaarlijks een subsidie voor het overdragen van kennis over de democratische rechtsstaat, de werking van de instituties daarvan, de Grondwet en het constitutioneel bestel, het vergroten van vaardigheden om deel te nemen aan democratische processen en het bevorderen van actief democratisch burgerschap. Concreet doet ProDemos dit onder andere door middel van rondleidingen in het Haagsche politieke centrum, educatieve programma's, bijeenkomsten, lezingen, debatten en trainingen. Deze activiteiten vinden niet alleen plaats in Den Haag, maar ook elders in het land. Jongeren zijn een belangrijke doelgroep van ProDemos.

Democratie

Ter versterking van de weerbaarheid van het bestuur zijn diverse incidentele subsidies verstrekt aan Nederlands Genootschap van Burgemeesters, Wethoudersvereniging, Stichting Dr. Hilda Verweij-Jonker en Universiteit van Amsterdam. Hiervoor zijn middelen gerealloceerd bij Augustusbrieff tussen instrumenten van Democratie en bij Najaarsnota uit art. 7.2

Programma Burgerschap

In het kader van burgerschap van jongeren zijn incidentele subsidies verleend aan ProDemos ter bevordering van scholierenbezoek aan het parlement (€ 0,2 mln.) de Nationale Jeugdraad en aan Stichting Nederlands debat ter bevordering van debatvaardigheden van jongeren.

Vanuit het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie zijn subsidies verstrekt aan de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), de beroepsverenigingen (van raadsleden, griffiers, burgemeesters, wethouders en gemeentesecretarissen) en andere partners om instrumenten te ontwikkelen en goede voorbeelden onder gemeenten te verspreiden ten behoeve van de versterking en vernieuwing van de lokale democratie en het lokaal bestuur. Hiervoor zijn middelen beschikbaar vanuit het instrument opdrachten van Programma Burgerschap

Opdrachten

Democratie

Ter versterking van het weerbaar bestuur hebben bij de Najaarsnota 23 gemeenten via het Gemeentefonds en Bonaire via het BES-fonds en een financiële impuls van elk € 120.000 ontvangen. Het betreft innoverende, domeinoverstijgende initiatieven die bijdragen aan één of meer van de drie sporen uit «Weerbaar bestuur», namelijk: (1) het versterken van de integriteit en veiligheid van politieke ambtsdragers, (2) het versterken van de preventieve bestuurlijke aanpak en maatschappelijke weerbaarheid en (3) het tegengaan van ondemocratische beïnvloeding. Hiervoor zijn extra middelen ter beschikking gesteld.

Vanuit het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie zijn verschillende opdrachten uitgevoerd voor methode- en instrumentontwikkeling en het delen van best practices met gemeenten ten behoeve van de versterking en vernieuwing van de lokale democratie. Zo is de Quick Scan Lokale Democratie ontwikkeld, waarmee gemeenten in kaart kunnen brengen hoe het staat met de lokale democratie in hun gemeente. De Quick Scan levert onder andere verbetertips op.

De veiligheid en integriteit van politieke ambtsdragers is onder andere bevorderd door een operationeel Netwerk Weerbaar Bestuur, zelfscan persoonlijke veiligheid, woningscan, trainingen, ondermijningsapp, medewerking aan de citydeal zicht op ondermijning en de ontwikkeling van een basisscan integriteit kandidaat-bestuurders. Om deze versterking van het weerbaar bestuur te kunnen uitvoeren zijn bij de 2e suppletore begroting middelen gerealiseerd uit art. 6.4, 7.1 en 7.2.

Voor het tegengaan van antidemocratische tendensen is in 2018 samen met SZW, JenV, NCTV en de AIVD een afwegingskader problematisch gedrag ontwikkeld.¹¹

Om de responsiviteit van de overheid te vergroten is in 2018 geïnvesteerd in de ontwikkeling van het handelingrepertoire van ambtenaren en bestuurders. Het gaat daarbij o.a. om handvatten voor het betrekken van burgers, het vormgeven van zeggenschap, het bieden van inspraak, het op een responsievere manier vormgeven van besluitvormingsprocessen en het voorkomen of oplossen van conflicten. In aansluiting op de doelstelling uit het Regeerakkoord om de regeldruk onder burgers

¹¹ Kamerstukken II 2017/18, 30 821 nr. 51

merkbaar te verminderen is een programma in 2018 opgestart, met o.a. bijeenkomsten met maatschappelijke organisaties, een campagne om de begrijpelijkheid van de overheid te vergroten, en een aantal experimenten, onderzoeken en pilots om de toegankelijkheid van de overheid te verbeteren en de regeldruk onder jongeren te verminderen. Hiervoor is bij de 2^e suppletoire begroting € 0,8 mln. beschikbaar uit Programma Burger-schap binnen het instrument opdrachten.

Programma Burgerschap

11 Provincies hebben via een decentralisatie-uitkering Provinciefonds een financiële impuls van in totaal € 1,1 mln. ontvangen (€ 100.000 per provincie), voor de uitvoering van de Actie-agenda vakantieparken.

Aan verschillende partijen zijn bijdragen verstrekt voor het uitvoeren van advies- en onderzoekopdrachten en het organiseren van bijeenkomsten ter versterking van de lokale democratie.

6.5 Reisdocumenten en basisadministratie personen

Opdrachten

Beleid Basisregistratie personen (BRP) en reisdocumenten

Bij 2^e suppletoire begroting is € 6,9 mln. naar RvIG overgeheveld voor onder andere de uitvoering van de noodzakelijke maatregelen die voortvloeien uit de Health Check BRP ([Kamerstukken II 2017/18, 27 859, nr. 122](#)).

Dit betreft onder andere uitgaven voor het pilotproject Registratie Eerste Verblijfsadres met als doel om antwoord te geven op de vraag of de registratie van het eerste verblijfsadres bijdraagt aan het zicht dat gemeenten hebben op de woonomstandigheden van niet-ingezetenen, en of de pilot bijdraagt aan de mogelijkheden om personen op tijd te wijzen op hun plicht tot inschrijving in de BRP. Vijf gemeenten nemen deel aan deze pilot.

Ook zijn hier de uitgaven voor de ondersteuning van de Commissie BRP op verantwoord. Verder gaat het om uitgaven ten behoeve van beleid BRP, zoals de organisatie van een conferentie rondom identiteit.

Bijdragen aan agentschappen

Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG)

De bijdrage aan RvIG is bij 1^e suppletoire begroting verhoogd in (€ 4,8 mln.) verband met een stijging van de kosten voor het regulier beheer en de exploitatie van de Basisregistratie Personen (BRP). Hier staan meer ontvangsten tegenover. Bij 2^e suppletoire begroting is het budget verhoogd in verband met een afrekening voor het meerverbruik van de BRP in 2017 en hogere kosten in 2018 (€ 6,5 mln.). Daarnaast is het budget verhoogd voor de uitvoering van noodzakelijke maatregelen die voortvloeien uit de healthcheck BRP (€ 5,2 mln.).

RvIG heeft bijdragen ontvangen voor het beheer van de Basisregistratie Personen (de bevolkingsadministratie en registratie van niet-ingezetenen (RNI)), het meerverbruik van de BRP over 2017 en voor maatregelen die voortvloeien uit de health check BRP. Ook heeft de RvIG een bijdrage ontvangen voor het beheer van het stelsel van de Persoonsinformatie-voorziening Nederlandse Antillen en Aruba (PIVA-V) en de Sédula (officiële BES identiteitskaart). Verder verstrekt het agentschap RvIG

namens het Ministerie van BZK een vergoeding aan de RNI-loketgemeenten voor inschrijving van niet-ingezetenen.

De overschrijding wordt veroorzaakt doordat het RvIG namens het Ministerie van BZK een vergoeding heeft betaald aan gemeenten voor de aanpassingen die zij moesten doen aan decentrale voorzieningen voor de BRP in het kader van het mogelijk maken van de registratie van levenloos geboren kinderen in de BRP. Ook heeft de RvIG een bijdrage ontvangen in verband met een aantal onderzoeken gericht op digitale identiteit en de inzet van innovatieve technieken. De beleidsinzet is technologische ontwikkelingen te gebruiken om de dienstverlening aan de burger verder te optimaliseren en de mogelijkheden voor fraude te minimaliseren.

Bijdragen aan medeoverheden

Gemeente Den Haag heeft een bijdrage ontvangen ten behoeve van de digitalisering van de gegevens uit het vestigingsregister. Den Haag is landelijke beheerder van dit register. Daarnaast heeft Saba een ondersteuningsbijdrage ontvangen voor het burgerzakenloket.

Ontvangsten

Dit betreft voornamelijk ontvangsten naar aanleiding van het afrekenen van uitbetaalde voorschotten aan ICTU, Logius, RvIG, UBR en de VNG en de extra ontvangsten in verband met de afrekening 2017 van het beheer van de BRP.

Artikel 7. Arbeidszaken overheid

A Algemene doelstelling

Een (compacte) overheid met voldoende en goed gekwalificeerde, integere medewerkers en politieke ambtsdragers tegen verantwoorde kosten.

B Rol en verantwoordelijkheid

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) is verantwoordelijk voor de werking van het stelsel waarin (organisaties van) werkgevers en werknemers in verschillende overheids- en onderwijssectoren afspraken over de collectieve arbeidsvoorwaarden maken. Dit is vastgelegd in de Ambtenarenwet, de Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers en de Wet privatisering ABP. De Minister van BZK stimuleert de doorvertaling van kabinetsbeleid naar afspraken over arbeidsvoorwaarden in en tussen de sectoren. De Minister van BZK is tevens verantwoordelijk voor het arbeidsmarktbeleid in de publieke sector en werkt aan het vergroten van de aantrekkelijkheid van de overheid als werkgever alsmede het vergroten van de productiviteit.

De Minister van BZK staat voor een overheid die een aantrekkelijke werkgever is en goede medewerkers aantrekt. De kwaliteit van de publieke sector valt of staat met de input en inzet van haar bestuurders, ambtenaren en medewerkers, die binnen de publieke sector hun werk doen. Tegelijkertijd is het werken voor de overheid bijzonder, want de overheid heeft bijzondere taken. Dit vraagt om medewerkers die goed kunnen omgaan met de publieke taak en verantwoordelijkheid van de overheid. De publieke verantwoordelijkheid van de overheid vraagt om het tegengaan van bovenmatige topbeloningen in de (semi-)publieke sector. De Minister van BZK is verantwoordelijk voor het goed functioneren van het op de Wet Normering Topinkomens (WNT) gebaseerde stelsel dat hiervoor de grondslag biedt. De Minister van BZK creëert voorwaarden ter bescherming van klokkenluiders binnen de publieke sector.

De Minister van BZK is uitvoeringsverantwoordelijk voor de rechtspositieve regelingen van (voormalige) politieke ambtsdragers, de pensioenregelingen van Nederlandse ambtenaren uit de voormalige overzeese gebiedsdelen en hun nagelaten betrekkingen, de (her-)benoemingen en ontslagen van onder andere burgemeesters, commissarissen der Koning en leden van de Raad van State, het decoratiestelsel en voor de toekenning van Koninklijke onderscheidingen.

C Beleidsconclusies

In 2018 zijn de conceptwetteksten voor de Aanpassingswetgeving Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (Wnra) – na (formele) consultaties en een internetconsultatie – ter advisering naar de Raad van State verzonden. De Raad van State heeft blanco adviezen uitgebracht, waarna de wetsvoorstellen aan de Tweede Kamer zijn aangeboden. De vaste commissie voor Binnenlandse Zaken heeft op 14 december 2018 haar Verslag vastgesteld.

In het kader van de uitvoering en handhaving van de Wet Normering Topinkomens (WNT) is een drietal zaken bereikt. In april is het wetsvoorstel tegengaan ontwijking WNT aangekondigd. In oktober is het plan van aanpak voor de tweede wetsevaluatie naar de Tweede Kamer gestuurd. In december is de WNT-rapportage gepubliceerd, waarin

ingegaan wordt op toezicht en handhaving van de WNT voor wat betreft de onder de Minister van BZK vallende instellingen.

In 2018 is de meerjarige aanpak realisatie banen arbeidsbeprekten geactualiseerd. Deze aanpak is nu toegesneden op de vereenvoudiging van de Wet Quotumregeling en Banenafpraak die de Staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid heeft toegelicht in haar brief van 20 november 2018 aan de Tweede Kamer ([Kamerstukken II 2018/19, 34 352, nr. 137](#)).

Subsidies Overlegstelsel

De subsidies aan de Stichting Verdeling Overheidsbijdragen (SVO) en het Verbond Sector-werkgevers Overheid (VSO) worden per 1 januari 2021 beëindigd met een afbouw van twee jaar ([Kamerstukken 2018/19, 35 000-VII-71](#)).

D Tabel Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid artikel 7 Arbeidszaken overheid (bedragen x € 1.000)								
Art.nr.	Verplichtingen:					Realisatie	Vastgestelde	Verschil
		2014	2015	2016	2017	2018	2018	2018
		40.415	33.972	23.326	29.068	27.379	27.317	62
	Uitgaven:	35.396	35.019	29.118	28.566	26.403	27.317	- 914
7.1	Overheid als werkgever	12.304	12.998	10.870	12.159	9.887	10.114	- 227
	Subsidies	6.079	7.914	7.135	7.121	6.600	5.635	965
	Diverse subsidies	3.287	2.498	2.493	3.819	3.300	2.427	873
	Programma Veilige Publieke Taak	732	729	0	0	0	0	0
	Overlegstelsel	1.811	4.422	4.445	3.066	3.125	3.025	100
	Internationaal	249	265	197	236	175	183	- 8
	Oprichtingen	6.225	5.084	3.728	5.038	2.606	4.479	- 1.873
	Arbeidsmarktbeleid	5.355	4.427	3.211	4.242	2.150	3.806	- 1.656
	Programma Veilige Publieke Taak	245	152	20	0	0	0	0
	Zorg voor politieke ambtsdragers	625	505	497	796	456	673	- 217
	Bijdrage aan agent-schappen	0	0	0	0	13	0	13
	Arbeidsmarktbeleid	0	0	0	0	13	0	13
	Bijdragen aan (inter)na-tionale organisaties	0	0	7	0	0	0	0
	Arbeidsmarktbeleid	0	0	7	0	0	0	0
	Bijdragen aan ZBO's / RWT's	0	0	0	0	668	0	668
	Diverse bijdragen	0	0	0	0	668	0	668
7.2	Pensioenen, uitkeringen en benoemingsrege-lingen	23.092	22.021	18.248	16.407	16.516	17.203	- 687

					Realisatie	Vastgestelde	Verschil
	2014	2015	2016	2017	2018	begroting	2018
Inkomensoverdrachten	7.594	7.920	5.815	5.428	6.687	7.782	- 1.095
Pensioenen en uitkeringen Politieke ambtsdragers	7.594	7.920	5.815	5.428	6.687	7.782	- 1.095
Bijdragen aan ZBO's / RWT's	15.498	14.101	12.433	10.979	9.829	9.421	408
Stichting Administratie Indonesische Pensioenen (SAIP)	15.498	14.101	12.433	10.979	9.829	9.421	408
Ontvangsten:	3.259	1.919	2.791	25	1.432	575	857

E Toelichting op de financiële instrumenten

Uitgaven

7.1 Overheid als werkgever

Subsidies

Diverse subsidies

Diverse partijen ontvingen subsidie ter bevordering van modern en goed werkgeverschap binnen de publieke sector op onderwerpen als instroom arbeidsbepकर्तन bij de overheid, integriteit, ambtelijk vakmanschap en productiviteitsontwikkeling publieke sector.

Door het subsidiëren van de Stichting Verdeling Overheidsbijdragen (SVO), het Verbond Sector-werkgevers Overheid (VSO) en de Stichting Centrum voor Arbeidsverhoudingen Overheidspersoneel (CAOP) is bijgedragen aan het in stand houden van een overlegstelsel inzake arbeidsmarktbeleid. Daarnaast worden, via het Steunpunt Integriteitsonderzoek Politieke Ambtsdragers, politieke ambtsdragers ondersteund bij integriteitskwesties.

Het European Institute of Public Administration in Maastricht ontving een subsidie ter bevordering van de kennis en vaardigheden van overheids-werknemers met betrekking tot de behandeling van vraagstukken inzake de Europese Unie.

Professionalisering en ondersteuning politieke ambtsdragers

In het kader van de professionalisering en ondersteuning van politieke ambtsdragers zijn zij in 2018 via hun beroepsverenigingen¹² in de gelegenheid gesteld om deel te nemen aan opleidingen en trainingen en te werken aan versterking van hun kwaliteiten en vaardigheden ([Kamerstukken II 2017/18, 34 775-VII, nr. 59](#)).

In 2018 zijn bij de Voorjaarsnota extra middelen beschikbaar gesteld voor de doorontwikkeling van het scholings- en professionaliseringsaanbod en de digitale leeromgeving voor raadsleden, statenleden en Algemeen

¹² *Nederlands Genootschap van Burgemeesters, de Wethoudersvereniging, de Nederlandse Vereniging voor Raadsleden, de Vereniging van Griffiers en Statenlid.nu*

Bestuur-leden (AB) van de waterschappen. Er is functiegerichte scholing geboden en er zijn e-learningmodules beschikbaar gesteld.

Via het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie is een ondersteuningsaanbod voor gemeenteraden beschikbaar gesteld om met de hele raad te werken aan versterking van de lokale democratie en goede rolname op actuele opgaven als grip op regionale samenwerking en omgaan met de Omgevingswet.

Nederland telt inmiddels meer dan 1.000 lokale politieke partijen zonder vertegenwoordiging in de Tweede Kamer. Om de ondersteuning van deze lokale partijen te verbeteren (in navolging van het rapport van de commissie Veeling over de evaluatie Wet financiering politieke partijen) is aan ProDemos subsidie verstrekt om een contactpunt voor lokale politieke partijen in te richten ([Kamerstukken II 2018/19, 32 752, nr. 54](#)).

Maatschappelijk Verantwoord Inkopen

In 2018 is een subsidie toegekend aan de Code Verantwoordelijk Marktgedrag, die partijen in de schoonmaak-, catering-, beveiligings- en verhuisbranche oproept om aandacht te hebben voor werkdruk, kwaliteit van het werk, bejegening van werknemers en de verharding van marktverhoudingen.

Opdrachten

Arbeidsmarktbeleid

De Minister van BZK verleende in 2018 opdrachten ten behoeve van de implementatie van de normalisatie rechtspositie ambtenaren, de uitvoering en handhaving van de Wet Normering Topinkomens en beleidsondersteunend onderzoek, zoals het kennisprogramma ICTU.

Zorg voor politieke ambtsdragers

Hierin zijn opgenomen kostenposten die voortvloeien uit de ondersteuning van de primaire processen met betrekking tot de rechtspositie van politieke ambtsdragers. Deze hebben van zichzelf geen beleidsmatige doelen. Zo zijn er kosten gemaakt voor juridisch advies, softwaresystemen, assessments, sollicitatiekosten en medische begeleiding. De doelgroep bestaat voornamelijk uit burgemeesters en commissarissen van de Koning, of kandidaten voor die ambten. Ook zijn uitgaven gedaan om de jaarlijkse openstelling van de applicatie Verrekening nevenkomsten decentrale politieke ambtsdragers mogelijk te maken en voor de aansluiting van Appa-gerechtigden bij het Pensioenregister.

Om de zorg voor politieke ambtsdragers verder te verbeteren is de Tweede Kamer in 2018 geïnformeerd over de resultaten van de evaluatie van nieuwe wet- en regelgeving op het gebied van de rechtspositie van politieke ambtsdragers ([Kamerstukken II 2017/18, 28 479, nr. 78](#)).

Er is bij de 2^e suppletoire begroting € 0,2 mln. gerealiseerd naar art. 6.4 ten behoeve van de versterking van weerbaar bestuur.

ICTU

In 2018 zijn aan ICTU bijdragen verstrekt voor de vernieuwing rijksbreed iKTO 2018 en een onderzoek naar klantraadleden. De afgelopen tien jaar heeft ICTU/InternetSpiegel het iKTO ontwikkeld en beheerd voor BZK. In de ontwerpbegroting van 2018 waren de bijdragen aan de ICTU groot

onder opdrachten. In de loop van 2018 is dit gecorrigeerd naar het juiste instrument.

7.2 Pensioenen, uitkering en benoemingsregelingen

Inkomensoverdracht

Pensioenen en uitkeringen politieke ambtsdragers

Het Ministerie van BZK is op grond van de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (Appa) verantwoordelijk voor de betaling van de pensioenen en uitkeringen van ministers en staatssecretarissen, de uitkeringen van waarnemend burgemeesters en de uitkeringen van (waarnemend) burgemeesters die betrokken zijn bij gemeentelijke herindeling.

De betalingen van de uitkeringen en pensioenen aan de genoemde politieke ambtsdragers zijn in 2018 uitgevoerd.

Er is bij de 2^e suppletoire begroting € 1,1 mln. gerealloceerd naar art. 6.4 ten behoeve van de versterking van weerbaar bestuur.

Bijdragen aan ZBO's / RWT's

Stichting Administratie Indonesische Pensioenen (SAIP)

Dit betreft de pensioenregelingen van (voormalige) Nederlandse ambtenaren uit de voormalige overzeese gebiedsdelen en hun nagelaten betrekkingen.

Ontvangsten

De ontvangsten hebben voornamelijk betrekking op de teruggave van niet bestede subsidiemiddelen en de jaarlijkse verrekening voor de Garantiewet Surinaamse Pensioenen met het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Artikel 8. Kwaliteit Rijksdienst

A Algemene doelstelling

Het tot stand brengen van een moderne rijksoverheid met goede prestaties op het gebied van de Rijksbrede bedrijfsvoering, goed werkgeverschap, en management van de Rijksdienst van hoge kwaliteit.

B Rol en verantwoordelijkheid

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) heeft een beleidsontwikkende en kaderstellende rol op het terrein van de organisatie en bedrijfsvoering van de Rijksdienst. De Minister van BZK bevordert eenheid in het Rijksbreed bedrijfsvoeringbeleid en is systeemverantwoordelijke op de terreinen personeel, organisatie, ICT, facilitaire dienstverlening, huisvesting en beveiliging. De Minister van BZK is daarnaast verantwoordelijk voor de arbeidsvoorwaarden en rechtspositie van de ambtenaren werkzaam bij de sector Rijk, inclusief de modernisering van het werkgeverschap.

De Minister van BZK regisseert, in samenwerking met de andere ministers, de totstandkoming van kaders en brengt daarin meer samenhang aan, met als doel een beter bestuurbare, data gedreven en efficiëntere bedrijfsvoering binnen de Rijksdienst. Binnen die kaders zijn de afzonderlijke ministers verantwoordelijk voor de bedrijfsvoering van hun eigen ministerie.

De uitgaven voor de bedrijfsvoering worden verantwoord door de individuele ministers, tenzij de taak is gecentraliseerd en het budget is overgeheveld. Op dit begrotingsartikel zijn middelen beschikbaar die de Minister van BZK inzet voor het invullen van zijn systeemverantwoordelijkheid ten aanzien van de bedrijfsvoering van het Rijk. Deze verantwoordelijkheid krijgt in de praktijk vorm door één of meer van de volgende componenten:

- Kaderstelling door het vastleggen van normen en standaarden;
- Monitoring door het volgen van de uitvoering in de praktijk;
- Het zo nodig plegen van interventies door het aanspreken van betrokkenen op de naleving van normen en standaarden of het aanpassen van de kaders aan de geconstateerde tekortkomingen.

Bovendien is de Minister van BZK werkgever voor de circa 90 managers op het hoogste niveau, daar waar het gaat om benoeming, arbeidsvoorwaarden en ontslag.

Om de kwaliteit van de Rijksdienst te bevorderen, verzorgt Bureau Algemene Bestuursdienst (BABD) de werving en selectie en loopbaanbegeleiding voor (top)managers in Rijksdienst en bij de Nationale Politie. Tevens zorgt het bureau voor een gericht ontwikkelaanbod voor managers op het gebied van leiderschaps- en talentontwikkeling.

Bureau ABD ondersteunt de departementen bij de doelstelling om tenminste 30% van de topfuncties binnen de Rijksdienst vervuld te hebben door een vrouw. Om de instroom van vrouwen in de ABD te vergroten, zorgt Bureau ABD er onder meer voor dat er voldoende zicht is op talent en managementpotentieel binnen de Rijksdienst. Daarnaast verleent het bureau diensten aan nieuwe doelgroepen, zoals publiekrechtelijke ZBO's en diverse gemeenten. Ook verzorgt Bureau ABD enkele HR-diensten aan de kabinetleden, waaronder de salarisadministratie.

C Beleidsconclusies

Vanaf de ontwerpbegroting 2019 kent de begroting van BZK een nieuwe begrotingsstructuur. In deze nieuwe begrotingsstructuur is beleidsartikel 8 samengevoegd met beleidsartikel 7. De middelen voor het begrotingsjaar 2019 en verder worden voortaan verantwoord op beleidsartikel 7.

In 2018 is het strategisch personeelsbeleid Rijk 2025 aan de Tweede Kamer aangeboden ([Kamerstukken II 2017/18, 31 490, nr. 243](#)). De koers voor het personeelsbeleid bij het Rijk voor de komende jaren omvat zeven met elkaar samenhangende focuspunten. Eén van de opgaven die voor een grote (overheids)werkgever als het Rijk voorligt, is hoe het Rijk ook de komende jaren een aantrekkelijke werkgever blijft voor adequaat opgeleide en gemotiveerde medewerkers.

Ook in 2018 (BABD) vacatureprocessen voor ambtenaren in de top van de Rijksdienst en bij de Nationale Politie, wat leidde tot 133 benoemingen. Daarbij ondersteunde Bureau ABD ook afgelopen jaar de departementen weer bij de doelstelling om tenminste 30% van de topfuncties binnen de Rijksdienst vervuld te hebben door een vrouw. Op 31 december 2018 was 39% van de ABD-managers, 37% van de ABD-topmanagers en 31% van de ca. 90 managers op het hoogste niveau vrouw.

Hiernaast verzorgde het bureau loopbaanbegeleiding voor deze groep, o.a. door met iedere ABD'er minstens één loopbaangesprek per jaar te hebben.

Per 1 januari 2018 is de doelgroep van Bureau ABD uitgebreid naar alle lijnmanagers vanaf salarisschaal 15 en hoger. In 2018 is Bureau ABD daarom gestart om ook voor de nieuwe doelgroep een ontwikkelaanbod te ontwikkelen en aan te bieden, op basis van een inventarisatie van de leer- en ontwikkelbehoefte van deze groep.

Tot slot verzorgde Bureau ABD namens de Minister van BZK de werkgeverstaken voor de circa 90 managers op het hoogste niveau, daar waar het gaat om benoeming, arbeidsvoorwaarden en ontslag. Ook verzorgde Bureau ABD enkele HR-diensten aan de kabinetsleden, waaronder de salarisadministratie.

De Ministeries hebben op basis van de meerjaren-aanpak Banenafspraken eigen plannen van aanpak opgesteld waarin zij gebruik maakten van vier methodes: individuele instroom op werkprocessen in het ministerie via jobcarving en functiecreatie, groepsgewijze instroom op veelal facilitaire werkprocessen (via de rijksbrede organisatie Binnenwerk), samenwerking met leveranciers in inkoopcontracten en via inzet van social return on investment (Maatwerk voor mensen) en samenwerking met andere werkgevers.

In nauwe samenspraak met de betreffende (koepels van) werkgevers en de centrales van overheidspersoneel alsmede met uitvoeringsinstanties als het Uitvoeringsinstituut Werkgeversverzekeringen (UWV) en de Raad voor de rechtspraak heeft BZK onderzocht welke veranderingen de invoering van het private arbeidsrecht (Wet normalisering rechtpositie ambtenaren) met zich meebrengt voor de praktijk in het algemeen en het overlegstelsel in het bijzonder. Op basis van de bevindingen maken sectoren zelf (communicatie)plannen en draaiboeken, waarmee wordt bereikt dat de invoering in de verschillende sectoren zo soepel mogelijk verloopt.

In 2018 is het integraal klanttevredenheidsonderzoek (iKTO) uitgevoerd. Op basis van de uitkomsten van het iKTO zijn verbeteracties en actiepunten geformuleerd over flexibel werken, binnenklimaat en groen. Het iKTO-traject wordt in 2019 geëvalueerd.

D Tabel Budgettaire gevolgen van beleid

		Budgettaire gevolgen van beleid artikel 8 Kwaliteit Rijksdienst (bedragen x € 1.000)						
		2014	2015	2016	2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018	Verschil 2018
Art.nr.	Verplichtingen:	32.104	28.862	25.341	48.620	78.884	19.535	59.349
	Uitgaven:	30.006	29.318	24.897	47.648	74.031	19.535	54.496
8.1	Kwaliteit Rijksdienst	30.006	29.318	24.897	47.648	74.031	19.535	54.496
	Subsidies	3.641	3.680	3.600	3.600	3.600	3.650	- 50
	Fysieke Werkomgeving Rijk	241	180	200	200	200	200	0
	A&O-fonds	3.400	3.400	3.400	3.400	3.400	3.450	- 50
	Subsidie Qiy	0	100	0	0	0	0	0
	Opdrachten	8.015	11.556	9.399	9.931	6.873	7.422	- 549
	Bedrijfsvoering Rijk	8.015	11.556	9.399	9.931	6.873	7.422	- 549
	Bijdragen aan agent-schappen	18.350	14.012	11.898	34.060	62.686	8.463	54.223
	Doc-Direkt	5.257	0	0	0	0	0	0
	FMHaaglanden	0	0	1.000	0	1.582	1.750	- 168
	Logius	0	0	2.112	2.067	3.500	1.500	2.000
	UBR	6.800	4.550	708	7.493	2.927	0	2.927
	UBR lage loonschalen	0	2.750	1.223	0	0	0	0
	UBR Arbeidsmarkt communicatie	6.293	6.013	5.755	6.709	7.416	5.213	2.203
	Ridm Bedrijfsvoerings Rijk	0	699	100	0	0	0	0
	P-Direkt	0	0	1.000	2.210	0	0	0
	Rijkswaterstaat	0	0	0	200	0	0	0
	DICTU	0	0	0	150	275	0	275
	SSC-ICT	0	0	0	15.231	45.804	0	45.804
	Bedrijfsvoering beleid	0	0	0	0	1.182	0	1.182
	Bijdragen aan ZBO's / RWT's	0	0	0	57	420	0	420
	Bijdrage aan de VNG	0	0	0	54	0	0	0
	Bedrijfsvoering Rijk	0	0	0	0	397	0	397
	Bijdragen aan het CBS	0	0	0	3	23	0	23
	Bijdragen aan andere Begrotingshoofdstukken	0	70	0	0	452	0	452
	Bedrijfsvoering Rijk	0	70	0	0	452	0	452
	Ontvangsten:	8.207	1.334	10.347	90.455	37.074	0	37.074

E Toelichting op de financiële instrumenten

8.1 Kwaliteit Rijksdienst

Uitgaven

Subsidies

Fysieke Werkomgeving Rijk

De Minister van BZK heeft in 2018 een subsidie verstrekt aan het kennisinstituut Center voor People and Buildings voor Fysieke werkomgeving Rijk. De Fysieke Werkomgeving Rijk (FWR) is een concept voor een werkomgeving voor rijksambtenaren dat flexibel, tijd- en plaats onafhankelijk (samen-)werken mogelijk maakt.

De subsidie is besteed aan het verder uitwerken van een model voor het berekenen van de gewenste verhoudingen tussen aantallen en grootte van vergaderzalen in een kantoor. De eerste versie van het model is gereed, deze versie wordt nader gevalideerd. Daarnaast is de werkomgeving in kantoren geëvalueerd. In dit kader is een belevings- en bezettingsgraadonderzoek uitgevoerd in het vernieuwde Rijkskantoor Rijnstraat 8.

A&O-fonds Rijk

De Minister van BZK verstrekke in 2018 een bijdrage aan het Arbeidsmarkt- en opleidingsfonds Rijk in de vorm van een subsidie. Deze bijdrage is onderdeel van de cao-afspraken. Het fonds zet de subsidie in voor arbeidsmarktprojecten binnen het Rijk. Het beleidsverslag over de resultaten van de arbeidsmarktprojecten wordt uiterlijk juli 2019 opgeleverd.

Opdrachten

Bedrijfsvoering Rijk

Er zijn opdrachten verstrekt, onder andere aan ICTU voor het beheer van het Rijks ICT Dashboard, P-Direkt voor het programma Rijks Identitymanagement (RidM), Centraal Informatiepunt Beroepen Gezondheidszorg (CIBG) voor het beheer van Rijksidentificatienummers (RIN) en voor het ontwikkelen van cursussen voor de Rijksacademie voor Digitalisering en Informatisering Overheid (RADIO). De opstartfase van RADIO in 2018 duurde langer dan verwacht, wat heeft geleid tot een onderuitputting.

Naast onderuitputting bij de Algemene Bestuursdienst (ABD) (€ 0,4 mln.) zijn er binnen bedrijfsvoering Rijk een aantal projecten vertraagd als het gaat om rijksbrede opdrachten, Modernisering Openbaarmaking Overheidsinformatie (MOOI) en RADIO. Deze komen in 2019 tot betaling.

In 2018 zijn opdrachten verstrekt aan marktpartijen voor het doorontwikkelen van het Rijksinkoopstelsel, zoals het ontwikkelen van een digitaliseringsstrategie voor de rijksinkoop en voor het opstellen van een meerjarige personeelsplanning. Daarnaast zijn opdrachten verstrekt voor het actualiseren van de milieucriteria en voor het berekenen van de CO₂-footprint van de Rijksbedrijfsvoering.

In 2018 zijn opdrachten verleend voor diverse beleidsthema's in het kader van het personeelsbeleid Rijk, de implementatie van de normalisering rechtspositie rijksambtenaren en het aantrekken en behouden van medewerkers met een arbeidsbeperking.

Bijdragen aan agentschappen

FMHaaglanden

Het restant surplus eigen vermogen uit 2017 is in 2018 grotendeels ingezet voor verdere kwaliteitsverbetering.

Logius

Het agentschap Logius heeft een bijdrage ontvangen voor het gebruik van Digipoort door het Rijk voor het domein Electronisch Bestellen en Factureren (EBF). Dit dekt een deel van de kosten van Logius voor Digipoort. De rest van de kosten wordt gedekt door de departementen.

Logius heeft daarnaast van de eigenaar een bedrag van € 1,9 mln. ontvangen voor werkzaamheden MijnOverheid in 2014 die niet meer door de oorspronkelijke opdrachtgevers betaald kunnen worden.

UBR Arbeidsmarktcommunicatie

Het Expertisecentrum Organisatie & Personeel (EC O&P) van Uitvoeringsorganisatie Bedrijfsvoering Rijk (UBR) voert de rijksbrede arbeidsmarktcommunicatie uit. Daarnaast doen ze het functioneel beheer van de carrièresites overheid (CSO platform) en de regie over het technisch en applicatie-beheer.

Bij de 1e suppletoire begroting 2018 is een budget van ca. € 2,0 mln. gerealiseerd voor de HR ICT Rijksdienst. UBR heeft een bijdrage ontvangen vanuit het programma Versterking HR ICT Rijksdienst 2018–2021 voor onder andere de start van de eerste tranche van het Rijks Data Science programma, de derde lichting van het Rijks ICT Traineeprogramma en de opzet van twee rijksbrede massamediale arbeidsmarktcampagnes om het Rijk als aantrekkelijke ICT-werkgever te positioneren. Daarnaast heeft het Kwaliteitsraamwerk Informatievoorziening groot onderhoud gehad, waarmee de basis is gelegd voor het monitoren van HR-ICT-ontwikkelingen bij de Rijksdienst. Tot slot zijn twee eerdere pilots, het uitwisselen van CV's van kansrijke ICT-kandidaten en het ICT-stagebureau waarbij vraag en aanbod van ICT-studenten rijksbreed aan elkaar worden gekoppeld, verder ontwikkeld en uitgebreid.

DICTU

In 2018 zijn aan DICTU bijdragen verstrekt voor het beheer van het Rijks ICT Dashboard. Het gaat hierbij o.a. om nieuwe wensen die gesteld zijn aan het Rijks ICT Dashboard, zowel om wensen voor de Principal Toolbox als voor de website www.rijksictdashboard.nl. Verder is de bijdrage besteed aan het «responsive maken» van het Rijks ICT Dashboard.

Bedrijfsvoering beleid (Klimaatvelop)

Bij de 2^e suppletoire begroting 2018 is er vanuit de klimaatvelop budget beschikbaar gesteld. Uit de klimaatvelop zijn bijdragen betaald aan verschillende agentschappen om projecten te stimuleren die tot doel hebben om via inkoop een zo groot mogelijke bijdrage te leveren aan de circulaire en CO₂-arme economie. Zoals het verminderen van het aantal vervoersbewegingen tussen de ministeries in Den Haag via een logistieke hub. Ook is er gewerkt aan het verlagen van het energieverbruik en de CO₂-uitstoot van Nederlandse ambassades.

Bijdragen aan ZBO's / RWT's

Bijdrage aan CBS

In 2018 is aan het CBS een bijdrage verstrekt voor de ontwikkeling van een overheidsregister. Bij eerste suppletoire begroting 2018 is hiervoor budget overgeheveld.

Bijdrage ander begrotingshoofdstuk

Doorontwikkeling rijksbreed Strategisch Leveranciersmanagement

In 2018 is een bijdrage verstrekt aan het Ministerie van J&V voor doorontwikkeling van het rijksbrede programma Software Assetmanagement. Voor de versterking van het rijksbreed strategisch leveranciersmanagement wordt gewerkt aan de ontwikkeling van Software Asset Management (SAM) binnen de Rijksdienst. Dit geeft inzicht in de software die binnen de Rijksdienst in gebruik is. Een rijksbreed programma ondersteunt de ministeries in de ontwikkeling van hun SAM, zodat de strategisch leveranciersmanagers een rijksbreed beeld krijgen.

Ontvangsten

Conform de Regeling Agentschappen dient het eigen vermogen van een agentschap binnen de daarvoor geldende bandbreedte tussen nihil en 5% (berekend over de gemiddelde omzet van de afgelopen drie jaren tot een maximum van 5%) te worden gebracht. Conform deze regeling is bij 1^e suppletoire begroting het surplus eigen vermogen afgeroomd bij P-Direkt (€ 0,7 mln.), FMH (€ 1,3 mln.) en RVB (€ 34,5 mln.).

Artikel 9. Uitvoering Rijksvastgoedbedrijf

A Algemene doelstelling

Uitvoering geven aan Rijksvastgoedbeleid door:

- Het verzorgen van de Rijkshuisvesting van Hoge Colleges van Staat, het Ministerie van Algemene Zaken (AZ) en het Koninklijk Huis, het beheren van monumenten die, naar hun aard, niet geschikt zijn voor Rijkshuisvesting en het uitvoeren van het Rijkshuisvestingsbeleid;
- Het realiseren van een optimaal financieel resultaat en maatschappelijk rendement bij het verwerven, beheren, ontwikkelen en vervreemden van materiële activa van/voor het Rijk voor de realisatie van Rijksdoelstellingen, gerelateerd aan de strategische opgaven van het kabinet.

B Rol en verantwoordelijkheid

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) is, als opdrachtgever en uitvoerder, verantwoordelijk voor:

- De huisvesting van de Hoge Colleges van Staat en het Ministerie van AZ;
- De huisvesting van het Koninklijk Huis, voor zover vallend onder de verantwoordelijkheid van de Staat;
- Het beheer en onderhoud van de monumenten die aan het RVB zijn toevertrouwd en die naar hun aard niet geschikt zijn voor de huisvesting van rijksdiensten;
- De doelmatige uitvoeringspraktijk van de Rijkshuisvesting binnen de wettelijke en afgesproken kaders.

Daarnaast is de Minister van BZK als uitvoerder op het terrein van Rijksvastgoed verantwoordelijk voor:

- Het (privaatrechtelijk) beheer van onroerende zaken die aan de Staat toebehoren dan wel zijn toevertrouwd, een en ander voor zover de verantwoordelijkheid voor dat beheer niet bij of krachtens de wet bij een of meer andere ministers is gelegd;
- De vertegenwoordiging namens het Rijk bij gebiedsontwikkelingsprojecten waarbij meervoudige rijksdoelstellingen aanwezig zijn. Ook hierbij wordt gestreefd naar een optimale inzet van (overtollige) rijksactiva en/of financiële bijdragen van het Rijk.
- ingebruikgeving en vervreemding van (overtollige) onroerende zaken van andere ministeries. Voor zover er op basis van de huidige begrotingsregels van het kabinet sprake is van een generieke middelenafpraak met een Minister, wordt de opbrengst uit ingebruikgeving en/of vervreemding door de betreffende Minister begroot en verantwoord op de eigen begroting.

C Beleidsconclusies

De Hoge Colleges van Staat, het Ministerie van Algemene Zaken en de Koning hebben gezamenlijk de beschikking over circa 250.000 m² bruto vloeroppervlak, waarop onderhoudswerkzaamheden zijn uitgevoerd. De renovatie van Huis ten Bosch is in 2018 nagenoeg afgerond. In 2018 is de renovatie van het Binnenhof verder voorbereid.

In 2018 heeft het Rijksvastgoedbedrijf de instandhoudingsplicht van nog een beperkt aantal monumenten met een erfgoedfunctie (MEF-monumenten), maar zonder huisvestingsfunctie vorm gegeven door bijvoorbeeld onderhoud aan het park van Huis Doorn en Jachtslot het Oude Loo.

In het kader van bijdragen aan (een doelmatige werking van de) rijkshuisvesting heeft het RVB diverse activiteiten gerealiseerd:

- In zijn brief van 29 juni 2018 heeft de Staatssecretaris van BZK de Kamer de contouren geschetst van het Regionaal Ontwikkelprogramma, dat als doel heeft om rijksvastgoed in te zetten voor een optimaal financieel én maatschappelijk rendement, gerelateerd aan de strategische opgaven uit het Regeerakkoord (TK 2017–2018, [31 490, nr. 240](#)). Als start van een Regionaal Ontwikkelprogramma is een eerste tranche aan projecten geselecteerd rondom duurzaamheid, woningbouw en sociaaleconomische kansen. De doelstellingen voortvloeiend uit de klimaatafspraken worden voor het rijksvastgoed geconcretiseerd aan de hand van routekaarten, die zich met name richten op het vergroten van de energieprestaties van de diverse vastgoedportefeuilles. De routekaart voor de kantorenportefeuille is gereed en in het verlengde daarvan gaat een programma van start voor het opwaarderen van de portefeuille naar energielabel A++ in de komende twintig jaar.
- Het Programma Groene Technologieën test innovatieve technologieën die bij kunnen dragen aan energiebesparing en CO₂-vermindering in de rijkshuisvesting en brengt deze in gebruik. Op deze manier zorgt het Rijksvastgoedbedrijf ervoor dat innovaties sneller en goedkoper beschikbaar komen. In 2018 is op diverse vlakken geïnvesteerd. Zo is bijvoorbeeld een tweede testomgeving in Valkenburg aanbesteed, waar voornamelijk innovaties rond energieopwekking en energieopslag getest zullen worden. Daarnaast zijn een aantal projecten opgestart in 2018 het ontwerptraject voor thermische energieopwekking uit oppervlaktewater bij het hoofdkantoor van Rijkswaterstaat in Westraven gestart en is de aanbestedingsprocedure voor de renovatie van de Herman Gorterpaden in Utrecht, begeleid door «Kantoor Vol Energie», gestart. Tot slot zijn er in 2018 ook resultaten geboekt bij onder meer het Kosovo tribunaal in Den Haag, waar circulaire remontabele units zijn gebruikt en zijn er in de Frederikskazerne in Den Haag op grotere schaal phase change materials aangebracht. Deze materialen zorgen voor tijdelijke energieopslag voor gebruik op een later moment.
- Het RVB heeft invulling gegeven aan professioneel opdrachtgeverschap door vanuit haar marktvisie te opereren. Het eerder inzicht geven aan de markt in de aankomende inkoop van het RVB, het meer (vroeg)tijdig betrekken van de markt, zorgvuldiger aanbesteden en in dialoog zijn met de markt over inkoopvormen en voorwaarden zijn hierbij trefwoorden geweest. Daarnaast is het RVB actief geweest op de Bouwcampus om zo haar opgaven als bijvoorbeeld het verduurzamen van haar bezittingen pre concurrentieel met de markt en kennisinstellingen te kunnen bespreken, om zo te komen tot een optimale marktbenadering.
- De Rijksbouwmeester maakt deel uit van het College van Rijksadviseurs (CRa), De werkzaamheden van het Atelier Rijksbouwmeester hebben in 2018 in het teken gestaan van «Panorama Nederland». Met dit Panorama heeft het CRa gewerkt aan een samenhangend perspectief voor de ruimtelijke inrichting van Nederland, dat laat zien hoe de grote maatschappelijke vraagstukken van nu de sleutel kunnen zijn voor structurele verbeteringen in de toekomst. Panorama Nederland bestaat uit een fysiek panorama en een publicatie waarin de keuzes en principes om daar te komen worden toegelicht. Het remontabele panorama wordt in diverse steden ten toon gesteld. Daarnaast is de kwaliteit van de architectuur bevorderd bij het tot stand brengen, het

wijzigen en het beheren van gebouwen, werken en terreinen waarover de zorg van het Rijksvastgoedbedrijf zich uitstrekt.

De uitvoering van het privaatrechtelijk beheer van onroerende zaken die aan de Staat toebehoren dan wel zijn toevertrouwd, een en ander voor zover de verantwoordelijkheid voor dat beheer niet bij of krachtens de wet bij een of meer andere ministers is gelegd, is conform verwachtingen gerealiseerd.

Het Rijksvastgoedbedrijf heeft in 2018 415 verkooptransacties afgehandeld. Daarbij is onder andere 252.608 m² bruto vloeroppervlak aan rijkshuisvesting afgestoten. De totale opbrengst van de transacties bedroeg circa € 343 mln.

D Tabel Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid artikel 9 Uitvoering Rijksvastgoedbeleid (bedragen x € 1.000)								
Art. nr.	Verplichtingen:					Realisatie	Vastgestelde	Verschil
		2014	2015	2016	2017	2018	begroting	2018
		163.108	221.781	170.868	102.003	115.700	111.579	4.121
	Uitgaven:	162.415	220.862	167.431	105.319	117.433	111.579	5.854
9.1	Een doelmatige uitvoeringspraktijk van de Rijkshuisvesting	59.416	118.385	67.357	44.673	48.954	50.793	- 1.839
	Bijdrage aan agent-schappen	59.416	118.385	67.357	44.673	48.954	50.793	- 1.839
	Bijdragen aan RVB voor huisv Koninklijkhuys, HoCoSta's en AZ	38.798	36.507	52.224	31.760	38.544	37.936	608
	waarvan:							
	begroting I, de Koning ¹			15.129	11.686	13.130	15.513	- 2.383
	begroting IIA, Tweede Kamer en Eerste Kamer				5.664		7.849	- 7.849
	begroting IIB, Overige Hoge College's van Staat				8.453		8.668	- 8.668
	begroting III, Ministerie van AZ				5.434		2.526	- 2.526
	overig				523	25.414	3.380	22.034
	RVB Bijdragen voor monumenten	11.328	73.224	7.161	5.344	3.811	5.651	- 1.840
	RVB Bijdragen voor rijkshuisvesting	9.290	8.654	7.972	7.569	6.599	7.206	- 607
9.2	Beheer materiele activa	102.999	102.477	100.074	60.646	68.479	60.786	7.693
	Opdrachten	14.682	17.316	13.829	4.779	7.462	4.779	2.683
	Onderhoud en beheer-kosten ²	14.682	17.316	13.829	4.779	7.462	4.779	2.683
	Bekostiging	64.233	63.726	65.497	44.142	49.296	44.641	4.655
	Zakelijke lasten	64.233	63.726	65.497	44.142	49.296	44.641	4.655

					Realisatie	Vastgestelde	Verschil
	2014	2015	2016	2017	2018	begroting	2018
Bijdrage aan agentschappen	24.084	21.435	20.748	11.725	11.721	11.366	355
RVB	24.084	21.435	20.748	11.725	11.721	11.366	355
Ontvangsten:	148.547	161.904	390.783	134.313	224.364	121.932	102.432

¹ Tot en met de jaarverslag 2016 was de benaming van de regel «paleizen».

² Tot en met de begroting 2017 was de benaming van de regel «Beheer en plankosten».

E Toelichting op de financiële instrumenten

9.1 Een doelmatige uitvoeringspraktijk van de Rijkshuisvesting

Bijdrage aan agentschappen

Bijdrage voor huisvesting Koninklijk Huis, HoCoSta's en AZ

Het betreft hier de kosten voor huisvesting van de Koning, van de Hoge Colleges van Staat en het Ministerie van Algemene Zaken.

Specifieke toelichting huisvesting Koninklijk Huis

In mei 2015 heeft het kabinet naar aanleiding van de evaluatie van de begroting van de Koning besloten om de uitgaven die worden gedaan voor de Koning uitgebreider toe te lichten.

Hieronder volgt een nadere toelichting. Bij het jaarverslag van de Koning (I) is een extra-comptabele bijlage opgenomen waarin deze uitgaven ook worden gepresenteerd.

De bijdrage van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan het Rijksvastgoedbedrijf voor de huisvesting van het Koninklijk Huis, de Hoge Colleges van Staat en het Ministerie van Algemene Zaken bedroeg in 2018 € 38,5 mln. Hiervan is € 13,1 mln. voor de paleizen. Dit bedrag is lager dan begroot, omdat kosten deels zijn doorgeschoven naar 2019.

Genoemd bedrag voor de paleizen bestaat uit een aantal componenten: ten eerste heeft het Rijksvastgoedbedrijf circa € 5 mln. in rekening gebracht voor rente en afschrijvingen voor investeringen die vanaf 2010 via de leenfaciliteit zijn gefinancierd en zijn geactiveerd op de balans van het Rijksvastgoedbedrijf; vervolgens betreft het een vergoeding voor regulier dagelijks en planmatig onderhoud van circa € 4 mln. en tenslotte heeft BZK betalingen van circa € 4 mln. aan het Rijksvastgoedbedrijf verricht als vergoeding voor kleinere investeringen op basis van wet- en regelgeving, voor apparaatsinzet en voor heffingen.

Aan de Koning zijn paleis Huis ten Bosch, het Koninklijk Paleis Amsterdam en paleis Noordeinde ter beschikking gesteld. In 2018 heeft Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties € 13,1 mln. aan het Rijksvastgoedbedrijf vergoed voor gebruiksvergoeding en met name kleinere (onderhoud)projecten voor de paleizen.

Paleis Huis ten Bosch

De renovatie van Paleis Huis ten Bosch is in 2018 in uitvoering geweest.

Paleis Noordeinde

In 2018 zijn er geen renovaties of verbouwingen uitgevoerd.

Koninklijk Paleis Amsterdam

Het multidisciplinair bouwhistorisch onderzoek naar de Burgerzaal is conform planning uitgevoerd en zal begin 2019 worden afgerond.

Overig

In 2018 is het verdelen van de kosten over de begrotingen IIA, IIB en III op basis van compartimenten losgelaten. Deze worden nu samengenomen onder de post overig.

RVB Bijdrage voor monumenten

De bijdrage betreft de kosten van onderhoud monumenten met een erfgoedfunctie, maar zonder huisvestingsfunctie.

RVB Bijdrage voor rijkshuisvesting

De begroting betreft met name de bekostiging van het Atelier Rijksbouwmeester, het programma Groene Technologieën en de coördinatie van het rijksopdrachtgeverschap in de bouw. De begroting is middels bevoorschotting gerealiseerd. Het verschil tussen bevoorschotting en realisatie wordt in jaar t+1 afgerekend.

9.2. Beheer materiële activa

De begroting voor het beheer materiële activa is middels bevoorschotting gerealiseerd. Het verschil tussen begroting en realisatie wordt jaar t+1 afgerekend.

Opdrachten

Onderhoud en beheerkosten

De Onderhoud- en beheerkosten betreffen kosten voor onderhoud aan en beheer van onroerende zaken in het bezit van het Rijksvastgoedbedrijf voor zover het niet de rijkshuisvesting betreft. Het gaat daarbij dan om bijvoorbeeld energiekosten, bewakingskosten, transitiekosten en het onderhoud van het Staatsdomein op de Veluwe. Ook onder deze post vallen de onderhoudskosten van de pachtboerderijen die het RVB in beheer heeft. In 2018 zijn inventarisaties uitgevoerd naar de aanwezigheid van asbest in daken en gevels van deze boerderijen en is onderzoek gedaan naar de stand van het onderhoud van de boerderijen ([Aanhangsel van de Handelingen 2697, bij Kamerstukken II 2017/18](#)).

In 2018 zijn in het kader van het grondbeheer van het RVB drie afkopen van zittende erfpachters voorzien van in totaal € 1,3 mln., met name in verband met de aanleg van windmolenparken. Daarnaast betreft het middelen die ten goede komen aan het verwijderen van asbest uitpachtboerderijen. Er is een wettelijke verplichting die asbest te verwijderen. De eigenaar doteert € 11,4 mln. voor de pachtboerderijen aan de voorziening asbest.

Bekostiging

Zakelijke lasten

Het gaat hier om de betaling van, door gemeenten en waterschappen opgelegde, belastingen en heffingen op onroerende zaken in eigendom bij de Staat, zoals met name onroerendezaak-belasting (circa 80%) en waterschaps- en rioolheffingen (circa 20%), voor zover deze kosten niet zijn toegerekend aan de rijkshuisvesting (zie baten-lastenbegroting Rijksvastgoedbedrijf). De hogere realisatie komt voornamelijk door de afrekening van het voorschot over 2017.

Bijdrage aan agentschappen

RVB

Het betreft de bijdrage aan het Rijksvastgoedbedrijf voor de uitvoering van het (privaatrechtelijk) beheer van onroerende zaken die de Staat toebehoren. Het gaat hierbij met name om de verwerking van (erf)pachtcontracten, de verwerking van de zakelijke lasten en het beheren van onroerende zaken.

Ontvangsten

Voor alle ontvangsten geldt dat deze via bevoorschotting/afrekening met BZK worden verwerkt. Een verschil tussen begroting en realisatie wordt in jaar t+1 afgerekend.

Zakelijke lasten

Het betreft hier de terugbetalingen door de huurders van door het Rijksvastgoedbedrijf betaalde gebruikerslasten en de terugontvangsten van betaalde zakelijke lasten op basis van bij gemeenten ingediende bezwaarschriften; totaal € 3 mln.

Ingebruikgevingen

Het gaat hierbij om de ingebruikgeving van de onroerende zaken van de Staat voor zover er voor de opbrengst uit ingebruikgeving geen middelenafpraak bestaat. Dit leidt tot € 60 mln. inkomsten uit verpachting, huur en verhuur jachtgenot.

Vervreemding

Het betreft de vervreemding van de onroerende zaken van de Staat voor zover er voor de opbrengst uit vervreemding geen middelenafpraak bestaat. Dit leidt tot € 69 mln. inkomsten uit vervreemding van met name agrarische onroerende zaken en van overige onroerende zaken.

Generale ontvangsten

Verkoop bodemmateriële.

Hieronder vallen de ontvangsten uit de verkoop van bodemmateriële, zoals zand à € 19 mln.

Veiling huurrechten benzinstations

Het betreft de ontvangsten, € 70 mln., uit de veiling van huurrechten van benzinstations langs rijkswegen.

Afrekeningen voorschotten 2017

Dit betreft ontvangsten (€ 2 mln.) naar aanleiding van het afrekenen van uitbetaalde voorschotten in 2017.

5. NIET-BELEIDSARTIKELEN

Artikel 11. Centraal apparaat

Op dit artikel staan alle personele en materiële uitgaven en ontvangsten van het Ministerie van BZK met uitzondering van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) (zie artikel 2) en de agent-schappen.

A Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen artikel 11 Centraal apparaat (bedragen x € 1.000)								
Art.nr.	Verplichtingen:					Realisatie	Vastgestelde	Verschil
		2014	2015	2016	2017	2018	begroting	2018
	Verplichtingen:	432.229	347.673	414.415	362.821	431.675	342.156	89.519
	Uitgaven:	427.268	343.635	415.748	366.513	433.319	342.156	91.163
11.1	Apparaat (excl. AIVD)	427.268	343.635	415.748	366.513	433.319	342.156	91.163
	Personele uitgaven	152.086	153.539	164.799	175.581	216.040	173.856	42.184
	waarvan: Eigen personeel	144.994	144.658	155.327	167.527	198.271	164.255	34.016
	waarvan: Externe inhuur	3.449	6.043	6.050	4.725	14.298	5.519	8.779
	waarvan: Overig personeel	3.643	2.838	3.422	3.329	3.471	4.082	- 611
	Materiële uitgaven	275.182	190.096	250.949	190.932	217.279	168.300	48.979
	waarvan: Bijdrage SSO P-Direkt	0	67.019	65.287	0	0	0	0
	waarvan: Bijdrage SSO's	239.016	88.476	159.330	177.366	199.074	152.965	46.109
	waarvan: ICT	3.107	357	164	1.525	946	0	946
	waarvan: Overig materieel	33.059	34.244	26.168	12.041	17.259	15.335	1.924
	Ontvangsten:	92.442	95.921	95.359	81.708	45.253	15.280	29.973

B Toelichting op de financiële instrumenten

Personele uitgaven

De uitgaven aan eigen personeel en externe inhuur zijn ten opzichte van de oorspronkelijke begroting toegenomen door:

- de overkomst van het dossier digitale overheid voor bedrijven vanuit het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK);
- de overkomst van de onderdelen ruimtelijke ordening en omgevingswet vanuit het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat;
- de middelen vanuit de aanvullende post voor wederopbouw voor de projectorganisatie voor Wederopbouw van de Bovenwindse Eilanden;
- het uitvoeren van de dienstverleningsafspraken tussen de diverse baten-lastenagentschappen van het Ministerie van BZK. De uitgaven waren hoger doordat een deel van de personele kosten uit de desaldering zijn bekostigd;
- de kosten voor onder andere eigen personeel in het kader van dienstverlening door Doc-Direkt aan notarissen voor archiefbewerking,

- beheer, opslag en digitale documenthuishouding. De uitgaven waren niet hoger dan begroot, maar een deel wordt via tarieven bekostigd;
- loonontwikkeling eigen personeel door de afgesloten CAO en prijsontwikkeling van de uitgaven voor personele exploitatie;
- de kosten op externe inhuur zijn hoger door de overkomst van de Omgevingswet en het onderdeel Aan de Slag (ADS) vanuit Rijkswaterstaat (RWS).

Materiële uitgaven

Bijdrage SSO's

De realisatie op de regeling bijdrage SSO's is ten opzichte van de oorspronkelijke begroting toegenomen door:

- bijdragen van andere departementen en reallocaties vanuit onderdelen binnen het Ministerie van BZK voor het centraal opdrachtgeverschap van P-Direkt en FMH. Dit vanwege het huidige aantal individuele arbeidsrelaties bij het Rijk als gevolg van een hoger aantal werknemers. Na evaluatie van de centrale bekostiging van FMH wordt het budget verhoogd;
- bijdragen aan SSO's van Doc-Direkt, die samenhangen met de inkomsten gedurende het jaar van overige departementen en derden (notariaat). De hogere uitgaven leiden ook tot hogere inkomsten, waardoor een deel van de uitgaven met de ontvangsten wordt gedekt. Dit wordt bij Voorjaarsnota verwerkt, waardoor nu de realisatie afwijkt van de begroting;
- uitgaven voor uitvoering van de Dienstverleningsafspraken 2018 (DVA) tussen de baten-lastenagenschappen waar inkomsten tegenover staan;
- loon- en prijsontwikkeling bij de SSO's.

Ontvangsten

De realisatie ten opzichte van de oorspronkelijke begroting is toegenomen door:

- inkomsten die Doc-Direkt gedurende het jaar heeft gehad van overige departementen en derden (notariaat). Deze inkomsten waren ter dekking van de personele en materiële uitgaven. De ontvangsten worden geboekt bij de Voorjaarsnota, wat leidt tot een jaarlijkse afwijking;
- ontvangsten van de Dienstverleningsovereenkomsten (DVA) 2018 voor de standaard dienstverlening aan de baten-lastenagenschappen. Deze ontvangsten worden jaarlijks bij 1^e suppletoire toegevoegd.

Totaaloverzicht apparaatsuitgaven/kosten inclusief agentschappen en Zelfstandige Bestuursorganen/Rechtspersonen met een wettelijke taak

	2014	2015	2016	2017	2018	Oorspronkelijk vastgestelde begroting 2018	Vershil 2018
Totaal apparaatsuitgaven Ministerie	610.906	540.429	633.686	583.430	683.060	572.973	110.087
Kerndepartement	427.268	343.635	415.748	366.513	433.319	342.156	91.163
AIVD	183.638	196.794	217.938	216.917	249.741	230.817	18.924
Totaal apparaatskosten agentschappen	687.076	782.172	1.087.228	1.149.179	1.214.873	1.117.028	97.845
Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG)	109.604	121.637	118.549	130.722	115.032	100.160	14.872
Logius	115.654	143.099	169.242	175.837	177.205	205.861	- 28.656
P-Direkt	58.703	63.187	69.970	71.324	78.522	76.247	2.275
Uitvoeringsorganisatie Bedrijfsvoering Rijk (UBR)	126.364	133.926	183.768	199.791	232.415	203.160	29.255
FMHaaglanden	109.392	110.509	99.781	112.968	118.422	99.447	18.975
SSC-ICT Haaglanden	155.041	197.552	215.754	211.638	226.662	203.100	23.562
Rijksvastgoedbedrijf (RVB)			219.164	235.036	257.728	218.737	38.991
Dienst van de Huurcommissie (DHC)	12.318	12.262	11.000	11.863	8.887	10.316	- 1.429
Totaal apparaatskosten ZBO's en RWT's	1.235	2.205	2.180	1.320			
Stichting Administratie Indonesische Pensioenen (SAIP)	1.235	1.281	1.338	1.320			
Bureau Architectenregister		794	842				
Referendumcommissie		130					

Artikel 12. Algemeen

A Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen artikel 12 Algemeen (bedragen x € 1.000)								
						Realisatie	Vastgestelde	Verschil
		2014	2015	2016	2017	2018	2018	2018
Art.nr.	Verplichtingen:	461	952	825	13.328	6.978	10.265	- 3.287
	Uitgaven:	686	824	871	13.354	7.262	10.265	- 3.003
12.1	Algemeen	686	824	871	13.354	7.262	10.265	- 3.003
	Subsidies	584	539	522	776	458	378	80
	Diverse subsidies	408	366	349	603	408	378	30
	Koninklijk Paleis Amsterdam	176	173	173	173	50	0	50
	Opdrachten	102	285	349	662	885	962	- 77
	Internationale Samenwerking	0	222	349	522	593	599	- 6
	Diverse opdrachten	102	63	0	140	292	363	- 71
	Bijdragen aan ZBO's / RWT's	0	0	0	13	19	0	19
	Diverse bijdragen	0	0	0	13	19	0	19
	Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken	0	0	0	11.903	5.900	8.925	- 3.025
	J&V (H6)					25	0	25
	Financiën en Nationale Schuld (Belastingdienst)	0	0	0	11.903	5.875	8.925	- 3.050
	Ontvangsten:	0	0	0	1.500	5.924	0	5.924

B Toelichting op de financiële instrumenten

Bijdragen aan andere begrotingshoofdstukken

De ontvangen voorlopige aanslag 2018 voor het Ministerie van BZK is betaald aan de Belastingdienst en was lager dan ingeschat.

Ontvangsten

Zoals gemeld bij 2^e Suppletoire leidt de definitieve aangifte voor de VPB-aanslag 2016 voor het Ministerie van BZK tot een lagere vaststelling dan de eerder betaalde voorlopige aanslag. Het verschil is door de Belastingdienst overgemaakt aan het Ministerie van BZK.

Artikel 13. Nominaal en onvoorzien

A Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen artikel 13 Nominaal en onvoorzien (bedragen x € 1.000)

Art.nr.	Verplichtingen:					Realisatie	Vastgestelde	Verschil
		2014	2015	2016	2017	2018	2018	2018
	Verplichtingen:	0	0	0	0	0	6.112	- 6.112
	Uitgaven:	0	0	0	0	0	6.112	- 6.112
13.1	Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0	0
	waarvan: Programma	0	0	0	0	0	0	0
	waarvan: Apparaat	0	0	0	0	0	0	0
13.2	Prijsbijstelling	0	0	0	0	0	0	0
	waarvan: Programma	0	0	0	0	0	0	0
	waarvan: Apparaat	0	0	0	0	0	0	0
13.3	Onvoorzien	0	0	0	0	0	6.112	- 6.112
	Ontvangsten:	0	0	0	0	0	0	0

Artikel 14. VUT-fonds

A Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen artikel 14 VUT-fonds (bedragen x € 1.000)

Art. nr.	Verplichtingen:					Realisatie	Vastgestelde	Verschil
		2014	2015	2016	2017	2018	2018	2018
	Verplichtingen:	160.000	0	0	0	0	0	0
	Uitgaven:	160.000	0	0	0	0	0	0
141	VUT-fonds	160.000	0	0	0		0	0
	Ontvangsten:	409.712	741.290	51.007	0	0	0	0

6. BEDRIJFSVOERINGSPARAGRAAF VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES (VII)

Paragraaf 1 – uitzonderingsrapportage voor de volgende vier verplichte onderdelen

1. Rechtmatigheid

Overschrijding(en) rapporteringstolerantie(s) fouten en onzekerheden

Naleving van de wet- en regelgeving voor huurtoeslag

De uitgaven en ontvangsten voor de huurtoeslag worden door de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties verantwoord op beleidsartikel 03 Woningmarkt van het begrotingshoofdstuk VII Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De Rijksbegrotingsvoorschriften schrijven voor dat – indien bij statistische steekproeven de maximale fout (inclusief de geconstateerde onzekerheid) de tolerantiegrens overschrijdt – de som van de meest waarschijnlijke fouten en/of onzekerheden wordt gerapporteerd in de bedrijfsvoeringsparagraaf van het ministerie verantwoordelijk voor de uitvoering.

De maximale fout (inclusief de geconstateerde onzekerheid) in de uitgaven en ontvangsten voor de huurtoeslag overschrijdt de rapporteringstolerantie voor het totaal van de uitgaven- en ontvangstenstroom in de verantwoordingsstaat van Hoofdstuk VII. De maximale fout blijft overigens wel onder de rapporteringstolerantie van beleidsartikel 03. De som van de meest waarschijnlijke fouten en onzekerheden van de Huurtoeslag in deze uitgaven en ontvangsten bedraagt € 91,8 mln. Voor de overige artikelen zijn bevindingen inzake de rechtmatigheid geconstateerd tot een bedrag van circa € 7,9 mln.

2. Totstandkoming niet-financiële verantwoordingsinformatie

In het Auditrapport 2018 heeft de Auditdienst Rijk (ADR) aangegeven dat in bijna alle gevallen de niet-financiële informatie deugdelijk, ordelijk en controleerbaar tot stand is gekomen.

Verder heeft BZK in 2018 het proces van totstandkoming niet-financiële verantwoordingsinformatie herijkt. Hierbij is met name gekeken naar de wijze van inventariseren van niet-financiële informatie (wat is NFI) en het controleproces (verduidelijking controleprogramma). Doel van herijking was naast vereenvoudiging ook de bewustwording in de organisatie over het belang van een goede totstandkoming te vergroten. In zogenaamde «Bouwkeetsessies» hebben beleid, DG-control, FEZ en de ADR gezamenlijk het gehele proces doorlopen. Voor de bepaling van NFI en het vormen van dossier zijn ondersteunende criteria benoemd. Het controleprogramma is vereenvoudigd zonder afbreuk te doen aan controleerbaarheid van de totstandkoming. Met deze aanpak is een gestructureerde vereenvoudiging van het proces totstandkoming van de NFI bereikt. Voor controle en sturing op de voortgang blijft BZK het eerder ontwikkelde stoplichtenmodel hanteren.

3. Financieel- en materieelbeheer

Onvolkomenheden over 2017 m.b.t. financieel en materieel beheer

Totstandkoming jaarverslagen

In 2018 heeft BZK een onvolkomenheid toegekend gekregen van de Algemene Rekenkamer (AR) naar aanleiding van de te late totstandkoming van de jaarverslagen van 2017. De overgang naar een nieuw

financieel administratief systeem en de overgang naar het Financieel Diensten Centrum (FDC) maakten dat de situatie vorig jaar complex was. In 2018 was alles erop gericht om het jaarverslag op tijd, volledig en juist aan te leveren. Vanwege alle lopende werkzaamheden met betrekking tot het financieel beheer, onder andere vanuit de afronding van de conversies (zoals opgenomen in paragraaf 3), is beduidend eerder gestart met het kernteam jaarverslag om voor het einde van het jaar een vastgestelde beginbalans op te kunnen stellen. Na de Q2 afsluiting is er geïnvesteerd om de standaard dienstverlening van het FDC aan te laten sluiten op de informatiebehoefte van BZK. BZK is samen met het FDC opgetrokken om hierin een kwaliteitsslag te maken. Na de inventarisatie van het kernteam is er in september geconstateerd dat er nog diverse aanvullende en herstelwerkzaamheden moesten plaatsvinden. Hiertoe is er opgeschaald en is extra menskracht ingehuurd bij zowel BZK als bij het FDC. Het jaarverslag is door deze maatregelen dit jaar op tijd tot stand gekomen.

UBR EC O&P Inhuurdesk

De Inhuurdesk van UBRIEC O&P is verantwoordelijk voor een juiste en rechtmatige bemiddeling van inhuurvragen, op basis van raamovereenkomsten die door Inhuur Uitvoerings Centra binnen het Rijk zijn aanbesteed. In 2018 zijn de verbetermaatregelen zoals geadviseerd door de AR en ADR verder opgepakt. Deze verbetermaatregelen zijn met name gericht op het vastleggen van het proces tegenlezen en het uitvoeren van verbijzonderde interne controle. Binnen de Inhuurdesk UBRIEC O&P werd in 2018 extra aandacht besteed aan het thema rechtmatigheid middels een opleidingsprogramma gevolgd door alle adviseurs van de Inhuurdesk, het periodiek organiseren van strategische dagsessies en het opzetten van een werkgroep, waarbij het volgen en borgen van rechtmatige processtappen en 1e en 2e lijns controles centraal staan. Inmiddels is het proces tegenlezen vastgelegd in het handboek administratieve organisatie en wordt aandacht besteed aan deugdelijke dossiervorming van bevindingen in dat proces. Het tegenlezen en screenen van dossiers is verplicht voor alle opdrachten. Ook is een verbijzonderde interne controle ingeregeld en met terugwerkende kracht voor geheel 2018 uitgevoerd waarbij op basis van risicoanalyse een aantal inhuurdossiers van aanvraag tot aan gunning worden doorgelicht. De rapportages van zowel AR alsmede ADR bevestigen een verdergaande verbetering van de getroffen verbetermaatregelen in 2018. De genomen verbetermaatregelen zijn met name zichtbaar in het 2^e halfjaar van 2018. Voornamelijk in het 1^e halfjaar 2018 zijn door de interne controle en door de controle van de ADR in 2018 een aantal onrechtmatigheden en financieel beheer fouten aangetroffen. Dat heeft ultimo 2018 geleid tot verdere aanscherping van met name het tegenlezen/screenen waarmee in 2019 dergelijke onvolkomenheden tijdig worden gesignaleerd, gecorrigeerd en daarmee voorkomen kunnen worden.

4. Overige aspecten van de bedrijfsvoering

Onvolkomenheden over 2017, niet zijnde van toepassing op financieel en materieel beheer

Informatiebeveiliging SSO Caribisch Nederland

De Shared Service Organisatie Caribisch Nederland (SSO-CN) heeft in 2018 een verbeterplan opgesteld naar aanleiding van de ernstige onvolkomenheid die werd toegekend door de AR. In 2018 zijn er forse stappen gemaakt in het op orde brengen van de informatiebeveiliging. In september 2018 is door de Auditdienst Rijk (ADR) in opdracht van de CIO

BZK een onderzoek uitgevoerd naar de realisatie van de voorgenomen verbetermaatregelen. Op basis van de resultaten van dit onderzoek concludeert BZK dat de verbeteringen volgens plan worden uitgevoerd. Een aandachtspunt bij SSO-CN is een tekort aan de capaciteit en expertise op het juiste niveau van de beheerorganisatie. Dit is een steeds terugkerend issue. Er zal in 2019 een onderzoek door een extern bureau plaatsvinden naar deze problematiek en naar de mogelijkheden om te zorgen dat de ICT-dienstverlening van de rijksdienst op de BES-eilanden blijvend op niveau is en voldoende is toegerust op toekomstige ontwikkelingen.

IT-beheer P-Direkt

De AR heeft over 2017 een onvolkomenheid toegekend aan het IT-beheer van de P-Direkt systemen. Op het gebied van IT-beheer zijn er vier bevindingen geconstateerd, waarvan twee in combinatie met de dienstverlening van SSC-ICT voor P-Direkt. De AR heeft aanbevolen om P-Direkt het productie- en gebruikersbeheer en SSC-ICT het gebruikersbeheer en de beveiliging en beheer van de IT-infrastructuur te laten verbeteren. Ten aanzien van het productiebeheer heeft de ADR aangegeven dat de beheersing over het productieproces nog niet voldoende is, aangezien er onvoldoende vastlegging plaatsvindt van verrichte acties. In 2019 zal BZK over de aard en diepgang van de beheersmaatregelen afstemming zoeken met de ADR waarbij er meer oog komt voor de verschillende soorten systemen en uitzonderingen en de wijze waarop de ADR deze vervolgens toetst.

Het project om verbeteringen in het gebruikersbeheer door te voeren is in oktober 2018 afgerond. De ADR heeft extra controles uitgevoerd in de maand oktober en heeft op basis van aanvullende werkzaamheden grote verbeteringen geconstateerd. Als P-Direkt dit niveau ook behaalt in het controlejaar 2019 wordt de beheersingsdoelstelling bereikt.

De bevindingen ten aanzien van gebruikersbeheer en beveiliging van componenten slaan terug op SSC-ICT. Voor het verbeterplan ten aanzien van deze bevindingen is in 2018 een gezamenlijke planning opgesteld en is in oktober de uitvoering gestart. Het tempo van de implementatie wordt daarbij beïnvloed door de omvang en complexiteit van het P-Direkt landschap tezamen met de hoge beschikbaarheidseisen waardoor maatregelen getemporeerd uitgerold dienen te worden. Desondanks is door de ADR aangegeven dat er na de start al grote verbeteringen zijn geconstateerd. De totale afronding van het verbeterplan wordt in het eerste kwartaal van 2019 verwacht. SSC-ICT is voornemens om kort na de afronding van het verbeterplan in een extra onderzoek de opzet van de twee beheerprocessen door de ADR te laten beoordelen.

Overige aandachtspunten over 2017

Wijzigingenbeheer P-Direkt

Het proces wijzigingenbeheer was in 2018 onvoldoende aantoonbaar beheerst. P-Direkt kende al twee methodieken om uitbreidingen en wijzigingen in de systemen te verwerken. Deze twee methodieken zijn voldoende uitontwikkeld in termen van taken/verantwoordelijkheden, functiescheiding en vastlegging. Begin 2018 is daar de nieuwe Agile/Scrum methodiek bijgekomen. De afspraken voor de vastleggingen van de stappen in het wijzigingsbeheerproces moeten worden aangescherpt, zodat achteraf eenvoudig kan worden aangetoond welke werkzaamheden zijn uitgevoerd en wie daar verantwoordelijk voor was. De verbeteracties zijn reeds in gang gezet.

Informatiebeveiliging BZK

Over het jaar 2017 heeft de AR als aandachtspunt meegegeven dat de capaciteit met betrekking tot het toezicht op informatiebeveiliging van het kerndepartement versterkt zou moeten worden. Vanaf medio 2018 is deze capaciteit verdubbeld. Omdat BZK een decentraal toezichtmodel hanteert onder regie van de CIO-BZK en daardoor de totale capaciteit meer is dan enkel is ondergebracht bij de CIO-staf, is het de verwachting dat deze uitbreiding voldoende is in relatie tot de opgave.

In 2018 is het BZK IB-beleid herzien en omgevormd tot een beleidskader Privacy- en informatiebescherming. Hierin is tevens een strategische IB-agenda opgenomen voor de periode 2019–2022. Hoewel al gedurende een groot deel van 2018 volgens dit kader werd gewerkt, wat onder andere tot uitdrukking komt in een uitbreiding van de PDCA-cyclus IB tot een PDCA-cyclus Privacy- en Informatiebescherming, is het stuk op 4 februari 2019 vastgesteld.

IT-beheer SSC-ICT

Uit de audits op de General IT Controls (GITC) van de door SSC-ICT beheerde informatiesystemen blijkt dat SSC-ICT op onderdelen nog onvoldoende inzicht weet te bieden in het functioneren van haar eigen beheerprocessen. Deze tekortkomingen in de GITC brengen mogelijk risico's met zich mee voor de betrouwbaarheid van de financiële administratie bij haar klanten. SSC-ICT zal daarom verbetermaatregelen gaan uitvoeren op met name het gebied van wijzigingsbeheer, gebruikersbeheer en de beveiliging van componenten. Omdat het beheer van Leonardo als best practice wordt beschouwd, zal ook onderzocht worden in hoeverre dit framework ingezet kan worden binnen andere informatiesystemen.

UBR HIS

De AR concludeerde in haar Verantwoordingsonderzoek 2017 dat UBRIHIS in 2017 voldoende verbetermaatregelen heeft getroffen waardoor de eerder geconstateerde onvolkomenheid is opgelost. Wel is door de AR een aantal aanbevelingen gedaan, waaronder op het gebied van tegenlezen en het instellen van een verbijzonderde interne controle. De aanbeveling om een verbijzonderde interne controle in te stellen om de werking van het tegenlezen te toetsen is door UBRIHIS breder ingevuld dan alleen te focussen op volledigheid en rechtmatigheid. Een toegewijd en ter zake deskundige reviewt voorafgaand aan contractering. Bij het reviewen wordt ook de doelmatigheid en professionaliteit beoordeeld. Pas na een gezamenlijke positieve inhoudelijke beoordeling door het team van tegenlezers is sprake van definitieve gunning.

De uitkomsten van de controle door de ADR in 2018 waar diverse onrechtmatigheden zijn geconstateerd, geven echter aanleiding om het proces van tegenlezen nog verder te verbeteren. De aanbevelingen van de ADR om het tegenlezen zichtbaar vast te leggen en op basis van risico-analyse het proces van tegenlezen uit te voeren wordt opgepakt door UBRIHIS. Ook het advies om op structurele wijze een verbijzonderde interne controle uit te voeren wordt meegenomen in de verbetermaatregelen.

Paragraaf 2 – Rijksbrede bedrijfsvoeringsonderwerpen

M&O- risico's en ontwikkelingen betreffende het M&O-beleid

BZK heeft ter voorkoming van Misbruik & Oneigenlijk (M&O) gebruik van subsidies een M&O-beleid vastgesteld en geïmplementeerd. BZK werkt volgens dit M&O-beleid en houdt het departementale M&O-register bij.

BZK toetst bij subsidieverstrekingen volgens een risicogerichte benadering. Het M&O-register wordt geraadpleegd bij alle nieuwe subsidieaanvragen, met het oog op de vraag of betrokkene is geregistreerd wegens (vermoedens van) misbruik of oneigenlijk gebruik van subsidie.

M&O-registers worden per organisatie bijgehouden. Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland (RVO) voert een aantal subsidieregelingen uit voor BZK en houdt een eigen M&O-register bij. RVO levert periodiek rapportages over M&O-meldingen aan BZK.

Om de informatie-uitwisseling tussen departementen te verbeteren, wordt een centrale verwijsindex ontwikkeld. Een index, in beheer bij RVO, waar departementale informatie over misbruik en fraude wordt vermeld. Het doel ervan is informatie uitwisselen tussen departementen, met inachtneming van relevante privacywetgeving.

Grote lopende ICT-projecten

Het Ministerie van BZK rapporteert over alle projecten met een ICT component groter dan € 5 mln. op het rijksictdashboard.nl. Op basis hiervan rapporteert het ministerie over deze projecten aan de Tweede Kamer middels de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk. De CIO-BZK monitort deze projecten conform de afspraken in het CIO-stelsel. Conform het «Handboek Portfoliomanagement Rijk voor projecten met een ICT-component van ten minste € 5 miljoen» wordt onder meer getoetst of een goede invulling gegeven wordt aan eisen zoals deze voortkomen uit regelgeving rondom privacy en beheermaatregelen. Indien daar in een project aanleiding voor is, worden gerichte aanwijzingen voor verbetering gegeven.

Gebruik open standaarden en open source software

Het Ministerie van BZK heeft in 2018 gehandeld conform artikel 3, eerste lid van de «Instructie rijksdienst bij aanschaf ICT-diensten of ICT-producten». Er zijn in de regel geen nieuwe ICT-diensten of -producten aangeschaft waarbij is afgeweken van de open standaarden op de «pas toe of leg uit»-lijst van het Forum Standaardisatie. Jaarlijks publiceert Logius in zijn online jaaroverzicht een overzicht van de toepassing van open standaarden binnen de Logius-producten met eventuele afwijkingen en toelichting.

Betaalgedrag

Het streefcijfer voor tijdig betalen is 95 procent van alle facturen binnen 30 dagen na datum van ontvangst van de factuur. Over 2018 bedraagt het percentage tijdig betaalde facturen van het BZK-kerndepartement inclusief AIVD 96,4%. In aanvulling op voorgaande jaren wordt het betaalgedrag van de SSO's en agentschappen ook gepresenteerd:

SSC-ICT	92,0%
UBR	88,0%
FMH	96,0%
P-direkt	98,6%
RVB	85,3%
Logius	95,2%
DHC	95,2%
RvIG	96,3%

Het Rijksvastgoedbedrijf voldoet met 85,3% niet aan de Rijksbrede streefwaarde om 95% van de facturen binnen 30 dagen te betalen. Dit is met name het gevolg van de hiervoor beschreven overgang van SAP DVD naar Oracle per 1 januari 2018. Na de migratie was er sprake van een oplopend aantal inkoopfacturen zonder inkoopordernummer, waardoor deze niet konden worden afgehandeld. Deze facturen zijn alsnog voorzien van inkoopordernummers en verwerkt.

Ook UBR heeft de streefwaarde met een uiteindelijke realisatie van 88% niet gehaald. Het betaalgedrag van UBR wordt door Bv&F gemeten op basis van de gegevens in de bronsystemen. Hierbij is geconstateerd dat registratie van dispuutfacturen nog steeds verbeterd kan worden en dat bevoegde personen sneller de facturen kunnen goedkeuren. Met name het sneller goedkeuren van facturen heeft een positief effect op de betaalsnelheid. Vervanging van de bestelapplicatie met invulling van automatische matching is voorzien voor 1-1-2020. Door verbetering van doorlooptijden, automatisering van factuurcontrole en geautomatiseerde routing, verbetert het financieel beheer en daarmee ook de streefwaarde betaalsnelheid.

Het SSC-ICT voldoet met 92% ook niet aan de Rijksbrede streefwaarde. Voor het niet behalen van deze streefwaarde zijn veelal interne oorzaken verantwoordelijk. Zo wordt niet altijd tijdig de prestatieverklaring gegeven, waardoor het proces van ontvangst van de factuur tot aan de betaalbaarstelling vertraging oploopt. SSC-ICT zal in 2019 de afspraken over aanwezigheid van voldoende capaciteit ten behoeve van het afgeven van prestatieverklaringen nader onder de aandacht van het management brengen en strakker monitoren.

Audit Committee

Het Audit Committee (AC) van BZK is in 2018 vier maal bijeen gekomen. Het AC heeft drie externe leden, waarvan één tevens de voorzitter is. Er is meerdere malen gesproken over de voortgang op de onvolkomenheden toegekend door de Algemene Rekenkamer, de bevindingen van de ADR, de herijking van de P&C-cyclus en de herindeling van het ministerie als gevolg van het regeerakkoord. Op verzoek van het AC zal in 2019 de scope worden verbreed naar vraagstukken die op stelselniveau spelen waarbij ook aandacht moet blijven bestaan voor de kwaliteit van de bedrijfsvoering. In 2019 zal het AC, conform de regeling audit committees van het rijk, geëvalueerd worden.

Departementale checks and balances

Om de interne organisatie en de kwaliteit van subsidie-instrumenten te bewaken en te verbeteren, heeft BZK vormen van checks and balances ingevoerd. Het Ministerie van BZK voert de volgende checks and balances uit:

- Beleidsdirecties werken met een procesbeschrijving volgens de subsidieregelgeving met een stappenplan. Verder zijn er diverse hulpmiddelen beschikbaar, zoals modelbeschikkingen en checklists.
- Beleidsdirecties krijgen decentrale financiële ondersteuning van de DG-bureaus.
- Subsidies werden in 2018 ter toetsing (ex ante check) voorgelegd aan de Expertise Commissie Subsidies (ECS) bij FEZ. ECS heeft daarin een adviserende rol en geeft voorlichting ter kennisdeling. ECS zal in 2019 geëvalueerd worden.
- Het Uniform Subsidie Kader (USK) vormt voor het subsidiebeleid het uitgangspunt. Het USK is gebaseerd op een aantal uitgangspunten, namelijk: proportionaliteit, sturing op prestaties en hoofdlijnen, uniformering en vereenvoudiging, en verantwoord vertrouwen.
- Het Ministerie van BZK hanteert naast het USK het Raamwerk Uitvoering Subsidies (RUS), waarin de subsidies(regelingen) worden gecategoriseerd in uitvoeringsvarianten.

Normenkader financieel beheer

Er zijn geen ontwikkelingen met betrekking op het normenkader te melden.

Paragraaf 3 – Belangrijke ontwikkelingen en verbeteringen in de bedrijfsvoering

Herindelingen

Als gevolg van het regeerakkoord Rutte III hebben er meerdere herindelingen plaatsgevonden tussen BZK en de Ministeries van IenW, EZK en Defensie:

1. *De invlechting van de WenR-begroting (HXVIII) in de BZK-begroting (HVII) per 1 januari 2018*
Met ingang van 1 januari 2018 is de begroting van Wonen en Rijksdienst (HXVIII) vervallen en worden de beleidsartikelen, na verwerking van de maatregelen uit het regeerakkoord (zie toelichting in nota van wijziging van Wonen en Rijksdienst), toegevoegd aan de begroting van het Ministerie van BZK (HVII). Met het vervallen van de begroting van Wonen en Rijksdienst (HXVII) worden tevens de baten-lastenagentschappen toegevoegd aan de begroting van het Ministerie van BZK (HVII).
2. *De ontvlechting van de Kiesraad per 1 januari 2018*
Naar aanleiding van de wijziging in de Comptabiliteitswet 2016 heeft de Kiesraad de status van college gekregen en diende daarmee een afzonderlijke (niet-departementale) begroting te krijgen. De wijziging heeft tot gevolg dat de Kiesraad bij het vaststellen van de ontwerp-begroting 2018 budgetneutraal is overgeheveld van HVII Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties naar HIIB Overige Hoge Colleges van Staat, Kabinetten van de Gouverneurs en de Kiesraad.
3. *De ontvlechting van de Kustwacht per 1 januari 2018*
Tevens is de budgetverantwoordelijkheid voor de Kustwacht met ingang van het kabinet-Rutte III overgegaan naar de Minister van Defensie. Met ingang van 1 januari 2018 verviel de Kustwacht voor de begroting van Koninkrijksrelaties (HIV) en het BES fonds. Het budget voor de Kustwacht (artikel 1) werd toegevoegd aan de begroting van het Ministerie van Defensie (HX, artikel 2). Ook is het budget voor het wisselkoersverschil van de luchtverkenningcapaciteit en het onderzoek naar de luchtverkenningcapaciteit vanuit artikel 7 toegevoegd aan de begroting van het Ministerie van Defensie (X) artikel 2.

4. *De invlechting van digitale overheid (EZK) per 1 januari 2018*
Met ingang van 1 januari 2018 is het deel inzake digitale overheid voor bedrijven van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (HXIII) toegevoegd aan de begroting van het Ministerie van BZK (HVII). Het betreft beleidsartikel 6 «Dienstverlenende en innovatieve overheid» van de begroting van BZK (HVII). De formatie die is overgekomen vanuit EZK is vastgesteld op 12,7 FTE.
5. *De invlechting van ruimtelijke ontwikkeling en ruimtelijke ordening (lenW) per 1 juli 2018*
De Minister van BZK is met ingang van het kabinet-Rutte III beleidsverantwoordelijk voor de beleidsterreinen ruimtelijke ontwikkeling en ruimtelijke ordening, met inbegrip van de wet op de Ruimtelijke ordening en de Crisis- en herstelwet, de Omgevingswet en het Kadaster. Op 1 maart 2018 is het directoraat-generaal Bestuur, Ruimte en Wonen (DGBRW) ontstaan door samenvoeging van het toenmalige DG Bestuur en Wonen en de directie Ruimtelijke Ordening afkomstig van Ministerie van lenW. Op 1 maart 2018 is het nieuwe programmadirectoraat-generaal Omgevingswet (PDGOW) ontstaan door samenvoeging van de directies Eenvoudig Beter, Nationale Omgevingsvisie en Aan de Slag afkomstig van lenW. Ook is de projectdirectie Omgevingsrecht toegevoegd aan de stafdirectie Constitutionele Zaken en Wetgeving (CZW). De voorbereiding van de herindeling en het in de BZK-organisatie opnemen van de overgekomen mensen hebben veel aandacht gevraagd in 2018. Dit geldt ook voor de conversie van de financiële administratie waarvoor diverse herstelwerkzaamheden moesten plaatsvinden. De formatie die van het Ministerie van lenW op 1 maart 2018 naar het Ministerie van BZK over is gegaan is vastgesteld op afgerond 188 FTE.

AVG

In 2018 is onder regie van CIO-BZK het departementale project uitgevoerd om te voldoen aan de verscherpte regelgeving op het gebied van de bescherming van persoonsgegevens (AVG). Om in control te blijven op het gebied van de AVG is de bescherming van privacy opgenomen in de departementale plan-do-check-act (PDCA) cyclus. Hiermee is geborgd dat periodiek compliancy met de AVG wordt gecontroleerd, en eventueel wordt bijgestuurd. Tevens is geborgd dat compliancy met de AVG, naast de beveiliging van informatie, op het hoogste managementniveau binnen BZK wordt geagendeerd.

Onderzoek SSC-ICT

Momenteel wordt door KPMG onderzoek gedaan naar het functioneren van SSC-ICT. Dit onderzoek van KPMG bestaat uit twee fasen, waarbij de eerste fase zich richt op de interne organisatie. Deze eerste fase is inmiddels afgerond. KPMG heeft daarbij een aantal adviezen aan de directie van SSC-ICT gegeven, die tot doel hebben de executiekracht van SSC-ICT te bevorderen. In de tweede fase adviseert KPMG over het dienstverleningsprofiel van SSC-ICT en zal daartoe een ondernemingsplan opstellen. In het ondernemingsplan wordt tevens aandacht besteed aan de financiering van de dienstverlening van SSC-ICT. Naar verwachting wordt dat advies medio april 2019 door KPMG uitgebracht.

Softwarelicenties

Om het tekort aan licenties binnen haar verzorgingsgebied op te lossen, heeft SSC-ICT in 2017 een overeenkomst afgesloten met een softwareleverancier. Een deel van deze overeenkomst betreft, naast het oplossen van dit licentietekort, aanschaf van extra licenties die bestemd zijn voor

toekomstige rijksbrede inzet. Alle licenties zijn tegen dezelfde rijksbrede condities afgenomen. Eind 2017 was de verwachting dat het eigen gebruik van het contract 20% zou bedragen. Een aantal ontwikkelingen heeft ertoe geleid dat het eigen gebruik is gedaald naar circa 9%. Daarom moet over boekjaar 2018 worden afgeschreven op deze licenties. Dit gegeven leidt tot een resultaatsverslechtering over 2018. Ook voor de toekomst is er geen garantie dat dit percentage stabiel is en kan het als gevolg van wijzigingen in dienstverlening en/of technologische ontwikkelingen verder wijzigen.

Rijksbrede informatiebeveiliging

BZK heeft haar reguliere monitoringsactiviteiten vanuit haar rijksbrede verantwoordelijkheid voor informatiebeveiliging in 2018 voortgezet. De AR constateerde over 2017 echter meer onvolkomenheden op het gebied van informatiebeveiliging bij de departementen. Deze bevindingen hebben, naast de eerdergenoemde uitbreiding van het coördinatiebesluit, geleid tot een intensivering van activiteiten op het gebied van informatiebeveiliging. Zoals ook in de Kamerbrief door de Minister aangegeven, is in 2018 ingezet op concrete beveiligingsmaatregelen om de feitelijke veiligheid van de Rijksdienst te verhogen. In 2018 zijn o.a. initiatieven opgezet om binnen de Rijksdienst organisaties sneller op het Nationaal Detectie Netwerk (NDN) aan te sluiten en er is een project gestart om te komen tot een nieuwe werkplek om staatsgeheime informatie beter te kunnen verwerken en te kunnen delen. Om ontwikkelingen tussen het veiligheidsdomein (cyber) en de bedrijfsvoering beter op elkaar aan te laten sluiten is het Strategisch Informatiebeveiligingsberaad opgericht. Ook de CISO's van de departementen weten elkaar sinds 2018 structureel beter te vinden om kennis en expertise uit te wisselen in het interdepartementaal CISO-overleg. De eerste stappen zijn daarnaast gezet om een cyber security traineeship te starten binnen het Rijk.

VPB-plicht

Er is in augustus 2018 aangifte VPB 2016 gedaan. De Belastingdienst heeft nog geen definitieve aanslag opgelegd, omdat er momenteel nog gesprekken plaatsvinden. Eind 2018 is gestart met het beschrijven van de inrichting van het VPB-proces. Daarnaast is eind 2018 ook gestart het aangifteproces 2017.

Brandveiligheid

Het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) heeft specifieke aandacht voor wettelijke verplichtingen waaronder de naleving van de brandveiligheidsvoorschriften en de wettelijke keuringen. Voor Defensie voert het RVB een brandveiligheidsprogramma uit om de legeringsgebouwen zo snel mogelijk op norm te brengen. Er is ook in 2018 intensief gewerkt aan het wegwerken van de opgelopen achterstanden voor wat betreft de keuringen en is er in 2018 een programma ingericht om de verbetermaatregelen structureel in te bedden in de organisatie.

Breedplaatvloerenproblematiek

Het RVB heeft onderzoek uitgevoerd naar de aanwezigheid van breedplaatvloeren in gebouwen in eigendom van het Rijk en Defensie. Daarbij is gekeken bij welke gebouwen sprake is van een mogelijk risico. Daar waar dat het geval is, is onderzocht of het risico zodanig is dat er direct maatregelen genomen moeten worden. In enkele gebouwen met breedplaatvloeren is dat het geval en zijn er maatregelen genomen om de veiligheidsrisico's voor bewoners uit te kunnen sluiten. Zo zijn in het gebouw van het Ministerie van BZK en Justitie en Veiligheid aan de

Turfmarkt 147 in Den Haag voor een aantal ruimten gebruiksbeperkingen van toepassing om de belasting op deze vloerdelen te verminderen. De bestuurder van JenV heeft daarop besloten uit voorzorg tijdelijk dergelijke ruimten te sluiten. Vanaf 2019 worden herstelprojecten gestart zodat de gebouwen met breedplaatvloeren weer zonder beperkingen te gebruiken zijn. De mate van herstel (en daaraan gekoppeld een inschatting van de daarmee gemoeide kosten) is mede afhankelijk van de rekenregels die BZK naar verwachting in 2019 zal publiceren. Daarnaast zijn de oplossingen die de markt heeft bedacht van belang. Hiervoor vindt in 2019 een marktconsultatie plaats. Daarin vraagt het RVB gespecialiseerde leveranciers, bouwbedrijven en ingenieursbureaus kennis en ervaring te delen over methoden voor herstel. De wijze van herstel is maatwerk, per gebouw zal onderzocht worden welke herstelmaatregelen uitgevoerd moeten worden.

Implementatie WIV

De Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten (Wiv) 2017 is op 1 mei 2018 in werking getreden. Hiermee is voldaan aan de belangrijkste aanbevelingen van de commissie-Dessens. Met de Wiv2017 zijn de bevoegdheden van de diensten gemoderniseerd en de waarborgen voor de privacy aanzienlijk verstevigd ten opzichte van de vorige wet. In aanloop naar de inwerkingtreding heeft de AIVD de nodige voorbereidingen getroffen. Na inwerkingtreding is gebleken dat de implementatie nog meer impact heeft dan bij totstandkoming van de wet is onderkend. Bovendien hebben de Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB) en de toezichthouder CTIVD na de inwerkingtreding geconstateerd dat verbetering noodzakelijk is van de kwaliteit van de verzoeken tot toestemming, de uitvoering van de zorgplicht, datareductie en onderzoekopdracht gerichte interceptie.

Hierop heeft de AIVD extra maatregelen genomen om sturing en regie op dit proces te versterken en om zorgvuldig bij te houden of deze versterking het gewenste effect heeft. Hiertoe wordt ingezet op vier pijlers: de kwaliteit van de verzoeken tot toestemming, de uitvoering van de zorgplicht, datareductie en onderzoekopdracht gerichte interceptie. De inspanningen van de AIVD voor de implementatie van de wet gaan daarmee onverminderd door.

C. JAARREKENING BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

7. DEPARTEMENTALE VERANTWOORDINGSSTAAT

Verantwoordingsstaat 2018 van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (VII) (bedragen x € 1.000)										
Art.	Omschrijving	1			2			3=(2-1)		
		Vastgestelde begroting			Realisatie			Verschil realisatie en vastgestelde begroting		
		Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	
	Totaal	5.244.722	5.455.381	668.894	6.007.089	5.951.401	1.343.470	762.367	496.020	674.576
Beleidsartikelen										
1	Openbaar bestuur en democratie	28.920	28.920	21.965	40.314	37.196	25.025	11.394	8.276	3.060
2	Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst	249.167	249.167	12.714	260.757	265.091	16.233	11.590	15.924	3.519
3	Woningmarkt	4.157.089	4.157.089	487.000	4.511.926	4.518.316	957.719	354.837	361.227	470.719
4	Woonomgeving en bouw	52.486	247.486	91	231.354	176.053	470	178.868	- 71.433	379
5	Ruimte en omgeving	91.576	107.235	8.824	113.283	107.456	11.065	21.707	221	2.241
6	Dienstverlenende en innovatieve overheid	148.520	148.520	513	188.839	188.841	18.911	40.319	40.321	18.398
7	Arbeidszaken overheid	27.317	27.317	575	27.379	26.403	1.432	62	- 914	857
8	Kwaliteit Rijksdienst	19.535	19.535	0	78.884	74.031	37.074	59.349	54.496	37.074
9	Uitvoering Rijksvastgoedbeleid	111.579	111.579	121.932	115.700	117.433	224.364	4.121	5.854	102.432
Niet beleidsartikelen										
11	Centraal apparaat	342.156	342.156	15.280	431.675	433.319	45.253	89.519	91.163	29.973
12	Algemeen	10.265	10.265	0	6.978	7.262	5.924	- 3.287	- 3.003	5.924
13	Nominaal en onvoorzien	6.112	6.112	0	0	0	0	- 6.112	- 6.112	0
14	VUT-fonds	0	0	0	0	0	0	0	0	0

8. SAMENVATTENDE VERANTWOORDINGSSTAAT AGENT-SCHAPPEN

Samenvattende verantwoordingsstaat 2018 inzake baten-lastenagenschappen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (bedragen x € 1.000)				
Naam	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)	(4)
Baten-lastenagenschap	Vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en vastgestelde begroting	Realisatie 2017
<i>Rijksdienst voor identiteitsgegevens</i>				
Totale baten	124.918	146.241	21.323	162.987
Totale lasten	124.918	138.361	13.443	156.247
Saldo van baten en lasten	0	7.880	7.880	6.740
Totale kapitaalontvangsten	7.000	0	- 7.000	0
Totale kapitaaluitgaven	12.433	1.281	- 11.152	- 7.401
<i>Logius</i>				
Totale baten	206.331	179.029	- 27.302	180.150
Totale lasten	206.331	177.611	- 28.720	178.327
Saldo van baten en lasten	0	1.418	1.418	1.823
Totale kapitaalontvangsten	0	0	0	0
Totale kapitaaluitgaven	400	410	10	- 1.624
<i>P-Direkt</i>				
Totale baten	91.069	93.170	2.101	88.969
Totale lasten	91.069	93.164	2.095	85.703
Saldo van baten en lasten	0	6	6	3.266
Totale kapitaalontvangsten	8.000	0	- 8.000	2.416
Totale kapitaaluitgaven	19.982	15.666	- 4.316	- 12.224
<i>Uitvoeringorganisatie Bedrijfsvoering Rijk</i>				
Totale baten	204.631	238.861	34.230	198.657
Totale lasten	204.631	238.647	34.016	201.584
Saldo van baten en lasten	0	214	214	- 2.927
Totale kapitaalontvangsten	0	3.611	3.611	7.462
Totale kapitaaluitgaven	1.527	1.465	- 62	- 2.169
<i>FMHaaglanden</i>				
Totale baten	106.452	127.999	21.547	121.367
Totale lasten	106.452	124.325	17.873	119.923
Saldo van baten en lasten	0	3.674	3.674	1.444

Naam	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)	(4)
Baten-lastenagentschap	Vastgestelde begroting	Realisatie	Vershil realisatie en vastgestelde begroting	Realisatie 2017
Totale kapitaalontvangsten	4.200	4.373	173	2.273
Totale kapitaaluitgaven	8.106	9.239	1.133	- 15.257
<i>SSC ICT</i>				
Totale baten	258.681	260.401	1.720	250.646
Totale lasten	258.681	285.373	26.692	288.350
Saldo van baten en lasten	0	- 24.972	- 24.972	- 37.704
Totale kapitaalontvangsten	30.000	80.923	50.923	108.590
Totale kapitaaluitgaven	85.331	107.620	22.289	- 123.701
<i>Rijksvastgoedbedrijf</i>				
Totale baten	1.312.800	1.267.839	- 44.961	1.197.644
Totale lasten	1.312.800	1.256.669	- 56.131	1.143.502
Saldo van baten en lasten	0	11.170	11.170	54.142
Totale kapitaalontvangsten	575.775	723.653	147.878	427.743
Totale kapitaaluitgaven	771.043	1.082.787	311.744	- 700.157
<i>Dienst van de Huurcommissie</i>				
Totale baten	13.214	10.320	- 2.894	15.183
Totale lasten	13.214	14.630	1.416	15.065
Saldo van baten en lasten	0	- 4.310	- 4.310	118
Totale kapitaalontvangsten	0	6.884	6.884	0
Totale kapitaaluitgaven	0	0	0	- 1.064

9. JAARVERANTWOORDING VAN HET BATEN- LASTENAGENTSCHAP RIJKSDIENST VOOR IDENTITEITSGE- GEVENS (RVIG) PER 31 DECEMBER 2018

Inleiding

De Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG) maakt een goed beheer en een juist gebruik mogelijk van persoonsgegevens en reisdocumenten in het Koninkrijk der Nederlanden. De missie van RvIG is het zorgen voor een betrouwbare registratie en levering van persoonsgegevens en reisdocumenten. RvIG streeft naar een hoog kwaliteitsniveau. Dat wil zeggen dat RvIG betrouwbaar, professioneel en relatiegericht werkt.

De visie van RvIG is: In een constant veranderende samenleving is de veiligheid en betrouwbaarheid van identiteitsgegevens van essentieel belang.

De doelstellingen van RvIG zijn:

- voor uitstekende dienstverlening.
- samen met ketenpartners.
- toekomstbestendig door innovatie voor burgers.
- zowel analoog als digitaal.

Basisregistratie Personen (BRP)

De belangrijkste speerpunten in 2018 waren:

- De aanpassing van het Logisch Ontwerp die de registratie van levenloos geboren kinderen in de Basisregistratie Personen (BRP) mogelijk maakt. De inwerkingtreding van de wetwijziging staat gepland op 3 februari 2019.
- Het geven van kennissessies dubbelinschrijvingen om de kwaliteit van de gegevens te vergroten. Tijdens deze kennissessies wordt ingegaan op hoe je een dubbelinschrijving voorkomt en hoe je een dubbelinschrijving kunt oplossen.
- Het bewerkstelligen van de toegangslaag RNI bij alle gemeenten. Bijna alle RNI-Loketgemeenten zijn nu aangesloten op de nieuwe toegangslaag, door de verhoging van de performance is de kwaliteit verbeterd. Ook is er aandacht voor de voortgang van de pilot Puntadres van de G4 en de toekomstverkenning BRP.
- Het in productie nemen van de Terugmeldvoorziening 2.0 (TMV 2.0).

Burgerservicenummer (BSN)

Het afgelopen jaar is gewerkt aan de volgende speerpunten:

- Het zorgdragen voor gedegen voorzieningen voor het stellen van verificatievragen over de identiteit van een persoon en over Nederlandse identiteitsdocumenten.
- Het beheer van het foutenmeldpunt voor het melden van vermoedens over BSN nummerfouten.
- Het beheren van voorzieningen met behulp waarvan algemene informatie beschikbaar wordt gesteld over het gebruik van BSN en de gegevensverwerking van gebruikers.
- Het beheren van de voorziening waar burgers met vragen en klachten over het gebruik van hun BSN terecht kunnen (BSN-punt).
- Het toezicht houden, via de functionaris voor de gegevensbescherming, op de verwerking van persoonsgegevens in verband met de uitvoering van de Wet algemene bepalingen BSN (Wabb).

Reisdocumenten

In 2018 is er een aantal verbeteringen ingezet:

- Het realiseren van het eerste plateau van het Meerjarenplan Reisdocumenten dat bijdraagt aan de realisatie van de Agenda Digitale Overheid (onderwerp: vernieuwing ICT-infrastructuur voor het aanvragen van paspoorten en identiteitskaarten). Het programma bevindt zich in de kwartiermakersfase. Hierin wordt gewerkt aan het programmaplan, projectplannen van de onderliggende projecten en een startarchitectuur. De startarchitectuur geeft o.a. inzicht in de huidige situatie, de situatie die door het programma wordt gerealiseerd en de inhoudelijke stappen om die situatie te verwezenlijken.
- Het starten van activiteiten in het project «Aanbesteding aanvraag- en productieproces Reisdocumenten».
- Het maken van een actuele raming voor de periode 2019–2023 van de verwachte daling van het aantal aangevraagde reisdocumenten. Daardoor is het mogelijk om met gebruikmaking van de egalisatiereserve te komen tot stabiele kostendeckende leges.

Caribisch Gebied

In samenwerking met het openbaar lichaam Sint Eustatius is het verbeteren van de bevolkingsadministratie opgestart.

Centraal meldpunt Identiteitsfraude

Het aantal meldingen bij het CMI komt in 2018 op 3.307 (in 2017: 2.965 en in 2016: 1.724), opnieuw een stijging maar iets minder groot dan voorgaande jaren. Er is een toename te constateren in Whatsapp fraude, in verschillende varianten. Dankzij de doorontwikkeling was het meldpunt in staat deze toename goed te verwerken.

Elektronische identiteit (eID(AS)stelsel)

Vanaf 1 november 2018 is RvIG de beheerder van het BRP-koppelpunt in het kader van het eID(AS)-stelsel. Het BRP-koppelpunt is een centrale voorziening die gebruik maakt van een aansluiting op de BV BSN. Het BRP-koppelpunt zorgt ervoor dat een Europese burger de mogelijkheid krijgt om met zijn erkende middel toegang te krijgen tot alle digitale onlinedienstverlening van publieke óf private organisaties met publieke taken.

Bedrijfsvoering

De exploitatie van de BRP is in 2018 gebaseerd op abonnementsstructuur. Binnen deze abonnementsstructuur is een onderverdeling in budgetfinanciering en tarief-financiering. Onder de tarief gefinancierde berichten zijn 100 mln. berichten begroot en bij de budget gefinancierde zijn 200 mln. berichten begroot. De realisatie van de tarief gefinancierde berichten is ruim 3% hoger dan begroot. De realisatie van de budget gefinancierde berichten is ruim 14% hoger dan begroot. De oorzaak hiervan is dat een aantal afnemers de BRP meer heeft bevestigd dan geraamd waardoor sommige ook hun geraamde staffel hebben overschreden.

BRP Berichten verkeer per 31 december 2018

Soort	Begroting	Realisatie	Verschil
	2018	2018	
	x 1.000	x 1.000	x 1.000
Tarieffinanciering	100.000	103.125	3.125
Budgetfinanciering	200.000	227.519	27.519
Totaal	300.000	330.644	30.644

In 2018 is de begroting voor de reisdocumenten gebaseerd op een levering van 1,9 mln. paspoorten waarvan 1,7 mln. paspoorten een geldigheid van 10 jaar hebben. Tevens is in de begroting rekening gehouden met 1,3 mln. Nederlandse identiteitskaarten, waarvan 1 mln. een geldigheid van 10 jaar hebben.

De realisatie van 5 en 10-jaar geldigheid paspoorten zijn respectievelijk 85% en 6% hoger dan begroot. Tevens zijn de realisatie van 5 en 10-jaar geldigheid identiteitskaarten respectievelijk 40% en 0,4% hoger dan begroot. De hogere realisatie van dit jaar en de jaren daarvoor was aanleiding de raming te actualiseren voor de komende vijf jaar (2019-2023).

Reisdocumenten per 31 december 2018

Soort	Begroting	Realisatie	Verschil
	2018	2018	
	x 1.000	x 1.000	x 1.000
Paspoorten 5 jaar geldigheid	205	379	174
Paspoorten 10 jaar geldigheid	1.650	1.745	95
Identiteitskaarten 5 jaar geldigheid	257	359	102
Identiteitskaarten 10 jaar geldigheid	1.000	1.004	4
Totaal	3.112	3.487	375

Staat van baten en lasten van het baten-lastenagentschap RvIG 2018

Staat van baten en lasten van de baten-lastenagentschap RvIG 2018 (bedragen x € 1.000)				
Omschrijving	(1) vastgestelde begroting	(2) Realisatie 2018	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie 2017
Baten				
Omzet	124.918	146.241	21.323	162.987
– Omzet moederdepartement	26.399	37.824	11.425	42.746
– Omzet overige departementen	–	–	–	–
– Omzet derden	98.519	108.417	9.898	120.241
Rentebaten	–	–	–	–
Vrijval voorzieningen	–	–	–	–
Bijzondere baten	–	–	–	–
Totaal baten	124.918	146.241	21.323	162.987
Lasten				
Apparaatskosten	100.160	115.032	14.872	130.722
– Personele kosten	15.155	19.447	4.292	17.410
<i>Waarvan eigen personeel</i>	<i>11.742</i>	<i>13.459</i>	<i>1.717</i>	<i>13.664</i>
<i>Waarvan inhuur externen</i>	<i>3.413</i>	<i>5.988</i>	<i>2.575</i>	<i>3.746</i>
<i>Waarvan overige personele kosten</i>	–	–	–	–
– Materiële kosten	85.005	95.585	10.580	113.312
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	<i>904</i>	<i>549</i>	<i>– 355</i>	<i>731</i>
<i>Waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>665</i>	<i>60</i>	<i>– 605</i>	<i>83</i>
<i>Waarvan overige materiële kosten</i>	<i>83.436</i>	<i>94.976</i>	<i>11.540</i>	<i>112.498</i>
Rentelasten	60	–	– 60	11
Afschrijvingskosten	3.487	1.281	– 2.206	4.301
– Materieel	3.487	910	– 2.577	3.930
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	<i>1.500</i>	–	<i>– 1.500</i>	–
– Immaterieel	–	371	371	371
Overige lasten	21.211	22.048	837	21.213
– Dotaties voorzieningen	21.211	22.048	837	21.213
– Bijzondere lasten	–	–	–	–
Totaal lasten	124.918	138.361	13.443	156.247
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitvoering	–	7.880	–	6.740
<i>waarvan te restitueren aan BRP gebruikers</i>	–	<i>7.471</i>	–	<i>4.737</i>
<i>waarvan te restitueren aan opdrachtgever Reisdoc.</i>	–	<i>409</i>	–	<i>2.003</i>
<i>Agentschapsdeel Vpb-lasten</i>	–	–	–	–
Saldo baten en lasten	–	7.880	–	6.740

Toelichting

Omzet moederdepartement

De omzet is ruim € 11 mln. hoger dan de begroting. Dit komt doordat de activiteiten voor onder andere Landelijke aanpak adreskwaliteit, eNIK, BRPk en TMV niet in de begroting zijn opgenomen. Van het moederdepartement heeft RvIG ruim € 4,1 mln. meer ontvangen voor de budget gefinancierde afnemers.

Omzet Derden

De omzet derden bestaat uit het tarief gefinancierde BRP berichtenverkeer en de verstrekte reisdocumenten. De realisatie van de omzet reisdocumenten is hoger dan begroot. Dit komt doordat er meer reisdocumenten zijn verstrekt dan was begroot, Dit was aanleiding de raming te actualiseren voor de komende vijf jaar.

Personele kosten

De ambtelijke personele kosten zijn hoger dan het begroot. Dit komt o.a. door extra ambtelijk en extern personeel voor de projecten die niet opgenomen waren in de begroting. Tevens is een aantal vacatures ingevuld met extern ingehuurd personeel.

Materiële kosten

De materiële kosten omvatten de kosten voor overhead en de kosten die direct of indirect nodig zijn voor het realiseren van de producten van RvIG, zoals de kosten voor het berichtenverkeer of de productiekosten van de reisdocumenten. De materiële kosten zijn bijna € 10 mln. hoger dan begroot. Dit komt doordat er meer reisdocumenten zijn verstrekt waardoor de productiekosten hoger zijn en door de kosten van activiteiten die niet in de begroting waren opgenomen.

Afschrijvingskosten

De totale afschrijvingskosten zijn lager dan begroot. Dit komt door dat in 2018 minder geïnvesteerd is materiële vaste activa.

Dotatie voorzieningen

De opslag op tarieven van reisdocumenten voor volwassenen bedraagt in 2018 (vanaf de ingangsdatum van de wijziging van het Besluit paspoortgelden) € 9,72 voor een paspoort en € 8,09 voor een identiteitskaart. Uit de gerealiseerde opbrengst hiervan wordt er € 3,97 per aangevraagd paspoort voor een minderjarige en € 14,58 per aangevraagde identiteitskaart voor een minderjarige gebruikt voor de dekking van de hiervoor genoemde kosten. Het restant van de gerealiseerde opbrengst uit de opslag op de tarieven voor de reisdocumenten voor volwassenen wordt toegevoegd aan de egalisatierekening.

Resultaat

Over het jaar 2018 is een positief exploitatieresultaat behaald van bijna € 7,5 mln. bij het regulier beheer van de BRP. Conform Besluit Basisregistratie Personen (BRP) artikel 13 lid 3 wordt dit bedrag verrekend met de gebruikers van de BRP. Dit positieve resultaat is tot stand gekomen door hogere opbrengsten. Dit komt door dat de BRP meer is bevroegd.

Bij het beheer van de reisdocumenten is een positief exploitatieresultaat van ruim € 0,4 mln. behaald. Conform de dienstverleningsovereenkomst met de opdrachtgever van de reisdocumenten wordt dit bedrag geresti-

tueerd. Het positieve exploitatieresultaat wordt vooral veroorzaakt door meer omzet van de spoed reisdocumenten.

Balans per 31 december 2018 (bedragen x € 1.000)

Balans per 31 december 2018 (bedragen x € 1.000)		
	Balans 2018	Balans 2017
Activa		
Vaste activa	1.528	1.609
Immateriële vaste activa	332	703
Materiële vaste activa	1.196	906
– Grond en gebouwen	–	–
– Installaties en inventarissen	77	113
– Projecten in uitvoering	–	–
– Overige materiële vaste activa	1.119	711
– Overige materiële vaste activa in ontwikkeling	–	82
Vlottende activa	156.815	131.075
Voorraden en onderhanden projecten	–	–
Vorderingen	11.504	18.226
– Debiteuren	8.518	17.640
– Overige vorderingen en overlopende activa	2.986	586
Liquide middelen	145.311	112.849
Totaal activa	158.343	132.684
Passiva		
Eigen Vermogen	5.400	5.400
– Exploitatiereserve	5.400	5.400
– Onverdeeld resultaat	–	–
Voorzieningen	111.338	89.291
Langlopende schulden	–	–
– Leningen bij het Ministerie van Financiën	–	–
Kortlopende schulden	41.605	37.993
– Crediteuren	10.987	9.384
– Schulden bij het Rijk	–	–
– Belastingen en premies sociale lasten	–	–
– Kortlopende deel leningen bij het Ministerie van Financiën	–	–
– Overige schulden en overlopende passiva	30.618	28.609
Totaal passiva	158.343	132.684

Toelichting

Immateriële vaste activa

Ten behoeve van de nieuwe infrastructuur worden door RvIG applicaties ontwikkeld. In 2018 heeft er geen investering plaatsgevonden.

Materiële vaste activa

Installaties en inventarissen

De investering in installaties betreft de eigen kantoorautomatisering. De kantoorautomatisering en de inventaris worden gefaciliteerd door FM-Haaglanden.

Overige materiële activa infrastructuur

RvIG beheert stelsels van identiteitsgegevens en zet daarvoor geautomatiseerde systemen in. Deze systemen werken op ICT-infrastructuur die bestaat uit hardware, software, datalijnen, technisch beheer, mensen en processen.

Debiteuren

De post debiteuren is als volgt opgebouwd:

- De totale vordering op het moederdepartement is € 2,4 mln. Hiervan heeft € 2,1 mln. betrekking op de BRP staffels (BZK en Logius) en € 0,2 mln. bijdrage van ICTU voor het project LAA.
- De totale vordering op andere ministeries van € 5,7 mln.
- De vordering op derden is € 0,4 mln. heeft betrekking op de BRP staffels (waterschappen en pensioenverzekeraars).

Overige vorderingen en overlopende activa

De overige vorderingen en overlopende activa zijn:

- De nog te ontvangen bedragen moederdepartement van € 1,4 mln. bestaan o.a. uit de opdrachten eNIK, RNI en LAA.
- De nog te ontvangen bedragen derden ad € 1,6 mln. bestaan uit zijn betaalde facturen die in 2019 worden verrekend.

Liquide middelen

RvIG beschikt per 31 december 2018 over € 145 mln. aan liquide middelen.

De stand van de liquide middelen per 31 december 2018 is hoger dan aan het begin van het jaar 2018. De toename van de liquide middelen komt door de vorming van egalisatierekening ten behoeve van 10-jarige geldigheid van de reisdocumenten (zie post egalisatierekening € 22,0 mln.) en meer opbrengsten uit BRP staffels.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen is in 2018 bijna € 0,8 mln. lager dan de gemaximeerde omvang.

Voorzieningen

De opslag op tarieven van reisdocumenten voor volwassenen bedraagt in 2018 (vanaf de ingangsdatum van de wijziging van het Besluit paspoortgelden) € 9,72 voor een paspoort en € 8,09 voor een identiteitskaart. Uit de gerealiseerde opbrengst hiervan wordt er € 3,97 per aangevraagd paspoort voor een minderjarige en € 14,58 per aangevraagde identiteitskaart voor een minderjarige gebruikt voor de dekking van de hiervoor genoemde kosten. Het restant van de gerealiseerde opbrengst uit de opslag op de tarieven voor de reisdocumenten voor volwassenen wordt toegevoegd aan de egalisatierekening. In overleg met de opdrachtgever is

afgesproken dat het resultaat van 2017 (€ 2 mln.) toegevoegd zal worden aan de egalisatierekening.

Crediteuren

De stand van de post crediteuren per 31 december 2018 is bijna € 11 mln. Deze bestaat uit:

- De schuld aan moederdepartement € 1,9 mln. heeft betrekking op huisvestingskosten 2018. Deze wordt in januari 2019 voldaan.
- De facturen die nog betaald moeten worden aan andere ministeries worden in 2019 voldaan.
- De facturen die betrekking hebben op derden zijn de productiekosten van de reisdocumenten, maandelijks berichtenkosten, licenties en de inhuur van externen.

Overige schulden en overlopende passiva

De overige verplichtingen en overlopende passiva bestaan uit:

- Nog te betalen bedragen van moederdepartement van ruim € 9,4 mln. bestaan uit vooruit ontvangen bedragen (o.a. CNL, BSN, CMI, BRPk, Healthcheck BRP).
- De nog te betalen bedragen aan andere ministeries van € 0,1 mln. zijn voornamelijk de bedragen die aan min. van EZ moeten betaald worden.
- De nog te betalen bedragen aan derden van ruim € 21 mln. worden in de loop van 2019 verrekend. Dit bedrag heeft o.a. betrekking op de schuld aan gebruikers BRP (dit bedrag wordt betrokken bij de bepaling van het toekomstige tarief) en schuld aan het personeel (reservering vakantiegeld, eindejaarsuitkering en verlofdagen).

Kasstroomoverzicht over 2018

Kasstroomoverzicht over 2018 (bedragen x € 1.000)			
Omschrijving	(1) vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2018 + stand depositorekeningen	120.181	112.849	- 7.332
totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	124.918	169.058	44.140
totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 100.220	- 135.315	- 35.095
2. Totaal operationele kasstroom	24.698	33.743	9.045
totaal investeringen (-/-)	- 7.000	- 1.281	5.719
totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	-	-	-
3. Totaal investeringskasstroom	- 7.000	- 1.281	5.719
eenmalige uitkering aan moederdep. (-/-)	- 3.433	-	3.433
eenmalige storting door moederdep. (+)	-	-	-
aflossingen op leningen (-/-)	- 2.000	-	2.000
beroep op leenfaciliteit (+)	7.000	-	- 7.000
4. Totaal financieringskasstroom	1.567	-	- 1.567
5. Rekening-courant RHB 31 dec 2018 + depositorekeningen (1+2+3+4), maximale roodstand € 0,5 miljoen	139.446	145.311	5.865

Toelichting

De toenemende vraag naar paspoorten en dotatie egalisatierekening zorgen voor een hogere operationele kasstroom.

In 2018 heeft RvIG € 1,3 mln. geïnvesteerd. Deze investering bestaat uit: € 38K voor installaties en € 1,2 mln. voor infrastructuur. De overige investeringen in de infrastructuur zijn uitgesteld naar 2019.

In 2018 heeft geen afdracht plaatsgevonden uit het schommelfonds (schuld aan gebruikers BRP) aan het moederdepartement ten behoeve van operatie BRP, omdat operatie BRP is beëindigd.

In 2018 is er geen beroep gedaan op leenfaciliteiten. De leenfaciliteiten had betrekking op de voorgenomen investering in de nieuwe infrastructuur. Het is nog onzeker of zelf voor deze nieuwe infrastructuur wordt geïnvesteerd of door de externe partij die het beheer uitvoert.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren					
Omschrijving generiek deel	2015	2016	2017	2018	Vastgestelde begroting 2018
Kostprijzen per product:					
*BRP tarief klasse B (in euro's)	1.100	1.700	2.430	2.430	2.430
*Reisdocumenten					
– Paspoort (in euro's) 5 jaar	21,20	21,20	21,31	21,31	21,31
– Paspoort (in euro's) 10 jaar	37,11	34,44	34,61	34,61	34,61
– Identiteitskaart (in euro's) 5 jaar	5,30	5,30	5,33	5,33	5,33
– Identiteitskaart (in euro's) 10 jaar	29,89	27,22	27,36	27,36	27,36
Omzet per productgroep:					
*BRP	23.672	26.148	33.547	35.344	27.588
*Reisdocumenten	114.017	108.691	111.008	102.188	90.205
FTE totaal (excl. externe inhuur)	116	156	170	160	166
Saldo van baten en lasten (%)	0	0	0	0	0
Omschrijving specifiek deel ICT diensten					
	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Begroting
Kwaliteitsindicatoren	2015	2016	2017	2018	2018
Beschikbaarheid GBA netwerk	99,9%	100%	100%	100%	100%
Beschikbaarheid GBA V	100%	100%	100%	100%	99,9%
Responsetijd GBA V	<3 sec	<3 sec	<3 sec	<3 sec	<3 sec
Beschikbaarheid basisregister	99,9%	100%	100%	100%	99,9%
Beschikbaarheid verificatieregister	99,9%	100%	100%	100%	99,9%
Betrouwbaarheid BSN	99,6%	100%	100%	100%	99,9%
Klanttevredenheid	7,4	n.v.t	7,4	n.v.t	n.v.t
Doorlichting					

Toelichting:

- Kostprijzen per product
  - Het werkelijke tarief van BRP is gelijk aan de begroting.
  - De werkelijke kostprijs van de paspoorten en de identiteitskaarten zijn gelijk aan de begroting.
- Omzet per productgroep
  - De omzet BRP bestaat uit in rekening gebrachte staffels aan de afnemers van de BRP berichtenverkeer.
  - De omzet van de reisdocumenten bestaat uit in rekening gebrachte rijksleges aan de uitgevende instanties.
- In 2018 zijn er 6 FTE minder ingevuld dan was begroot.
- In 2018 heeft geen klanttevredenheidsonderzoek plaatsgevonden. Deze vindt om de twee jaar plaats.

10. JAARVERANTWOORDING VAN HET BATEN- LASTENAGENTSCHAP LOGIUS PER 31 DECEMBER 2018

Inleiding

Logius is de dienst digitale overheid en onderdeel van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Logius biedt voorzieningen en standaarden die alle overheidsorganisaties gebruiken in hun digitale dienstverlening. Burgers en bedrijven kennen ons van bijvoorbeeld DigiD, MijnOverheid en Digipoort. Dankzij deze diensten van Logius kunnen mensen digitaal hun belastingaangifte doen, kan een overheidsorganisatie digitaal post sturen en kan de Douane miljoenen berichten over inkomende en uitgaande goederen verwerken. Met onze producten zorgen we voor een veilige toegang en gegevensuitwisseling binnen de digitale overheid. Zo helpen we overheid, bedrijven en burgers om snel, eenvoudig en veilig met elkaar te communiceren. Doordat we de voorzieningen voor de digitale overheid centraal beheren, dragen we bij aan de kostenbesparing voor de overheid. Het merendeel van de voorzieningen die bij Logius in beheer zijn vallen onder de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) van de Nederlandse overheid.

Speerpunten

Organisatie in ontwikkeling

In mei 2018 is Logius de doorontwikkeling van de organisatie gestart. Het doel is in onze dienstverlening burgers en bedrijven als eindgebruiker meer centraal te zetten. Voor Logius betekent dit dat we de komende jaren investeren in een nieuwe werkwijze die meer flexibiliteit oplevert. Zowel in de diensten die we leveren, als in de wijze waarop we werken. Dit doen we samen met mensen en organisaties om ons heen én vanuit onze opgebouwde ervaring en visie op hoe de digitale overheid werkt in de praktijk.

Per 1 januari 2019 is een nieuw organisatiemodel, de nieuwe organisatiestructuur en de nieuwe werkwijze gebaseerd op Scaled Agile Framework (SAFe) ingevoerd en operationeel geworden. Op de SAFe-werkwijze wordt gefaseerd overgegaan.

Ontwikkelingen bekostiging

Het kabinet heeft in februari 2017 besloten de exploitatiekosten van de GDI-voorzieningen door te belasten aan de publieke en private organisaties die de voorzieningen gebruiken in hun dienstverlening aan burgers en bedrijven. Vanaf 2018 is dit ingevoerd voor de voorzieningen DigiD, MijnOverheid en Digipoort. Doorbelasting van kosten aan afnemers heeft grote gevolgen voor Logius. We hebben in 2018 voorbereidingen getroffen om de doorbelasting van alle overige GDI-voorzieningen in 2019 te voeren.

Ontwikkelingen voorzieningen

De omzet 2018 is met € 179 mln. vrijwel gelijk aan de omzet 2017 van € 180 mln. Logius heeft in 2018 klantraden georganiseerd waar afnemers spreken over de besluitvorming binnen scope van vastgestelde beleidskaders rondom beheer en exploitatie (B&E) en het meerjaren programmaplan. Daarmee wordt gestreefd naar afgewogen, integrale en transparante besluitvorming over B&E en het continu up-to-date houden van de Logius voorzieningen.

Staat van baten en lasten van het baten-lastenagentschap Logius 2018

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie 2017
Baten				
Omzet	206.331	178.472	- 27.859	179.756
- Omzet moederdepartement	61.643	70.907	9.264	108.616
- Omzet overige departementen	88.425	87.486	- 939	68.070
- Omzet derden	56.263	20.079	- 36.184	3.070
Rentebaten	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	65	65	0
Bijzondere baten	0	492	492	394
Totaal baten	206.331	179.029	- 27.302	180.150
Lasten				
Apparaatskosten	205.861	177.205	- 28.656	175.837
- Personele kosten	68.738	54.667	- 14.070	52.968
<i>Waarvan eigen personeel</i>	<i>31.136</i>	<i>26.541</i>	<i>- 4.595</i>	<i>24.667</i>
<i>Waarvan inhuur externen</i>	<i>35.333</i>	<i>26.416</i>	<i>- 8.917</i>	<i>26.773</i>
<i>Waarvan overige personele kosten</i>	<i>2.268</i>	<i>1.711</i>	<i>- 557</i>	<i>1.528</i>
- Materiële kosten	137.124	122.538	- 14.586	122.869
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	<i>4.132</i>	<i>3.648</i>	<i>- 484</i>	<i>3.415</i>
<i>Waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>129</i>	<i>131</i>	<i>2</i>	<i>115</i>
<i>Waarvan overige materiële kosten</i>	<i>132.863</i>	<i>118.759</i>	<i>- 14.104</i>	<i>119.339</i>
Rentelasten	0	0	0	0
Afschrijvingskosten	470	406	- 64	763
- Materieel	470	406	- 64	763
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	<i>0</i>	<i>4</i>	<i>4</i>	<i>0</i>
- Immaterieel	0	0	0	0
Overige lasten	0	0	0	1.727
- Dotaties voorzieningen		0	0	1.727
- Bijzondere lasten			0	
Totaal lasten	206.331	177.611	- 28.720	178.327
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	0	1.418	1.418	1.823
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0		0	0
Saldo van baten en lasten	0	1.418	1.418	1.823

Toelichting

Omzet moederdepartement, overige departementen en derden
 Hieronder is een tabel opgenomen met een uitsplitsing van de omzetten. Projecten met een realisatiewaarde lager dan € 2,0 mln. zijn opgenomen bij overige projecten. De omzet overige projecten ad € 20,2 mln. bestaat uit 44 voorzieningen, projecten en programma's, waaronder Globe transitie, netwerkvoorzieningen rijk, Stelselvoorzieningen DO, Financiële stromen, Programma machtigen, Sourcing KIS/EASI, Ontzorging DO,

MijnOverheid DO, BSNK, eIDAS, PKIOverheid en overige voorzieningen en projecten.

(Bedragen x € 1.000)				
Project	Omzet moederdepartement	Omzet overige departementen	Omzet derden	Totaal
MijnOverheid B&E	2.339	19.079	7.631	29.049
DigiD B&E	4.412	14.304	8.033	26.749
SBR	685	18.775	2.969	22.428
Handel en Transport	–	12.961	–	12.961
Maritiem Single Window (MSW)	–	11.560	–	11.560
DigiD Machtigen B&E	10.365	688	–	11.053
Stelselvoorzieningen B&E	10.373	–	–	10.373
eID B&E	8.703	–	–	8.703
DigiD Hoog 2018	5.270	–	–	5.270
Haagse Ring B&E	2.773	1.978	10	4.761
EBF-BVV (eProcurement)	4.713	–	–	4.713
DigiInkoop EPV	250	3.197	–	3.448
E-Herkenning B&E	3.143	– 127	–	3.016
DigiD Hoog	2.105	–	–	2.105
Bureau Forum en Standaardisatie (BFS)	1.400	630	6	2.037
Overige projecten	14.376	4.441	1.430	20.248
Totaal	70.907	87.487	20.079	178.472

Op totaalniveau komt de realisatie van de omzet € 27,9 mln. lager uit dan begroot. Afwijkingen ten opzichte van de begroting komen voort uit:

- Opdrachtovereenkomsten met afwijkende werkzaamheden en budgetten;
- Begrote opdrachten die niet zijn doorgegaan;
- Extra opdrachten;
- Afwijkingen in de realisatie.

Ook de voorzieningen DigiD, MijnOverheid en Digipoort die nu worden doorbelast aan de publieke- en private organisatie worden afgerekend op basis van werkelijke kosten.

De grootste onderuitputting is zichtbaar bij de projecten MijnOverheid Beheer & Exploitatie (€ 7,8 mln.), DigiD Beheer & Exploitatie (€ 5,1 mln.), eID Beheer & Exploitatie (€ 3,1 mln.), DigiD Hoog (€ 2,8 mln.) en DigiD Machtigen Beheer & Exploitatie (€ 2,0 mln.).

Voor MijnOverheid Beheer & Exploitatie is € 36,9 mln. opgenomen in de begroting. De realisatie bedraagt € 29 mln. De onderuitputting bedraagt € 7,8 mln. Dit wordt veroorzaakt door onder andere € 2,2 mln. lager ingezette capaciteit, € 1,5 mln. minder BTW-teruggave, € 1,2 mln. lagere kosten als gevolg van minder authenticaties DigiD, € 1,2 mln. lagere kosten voor applicatiebeheer en € 0,6 mln. minder BRP-bevragingen. Voor DigiD Beheer & Exploitatie is € 31,8 mln. opgenomen in de begroting. De realisatie bedraagt € 26,7 mln. Ter voorkoming van dubbele kosten is de realisatie DigiD exclusief de kosten voor authenticaties die zijn

doorbelast aan MijnOverheid. Dit betreft een bedrag van € 2,5 mln. Daarnaast is in de begroting geen rekening gehouden met een BTW-teruggave van € 1,2 mln.

Voor eID Beheer & Exploitatie is € 11,8 mln. opgenomen in de begroting. De realisatie bedraagt € 8,7 mln. De onderuitputting ad € 3,1 mln. wordt met name veroorzaakt door lagere kosten voor de beheer en exploitatie van het BSN koppelregister. Dit kan enerzijds worden verklaard door lagere capaciteitskosten doordat onder andere de geplande inzet voor het inrichten van de helpdesk voor een het project Ontzorging niet nodig was. Anderzijds zijn de kosten voor generieke dienstverlening en voor infrastructuur lager uitgevallen.

Voor DigiD Hoog is € 10,2 mln. opgenomen in de begroting. De realisatie bedraagt € 7,4 mln. De onderuitputting ad € 2,8 mln. wordt veroorzaakt door besluitvorming om de doorontwikkeling van DigiD te herprioriteren. In de doorontwikkeling van DigiD is voorrang verleend aan de werkzaamheden om het gebruik van DigiD Substantieel te verbreden boven de afronding van DigiD Hoog. Als gevolg van dit besluit is een deel van de werkzaamheden voor DigiD Hoog verschoven naar 2019 met als gevolg een lagere realisatie van de kosten in 2018.

Voor DigiD Machtigen is € 13,1 mln. opgenomen in de begroting. De realisatie bedraagt € 11,1 mln. De onderuitputting ad € 2,0 mln. wordt met name veroorzaakt door lagere kosten voor reguliere doorontwikkeling van de voorziening. Dit heeft te maken met het besluit van BZK om hiervoor een lager budget toe te kennen.

Omzet moederdepartement

De omzet moederdepartement is hoger door onder andere niet voorziene opdrachten Sourcing KIS/EASI € 1,3 mln., Ontzorging € 1,2 mln., BSNK inzageregister € 1,0 mln., Programma Federatief berichtenstelsel € 0,4 mln., Mijn Overheid voor ondernemers € 0,2 mln. en enkele kleine projecten. Daarnaast zijn er verschillen in kostenrealisatie en gewijzigde opdrachten.

Omzet overige departementen

De omzet overige departementen is uitgesplitst in bovenstaande tabel. Er is een lichte afwijking ten opzichte van de begroting van € 0,9 mln.

Omzet derden

In december is een akkoord gekregen van de belastinginspecteur op het voorstel vooraf trek BTW. Voor de diensten die we doorbelasten aan derden waarvoor Logius BTW-plichtig is geworden dalen hierdoor de kosten. Dit betreft voor alle BTW-plichtige klanten een daling van in totaal € 3,1 mln., verdeeld over tien voorzieningen en projecten.

De omzet derden ad € 20,1 mln. bestaat met name uit DigiD Beheer & Exploitatie (€ 8,0 mln.), MijnOverheid Beheer & Exploitatie (€ 7,6 mln.) en Standard Business Reporting (€ 3,0 mln.). De realisatie van de omzet derden valt in totaal € 36,2 mln. lager uit dan begroot. Dit komt met name door de voorzieningen DigiD Beheer & Exploitatie (€ 18,2 mln. lager) en MijnOverheid Beheer & Exploitatie (19,7 mln. lager). Ten tijde van het opstellen van de Ontwerpbegroting 2018 was nog niet bekend hoe de doorbelasting van de kosten zou doorwerken in de omzetten. Besluitvorming hierover heeft later plaatsgevonden. Verder zijn er nog kleine verschillen in de overige voorzieningen en projecten. De overige projecten en voorzieningen hebben per saldo een hogere realisatie van € 1,7 mln. dan begroot bij omzet derden.

Bijzondere baten

De bijzonder baten bestaan uit vrijval voorzieningen € 65k, niet ontvangen facturen detacheringen € 135k, resultaten dienstverlening 2017 lumpsum € 216k, transitorische posten 2017 bedrijfsvoering € 124k en overige posten € 17k.

Personele kosten

Tot de personele kosten zijn gerekend de lonen en salarissen van eigen personeel en de kosten van externe inhuur. Deze capaciteit aan medewerkers is vereist voor het kunnen uitvoeren van alle geplande activiteiten. De begrote kosten voor capaciteit hangen samen met de begrote omzet. Voor het merendeel van de dienstverlening geldt dat de werkelijke kosten worden afgerekend. Dit houdt in dat wanneer werkzaamheden niet doorgaan dit invloed heeft op zowel de kosten als de omzet. Weliswaar zijn de personele kosten voor eigen personeel toegevoerd, maar de personele kosten voor externe inhuur zijn ten opzichte van 2017 afgenomen. Het aandeel van de personele kosten van de totale kosten is 30% in 2018. Ten opzichte van de begroting zijn de totale personeelskosten € 14,1 mln. lager.

In 2018 was de gemiddelde bezetting 298 fte's eigen personeel en 150 fte's externe inhuur. Daarmee zijn de gemiddelde salariskosten per fte eigen personeel € 89k en de gemiddelde kosten van een externe inhuur inclusief BTW € 176k.

Materiële kosten

De materiële kosten ad € 122,6 mln. zijn ten opzichte van de begroting € 14,6 mln lager. Dit wordt veroorzaakt door een lagere omzet dan verwacht. De materiële kosten bestaan uit kosten voor het beheer en exploitatie, doorontwikkeling en overige kosten van de voorzieningen (€ 114,9 mln.) en kosten voor bedrijfsvoering (€ 7,7 mln.). De kosten voor de voorzieningen zijn voornamelijk ICT-kosten die aan private bedrijven worden betaald voor infrastructuur, applicatiebeheer, licenties, migraties, ontwikkelfees, SMS-dienstverlening, servicedesks, veiligheidsmaatregelen, testen, audits en benchmarks. De kosten voor de bedrijfsvoering van Logius betreffen voornamelijk kosten voor huisvesting, ICT, werkplek-kosten en overige bedrijfsvoeringaspecten. Voor het jaar 2018 zijn circa 70 opdrachtovereenkomsten afgesloten voor dienstverlening die is geleverd. Per opdrachtovereenkomst verschilt de afwijking tussen de raming en de realisatie van de bovengenoemde kosten. De bijdragen van Shared Service Organisaties (SSO's) zouden vanaf 2017 rechtstreeks worden gefactureerd aan Logius in plaats van via een dienstverleningsafpraak met het moederdepartement. Dit is echter niet doorgegaan. De dienstverlening door de SSO's is wel geleverd maar de kosten zijn aan het moederdepartement betaald en opgenomen onder de materiële kosten.

Afschrijvingen en rentelasten

Logius heeft zelf geen investeringen gedaan, maar deze uitbesteed aan de markt. Hierdoor is er in 2018 geen gebruik gemaakt van de leenfaciliteit. Uiteindelijk leidt dit tot lagere afschrijvings- en rentelasten dan begroot.

Saldo van baten en lasten

Het incidentele resultaat van € 1,4 mln. is ontstaan door een positief resultaat ad € 1 mln. op de kosten voor bedrijfsvoering en personeel met de dekkingsverschillen op de opslag overhead en tarieven. Daarnaast is een negatief resultaat ad € 122k ontstaan bij voorzieningen met een lump-sum financiering (Haagse Ring en Netwerkvoorzieningen Rijk). Verder zijn er bijzondere baten € 557k als gevolg van resultaten

voorgaande boekjaren en vrijval van de voorziening. Aangezien het hier incidentele baten en lasten betreffen, heeft het geen effect op het toekomstig resultaat van Logius. Het resultaat wordt ten gunste van het eigen vermogen gebracht.

Balans per 31 december 2018

Balans per 31 december 2018 (bedragen x € 1.000)		
	Balans 2018	Balans 2017
Activa		
Vaste activa	1.202	1.608
Immateriële vaste activa	0	0
Materiële vaste activa	1.202	1.608
– Grond en gebouwen		0
– Installaties en inventarissen	2	4
– Projecten in uitvoering		0
– Overige materiële vaste activa	1.200	1.604
Vlottende activa	116.352	78.670
Voorraden en onderhanden projecten	0	0
Vorderingen	48.681	13.027
– Debiteuren	28.405	4.894
– Overige vorderingen en overlopende activa	20.276	8.133
Liquide middelen	67.670	65.643
Totaal activa	117.554	80.278
Passiva		
Eigen Vermogen	7.312	5.892
– Exploitatiereserve	5.894	4.069
– Onverdeeld resultaat	1.418	1.823
Voorzieningen	0	1.727
Langlopende schulden	270	680
– Leningen bij het Ministerie van Financiën	270	680
Kortlopende schulden	109.972	71.979
– Crediteuren	15.116	10.904
– Schulden bij het Rijk	0	0
– Belastingen en premies sociale lasten	– 2.305	0
– Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	410	0
– Overige schulden en overlopende passiva	96.751	61.075
Totaal passiva	117.554	80.278

Toelichting

Materiële activa

Het grootste deel van de materiële vaste activa heeft betrekking op specifieke hard- en software ten behoeve van de digipoort Overheids-TransactiePoort.

Debiteuren

De debiteuren betreffen alle openstaande verkoopfacturen per 31 december 2018. Het gaat grotendeels om facturen aan opdrachtgevers over het laatste kwartaal 2018 en het eerste kwartaal 2019, te weten het moederdepartement € 2 mln., overige departementen € 25 mln. en derden € 1,4 mln.

Overige vorderingen en overlopende activa

De nog te ontvangen bedragen bestaan uit nog te factureren omzet voor projecten € 18,1 mln. Dit betreffen werkzaamheden die uitgevoerd zijn in 2018, die nog moeten worden afgerekend met de opdrachtgevers. Verder zijn er nog te ontvangen voorschotten voor projecten, zijnde € 2,0 mln. en overige overlopende activa € 0,2 mln.

Liquide middelen

De lichte stijging van de liquide middelen ten opzichte van de beginbalans wordt met name veroorzaakt door het resultaat 2018. De liquide middelen betreffen bijdragen van het moederdepartement, overige departementen en derden. Deze bijdragen bestaan uit de voorschotten 2018 voor werkzaamheden die doorlopen in 2019, de voorschotten 2019 en de nog te verrekenen overschotten 2018.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen blijft na het toevoegen van het resultaat 2018 ad € 1,4 mln., onder de toegestane maximumomvang van 5% van de gemiddelde jaaromzet over drie jaar, zijnde € 8,8 mln. Het eigen vermogen komt daarmee op € 7,3 mln.

Voorzieningen

In 2017 is een voorziening van € 1,7 mln. getroffen voor verplichtingen die zijn ontstaan door disputen met leveranciers over de kosten van geleverde werkzaamheden. In 2018 is € 1,6 mln. aan de voorziening onttrokken. De disputen zijn daarmee afgewikkeld. Het restant van € 65k is vrijgevallen.

Leningen bij het Ministerie van Financiën

In 2018 zijn er geen investeringen gepleegd en daarom is er geen gebruik gemaakt van de leenfaciliteit. Ook zijn er geen vervroegde aflossingen gedaan. De aflossingen op de leningen in 2018 bedragen € 0,4 mln. De aflossingen voor 2019 zijn als kortlopende schuld opgenomen.

Crediteuren

De post crediteuren bestaat uit alle openstaande facturen per 31 december 2018 waarvan de prestatie per balansdatum is geleverd. Het merendeel betreft geleverde prestaties in het laatste kwartaal 2018, onder te verdelen naar moederdepartement € 9,1 mln., overige departementen € 2,0 mln. en derden € 4,0 mln.

Belastingen en premies sociale lasten

15% van de omzet komt van derden. Voor een deel van deze omzet is Logius vanaf 2018 BTW-plichtig. De vooraf trek BTW voor afnemers van de dienstverlening Logius is in 2018 extracomptabel bepaald en wordt in mindering gebracht middels een eindafrekening aan betreffende derden. Verder betreft dit de BTW die afgedragen moet worden na toepassing van de BTW-verleggingsregeling (buitenlandse leveranciers).

Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën

Dit betreffen de aflossingen 2019 voor de bij het Ministerie van Financiën opgenomen leningen ter financiering van de activa.

Overige verplichtingen en overlopende passiva

De post overige verplichtingen en overlopende passiva bestaat onder andere uit nog te ontvangen facturen van leveranciers ad € 18,3 mln. die betrekking hebben op werkzaamheden, die hoofdzakelijk in het laatste kwartaal van 2018 zijn uitgevoerd. Daarnaast is er sprake van vooruit gefactureerde bedragen ad € 23,4 mln. aan beleidsopdrachtgevers en afnemers, voor werkzaamheden die in het eerste kwartaal 2019 worden uitgevoerd. Verder is er sprake van vooruit gefactureerde voorschotten projecten ad € 52,2 mln. die enerzijds voorschotten betreffen van werkzaamheden die doorlopen in het eerste kwartaal 2019 en anderzijds teveel ontvangen voorschotten 2018 die nog moeten worden afgerekend met de opdrachtgevers. Van € 52,2 mln. betreft € 22,7 mln. vooruitbetaalde voorschotten door de Belastingdienst.

De overige posten ad € 2,1 mln. bestaan onder andere uit de reservering voor eindejaarsuitkering, vakantiedagen en vakantietoelag.

Het aandeel van het moederdepartement in de overlopende verplichtingen en overlopende passiva is € 30,294 mln., van overige departementen € 47,555 mln. en van derden € 18,902 mln.

Niet uit de balans blijvende activa en verplichtingen

Voor diverse programma's lopen meerjarige ICT-onderhoudscontracten. De contracten betreffen de periode 2018 tot en met 2022. De totale restverplichting bedraagt € 176,3 mln. Om redenen van doelmatigheid is gekozen geen voorziening op te nemen van jubileumuitkeringen.

Kasstroomoverzicht over 2018

Kasstroomoverzicht over 2018 (bedragen x € 1.000)				
		(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting
1.	Rekening-courant RHB 1 januari 2018 + stand depositorekeningen	48.000	65.643	17.643
	Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	206.331	192.087	- 14.244
	Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 205.931	- 189.650	16.281
2.	Totaal operationele kasstroom	400	2.437	2.037
	Totaal investeringen (-/-)	0	0	0
	Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	0	0
3.	Totaal investeringskasstroom	0	0	0
	Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0		0
	Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	0		0
	Aflossingen op leningen (-/-)	- 400	- 410	- 10
	Beroep op leenfaciliteit (+)	0		0
4.	Totaal financieringskasstroom	- 400	- 410	- 10
5.	Rekening-courant RHB 31 december 2018 + stand depositorekeningen (=1+2+3+4), de maximale roodstand is 0,5 miljoen €.	48.000	67.670	19.670

Toelichting

De kasstroom uit operationele activiteiten heeft betrekking op de dagelijkse bedrijfsvoering en is hoger dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door een hogere beginstand dan begroot € 17,6 mln. en hogere operationele ontvangsten dan uitgaven € 2,4 mln. In 2018 zijn er geen investeringen gepleegd. De kasstroom uit financieringsactiviteiten betreft een aflossing op de langlopende lening bij het Ministerie van Financiën € 0,4 mln.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2018

Omschrijving generiek deel	Realisatie			Vastgestelde begroting	
	2015	2016	2017	2018	2018
Verloop kostprijs (basisjaar 2017 = 100)	96	128	100	129	99
Verloop tarieven (basisjaar 2011 = 100)	94	94	94	94	93
Totale omzet Logius	€ 146 mln.	€ 169 mln.	€ 180 mln.	€ 179 mln.	€ 206 mln.
% FTE Overhead			31%	29%	22%
FTE-totaal (excl. externe inhuur)	224 fte	238 fte	290 fte	306 fte	349 fte
Saldo van baten en lasten (%)	4,00%	- 0,4%	1,00%	0,79%	0%
Klanttevredenheid (KTO)	-	-	n.v.t.	uitgevoerd	7
Medewerkerstevredenheidsonderzoek (MTO)	7,3	7,1	n.v.t.	n.v.t.	7
Benchmark	n.v.t.	uitgevoerd	uitgevoerd	uitgevoerd	uitgevoerd
Omschrijving Specifiek Deel					
DigiD					
*Aantal DigiD authenticaties	206 mln.	258 mln.	280 mln.	308 mln.	358 mln.
MijnOverheid					
* Aantal berichten			75 mln.	82 mln.	101 mln.
Digipoort (OTP)					
* Aantal berichten via Digipoort	72,1 mln.	75,3 mln.	143 mln.	184 mln.	159 mln.
* Doorlooptijd 1e lijns vraagbeantwoording	-	-	96% 48 uur	96% 48 uur	90% 24 uur

Toelichting

- Indexcijfer verloop kostprijs is gebaseerd op het gemiddelde verloop van de volwassen producten DigiD en de Digipoort Handel en Transport.
- De tarieven per uur zijn de directe loonkosten eigen personeel en gebaseerd op de handleiding overheidstarieven. De tarieven uit de handleiding 2018 zijn vrijwel gelijk gebleven aan 2017.
- Klanttevredenheid: Logius organiseert onderzoeken naar klanttevredenheid met betrekking tot de prestaties betreffende de dienstverlening. In 2018 heeft een KTO plaatsgevonden.
- Medewerkerstevredenheidsonderzoek: In 2018 is geen medewerkerstevredenheidsonderzoek uitgevoerd in verband met de reorganisatie.
- Benchmark: Logius doet jaarlijks mee met de Rijksbrede Benchmark.
- FTE-totaal (excl. externe inhuur): De bezetting per jaareinde 2018 is 306 fte. Dit is 43 fte lager dan begroot.
- DigiD aantal authenticaties: Het begrote aantal authenticaties was gebaseerd op de trend van voorgaande jaren waarbij de verwachting was dat de groei in 2018 fors zou toenemen mede als gevolg van het meer gebruik als gevolg van de wet elektronisch berichtenverkeer

Belastingdienst (EBV). In werkelijkheid is gebleken dat deze groei is afgevlakt.

- MijnOverheid aantal berichten: Het aantal berichten MijnOverheid voor 2018 is 82 mln. Het aantal berichten is in de begroting te hoog ingeschat.
- Digipoort aantal berichten: De berichtenstromen die meetellen in het kengetal t/m 2016 zijn aangepast. Vanaf het jaar 2017 tellen er meer berichtenstromen mee. Hierdoor wijken de getallen t/m 2016 af. Het aantal berichten dat via Digipoort zijn verstuurd is ten opzichte van 2017 met meer dan 28% toegenomen naar 184 mln.
- Digipoort doorlooptijd 1e lijns vraagbeantwoording: Dit betreft een nieuwe indicator in 2018. In de begroting is een onjuiste norm gehanteerd, de norm is 80% in 48 uur.

11. JAARVERANTWOORDING VAN HET BATEN- LASTENAGENTSCHAP P-DIREKT PER 31 DECEMBER 2018

Inleiding

P-Direkt levert direct toegankelijke bedrijfsvoeringservices met een focus op personeel, voor en door de rijksambtenaar. P-Direkt bedient de rijksambtenaar met het P-Direktportaal, Rijksportaal Personeel en het contactcenter P-Direkt.

De dienstverlening bestaat uit een gevarieerd pakket aan HR-services aan ruim 125.000 rijksambtenaren, werkzaam voor 10 ministeries, de Hoge Colleges van Staat en het Kabinet der Koning. De diensten zijn gericht op eigen verantwoordelijkheid, vertrouwen en zelfbediening. De salarisbetaling en personele informatievoorziening zijn belangrijke eindproducten.

Ontwikkelingen 2018

Het moderniseren van de klantrelatie voor een betere «user-experience»
Het jaar 2018 was het jaar van «Mijn P-Direkt». Zo heeft P-Direkt dit najaar een [chatkanaal](#) geïntroduceerd. Met vragen over inloggen of personeelsgesprekken kan de rijksambtenaar nu ook eenvoudig via de chat communiceren met het contactcenter. Bij de in 2018 doorgevoerde vernieuwingen zijn de gebruikerswensen verwerkt en is gebruik gemaakt van eigentijdse technologie, waardoor de personeelszaken steeds makkelijker en efficiënter kunnen worden geregeld. De waardering is gestegen van 7,0 naar 7,3.

Continu verbeteren en diversificeren dienstverlening (voorzien in klantwensen en klantwensen voorzien)

In 2018 is het mogelijk geworden de resultaten van de personeelsschouw in het P-Direktportaal vast te leggen, waardoor het instrument eenvoudiger en efficiënter is geworden. In 2018 heeft P-Direkt de processen voor de medewerkers vernieuwd. Uitgangspunt daarbij was dat de gebruiker zo snel mogelijk en op een logische manier (intuïtief) door het P-Direktportaal wordt geleid en dat melding wordt gemaakt van de status van een aanvraag zodat de voortgang meteen te zien is. Tevens wordt gebruik gemaakt van een andere, snellere en overzichtelijke techniek. De processen waar altijd veel vragen over binnenkwamen, zoals Ouderschapsverlof, In-, Door- en Uitstroom en Arbeidsverleden, zijn het eerst aangepakt.

Opbouw data als unieke bron van informatievoorziening

Informatie is van waarde als je weet waar je het over hebt. In 2018 is er intensief samengewerkt met alle ministeries in de DISC Community om zo gezamenlijk de kennis en mogelijkheden van HR-analytics te delen en uit te bouwen. Daarnaast heeft het DISC-team een aantal onderzoeken uitgevoerd voor en samen met ministeries die data-gedreven werken. Deze onderzoeken zijn verklarend en waar mogelijk voorspelend (predictive analyses) en ondersteunen zo het nemen van gefundeerde HR-beslissingen.

Aanbieden geïntegreerde dienstverlening op het gebied van HR

Sinds 2017 werken P-Direkt en het Expertise Centrum Organisatie & Personeel (ECO&P) in strategisch partnership samen aan versterking van de dienstverlening en gezamenlijke invulling van E-HRM. Hierbij is een herverdeling van IT-werkzaamheden afgesproken voor de HR-systemen van ECO&P, waarbij P-Direkt de ICT ontwikkeling en het

beheer van de HR-systemen voor haar rekening neemt. Doel hierbij is om integratie tussen de systemen mogelijk te maken en synergie te bereiken in processen en systemen. In 2018 is in dit kader een aantal systemen ontwikkeld, technisch vernieuwd of in beheer genomen.

Het CSO-platform van ECO&P wordt door P-Direkt volledig herbouwd. Op dit platform draaien onder andere de bekende websites werkenvoornederland.nl en de mobiliteitsbank. Oplevering is begin 2019, waarna doorontwikkeling op een nieuw, modern platform mogelijk is en verdere integraties mogelijk worden.

Voor Bedrijfsmaatschappelijk werk en Bedrijfszorg van ECO&P heeft P-Direkt in 2018 applicaties gebouwd in de categorie «Client Volgsystemen». Dit project «InBeeld» wordt voortgezet in 2019 voor de processen «van werk-naar-werk» en «arbeidsjuridisch».

In het kader van het Rijksbrede WenS-project hebben P-Direkt en ECO&P gezamenlijk het beheer ingericht voor de nieuwe applicatie voor werving en selectie.

Voor ontwikkeling en beheer van deze systemen is een cluster gevormd met drie moderne «DevOps» beheerteams, die zijn bemenst door in- en doorstroom van medewerkers van ECO&P en P-Direkt en werving van een aantal gespecialiseerde nieuwe ICT medewerkers.

Nieuwe dienstverlening

P-Direkt volgt continu de veranderingen in de wet- en regelgeving op het gebied van arbeidsvoorwaarden en voert die waar nodig door in onze dienstverlening. In 2018 is intensief gewerkt aan de voorbereiding op de nieuwe rechtspositie (WNRA) die per 1 januari 2020 ingaat.

Met het project implementatie nieuwe rechtspositie (PINR) zorgt P-Direkt ervoor dat vooruitlopend op de overgang de systemen, processen, kennis en communicatie van P-Direkt klaar zijn. In 2018 is veel capaciteit gestoken in het analyseren van de verschillen tussen het ARAR en het Burgerlijk Wetboek en het maken van impactanalyses voor de aanpassingen die in 2019 gerealiseerd moeten worden op de dienstverleningsprocessen en zo ook op onze informatie op Rijksportal Personeel en P-Direkt.nl.

Daarnaast draagt P-Direkt actief bij aan het rijksbrede programma «Implementatie Normalisering Rijk (INR)». P-Direkt biedt voortdurend een uitvoeringsperspectief op het implementeren en uitwerken van de nieuwe rechtspositie en de nieuw te vormen CAO. Ook is P-Direkt betrokken bij de rijksbrede voorlichting over de nieuwe rechtspositie.

P-Direkt heeft de opdracht gekregen om te voorzien in dienstverlening op ondersteuning in rijksbrede roosterprocessen (DOOR). Binnen het rijk bestaan meer dan 30 roosterende organisaties, met ieder eigen systemen en ondersteuning. Het aanbieden van een rijksbrede oplossing betekent vergaande samenwerking en efficiency, zoals al eerder gebeurde bij de oprichting van P-Direkt.

In 2019 wordt een rijksbreed roosterstatuut door de bonden bekrachtigd. Er volgen hier voor P-Direktwerkzaamheden uit, zowel in de reguliere lijn (aanpassen applicatie Douane, aanpassen interfaces, aanpassen aanpassende processen), als in extra dienstverlening.

Zo staat 2019 in het teken van verwerving van de nieuwe rijksbrede oplossing en de eerste aansluitingen op de nieuwe dienstverlening.

Privacy en AVG

P-Direkt heeft in 2018 de Algemene Verordening Gegevensbescherming geïmplementeerd in de P-Direkt systemen en processen. P-Direkt heeft overeenkomstig deze regelgeving een pagina ingericht op het Rijksbrede intranet met daarop informatie over de gegevens die worden verwerkt.

Efficiencyverbetering

De bezuinigingstaakstelling Rutte-II die is ingegaan per 2016 is door P-Direkt vertaald in het doortrekken van de efficiencytaakstelling tot 2019 met jaarlijks 1,5% en dat is ook zodanig in het tarief basisdienstverlening verwerkt.

Staat van baten en lasten van het baten-lastenagentschap P-Direkt (Bedragen x € 1.000)				
Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie 2017
Baten				
Omzet	91.069	92.446	1.377	88.600
– Omzet moederdepartement	71.337	87.873	16.536	67.756
– Omzet overige departementen	19.732	4.563	– 15.169	20.844
– Omzet derden	0	10	10	0
Rentebaten	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	556	556	369
Bijzondere baten	0	168	168	0
Totaal baten	91.069	93.170	2.101	88.969
Lasten				
Apparaatskosten	76.247	78.522	2.275	71.324
– Personele kosten	46.294	47.425	1.131	44.921
<i>Waarvan eigen personeel</i>	<i>38.013</i>	<i>38.846</i>	<i>833</i>	<i>36.844</i>
<i>Waarvan inhuur externen</i>	<i>7.147</i>	<i>7.931</i>	<i>784</i>	<i>7.475</i>
<i>Waarvan overige personele kosten</i>	<i>1.134</i>	<i>648</i>	<i>– 486</i>	<i>602</i>
– Materiële kosten	29.953	31.097	1.144	26.403
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	<i>6.827</i>	<i>6.228</i>	<i>– 599</i>	<i>8.057</i>
<i>Waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>20.472</i>	<i>22.284</i>	<i>1.812</i>	<i>15.905</i>
<i>Waarvan overige materiële kosten</i>	<i>2.654</i>	<i>2.585</i>	<i>– 69</i>	<i>2.441</i>
Rentelasten	679	652	– 27	985
Afschrijvingskosten	14.143	13.667	– 476	12.857
– Materieel	200	233	33	171
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	<i>200</i>	<i>38</i>	<i>– 162</i>	<i>46</i>
– Immaterieel	13.943	13.434	– 509	12.686
Overige lasten	0	323	323	537
– Dotaties voorzieningen	0	323	323	537
– Bijzondere lasten	0	0	0	0
Totaal lasten	91.069	93.164	2.095	85.703
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	0	6	6	3.266
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	0	6	6	3.266

Toelichting

Baten

De gerealiseerde baten zijn hoger dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door de doorbelasting van in 2018 afgesproken en uitgevoerde maatwerkdienstverlening- en projecten die niet of lager in de begroting waren opgenomen. Het betreft onder andere de projecten en dienstverlening samen met EC O&P ten aanzien van het CSO Platform en InBeeld, het programma Roosterplanning ten behoeve van de uitvoeringsorganisaties Rijk en de aansluitingen van de 1^e en 2^e Kamer.

In 2018 heeft een verschuiving plaatsgevonden van de omzet van de overige departementen naar het moederdepartement. Dit wordt veroorzaakt door de centralisatie van de dienstverlening Optimaal Verbinden (POV) en Archiefservice (CAS): enerzijds de structurele overheveling van de departementale budgetten naar de centraal opdrachtgever (overgeheveld budget 2018: € 17,459 mln.) en anderzijds de centrale verrekening van de basis dienstverlening (incl. POV en CAS) aan de centraal opdrachtgever.

Personele kosten

De jaarlijkse project inspanningen zijn nooit helemaal van te voren uitputtend vast te stellen doordat projecten (veelal) geen specifieke jaarcyclus kennen maar onder andere ook gedurende een boekjaar kunnen worden geïnitieerd. Door een aantal grote projecten, zoals de samenwerking met EC O&P en de opzet van de nieuwe dienst Roosterplanning voor de uitvoeringsorganisaties Rijk is de realisatie hoger. De out of pocket kosten van opleidingen zijn lager dan begroot omdat P-Direkt veel opleidingen binnen het ContactCenter intern organiseert.

Materiele kosten

P-Direkt betreft veel facilitaire zaken bij SSO's zoals huisvesting en kantoorautomatisering. In de begroting heeft P-Direkt rekening gehouden met de nieuwe kostprijsmethodiek van SSC-ICT en de overgang van de huisvesting Zwolle van specialty naar Rijksbedrijvenpand. Daarbovenop is P-Direkt in 2018 geconfronteerd met kostenstijging van de storage in het kader van het SAP-Beheer. Dat verklaart de hogere realisatie van kosten ten opzichte van de begroting.

Kosten bijdrage aan SSO's

Dit betreft voornamelijk de kosten van kantoorautomatisering en de kosten van housing en hosting van de P-Direkt systemen door SSC-ICT en de huisvestingskosten bij FM Haaglanden en het Rijksvastgoedbedrijf. De stijging ten opzichte van de begroting wordt veroorzaakt door eerder gemelde prijseffect van de storage en de licentiekosten Oracle die door SSC-ICT zijn gecontracteerd en aan P-Direkt op basis van afname worden doorbelast en de inbesteding van het systeembeheer en ontwikkeling bij SSC-ICT.

Kosten apparaat ICT

Dit betreft voornamelijk de kosten van systeemlicenties en uitbestede systeemontwikkeling. De kosten zijn lager dan begroot door inbesteding van werkzaamheden bij het SSO SSC-ICT.

Balans van het baten-lastenagentschap P-Direkt (Bedragen x € 1.000)

Balans per 31 december 2018 (bedragen x € 1.000)		
	Balans 2018	Balans 2017
Activa		
Vaste activa	21.434	31.290
Immateriële vaste activa	21.179	30.854
Materiële vaste activa	255	436
– Grond en gebouwen	0	0
– Installaties en inventarissen	198	391
– Projecten in uitvoering	0	0
– Overige materiële vaste activa	57	45
Vlottende activa	23.589	16.548
Voorraden en onderhanden projecten	0	0
Vorderingen	3.190	2.405
– Debiteuren	768	1.176
– Overige vorderingen en overlopende activa	2.422	1.229
Liquide middelen	20.399	14.143
Totaal activa	45.023	47.838
Passiva		
Eigen Vermogen	4.193	4.920
– Exploitatiereserve	4.187	1.654
– Onverdeeld resultaat	6	3.266
Voorzieningen	429	662
Langlopende schulden	8.733	17.355
– Leningen bij het Ministerie van Financiën	8.733	17.355
Kortlopende schulden	31.668	24.901
– Crediteuren	2.870	823
– Schulden bij het Rijk	0	0
– Belastingen en premies sociale lasten	729	565
– Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	8.622	11.122
– Overige schulden en overlopende passiva	19.447	12.391
Totaal passiva	45.023	47.838

Toelichting

Activa

De immateriële activa betreffen het P-Direktportaal, het personeelsinformatiesysteem SAP HR, het salarisverwerkingsysteem SAP Payroll, het Centraal Electronische Personeelsarchief (cRMA), het HRM-portaal, de opbouw van het Contactcenter en het programma Optimaal Verbinden. Deze investeringen zijn bijna volledig gefinancierd door middel van de leenfaciliteit van het Ministerie van Financiën. Van de in 2018 geplande investeringen in het verbeteren van de bestaande dienstverleningssytemen is veel uitgesteld door onvoldoende capaciteit bij de technisch applicatiebeheerder waar het SAP Beheer is ondergebracht.

Debiteuren en overige vorderingen en overlopende activa

De post debiteuren betreft de gefactureerde en nog te ontvangen bedragen voor verrichte diensten en leveringen. Een deel van de vordering wordt als moeilijk inbaar aangemerkt; derhalve is er een dotatie aan de voorziening dubieuze debiteuren voor oninbaarheid gedaan. De post overige vorderingen en overlopende activa betreft voornamelijk vooruitbetaalde onderhoudskosten 2019 en volgende jaren van licenties en een klein deel nog te factureren projectkosten 2018.

Onderverdeling naar	Moederdepartement	Andere ministeries	Derden
Debiteuren	393	305	70
Overige vorderingen en overlopende activa	365	0	2.057

Liquide middelen

Alle tegoeden van P-Direkt worden aangehouden bij de Rijkshoofdboekhouding (RHB).

De stand per 31-12-2018 is hoger dan per 31-12-2017. Daartegenover staat een stijging van de kortlopende schulden. Het betreft nog te ontvangen facturen 2018 en vooruit ontvangen bedragen ter dekking van afschrijving op gebouwde dienstverlening (Optimaal Verbinden) en nog te ontwikkelen dienstverlening na 2018 (Roosterplanning).

Eigen Vermogen

Het Eigen Vermogen was ultimo 2017 € 4,920 mln. positief waarvan € 0,733 mln. aan surplus. De Regeling Agentschappen stelt dat het een baten-lastenagentschap is toegestaan om reserves tot een bedrag van 5% van de gemiddelde jaaromzet over de afgelopen 3 jaren aan te houden. Met de overdracht in 2018 van het surplus Eigen Vermogen voldeed P-Direkt weer aan de norm.

De gemiddelde jaaromzet komt ultimo 2018 uit op € 4,447 mln. Met het resultaat van 2018 wordt deze maximaal toegestane reserve niet overschreden.

Voorzieningen

In 2017 heeft P-Direkt een voorziening getroffen van € 537.000 ter dekking van de kosten 2018 in verband met de Departementale Herindeling Rijk. De kosten 2018 konden worden gedekt door additionele doorbelastingen en derhalve kon P-Direkt bijna de volledige voorziening laten vrijvallen ten gunste van het resultaat 2018; het restant dient ter dekking van de restactiviteiten 2019.

Een tweede deel van de vrijval voorzieningen betreft de eenmalige dotatie aan een voorziening in 2011 in het kader van de uitvoering van personele regelingen. De aard van de voorziening is langlopend. Het niet aangesproken deel van de voorziening (€ 39.000) dat betrekking heeft op het jaar 2018 is vrijgevallen ten gunste van het resultaat 2018.

P-Direkt heeft 2018 een dotatie aan de voorziening dubieuze debiteuren gedaan ten bedrage van € 323.000 ter dekking van vorderingen die waarschijnlijk niet betaald zullen worden doordat er sprake is van langdurige openstand dan wel onduidelijkheden in de contractvorming.

Langlopende en Kortlopende schulden

De post leningen bestaat uit het langer dan een jaar lopende deel van de leningen ter financiering van de licenties, de dienstverleningssystemen en de softwareontwikkeling van het contactcenter. De aflossingsverplichting 2019 is opgenomen als kortlopende lening.

De facturen die zijn opgenomen onder de post crediteuren per ultimo 2018 zijn nagenoeg allemaal in de eerste weken van 2019 betaald.

Onder de post overige schulden zijn opgenomen de vooruitontvangen omzet 2019 en volgende, de nog te betalen kosten 2018 aan interne en externe dienstverleners en de schuld aan het personeel uit hoofde van vakantiegeld-, en dagen en de eindejaarsuitkering. De verplichting qua premies is verantwoord onder de post Belastingen en Premies.

Onderverdeling naar	Moederdepartement	Andere ministeries	Derden
Crediteuren	921	135	1.814
Schulden bij het Rijk	-	-	-
Belasting en Premies	-	53	676
Aflossing 2019	-	8.622	-
Overige schulden	8.002	7.629	3.816

Kasstroomoverzicht van het baten-lastenagentschap P-Direkt (Bedragen x € 1.000)

Kasstroomoverzicht over 2018 (bedragen x € 1.000)				
		(1) Vastge- stelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting
1.	Rekening-courant RHB 1 januari 2018 + stand depositorekeningen	9.523	14.143	4.620
	Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	91.069	102.126	11.057
	Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 76.926	- 80.204	- 3.278
2.	Totaal operationele kasstroom	14.143	21.922	7.779
	Totaal investeringen (-/-)	- 8.200	- 3.811	4.389
	Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	0	0
3.	Totaal investeringskasstroom	- 8.200	- 3.811	4.389
	Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	- 733	- 733
	Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	0	0	0
	Aflossingen op leningen (-/-)	- 11.782	- 11.122	660
	Beroep op leenfaciliteit (+)	8.000	0	- 8.000
4.	Totaal financieringskasstroom	- 3.782	- 11.855	- 8.073
5.	Rekening-courant RHB 31 december 2018 + stand depositorekeningen (=1+2+3+4), de maximale roodstand is 0,5 miljoen €.	11.684	20.399	8.715

Toelichting

Investerings

De investeringen betreffen de noodzakelijke aanschaf van Oracle licenties zodat P-Direkt weer in compliance is, de afrondende UI5 (de SAP user interface voor het ontwikkelen van web applicaties) procesverbeteringen en de vervanging van de carrieresites van de overheid (het CSO-platform).

Van de in 2018 geplande investeringen in het verbeteren van de bestaande dienstverleningssystemen is veel uitgesteld, zoals de beoogde doorontwikkeling op de SAP-HANA licenties, om de ICT leverancier de tijd te geven het huidige beheer op orde te brengen. Een beroep op de leenfaciliteit was daarom in 2018 niet noodzakelijk.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2018

P-Direkt streeft naar operational excellence gecombineerd met customer intimacy (maximale afstemming op behoefte gebruiker). Hierbij zet P-Direkt de Lean filosofie en methodiek in als basis voor continu verbeteren.

P-Direkt werkt met een Producten- en dienstengids (PDG) inclusief servicelevels. In de PDG zijn de verschillende diensten en activiteiten, leveringsvoorwaarden en de kwaliteitsborging vastgelegd die de ministeries van P-Direkt kunnen verwachten.

Inhoudelijk zijn deze servicelevels sinds 2010 grotendeels ongewijzigd gebleven. Door alle ontwikkelingen in ons takenpakket, maar ook de huidige professionele sturingsbeginselen en verbetering op meetmethoden, sluiten deze servicelevels niet meer goed aan.

Om die reden is in juni 2018 in overleg met de centraal opdrachtgever, het ICOP en BO gekozen voor een nieuw stelsel van servicelevels. Hierin staat de maandelijks gemeten gebruikerstevredenheid centraal en een aantal daarvan afgeleide servicelevels.

P-Direkt realiseert jaarlijks goedkopere basis dienstverlening: tot en met 2018 1,5%. Het resultaat van de Lean-aanpak maakt het mogelijk dat de personele formatie van het Contact Center kan dalen.

Om dat er tegelijkertijd sprake is van nieuwe dienstverlening en toename van de basis dienstverlening door de hogere IAR-aantallen (o.a. de Rijks Schoonmaak Organisatie (RSO) bij het Ministerie van SZW) en de intensivering van onderhoud, beheer en ontwikkeling door ambtelijk personeel is er sprake van per saldo groei van de personele bezetting van P-Direkt.

P-Direkt meet het succes van 2018 af aan de hoogte van de gebruikerstevredenheid. In 2018 is het gebruikerstevredenheidcijfer 7.3.

Aan het Bestuurlijk Overleg rapporteert P-Direkt over de productie, de gerealiseerde servicelevels en de klanttevredenheid. Over 2018 heeft P-Direkt haar servicelevels nagenoeg allemaal gehaald.

Omschrijving generiek deel	Realisatie				Vastgestelde begroting
	2015	2016	2017	2018	2018
Omschrijving Generiek Deel					
Kostprijzen per product (groep)	538	693,74	691,8	697	693,6
Verloop tarieven/uur (basisjaar 2011=100)	93,6	120,7	120,3	121,2	120,6
Aantal individuele arbeidsrelaties (IAR)	122.331	125.328	125.532	126.812	127.142
Totale omzet basisdienstverlening (x1.000)	65.819	82.220	83.154	84.643	86.037
Totale omzet overige + projecten (x1.000)	10.574	3.546	5.446	7.803	5.032
FTE-totaal (excl. externe inhuur)	509	559	582,77	606,9	605
Saldo van baten en lasten (%)	- 0,91%	- 5,18%	3,69%	0,01%	0,00%
Medewerkerstevredenheid	nvt	6,9	NNB	7-	7
Gebruikerstevredenheid:					
De mate waarin de gebruiker tevreden is over de dienstverlening	6,9	7,2	7	7,3	7
Tijdige afhandeling wijzigingen:					
P-Direkt heeft de opdracht verwerkt voor afgesproken salarisbetaling	97,80%	97,30%	96,50%	93,10%	95%
P-Direkt handelt de aangeboden «kritische mutatieopdrachten binnen 5 werkdagen af (aanstelling, overplaatsing, ontslag)	NG	NG	92,20%	89,20%	95%
Vraagafhandeling contactcenter:					
P-Direkt handelt de vragen die per telefoon, email of post binnenkomen binnen 5 werkdagen af	90,00%	91,30%	91,30%	92,00%	90%
P-Direkt handelt de vragen die per email binnenkomen in 1 keer goed af		NG	NG	NG	90%
Klachtbehandeling: P-Direkt handelt de klachten volgens de klachtenprocedure binnen 5 dagen inhoudelijk af	100,00%	100,00%	100,00%	82,80%	90%
Responsetijden Contactcenter: het percentage gesprekken waarbij de responstijd om de telefoon op te nemen minder is dan 60 seconden (na keuzemenu)	NG	70,30%	68,10%	80,40%	80%
Beschikbaarheid systeem: De P-Direktsystemen (P-Direktportaal, Rijksportaal Personeel en het personeelsdossier) zijn 7 dagen per week en 24 uur per dag beschikbaar. De servicewindow voor de systemen is van 8.00 uur tot 17.00 uur. Tijdens deze tijden geldt de beschikbaarheidsnorm	98,20%	98,90%	96,70%	99,50%	98%
Wet en regelgeving up to date. Men kan wijzigingen in de wet- en regelgeving binnen 2 weken na publicatie in de Staatscourant op het Rijksportaal Personeel raadplegen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	
Betrouwbaarheid:					
P-Direkt zorgt ervoor dat gegevens op tijd en juist worden opgeleverd (interfaces, rapportages)	98,30%	NG	98,00%	99,40%	98%
P-Direkt verwerkt een deel van de aangeboden wijzigingen handmatig in het geautomatiseerde systeem. Deze worden op de juiste manier verwerkt volgens de opdracht	NG	NG	NG	99,20%	98%
Doorlichting uitgevoerd cq. gepland in:	Doelm. SSO's	Doorlichting BLD Uitgevoerd	nvt		

Toelichting

De specifieke kwaliteitsindicatoren zijn hieronder kort toegelicht.

- Beschikbaarheid systeem: de P-Direktsystemen (P-Direktportaal, Rijksportaal Personeel en het P-Dossier) zijn 7x24 uur beschikbaar. Het

- service-window voor de systemen is van 8.30 uur – 22.00 uur, gedurende deze tijden is de beschikbaarheidnorm van toepassing.
- Wet- en regelgeving up to date: Wijzigingen m.b.t. de wet- en regelgeving zijn binnen 2 weken na publicatie in de Staatscourant op het Rijkspitaal Personeel raadpleegbaar.
  - Gebruikerstevredenheid: P-Direkt houdt maandelijks een enquête onder medewerkers (gebruikers) op de ministeries. Willekeurige gebruikers ontvangen een e-mail met een uitnodiging om vragen over de dienstverlening van P-Direkt te beantwoorden. Op deze wijze wordt inzicht verkregen in de tevredenheid over het P-Direktportaal, het Contactcenter, het Rijkspitaal Personeel en de salarisverwerking.

12. JAARVERANTWOORDING VAN HET BATEN- LASTENAGENTSCHAP UITVOERINGSORGANISATIE BEDRIJFS- VOERING RIJK (UBR) PER 31 DECEMBER 2018

Inleiding

De Uitvoeringsorganisatie Bedrijfsvoering Rijk (UBR) heeft een breed aanbod aan producten en diensten en biedt hiermee integrale oplossingen. UBR bundelt haar kennis van onder andere interim-management, HRM, IT, inkoop en financiën en verbindt die met de andere rijksbrede Shared Service Organisaties (SSO's).

Naast de reguliere dienstverlening voert UBR complexe transitie en implementaties op het gebied van rijksbrede bedrijfsvoering uit. Dit doet het ontwikkelbedrijf van UBR in opdracht van de Interdepartementale Commissie Bedrijfsvoering Rijk (ICBR), het SG-Overleg of de Ministerraad. Daarmee draagt UBR bij aan het verder ontwikkelen van een effectieve en efficiënte overheid.

Realisatie in 2018

Dienstverlening

Samen met de andere SSO's en het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) draagt UBR bij aan de bedrijfsvoering van de rijksdienst. UBR levert op diverse dossiers haar bijdrage aan een effectieve en efficiënte overheidsbedrijfsvoering en daarmee aan een adaptieve en wendbare overheid. Daarnaast is UBR rechtstreeks betrokken bij de primaire processen van de opdrachtgevers.

Een greep uit wat UBR in 2018 naast haar basistaken heeft gerealiseerd:

- UBRIHIS heeft haar contactcentrum geopend. Ook is gestart met EXPERIMENT waarbij aanbesteden eenvoudiger moet worden voor afnemers.
- UBRIRBO in 2018 is gestart met het beveiligen van meer dan 150 locaties voor RWS waaronder verkeerscentrales, districtskantoren, bruggen en tunnels.
- UBRIECO&P heeft de aanbesteding Arbeidsmarktpositiemeter gegund en in de Producten- en Dienstencatalogus 2019 opgenomen onder de naam «APK voor je loopbaan». Het betreft een digitale tool waarmee een medewerker inzicht krijgt over de positie op de arbeidsmarkt en zijn/haar ontwikkelingsmogelijkheden.
- UBRIKOOP heeft gewerkt aan de doorontwikkeling van de rijksbrede domeinen Open Overheid, Linked Data, Omgevingswet en Open Data.
- UBRIIPKD groeit gestaag door en is de samenwerking gestart met IND.
- UBRII-Interim Rijk werkt actief met andere UBR-onderdelen samen aan samengestelde diensten en in werkt in het I-ecosysteem samen met o.a. I_Flow, het RIG en de traineeprogramma's.

UBRIOW is met HR-ICT/RIG, innovatie-agenda en overige projecten zoals Binnenwerk een vaste waarde aan het vormen bij het opstarten van politiek/bestuurlijk gewenste dienstverlening die na doorontwikkeling daadwerkelijk tot going concern leidt.

Financieel Beheer

UBR-breed is het financieel beheer geborgd. Nadruk lag in 2018 meer op doelmatigheid, declarabiliteit en tijdigheid. Extra aandacht is geschonken aan tijdige facturatie waardoor de liquiditeitspositie van UBR zich positief heeft ontwikkeld.

Staat van baten en lasten over 2018

Staat van baten en lasten van de baten-lastenagentschap UBR (bijdragen x € 1.000)				
Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie 2018	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie 2017
Baten				
Omzet	204.631	238.808	34.177	198.122
– Omzet moederdepartement	67.724	75.653	7.929	62.109
– Omzet overige departementen	128.845	156.087	27.242	130.115
– Omzet derden	8.062	7.068	– 994	5.898
Rentebaten	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	44	44	535
Bijzondere baten	0	9	9	0
Totaal baten	204.631	238.861	34.230	198.657
Lasten				
Apparaatskosten	203.160	232.415	29.255	199.791
– Personele kosten	132.316	148.063	15.747	134.026
<i>Waarvan eigen personeel</i>	113.765	121.720	7.955	109.268
<i>Waarvan inhuur externen</i>	13.573	22.574	9.001	21.409
<i>Waarvan overige personele kosten</i>	4.978	3.769	– 1.209	3.349
– Materiële kosten	70.844	84.352	13.508	65.765
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	3.571	8.875	5.304	7.263
<i>Waarvan bijdrage aan SSO's</i>	16.084	16.676	592	15.592
<i>Waarvan overige materiele kosten</i>	51.189	58.801	7.612	42.910
Rentelasten	3	1	– 2	1
Afschrijvingskosten	1.468	2.436	968	1.612
– Materieel	806	426	– 380	827
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	91	18	– 73	40
– Immaterieel	662	2.010	1.348	785
Overige lasten	0	3.795	3.795	180
– Dotaties voorzieningen	0	3.795	3.795	155
– Bijzondere lasten	0	0	0	25
Totaal lasten	204.631	238.647	34.016	201.584
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	0	214	214	– 2.927
Agentschapsdeel vpb lasten	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	0	214	214	– 2.927

Toelichting

Omzet		
x € 1.000	Oorspronkelijk vastgestelde begroting 2018	Realisatie 2018
Moederdepartement		
Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	67.724	75.653
Overige departementen		
Economische Zaken en Klimaat	13.697	12.044
Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	0	1.968
Justitie en Veiligheid	39.948	48.892
Buitenlandse Zaken	5.643	4.353
Defensie	906	2.804
Financiën	21.587	29.964
Sociale Zaken en Werkgelegenheid	7.716	8.224
Infrastructuur en Waterstaat	16.398	22.912
Volksgezondheid, Welzijn en Sport	14.130	13.785
Algemene Zaken	2.212	2.964
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	6.608	8.177
	128.845	156.087
Derden	8.062	7.068
	204.631	238.808

De omzet van UBR is voor de meeste dienstonderdelen gestegen. De belangrijkste reden is de toegenomen vraag vanuit de verschillende opdrachtgevers/afnemers vanaf het moment van begrotingsindiening tot de uiteindelijke begrotingsrealisatie per jaareinde 2018. Naast de stijging van de vraag is de omzet ook gestegen vanwege kostenstijgingen en daarmee de verkooptariefstijgingen. Belangrijkste reden daarvoor is de CAO-stijging voor 2018.

Specifiek voor UBRIKOOP geldt dat er veel extra werkzaamheden zijn verricht voor onder andere de implementatie van de Omgevingswet.

UBRIONtwikkelbedrijf is met name gegroeid door uitbouw van het programma Binnenwerk.

De stijging bij UBRIEC O&P is deels het gevolg van een stijging van maatwerkopdrachten. De extra tariefstijging die gedurende het uitvoeringsjaar is afgesproken heeft ook tot een extra omzetsijging geleid.

Personele kosten

De personele kosten zijn ten opzichte van de ontwerpbegroting zowel gestegen voor eigen personeel als voor externe inhuur. De loonkosten eigen personeel zijn gestegen als gevolg van de CAO-afspraken.

De externe inhuur 2018 is € 9,0 mln. hoger dan de ontwerpbegroting 2018. De toename is met name veroorzaakt door UBRIEC O&P en UBRIKOOP. Deze overschrijding van de inhuurkosten is grotendeels

gerealiseerd ter ondersteuning van het primaire proces en beperkt ter ondersteuning van apparaat.

De overige personele kosten zijn ten opzichte van de ontwerpbegroting gedaald. Dit wordt met name veroorzaakt door onderuitputting op het opleidingsbudget (€ 0,6 mln.) en reis- en verblijfskosten (€ 0,2 mln.).

Materiele kosten

De materiële kosten zijn met name gestegen als gevolg van toegenomen uitbestedingskosten ten behoeve van de productie in het primaire proces. Van toename was sprake bij UBRIEC O&P en UBRIKOOP en UBRIRBO. Toegenomen vraag leidt naast stijging van eigen personele lasten tot het werken met een flexibele inhuurschil (UBRIEC O&P). Uitbesteding is gestegen door een deel van de groei uit te besteden aan de marktpartijen (UBRIRBO).

De immateriële afschrijvingskosten zijn gestegen doordat de kosten voor het project Ontwikkeling InBeeld niet waren begroot maar wel tot kosten hebben geleid.

Dotatie voorzieningen

De dotatie voorziening betreft een dotatie aan de voorziening verliesgevende opdrachten (€ 0,2 mln.), de toevoeging aan de voorziening dubieuze debiteuren (€ 1,0 mln.), toevoeging aan voorziening juridische geschillen (€ 2,5 mln.).

Saldo van baten en lasten

Het resultaat 2018 is € 0,2 mln. positief bij een omzet van bijna € 239 mln. Dit resultaat is tot stand gekomen door een veelheid van factoren. Vanuit het UBR-management is gestuurd op het realiseren van een neutraal resultaat conform begroting. Specifieke financiële meevallers en tegenvallers betreffen de onderuitputting bij UBRIRBO op opleidingskosten en overige materiële kosten (€ 1,2 mln.). Daartegenover staat de getroffen voorziening bij UBRIEC O&P ten behoeve van de claim op niet geheven BTW (€ 1 mln.). Het resultaat valt binnen de sturingstolerantie van 1% van de omzet.

De vraag naar UBR-producten is voor vele onderdelen gestegen. UBR heeft erop gestuurd deze extra vraag kostendekkend uit te voeren daarbij rekening houdend met flexibele uitbestedings- en inhuurkosten.

Balans per 31 december 2018

Balans per 31 december 2018 (bedragen x € 1.000)

	Balans 2018	Balans 2017
Activa		
Vaste Activa	3.154	5.102
Immateriële vaste activa	1.955	3.374
Materiële vaste activa	1.199	1.728
– Grond en gebouwen	0	0
– Installaties en inventarissen	75	98
– Projecten in uitvoering	0	0
– Overige materiële vaste activa	1.124	1.630
Vlottende activa	61.193	57.936
Vorraden en onderhanden projecten	53	60
Vorderingen	26.117	53.366
– Debiteuren	13.100	43.994
– Overige vorderingen en overlopende activa	13.017	9.372
Liquide middelen	35.023	4.510
Totaal activa	64.347	63.038
Passiva		
Eigen Vermogen	214	– 2.927
– Exploitatiereserve	0	0
– Onverdeeld resultaat	214	– 2.927
Voorzieningen	8.914	7.069
Langlopende schulden	516	1.043
– Leningen bij het MvF	516	1.043
Kortlopende schulden	54.703	57.853
– Crediteuren	3.617	9.642
– Schulden aan het Rijk	0	0
– Belastingen en premies sociale lasten	680	1.652
– Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	527	527
– Overige schulden en overlopende passiva	49.879	46.032
Totaal passiva	64.347	63.038

Immateriële vaste activa

In 2018 heeft UBRIEC O&P verder geïnvesteerd in het project Ontwikkeling InBeeld, dat het klantvolgsysteem Regas in de toekomst zal vervangen. Bij ingebruikname zullen de investeringen worden afgeschreven. Op de Software Carrières Sites Overheid bij UBRIEC O&P heeft een desinvestering plaatsgevonden.

Materiële vaste activa

De investeringen en desinvesteringen in 2018 bestaan voornamelijk uit vervoermiddelen bij UBRIIPKD.

Vorderingen

De vorderingen bestaan uit € 12,1 mln. nog te factureren termijnen (circa 0,6 maand omzet, in 2017: 0,5 maand), overige nog te vorderen bedragen van € 0,1 mln., € 0,6 mln. vooruitbetaalde kosten en € 0,2 mln. nog te verrekenen overige kosten.

Het aandeel van het moederdepartement in de nog te ontvangen bedragen is € 3,2 mln., van overige departementen € 8,9 mln. en van derden € 0,9 mln.

Debiteuren

De post debiteuren bestaat uit: moederdepartement inclusief de rijksbreed opererende agentschappen € 1,3 mln., overige departementen € 11,0 mln. en overige debiteuren € 1,8 mln. en bedraagt circa 0,7 maand omzet (2017: 2,7 maand).

Liquide middelen

De toename van de positie van de liquide middelen is vooral te danken aan de afname van de debiteurenstand.

Eigen vermogen

Eind augustus 2018, heeft de eigenaar het negatieve eigen vermogen aangezuiverd met € 2,9 mln. tot nihil. Na verwerking van het resultaat 2018 resteert een positief eigen vermogen van € 0,2 mln.

Voorzieningen

In het kader van de sanering bij een aantal organisatieonderdelen van UBR hebben 20 medewerkers de VWNW-status gekregen en zijn met 19 medewerkers nadere afspraken (vaststellingsovereenkomsten) gemaakt over een aanstaande beëindiging van het dienstverband. De eind 2014 gevormde saneringsvoorziening (€ 7,3 mln.) bedraagt na de onttrekkingen in de jaren 2015 tot en met 2018 € 2,1 mln. In 2018 is € 0,42 mln. aan deze voorziening onttrokken. Op basis van de huidige berekeningen kan worden geconcludeerd dat de mobiliteitsvoorzieningen tot en met einddatum 2024 toereikend zijn.

Voor de afwikkeling van de grafische dienstverlening is eind 2014 een voorziening gevormd van € 12,1 mln. Na de onttrekkingen in 2014 tot en met 2017 en 2018 (€ 7,7 mln., resp. € 0,4 mln.) resteert eind 2018 een voorziening van € 4,0 mln.

De voorziening verliesgevende opdrachten is in 2018 verhoogd naar (€ 0,2 mln.).

Een juridische claim als gevolg van onvolledige BTW-heffing voor dienstverlening bedrijfszorg heeft UBR genoodzaakt een voorziening te treffen (€ 1 mln.). Daarnaast is er een voorziening getroffen als gevolg van een juridisch geschil over de kostenontwikkeling van een ICT-applicatie (€ 1,5 mln.).

Leningen bij het Ministerie van Financiën

In 2018 heeft UBR geen beroep gedaan op de leenfaciliteit bij het Ministerie van Financiën.

Crediteuren

Van het crediteuren bedrag heeft € 0,9 mln. betrekking op overige departementen en € 2,7 mln. op derden.

Belastingen en premies sociale lasten

De belastingen en premies sociale lasten bestaat voornamelijk uit af te dragen BTW € 0,6 mln.

Overige schulden en overlopende passiva

De overige schulden en overlopende passiva bestaan uit € 23,1 mln. nog te betalen kosten, € 6,9 mln. vooruitgefactureerde bedragen, € 9,6 mln. voor personeelsgerelateerde verplichtingen, € 7,4 mln. nog te besteden gelden en € 2,9 mln. overige schulden.

Het aandeel van het moederdepartement in de overlopende verplichtingen en overlopende passiva is € 30,6 mln., van overige departementen € 5,2 mln. en van derden € 14,1 mln.

Kasstroomoverzicht over 2018

Kasstroomoverzicht over 2018 (bedragen x € 1.000)			
	Vastgestelde begroting (1)	Realisatie (2)	Verschil realisatie en vastgestelde begroting (3)=(2)-(1)
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2018 + stand depositorekeningen	18.541	4.508	- 14.033
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	204.631	297.662	93.031
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 203.163	- 269.294	- 66.131
2. Totaal operationele kasstroom	1.468	28.368	26.900
Totaal investeringen (-/-)	- 1.000	- 938	62
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	684	684
3. Totaal investeringskasstroom	- 1.000	- 254	746
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	0	0
Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	0	2.927	2.927
Aflossingen op leningen (-/-)	- 527	- 527	0
Beroep op leenfaciliteit (+)	0	0	0
4. Totaal financieringskasstroom	- 527	2.400	2.927
5. Rekening-courant RHB 31 december 2018+ stand depositorekeningen (1+2+3+4), de maximale roodstand 0,5 miljoen €.	18.482	35.022	16.540

Toelichting

De positieve operationele kasstroom is een gevolg van een afname in de debiteurenstand eind 2018.

De investeringen in 2018 bestaan voornamelijk voor € 0,6 mln. uit immateriële vaste activa bij UBRIEC O&P en voor € 0,2 mln. aan vervoermiddelen bij UBRIIPKD

De desinvestering heeft betrekking op Software Carrières Sites Overheid bij UBRIEC O&P en de verkoop van vervoersmiddelen bij UBRIIPKD.

De storting door het moederdepartement betreft de aanvulling van het eigen vermogen tot nihil.

De aflossingen op de leningen Ministerie van Financiën betreffen de drie aflossingsdelen van de leningen bij UBRIIPKD.

Doelmatigheidsindicatoren

Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2018					
Omschrijving generiek deel	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Vastgestelde begroting
	2015	2016	2017	2018	2018
Kostprijzen per product (groep) (indexcijfer)	102,2	102,8	107,3	110,1	106,8
Tarieven/uur (indexcijfer)	101,6	103,1	105,8	110,2	106,8
Omzet per FTE	129.883	148.229	142.431	159.773	135.083
FTE totaal (excl. externe inhuur)	1.045	1.256	1.391	1.495	1.515
Saldo van baten en lasten (%)	- 0,6%	- 3,9%	- 1,5%	0,1%	0
Kwaliteitsindicator 1 – KTO	zie toelichting	zie toelichting	n.v.t.	n.v.t.	7,1
Kwaliteitsindicator 2 – MTO:	in 2016		in 2018	6,8	7,5
Werkplezier		6,9	-	6,8	-
Werkdruk		5,3	-	5,6	-
Doorlichting uitgevoerd cq. gepland in:	lopend	gereed	-	-	-
Omschrijving specifiek Deel					
Tevredenheid dienstverlening:					
UBRIBv&F				7	7
UBRIEC O&P				nvt	7
UBRIHIS				8,8	7
UBRIICG				8,1	8

Toelichting

N.B. Gezien de grote verscheidenheid aan productgroepen heeft UBR ervoor gekozen te werken met een indexcijfer. In de jaarrekening van UBR geeft de specificatie van de omzet per organisatieonderdeel het inzicht in de omzet per productgroep.

Verloop indexcijfers

UBR heeft rekening gehouden in haar kostprijzen en verkooptarieven met loon- en prijsstijgingen en compenserende factoren. De gehanteerde tarieven zijn gelijk aan de door de eigenaar goedgekeurde tarieven zoals opgenomen in het jaarplan UBR 2018. In 2018 heeft UBR de tarieven verhoogd ter dekking van de gestegen looncomponenten en een beperkte prijsstijging op materiele kosten.

Omzet per fte

De begrote omzet per fte bedraagt € 135.083 ten opzichte van een gerealiseerde omzet per fte van € 159.773. De gerealiseerde omzet per fte is ruim hoger dan begroot. Omzetgroei heeft zich UBR-breed voorgedaan. Het onderliggende fte-aantal is beperkt meegegroeid. Groei in werkzaamheden is deels opgevangen door stijgende externe inhuur. Naast verhoging van de onderliggende prestaties is de stijging van omzet ook een gevolg van de gestegen verkooptarieven.

FTE-totaal (excl. externe inhuur)

Het aantal fte's in 2018 komt nagenoeg overeen met het begrote aantal.

Saldo van baten en lasten

Het saldo van de baten en lasten uitgedrukt in een percentage van de omzet bedraagt 0,1%.

13. JAARVERANTWOORDING VAN HET BATEN- LASTENAGENTSCHAP FMHAAGLANDEN (FMH) PER 31 DECEMBER 2018

Inleiding

FMHaaglanden (FMH) is de professionele dienstverlener voor rijksorganisaties in de Haagse regio. FMH levert werkplekken met faciliteiten die het mogelijk maken dat mensen comfortabel kunnen werken, met aandacht voor service in nabijheid, klanttevredenheid en eenvoud in bekostiging en aansturing. Alle dienstverlening wordt door FMH gecontracteerd en geregisseerd en in samenhang op en rond de werkomgeving aangeboden.

In 2018 levert FMH dienstverlening voor kerndepartementen, uitgezonderd Algemene Zaken, en diverse rijksorganisaties in de regio Den Haag. Voor Financiën levert FMH alleen personenvervoer. FMH is naast dienstverlener ook regievoerder en heeft met de implementatie van DBFMO-contracten op de panden Bezuidenhoutseweg 30 (B30) en Rijnstraat 8 (R8) een hybride karakter gekregen.

Producten en diensten

FMH verzorgt producten en diensten zoals: vergaderservices en catering, inrichting van werkplekken, verhuizingen, post en reprografie, kantoorartikelen, schoonmaak, vervoer, gebouwbeheer en onderhoud, verbouwingen, telefonie, veiligheid, receptiediensten en advisering.

Levert FMH een product niet rechtstreeks zelf aan de klant, dan zorgt het voor de benodigde contractuele afspraken met markt- of rijkstoeleveranciers.

Speerpunten 2018

Veranderingen verzorgingsgebied

Namens het Directoraat-Generaal Overheidsorganisatie (DGOO) heeft FMH in 2018 de rol van gemandateerd opdrachtgever (GO) vervuld voor diverse masterplanprojecten. De realisatie en inhuizing van de panden Koningskade en Terminal Zuid zijn in 2018 afgerond.

Vormgeven en intensiveren samenwerking en partnerschap

Binnen DGVBR-verband is gewerkt aan voorstellen om de klant nabijheid op operationeel, tactisch en strategisch niveau beter en in verbinding te organiseren. Tevens zijn in samenwerking met de SSO's van BZK en het RVB (RVB) voorstellen uitgewerkt om te komen tot stabiele en (meerjarig) voorspelbare tarieven.

Naast de samenwerking binnen DGVBR heeft FMH samen met Belastingdienst, Dienst Justitiële Inrichtingen en Rijkswaterstaat als concerndienstverleners (CDV's) in het Landelijk Facilitair Management Overleg verder gewerkt aan de harmonisatie van de facilitaire dienstverlening.

Staat van baten en lasten van het baten-lastenagentschap FMHaaglanden 2018

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie 2017
Baten				
Omzet	106.452	127.994	21.542	121.362
– Omzet moederdepartement	81.878	87.066	5.188	78.651
– Omzet overige departementen	24.163	38.042	13.879	40.417
– Omzet derden	411	2.886	2.475	2.294
Rentebaten	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	5	5	5
Bijzondere baten	0	0	0	0
Totaal baten	106.452	127.999	21.547	121.367
Lasten				
Apparaatskosten	99.447	118.422	18.975	112.968
– Personele kosten	30.944	38.389	7.445	36.028
<i>Waarvan eigen personeel</i>	<i>24.948</i>	<i>33.552</i>	<i>8.604</i>	<i>31.217</i>
<i>Waarvan inhuur externen</i>	<i>5.996</i>	<i>4.837</i>	<i>– 1.159</i>	<i>4.811</i>
<i>Waarvan overige personele kosten</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
– Materiële kosten	68.503	80.033	11.530	76.940
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	<i>60</i>	<i>40</i>	<i>– 20</i>	<i>60</i>
<i>Waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>29.189</i>	<i>55.338</i>	<i>26.149</i>	<i>39.287</i>
<i>Waarvan overige materiële kosten</i>	<i>39.254</i>	<i>24.654</i>	<i>– 14.600</i>	<i>37.593</i>
Rentelasten	408	282	– 126	340
Afschrijvingskosten	6.597	5.621	– 976	6.615
– Materieel	6.597	5.621	– 976	6.615
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
– Immaterieel	0	0	0	0
Overige lasten	0	0	0	0
– Dotaties voorzieningen	0	0	0	0
– Bijzondere lasten	0	0	0	0
Totaal lasten	106.452	124.325	17.873	119.923
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	0	3.674	3.674	1.444
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	0	0	0
Saldo van baten en lasten	0	3.674	3.674	1.444

Omzet

De toename van de omzet moederdepartement is het gevolg van wijzigingen in het Masterplan Huisvesting Den Haag. Dit betreft het in het verzorgingsgebied blijven van Koningskade 4 en de aansluiting van Turfmarkt 244. Daarnaast is de afname van generieke dienstverlening voor een aantal producten/diensten toegenomen (o.a. vervoer).

Ook bij de omzet overige departementen is de toename een gevolg van wijzigingen in het verzorgingsgebied. Dit betreft het langer open blijven van Bezuidenhoutseweg 67 en de aansluiting van Schedeldoekshaven

101. Daarnaast is bij de panden Bezuidenhoutseweg 30 en Rijnstraat 8 sprake van hogere omzet. Dit is het gevolg van meer verzoeken tot wijziging (VtW's) dan aanvankelijk ingeschat.

De omzet derden heeft met name betrekking op de facilitaire dienstverlening die geleverd wordt aan de Kansspelautoriteit en het Centraal Orgaan opvang asielzoekers.

De baten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Omschrijving	(1) vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting
Productgroepen			
Generiek	90.724	109.345	18.621
Specifiek	15.728	18.856	3.128
Overige opbrengsten		- 207	- 207
Totaal	106.452	127.994	21.542
Vrijval voorzieningen	-	5	5
Rentebaten	-	-	-
Bijzondere baten	-	-	-
Totaal baten	106.452	127.999	21.547

Generiek

De Productgroep Generiek is een afgesproken pakket producten en diensten dat wordt afgenomen waarvoor een vaste prijs per vaste verrekeneenheid wordt betaald. De prijs (p) en hoeveelheid (q) staan gedurende het jaar vast. Bij substantiële wijzigingen in de dienstverlening zijn aanpassingen gedurende het jaar mogelijk.

De standaard dienstverlening in de panden Bezuidenhoutseweg 30 en Rijnstraat 8 die wordt geleverd door de consortia is ook verantwoord onder generieke dienstverlening.

De stijging van de omzet bij de generieke dienstverlening wordt veroorzaakt door een toename in het aantal te faciliteren panden als gevolg van wijzigingen in het Masterplan Huisvesting Den Haag. Daarnaast is sprake van een grotere afname van dienstverlening.

Specifiek

De productgroep Specifiek heeft betrekking op producten en diensten waarvoor de opdrachtgever afhankelijk van de afgenomen hoeveelheid, een prijs per product/dienst betaalt (o.a. catering) en/of producten en diensten waarover tussen opdrachtgever en opdrachtnemer aparte afspraken worden gemaakt (o.a. uitvoering van maatwerkprojecten).

De toename van de omzet bij specifieke dienstverlening heeft betrekking op de panden Rijnstraat 8 en Bezuidenhoutseweg 30, waar de verzoeken tot wijziging (VtW's) meer zijn dan werd ingeschat.

Overige opbrengsten

De overige opbrengsten hebben betrekking op afrekening van de activa voor het pand Bezuidenhoutseweg 67.

Personele kosten

De hogere personele kosten zijn met name het gevolg van een toename in facilitaire dienstverlening. Als gevolg van structureel meer dienstverlening heeft FMH aanpassingen in de organisatie en formatie doorgevoerd. Dit heeft mede geleid tot de verschuiving van externe inhuur naar eigen personeel.

Daarnaast heeft de nieuwe CAO Rijk 2018 – 2020 een opwaarts effect op de kosten eigen personeel (3% salarisverhoging per 1 juli 2018).

Materiële kosten

De toename van de materiële kosten is het gevolg van een toename in de facilitaire dienstverlening.

De toename van de post bijdrage aan SSO's heeft betrekking op de doorbelasting van de RVB voor de dienstverlening op de panden Bezuidenhoutseweg 30 en Rijnstraat 8.

Saldo van baten en lasten

FMH heeft in 2018 meer panden geserved door wijzigingen in het Masterplan Huisvesting Den Haag. Daarnaast is de afname van de dienstverlening voor een aantal producten/diensten toegenomen. De toename in de dienstverlening is ook de oorzaak van de toename in omzet en kosten. De kosten laten echter een beperktere stijging zien dan de omzet omdat de indirecte kosten niet evenredig meestijgen met de toename in de dienstverlening.

Dit heeft geresulteerd in een positief resultaat van circa € 3,7 mln.

Balans per 31 december 2018

Balans per 31 december 2018 (bedragen x € 1.000)

	Balans 2018	Balans 2017
Activa		
Vaste activa	25.313	27.825
Immateriële vaste activa	0	0
Materiële vaste activa	25.313	27.825
– Grond en gebouwen	0	0
– Installaties en inventarissen	24.963	27.659
– Projecten in uitvoering	0	0
– Overige materiële vaste activa	351	166
Vlottende activa	35.808	40.818
Vorraden en onderhanden projecten	0	0
Vorderingen	23.209	24.729
– Debiteuren	12.234	1.304
– Overige vorderingen en overlopende activa	10.976	23.425
Liquide middelen	12.598	16.089
Totaal activa	61.121	68.643
Passiva		
Eigen Vermogen	9.694	7.351
– Exploitatiereserve	6.020	5.907
– Onverdeeld resultaat	3.674	1.444
Voorzieningen	0	5
Langlopende schulden	20.770	21.438
– Leningen bij het Ministerie van Financiën	20.770	21.438
Kortlopende schulden	30.657	39.849
– Crediteuren	3.190	20.182
– Schulden bij het Rijk	0	0
– Belastingen en premies sociale lasten	0	0
– Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	4.868	4.626
– Overige schulden en overlopende passiva	22.599	15.041
Totaal passiva	61.121	68.643

Materiële vaste activa

De investeringen hebben, als gevolg van de uitvoering van masterplan-projecten, voornamelijk betrekking op de inrichting van Koningskade 4, Schedeldoekshaven 101 en Bezuidenhoutseweg 73. De desinvesteringen hebben voornamelijk betrekking op de verkoop van dienstauto's en meubilair.

Debiteuren

De post debiteuren bestaat uit: moederdepartement (€ 9,8 mln.), overige departementen (€ 0,3 mln.) en derden (€ 2,1 mln.). De stijging wordt veroorzaakt door de vordering op het RVB voor de geleverde dienstverlening met betrekking tot het leegstandsbeheer.

Overige vorderingen en overlopende activa

De post overige vorderingen en overlopende activa bestaat uit vooruitontvangingen en vooruitbetaalde facturen (€ 0,2 mln.), nog te factureren bedragen (€ 6,1 mln.) en onderhanden werk (€ 4,7 mln.).

Het aandeel van het moederdepartement in de overige vorderingen en overlopende activa is € 7,9 mln., van overige departementen € 2,9 mln. en van derden € 0,2 mln.

De post nog te factureren bedragen is onder te verdelen in generieke dienstverlening (€ 3,7 mln.) en specifieke dienstverlening (€ 2,4 mln.). De generieke dienstverlening heeft voornamelijk betrekking op de extra dienstverlening die is geleverd in 2018. Dit betreft onder andere vervoer en uitbreiding verzorgingsgebied.

De toename van het onderhanden werk heeft betrekking op de uitvoering van projecten in het kader van het masterplan huisvesting.

Liquide middelen

De rekening courant bij het Ministerie van Financiën per 31 december 2018 bedraagt € 12,6 mln.

Eigen vermogen

De Regeling Agentschappen stelt dat het eigen vermogen van een baten-lastenagentschap gebonden is aan een maximum van 5% van de gemiddelde jaaromzet over de afgelopen 3 jaar.

FMH mag hierdoor een maximum eigen vermogen hebben van € 6,08 mln. Het eigen vermogen ultimo 2018 komt uit op € 9,69 mln. en is € 3,62 mln. hoger dan de maximumomvang. Het surplus op het eigen vermogen zal bij voorjaarsnota 2019 worden afgeroomd door de eigenaar.

Het surplus over 2017 (€ 1,331 mln.) heeft FMH in 2018 afgedragen aan de eigenaar.

Leningen bij het Ministerie van Financiën

De leningen hebben betrekking op de overname van activa van aansluitende departementen en investeringen in meubilair en audiovisuele middelen binnen het verzorgingsgebied.

Het beroep op de leenfaciliteit heeft betrekking op deze investeringen.

Crediteuren

Het aandeel in de crediteuren van het moederdepartement is € 1,4 mln., van overige departementen € 0,5 mln. en van derden € 1,3 mln. Het crediteurensaldo bestaat voornamelijk uit facturen met een ouderdom van 0–30 dagen. De daling ten opzichte van 2017 heeft voornamelijk betrekking op de facturen van beveiliging die in 2017 aan het einde van het jaar zijn ontvangen.

Overige verplichtingen en overlopende passiva

Onder de post nog te betalen zijn alle bedragen opgenomen die (kortlopend) verschuldigd zijn per 31 december 2018 en die niet onder de crediteuren verantwoord zijn.

Het aandeel van het moederdepartement in de overige verplichtingen en overlopende passiva is € 18,0 mln., van overige departementen € 6,9 mln. en van derden € 2,6 mln.

De toename wordt voornamelijk veroorzaakt door de nog te ontvangen facturen voor onder andere huisvesting en personeel en organisatie en voor de dienstverlening op Rijnstraat 8 en Bezuidenhoutseweg 30.

Kasstroomoverzicht over 2018

Kasstroomoverzicht over 2018 (bedragen x € 1.000)				
		(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting
1.	Rekening-courant RHB 1 januari 2018 + stand depositorekeningen	12.894	16.089	3.195
	Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	106.452	144.152	37.700
	Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 99.855	- 142.777	- 42.922
2.	Totaal operationele kasstroom	6.597	1.375	- 5.222
	Totaal investeringen (-/-)	- 4.200	- 3.282	918
	Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	173	173
3.	Totaal investeringskasstroom	- 4.200	- 3.109	1.091
	Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	- 1.331	- 1.331
	Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	0	0	0
	Aflossingen op leningen (-/-)	- 3.906	- 4.626	- 720
	Beroep op leenfaciliteit (+)	4.200	4.200	0
4.	Totaal financieringskasstroom	294	- 1.757	- 2.051
5.	Rekening-courant RHB 31 december 2017 + stand depositorekeningen (1+2+3+4), de maximale roodstand 0,5 miljoen €.	15.585	12.598	- 2.987

Investeringskasstroom

De investeringen hebben met name betrekking op de aanschaf van meubilair.

Financieringsstroom

De eenmalige uitkering aan het moederdepartement betreft de afroming van het eigen vermogen vanwege het overschrijden van het toegestane maximum van het eigen vermogen in 2017.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2018

Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2018					
Omschrijving generiek deel	Realisatie				Vastgestelde begroting
	2015	2016	2017	2018	2018
Verloop tarieven generieke dienstverlening	–	100,0	100,0	–	94,4%
Omzet per productgroep (pxq)	124.668	115.165	121.362	127.994	106.452
*Basis (generiek) ¹	95.512	97.639	108.155	109.345	90.724
*Basis+ (specifiek) ¹	5.525	15.651	13.106	18.856	15.728
*Maatwerk	10.554				
*Werkelijk	9.499				
*Overig	3.578	1.875	101	207-	
Saldo van baten en lasten (%)	6,2%	6,2%	1,2%	2,9%	0,0%
Personele kosten als % van de totale kosten	29,8%	32,0%	30,0%	30,9%	31,1%
Materiële kosten als % van de totale kosten	70,2%	68,0%	70,0%	69,1%	68,9%
Apparaatskosten (in €)	46.605	44.111	45.077	47.907	38.141
Klanttevredenheid	tevreden	nvt	nvt	tevreden	nvt
Tevredenheid specifieke dienstverlening (maatwerk)	7,6	8,0	7,7	7,7	7
Medewerkerstevredenheid	nvt	tevreden	nvt	tevreden	tevreden
FTE-totaal (excl. Externe inhuur)	426	439	451	476	432

¹ Vanaf 2016 maakt FMH onderscheid in generieke en specifieke dienstverlening

Verloop tarieven generieke dienstverlening

De eigenaar heeft met FMH een jaarlijkse efficiencytaakstelling op het apparaat afgesproken van 1,5%. FMH heeft deze taakstelling verwerkt in de tarieven.

Door wijzigingen in het verzorgingsgebied en dienstverlening is zowel prijs als de afname van dienstverlening (uitbreiding werkplekken en uitbreiding/intensivering van de te leveren producten/diensten) in 2018 gewijzigd. Een vergelijk met voorgaande jaren geeft een vertekend beeld.

Omzet per productgroep

De stijging van de omzet bij de generieke dienstverlening wordt veroorzaakt door een toename in te faciliteren panden als gevolg van wijzigingen in het Masterplan Huisvesting Den Haag. Daarnaast is sprake van een grotere afname van dienstverlening.

De toename van de omzet bij specifieke dienstverlening heeft betrekking op de panden Rijnstraat 8 en Bezuidenhoutseweg 30 waar de verzoeken tot wijziging (VtW's) meer zijn dan aanvankelijk ingeschat.

Klanttevredenheid

Het iKTO is uitgevoerd en de respons voor 2018 komt uit op een Rijksbreed gemiddelde van 32%. De respons is nagenoeg gelijk aan 2015. De score van FMH bedraagt 3,4 (van 5) en voldoet daarmee precies aan de norm die door het LFMO is gesteld.

Tevredenheid maatwerk

Na de afronding van een project wordt een evaluatieformulier naar de klant gestuurd. De klant waardeert de uitvoering van maatwerkprojecten gemiddeld met een 7,7. Dit ligt ruim boven de streefwaarde (7,0).

FTE-totaal (excl. Externe inhuur)

De hogere bezetting is het gevolg van een structurele toename in de facilitaire dienstverlening.

14. JAARVERANTWOORDING VAN HET BATEN- LASTENAGENTSCHAP SHARED SERVICE CENTER-ICT (SSC-ICT) PER 31 DECEMBER 2018

Inleiding

SSC-ICT is het Shared Service Centrum ICT van en voor het Rijk, onderdeel van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het is één van de grootste fullservice ICT-dienstverleners binnen het rijk en levert onder meer rijksbrede ICT-services. SSC-ICT ondersteunt meer dan 30.000 werkplekken en mobiele devices in Nederland en op 160 ambassadeposten over de gehele wereld. SSC-ICT beheert en ontwikkelt ruim duizend applicaties, verzorgt de housing en hosting in het overheidsdatacenter (ODC), biedt IT-diensten met extra hoge beveiligingsniveaus en voert jaarlijks zo'n 260 ICT-projecten uit.

In 2018 is gewerkt aan de uitvoering van het jaarplan «Zichtbaar Beter». Realisatie heeft plaatsgevonden van de datacenter migraties naar het ODC, de uitrol van DWR Next en de realisatie van dienstverlening ten behoeve van rijkskantoren (bijv. Rijnstraat). Medio 2018 is echter geconstateerd dat de werkvoorraad is gestegen en dat bij een aantal knelpunten onvoldoende voortgang is geboekt. Daarbij kwam dat het financieel resultaat zich negatief ontwikkelde. Op het gebied van security en storingsarme dienstverlening ontstonden grote uitdagingen terwijl de organisatie nog niet optimaal werkte.

Voor een goede analyse en advies over de juiste prioriteiten en meerjaren strategie heeft de eigenaar een extern adviesbureau gevraagd een onderzoek in twee fasen uit te voeren naar verbetermaatregelen voor de korte termijn en naar het toekomstbestendig maken van SSC-ICT vanuit een breder perspectief. Vooruitlopend hierop heeft SSC-ICT besloten in het najaar van 2018 alle nadruk te geven aan twee topprioriteiten: security én storingsarm. Op basis van het externe advies onderzoeksfase 1 heeft SSC-ICT eind 2018 aanvullende verbeteracties («No Regret» acties) bepaald. Deze hebben een doorlooptijd tot eind 2019. Rode draad daarbij is het vergroten van de (taak)volwassenheid en het verbeteren van het bedrijfsmatig functioneren, waaronder het verbeteren en versterken van de financiële functie.

Staat van baten en lasten van het baten-lastenagentschap Shared Service Center-ICT (SSC-ICT) 2018

Omschrijving	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)	(4)
	Vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en vastgestelde begroting	Realisatie 2017
Baten				
Omzet	258.681	258.312	- 369	242.362
- Omzet moederdepartement	45.500	67.882	22.382	57.706
- Omzet overige departementen	213.181	189.764	- 23.417	184.338
- Omzet derden	0	666	666	318
Rentebaten	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	2.060	2.060	1.752
Bijzondere baten	0	29	29	6.532
Totaal baten	258.681	260.401	1.720	250.646
Lasten				
Apparaatskosten	203.100	226.662	23.562	211.608
- Personele kosten	110.500	122.022	11.522	121.494
<i>Waarvan eigen personeel</i>	<i>71.070</i>	<i>76.382</i>	<i>5.312</i>	<i>66.747</i>
<i>Waarvan inhuur externen</i>	<i>36.930</i>	<i>40.916</i>	<i>3.986</i>	<i>51.170</i>
<i>Waarvan overige personele kosten</i>	<i>2.500</i>	<i>4.724</i>	<i>2.224</i>	<i>3.577</i>
- Materiële kosten	92.600	104.640	12.040	90.114
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	<i>67.300</i>	<i>85.933</i>	<i>18.633</i>	<i>74.204</i>
<i>Waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>17.300</i>	<i>16.566</i>	<i>- 734</i>	<i>13.010</i>
<i>Waarvan overige materiële kosten</i>	<i>8.000</i>	<i>2.141</i>	<i>- 5.859</i>	<i>2.900</i>
Rentelasten	250	23	- 227	46
Afschrijvingskosten	55.331	55.987	656	45.813
- Materieel	55.331	46.860	- 8.471	39.696
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	<i>55.331</i>	<i>46.860</i>	<i>- 8.471</i>	<i>39.696</i>
- Immaterieel	0	9.127	9.127	6.117
Overige lasten	0	2.682	2.682	34.352
- Dotaties voorzieningen	0	1.424	1.424	14.435
- Bijzondere lasten	0	1.258	1.258	19.917
Totaal lasten	258.681	285.354	26.672	291.819
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	0	- 24.953	- 24.953	- 41.173
Agentschapsdeel Vpb-baten	0	0	0	6
Agentschapsdeel Vpb-lasten	0	- 19	- 19	0
Saldo van baten en lasten	0	- 24.972	- 24.972	- 41.167

Toelichting staat van baten en lasten
Overzicht fouterstel en reclassificatie 2017
Fouterstel extra licenties 2017

Het minder eigen gebruik van extra licenties in 2017 heeft geleid tot een herberekening in de vergelijkende cijfers over 2017. De eigen licenties van 2 klanten zijn toen meegeteld en de licenties in bezit waren hierop in

minderung gebracht. In de herberekening over 2017 zijn beide gegevens buiten beschouwing gelaten. Dit heeft geresulteerd in de volgende balansmutaties met een resultaatteffect dat leidt tot een extra verlies van 1,4%.

		x € 1.000
Hoofdcategorie	Subcategorie	Mutatie
Immateriële vaste activa (aanschafwaarde)	Software en licenties	- 2.160
Immateriële vaste activa (cum. waardeverminderingen en afschrijvingen)	Software en licenties	45
Immateriële vaste activa (boekwaarde)	Software en licenties	- 2.115
Overige vorderingen en overlopende activa	Vooruitbetaalde kosten	- 348
Langlopende schulden	Leningen bij het Ministerie van Financiën	2.115
Kortlopende schulden	Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	- 2.115
Voorzieningen	Voorziening onderhoud licenties	- 1.000
Totaal mutatie in eigen vermogen	Onverdeeld resultaat	- 3.463

De mutaties binnen de staat van baten en lasten met resultaatteffect leidt tot een extra verlies van 1,4%.

		x € 1.000
Hoofdcategorie	Subcategorie	Mutatie
Materiële kosten	Waarvan apparaat ICT	- 30
Afschrijvingskosten	Immaterieel	- 45
Overige lasten	Dotaties voorzieningen	1.000
Overige lasten	Bijzondere lasten	2.538
Saldo van baten en lasten	Totaal mutatie extra verlies in resultaat 2017	3.463

Reclassificaties 2017

Vanwege nieuwe onderdelen in de Rijksbegrotingsvoorschriften zijn er mutaties doorgevoerd in de vergelijkende cijfers van 2017 zonder resultaatteffect. De voorraad cadeaubonnen hebben een geldwaarde en zijn daarom overgeheveld. De onderhanden projecten zijn geanalyseerd en overgeheveld.

Binnen de debiteuren was in 2017 sprake van een verkeerde categorie. Als laatste is een vordering die onder de schulden was verantwoord overgeheveld naar de overige vorderingen. Dit heeft geleid tot de volgende aanpassingen zonder resultaatteffect.

		x € 1.000
Hoofdcategorie	Subcategorie	Mutatie
Kortlopende schulden	Belastingen en premies sociale lasten	65
Kortlopende schulden	Overige schulden en overlopende passiva	- 65
Kortlopende schulden	Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	77.063
Kortlopende schulden	Overige schulden en overlopende passiva	- 77.063
Voorraden en onderhanden projecten	Voorraad cadeaubonnen	- 5
Liquide middelen	Voorraad cadeaubonnen	5
Voorraden en onderhanden projecten	Onderhanden projecten	2.583
Overige vorderingen en overlopende activa	Nog te factureren projecten	- 2.583
Debiteuren	Overige departementen	376
Debiteuren	Agentschappen	- 376
Overige vorderingen en overlopende activa	Overige vorderingen	35
Overige schulden en overlopende passiva	Nog te verrekenen	- 35
Saldo van baten en lasten	Geen effect op resultaat 2017	0

Binnen de staat van baten en lasten waren een aantal posten niet goed verantwoord in de juiste hoofd- en subcategorie. Dit heeft geleid tot de volgende aanpassingen zonder resultaatseffect.

		x € 1.000
Hoofdcategorie	Subcategorie	Mutatie
Personele kosten	Waarvan eigen personeel	3
Materiële kosten	Waarvan apparaat ICT	- 3
Personele kosten	Waarvan overige personele kosten	144
Materiële kosten	Waarvan apparaat ICT	- 144
Materiële kosten	Waarvan overige materiële kosten	958
Materiële kosten	Waarvan apparaat ICT	- 958
		0

Baten

De totale baten komen € 1,7 mln. hoger uit dan de begroting. De baten bestaan voornamelijk uit de omzet van de financiële afspraken met klanten op basis van de afgesloten Dienstverleningsafspraken (DVA's) alsmede zogenaamde maatwerkopdrachten ten behoeve van de klanten.

Omzet

Per saldo komt de omzet € 0,4 mln. lager uit dan de vastgestelde begroting. De omzet van het moederdepartement is € 22,4 mln. hoger dan begroot. Als gevolg van de departementale herindeling hebben in 2018 verschuivingen plaatsgevonden van de Ministeries van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en Infrastructuur en Waterstaat (I&W) naar het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). De

toename in het personeelsbestand van het moederdepartement heeft een opwaarts effect gehad op de afname van accounts, devices, storage etc. De omzet van de departementen en agentschappen is € 23,4 mln. lager ten opzichte van de begroting. In de loop van het jaar zijn financiële afspraken die op basis van Dienstverleningsafspraken worden gemaakt neerwaarts bijgesteld. Tevens zijn enkele maatwerkopdrachten niet doorgegaan te weten: SAP HANA (P-Direkt) en dienstverlening voor de buitenlandse posten, tezamen € 12,0 mln.

x € 1.000			
Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2018	Realisatie 2017
Moederdepartement	45.500	67.882	57.706
Overige departementen	213.181	189.764	184.338
Derden	0	666	318
Totaal	258.681	258.312	242.362

x € 1.000			
Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2018	Realisatie 2017
Generiek	0	10.646	11.514
Gemeenschappelijk	0	215.767	191.903
Specifiek	0	31.899	38.945
Totaal	258.681	258.312	242.362

Lasten

Personeel

Op personeelsgebied is de formatie in 2018 verder gevuld, van 907 fte per 1 januari naar 998 fte per 31 december per saldo € 5,3 mln. hoger dan de vastgestelde begroting). Dit is onder andere het effect van de verambtelijking. In 2018 zijn 22 externen verambtelijkt. Daarbij komt dat als gevolg de CAO-aanpassing van 3%, de loonkosten zijn gestegen. Het effect daarvan was € 1,1 mln. Tevens heeft de harmonisatie van het functiehuis van SSC-ICT € 2,0 mln. extra kosten met zich meegebracht. Hierdoor zijn ook de overige personeelskosten gestegen. De totale inhuurkosten zijn ten opzichte van de begroting met € 4,0 mln. hoger uitgevallen. Dit is met name veroorzaakt door een stijging van de externe uurtarieven. Per 1-1-2018 was dit € 79,29 en per 31-12-2018 € 84,39. Ten opzichte van 2017 zijn de inhuurkosten met € 10,2 mln. afgenomen, maar door de spanning op de arbeidsmarkt konden de inhuurkosten niet verder worden afgebouwd tot het niveau van de vastgestelde begroting.

Materieel

De stijging van de materiële kosten ten opzichte van de vastgestelde begroting is € 12,0 mln. Dit wordt vooral veroorzaakt door de toename van licenties die verbonden zijn aan het DWR Next concept, inclusief de

daaraan verbonden onderhoudskosten. Dit naast onvoorzijene structurele meerkosten voor huisvesting (€ 1,5 mln.), facilitaire dienstverlening (€ 2,4 mln.) en incidentele meerkosten voor de migratie datacenters (€ 1,7 mln.) en de verhuizing van Zoetermeer naar Den Haag in het kader van de eenwording SSC-ICT (€ 0,7 mln.).

Afschrijving

De totale afschrijvingskosten zijn € 0,7 mln. hoger dan geraamd in de vastgestelde begroting. Dit heeft te maken met de gestegen immateriële activa en de activering van licenties, beiden vanwege DWR Next.

Overige lasten

De post overige lasten is € 2,1 mln. hoger dan de vastgestelde begroting. Voor wat betreft dubieuze debiteuren is door SSC-ICT een analyse uitgevoerd op de openstaande vorderingen ouder dan 360 dagen (€ 3,1 mln.) uit 2015, 2016 en 2017, met gebruikmaking van een aantal criteria teneinde te kunnen beoordelen of SSC-ICT wel of niet een voorziening moet treffen. Dit heeft geleid tot een extra dotatie voorzieningen dubieuze debiteuren van ruim € 1,4 mln.

x € 1.000			
Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2018	Realisatie 2017
Dotatie voorziening migratie datacenters	0	0	2.293
Dotatie voorziening onderhoud licenties	0	0	12.142
Dotatie voorziening Dubieuze debiteuren	0	1.424	0
Totaal	0	1.424	14.435

Bijzondere lasten

De bijzondere lasten worden gevormd door de desinvesteringen van met name devices die vervroegd worden afgeschreven vanwege diefstal, verlies of dusdanige beschadiging dat ze niet langer bruikbaar zijn. Daarnaast is sprake van versnelde afschrijving, vanwege het in overleg stopzetten van specifieke dienstverlening voor het Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ), waar reeds activatie had plaatsgevonden van devices en software. BZ betaalt overigens de kosten van deze versnelde afschrijving.

x € 1.000			
Omschrijving	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie 2018	Realisatie 2017
Resultaat desinvesteringen	0	781	320
Nagekomen lasten vorige boekjaren	0	0	0
Overige bijzondere lasten	0	477	19.597
Totaal	0	1.258	19.917

Saldo van baten en lasten

Het verlies van € 25,0 mln. wordt voornamelijk veroorzaakt door enerzijds hogere apparaatskosten van per saldo circa € 5 mln. (met name in de huisvesting, facilitaire dienstverlening en restant Programma migratie ICT diensten) en anderzijds door achtergebleven opbrengsten in zowel de reguliere (€ 9,8 mln.) als in de maatwerkdienstverlening (€ 8 mln.). Voor een deel wordt de teruggelopen opbrengst in de maatwerkdienstverlening veroorzaakt door de versterkte inzet op storingsarme dienstverlening en security. Daarnaast zijn enkele grote maatopdrachten met een gezamenlijke omzetraming van € 12,0 mln. niet doorgegaan. Dit betreft SAP HANA (BZK/P-Direkt) en dienstverlening buitenlandse posten (BZ).

Balans per 31 december 2018

Balans per 31 december 2018 (bedragen x € 1.000)		
	Balans 2018	Balans 2017
Activa		
Vaste activa	107.604	123.983
Immateriële vaste activa	22.351	26.311
Materiële vaste activa	85.253	97.672
– Grond en gebouwen	0	0
– Installaties en inventarissen	1.797	2.108
– Projecten in uitvoering	0	0
– Overige materiële vaste activa	83.456	95.564
Vlottende activa	50.368	55.105
Voorraden en onderhanden projecten	2.948	2.583
Vorderingen	39.964	49.112
– Debiteuren	11.618	12.682
– Overige vorderingen en overlopende activa	28.346	36.430
Liquide middelen	7.456	3.410
Totaal activa	157.972	179.088
Passiva		
Eigen Vermogen	– 22.434	– 43.267
– Exploitatiereserve	2.538	– 2.100
– Onverdeeld resultaat	– 24.972	– 41.167
Vorzieningen	9.129	14.435
Langlopende schulden	55.762	70.320
– Leningen bij het Ministerie van Financiën	55.762	70.320
Kortlopende schulden	115.515	137.600
– Crediteuren	17.409	32.830
– Belastingen en premies sociale lasten	191	65
– Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	60.841	79.179
– Overige schulden en overlopende passiva	37.074	25.526
Totaal passiva	157.972	179.088

Toelichting

Immateriële vaste Activa

In 2018 zijn de investeringen DWR Next, licenties en software, opgenomen als immateriële activa. De post Activa in ontwikkeling betrof het project Plekchecker die in 2018 in gebruik is genomen en nu is verantwoord onder de post immateriële vaste activa. Desinvesteringen betreft het project Sina voor BZ welke eind 2018 zijn betaald.

Materiele vaste activa

In 2018 zijn investeringen gedaan in laptops en tablets ten behoeve van het rijksbrede mobiel werken en de uitbreiding van datacenter hosting.

Debiteuren

De posten ouder dan 360 dagen zijn grotendeels voorzien of er is een betalingsregeling getroffen met de desbetreffende debiteur.

De stand van de debiteuren kan als volgt worden gespecificeerd:

x € 1.000		
	31-12-2018	31-12-2017
Moederdepartement	3.811	1.907
Overige departementen	9.568	12.496
Derden	48	376
	13.427	14.779
-/- Voorziening dubieuze debiteuren	- 1.809	- 2.097
Totaal	11.618	12.682

Per vordering wordt bezien of er dispuut bestaat over de betaling van de vordering en zo ja wat de kans is dat de vordering niet betaald wordt. Het bedrag dat hieruit volgt eind 2018, bedraagt € 1,2 mln. Het verloop van de voorziening dubieuze debiteuren is als volgt:

x € 1.000					
	Stand per 31-12-2017	Vrijval 2018	Dotatie 2018	Onttrekking 2018	Stand per 31-12-2018
Voorziening dubieuze debiteuren	- 2.097	1.176	- 1.424	536	- 1.809
Totaal	- 2.097	1.176	- 1.424	536	- 1.809

Overige vorderingen en overlopende activa

De afname van € 4,6 mln. op de vooruitbetaalde kosten ten opzichte van 2017 wordt vooral verklaard doordat de eeuwigdurende licenties worden geactiveerd als Immateriële vaste activa. Deze zorgen voor de afname in de vooruitbetaalde kosten. De daling bij de nog te factureren projecten is het gevolg van intensivering van facturatiebeleid eind 2018.

x € 1.000

	31-12-2018	31-12-2017
Vooruitbetaalde kosten	23.884	28.482
Overige vorderingen	200	378
Nog te factureren projecten	4.262	7.570
Totaal	28.346	36.430

De specificatie naar afnemersgroep is als volgt:

x € 1.000

	31-12-2018
Overige vorderingen en overlopende activa Moederdepartement	974
Overige vorderingen en overlopende activa overige departementen	3.402
Overige vorderingen en overlopende activa derden	23.970
	28.346

Liquide middelen

x € 1.000

	31-12-2018	31-12-2017
Rekening courant Rijkshoofdboekhouding	7.451	3.405
Voorraad cadeaubonnen	5	5
Totaal	7.456	3.410

De stijging van het saldo op de Rekening Courant Rijkshoofdboekhouding wordt vooral verklaard door de kapitaalstorting door het moederdepartement van € 6,0 mln.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit de exploitatiereserve en het onverdeelde resultaat uit het verslagjaar.

Op grond van 5% van de gemiddelde omzet over de jaren 2016 tot en met 2018, bedraagt de maximaal toegestane stand van het eigen vermogen € 12,3 mln.

x € 1.000

Vermogensmutatie	2017	Mutatie	2018
Stand per 1 januari	- 2.100	- 41.167	- 43.267
Toevoeging door moederdepartement	0	45.805	45.805
Exploitatieresultaat 2017	- 41.167	41.167	0
Onverdeeld resultaat 2018	0	- 24.972	- 24.972
Stand per 31 december	- 43.267	20.833	- 22.434

De toevoeging moederdepartement bestaat uit 2 dotaties:

- 1) Dotatie in verband met het negatieve vermogen per 31 december 2017 ad € 39,8 mln.
- 2) Dotatie in verband met het voorziene verlies over 2018 ad € 6 mln.

De 2^e dotatie is op grond van artikel 25, lid 3 van de Regeling Agent-schappen in principe niet toegestaan. Echter de Minister van Financiën heeft, gebruikmakend van zijn bevoegdheden conform artikel 33 Regeling Agentschappen, toestemming gegeven voor deze dotatie.

Voorzieningen

De migratie datacenters is in 2018 afgerond. Aan het Programma Migratie Infrastructuur (PMI) is eind 2017 decharge verleend. De resterende activiteiten werden in de lijn voortgezet in 2018.

Hier toe werd in 2017 een nieuwe voorziening gevormd, de voorziening migratie datacenters. De voorziening onderhoud licenties is voor de komende drie jaar.

x € 1.000					
	Stand per 31-12-2017	Vrijval 2018	Dotatie 2018	Onttrekking 2018	Stand per 31-12-2018
Voorziening migratie datacenters	2.293	- 884	0	- 1.409	0
Voorziening onderhoud licenties	12.142	0	0	- 3.013	9.129
Totaal	14.435	- 884	0	- 4.422	9.129

Langlopende schulden

Op basis van de investeringen in vaste activa die in 2018 plaatsvonden, is in 2018 voor € 34,3 mln. aan nieuwe leningen afgesloten. In 2018 is € 67,2 mln. afgelost op de leenfaciliteiten. De kortlopende aflossingsverplichting voor 2019 bedraagt € 60,8 mln. Dit bedrag is opgenomen onder de kortlopende schulden.

Kortlopende schulden

De kortlopende schulden nemen af ten opzichte van 2017, dit wordt verklaard door de betaling in januari 2018 van één grote openstaande factuur. Hiernaast worden de lagere kortlopende schulden verklaard door de aflossingsverplichting van kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën. Verder nemen de overige schulden en overlopende passiva toe. De post «nog te ontvangen facturen» betreft kosten waarvan de activiteiten in 2018 zijn gerealiseerd maar de factuur nog ontbreekt. De post «opgebouwde rechten van het personeel» laat een verdere stijging zien in 2018. Dit wordt verklaard door de toename van het aantal fte ambtelijk personeel in 2018 alsmede de cao-verhoging van 3% per 1 juli 2018.

x € 1.000		
	31-12-2018	31-12-2017
Nog te ontvangen facturen	26.723	16.563
Nog te verrekenen	2.024	1.810
Vooruit gefactureerde bedragen	1.980	1.789
Opgebouwde rechten personeel	6.347	5.153
Overige schulden en overlopende passiva	0	211
Totaal	37.074	25.526

De specificatie naar afnemersgroep is als volgt:

x € 1.000	
Overige verplichtingen en overlopende passiva Moederdepartement	17.542
Overige verplichtingen en overlopende passiva Overige Ministeries	1.950
Overige verplichtingen en overlopende passiva Derden	17.582
	37.074

x € 1.000	
	31-12-2017
Oud saldo overige schulden en overlopende passiva 31-12-2017	102.619
Naar overige vorderingen en overlopende activa	35
Naar belastingen en premies sociale lasten	- 65
Naar Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	- 77.063
Nieuw saldo overige schulden en overlopende passiva 31-12-2017	25.526

Kasstroomoverzicht over 2018

Kasstroomoverzicht over 2018 (bedragen x € 1.000)

	(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie 2018	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2018 + stand depositorekeningen	17.000	3.410	- 13.590
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	258.681	267.478	8.797
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 203.350	- 236.735	- 33.385
2. Totaal operationele kasstroom	55.331	30.743	- 24.588
Totaal investeringen (-/-)	- 30.000	- 40.424	- 10.424
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	818	818
3. Totaal investeringskasstroom	- 30.000	- 39.606	- 9.606
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	0	0
Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	0	45.805	45.805
Aflossingen op leningen (-/-)	- 55.331	- 67.196	- 11.865
Beroep op leenfaciliteit (+)	30.000	34.300	4.300
4. Totaal financieringskasstroom	- 25.331	12.909	38.240
5. Rekening-courant RHB 31 december 2018 + stand depositorekeningen (=1+2+3+4), de maximale roodstand is 0,5 mln. €.	17.000	7.456	- 9.544

Toelichting

De investeringen in ICT-goederen (hard- en software) in 2018 bedroegen € 40,4 mln. De investeringen zijn per saldo hoger dan begroot. Dit wordt, naast de toename van de waarde, veroorzaakt door duurdere en meer mobiele devices zoals laptops, tablets en datacenter-hosting, de vervanging van reeds afgeschreven activa en de toename van de immateriële vaste activa.

SSC-ICT roept met ingang van 2017 meerdere keren per jaar de leningen af. De planning is aan het eind van ieder kwartaal. Voor 2018 bedraagt het beroep op leenfaciliteit € 34,3 mln.

De stand van de rekening-courant RHB per 31 december 2018 ad € 7,5 mln. is de resultante van het behaalde resultaat en het saldo van de in deze jaren opgebouwde vorderingen- en schuldenpositie.

Toelichting doelmatigheidsindicatoren

SSC-ICT is de rijksbrede shared service organisatie die de Rijksdienst ondersteunt met generieke en gemeenschappelijk ICT oplossingen. Door de inzet van moderne ICT-hulpmiddelen wordt de doelmatigheid van de Rijksdienst vergroot. Met de bundeling van ICT-taken binnen SSC-ICT wordt de in de projecten 4 en 7 van het Uitvoeringsprogramma Compacte Rijksdienst beoogde efficiëncyslag gerealiseerd.

Doelmatigheidskengetallen

Onderstaand worden de doelmatigheidskengetallen gepresenteerd. Het generieke en specifieke deel in onderstaande tabel bevat de in de Vastgestelde begroting opgenomen kengetallen. Inherent aan het shared service karakter gelden deze voor het hele jaar en zijn ze voor alle opdrachtgevers hetzelfde.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2018

	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018
Omschrijving Generiek Deel					
Taakstellende tariefverlaging	3,0%	1,5%	0,0%	0,0%	0,0%
Kostprijs voor beheertaken (werkplektarief)	1.935	1.470	1.570	2.325	
<i>Kostprijs backend werkomgeving</i>		670	780	865	780
<i>Kostprijs locatiegebonden werkplek</i>		650	680	795	680
<i>Kostprijs Kiosk PC incl monitor</i>		310	270	325	270
Totale omzet per product of dienst	216.791	234.744	242.362	258.312	258.681
Generiek (infrastructuur, rijksportaal en samenwerkfunctiona- liteit, ODC DH km ²)	14.046	12.105	11.514	10.646	NB
Gemeenschappelijk (basis kantoorautomatisering + hosting)	118.904	168.293	191.903	215.767	NB
Specifiek (plusdiensten en maatwerk)	83.841	54.346	38.945	31.899	NB
Formatie en bezetting					
FTE-totaal (excl. Externe inhuur)	650,0	720,2	834,4	963,8	925,1
Aantal externe FTE's in % van de totale FTE's	33,9%	36,5%	27,9%	22,1%	23,3%
Saldo van baten en lasten (%)	- 3,0%	- 7,8%	- 17,0%	- 9,7%	0,0%
Klanttevredenheid (KTO)	7	7	6,9	6,8	7
Medewerkertevredenheid (MTO)	7	NB	6,8	6,2	7
	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Vastgestelde begroting 2018
Omschrijving Specifiek Deel- ICT Diensten					
Beschik-/betrouwbaarheid basisfunctionaliteit ¹	100,0%	100,0%	100,0%	NB	99,9%
Geleverd binnen gestelde termijn ²	85,0%	91,0%	90,0%	71,0%	90,0%
Incidenten hersteld binnen afgesproken tijd	91,0%	88,0%	87,0%	96,0%	90,0%
Kwaliteit beantwoorden vragen					
- beantwoorden helpdeskvragen binnen afgesproken tijd ¹	85,0%	99,0%	97,0%	NB	95,0%
- direct beantwoorden helpdeskvragen	67,0%	88,2%	86,0%	83%	80,0%

¹ Als gevolg van het niet meer bijhouden van de voortgang kan geen waarde meer worden bepaald voor deze KPI's

² Als gevolg van het nog niet volledig op elkaar afgestemd zijn de administratieve processen bij de afnemers – o.a. BZ – kan weinig waarde aan deze KPI worden gehecht.

Toelichting generiek deel doelmatigheidsindicatoren

In 2018 gold geen taakstelling voor SSC-ICT. De tarieven 2018 zijn ten opzichte van 2017 gestegen met 5%. Dit werd veroorzaakt door investeringen ten behoeve van de opvang van datagroei, uitbreiding van dienstverlening en het toepassen van de voorgeschreven loon-prijsindex.

Het aantal ambtelijk FTE is in 2018 verder gestegen als gevolg van verambtelijking en succesvolle werving. Daarnaast heeft de sturing op het aantal externe FTE effect gehad. Dit percentage daalde van 33,9% in 2015 naar 22,1% in 2018. Het lange termijn doel van SSC-ICT hiervoor staat op 25%.

Toelichting specifieke deel doelmatigheidsindicatoren

Geleverd binnen de gestelde termijn

Dit betreft de standaard aanvragen die binnen de afgesproken service-levels zijn afgehandeld. Het ongecorrigeerde cijfer is gedaald naar 71%. Aandachtspunt blijft dat in de BZ-omgeving veel verzoeken wel worden uitgevoerd, maar niet administratief worden gesloten.

Incidenten hersteld binnen de afgesproken tijd.

De score op doorlooptijd incidentafhandeling is 96%. Hierbij moet worden opgemerkt dat de Service Level Agreements (SLA's) nog niet volledig in TOPdesk zijn opgenomen, waardoor incidenten niet volledig conform SLA's worden geregistreerd. In TOPdesk zijn basis servicelevels opgenomen die zo goed mogelijk de SLA's benaderen. Het aantal incidenten dat binnen de streefdatum is opgelost is stabiel rond 96%. Over het hele jaar heeft SSC-ICT continue ruim boven de 90% gescoord. Dit is gemiddeld een forse verbetering ten opzichte van 2017 (87,0%).

Direct beantwoorden van helpdeskvragen:

Dit betreft de gemiddelde tijd in seconden die gebruikers hebben moeten wachten voordat de telefoon bij de helpdesk van SSC-ICT wordt beantwoord. De afspraak is binnen 30 seconden. De servicedesk heeft in 2018 met verloop en onderbezetting te maken gehad. In combinatie met het grote aantal Major Incidents heeft dit ertoe geleid dat de responsetijden in 2018 hoger waren dan verwacht mag worden. De gemiddelde responsetijd over geheel 2018 komt uit op 55 seconden. Het aantal major Incidents in 2018 was 134. In 2017 was dit 113.

15. JAARVERANTWOORDING VAN HET BATEN- LASTENAGENTSCHAP RIJKSVASTGOEDBEDRIJF (RVB) PER 31 DECEMBER 2018

Inleiding

Het Rijksvastgoedbedrijf is de vastgoedorganisatie van en voor de Rijksoverheid en is als baten- lastenagentschap onderdeel van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het Rijksvastgoedbedrijf is verantwoordelijk voor het beheer en instandhouding van vastgoedobjecten in gebruik door de Nederlandse staat en zet dit vastgoed in voor de realisatie van rijksoverheidsdoelen, in samenwerking met, en met het oog voor de omgeving. Hiertoe zorgt het Rijksvastgoedbedrijf voor o.a.:

- de rijkshuisvesting via kantoren en specialties;
- de huisvesting van het Koninklijk Huis voor zover vallend onder de verantwoordelijkheid van de Staat en de instandhouding van monumenten in beheer van het Rijksvastgoedbedrijf;
- het onderhoud aan en beheer van Defensiegebouwen en -terreinen;
- projectontwikkeling en nieuwbouw voor Defensie;
- de doelmatige verkoop en waar mogelijk ingebruikgeving van overtollig rijksvastgoed;
- de uitgifte in pacht van rijksgronden;
- de vertegenwoordiging namens het Rijk bij gebiedsontwikkelingsprojecten waarbij meervoudige rijksdoelstellingen aanwezig zijn.

Het bedrijfsresultaat van het Rijksvastgoedbedrijf is nog positief, maar loopt in omvang terug. De verklaring is dat de opbrengsten uit verkopen minder worden doordat veel overtollig vastgoed van het rijk inmiddels al is verkocht. Het uitgangspunt is dat de producten van het Rijksvastgoedbedrijf tegen kostendekkende tarieven worden geleverd. Overigens is de verwachting dat de kosten van de producten de komende jaren zullen stijgen ten gevolge van grotere prijsstijgingen in de markt en naar verwachting hogere rentekosten.

Het RVB is gestart met de 1^e fase van het Regionaal Ontwikkelprogramma. De nationale opgaven uit het regeerakkoord zoals de klimaat- en energietransitie, circulaire economie, woningbouw en sociaal-economische thema's, kunnen door het RVB niet optimaal bediend worden door sec een enkel gebouw aan te pakken of te wachten op de creativiteit van een speler. Een omgevingsgerichte of gebiedsgerichte aanpak met opdrachtgevers en stakeholders, waarin meerdere vraagstukken aan elkaar gekoppeld worden, kan effectieve en maatschappelijk efficiënte oplossingen bieden. Zo wordt recht gedaan aan de dubbele opdracht aan het RVB, namelijk het realiseren van zowel maatschappelijk als economisch rendement.

Staat van baten en lasten van het baten-lastenagentschap Rijksvastgoedbedrijf 2018

Staat van baten en lasten van het baten-lastenagentschap RVB (Bedragen x € 1.000)				
Omschrijving	(1) Oorspronkelijk vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie 2017
Baten				
Omzet¹	1.266.141	1.205.013	- 61.128	1.087.375
- Omzet moederdepartement	25.423	104.533	79.110	24.312
- Omzet overige departementen	1.132.744	747.594	- 385.150	1.015.083
- Omzet derden	107.974	352.886	244.912	47.980
Rentebaten	1.000	143	- 857	317
Vrijval voorzieningen	0	8.304	8.304	21.363
Bijzondere baten	45.659	54.379	8.720	88.589
Totaal baten	1.312.800	1.267.839	- 44.961	1.197.644
Lasten				
Apparaatskosten	218.737	257.046	38.309	235.036
- Personele kosten	176.436	202.925	26.489	180.631
<i>Waarvan eigen personeel</i>	<i>158.769</i>	<i>175.064</i>	<i>16.295</i>	<i>161.231</i>
<i>Waarvan inhuur externen</i>	<i>16.500</i>	<i>27.610</i>	<i>11.110</i>	<i>19.291</i>
<i>Waarvan overige personele kosten</i>	<i>1.167</i>	<i>251</i>	<i>- 916</i>	<i>109</i>
- Materiële kosten	42.301	54.121	11.820	54.405
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	<i>20.463</i>	<i>24.590</i>	<i>4.127</i>	<i>25.994</i>
<i>Waarvan overige materiële kosten</i>	<i>21.838</i>	<i>29.531</i>	<i>7.693</i>	<i>28.411</i>
Rentelasten	88.210	75.153	- 13.057	70.955
Afschrijvingskosten	311.595	303.553	- 8.042	295.014
- Materieel	311.595	303.553	- 8.042	295.014
Overige lasten	694.258	620.167	- 74.091	541.747
- Dotaties voorzieningen	5.000	1.847	- 3.153	28.547
- Bijzondere lasten	689.258	618.320	- 70.938	513.200
Totaal lasten	1.312.800	1.255.919	- 56.881	1.142.752
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	0	11.920	11.920	54.892
Agentschapsdeel Vpb lasten	0	750	750	750
Saldo van baten en lasten	0	11.170	11.170	54.142

¹ Vanaf 1-1-2018 wordt de gefactureerde omzet automatisch toegerekend aan de juiste omzetcategorie. De vergelijkende cijfers zijn niet geherrubri- ceerd.

Baten

Omzet

Omzet moederdepartement

Onder de omzet moederdepartement worden de gebruiksvergoeding van het Ministerie van BZK, de omzet voor de uitvoering van taken die voortvloeien uit de Comptabiliteitswet (zoals de verkoop en verhuur van

vastgoed en grondstoffen aan partijen buiten het Rijk, behandeling zakelijke lasten en afwikkeling onbeheerde nalatenschappen) en de vergoedingen voor de apparaatskosten buiten de huur- en verhuurrelatie verantwoord. Onder deze laatste categorie vallen het beheer van monumenten met een erfgoedfunctie, de beleidsondersteunende taken van het Rijksvastgoedbedrijf en het Energiebesparingsprogramma Rijkshuisvesting. Het moederdepartement heeft gedurende 2018 voorschotten aan het Rijksvastgoedbedrijf verstrekt. Op basis van de definitieve realisatiecijfers wordt het verschil tussen de voorschotten en de realisatie afgerekend met het moederdepartement. In 2018 is sprake van een hogere omzet dan begroot omdat in de begroting 2018 de gebruiksvergoeding van BZK zelf en ook die voor de Hoge Colleges van Staat en de Paleizen niet onder de «Omzet moederdepartement» maar onder de categorie «Overige departementen» was opgenomen.

De specificatie van deze omzet is als volgt:

Specificatie omzet moederdepartement (Bedragen x € 1.000)	
Omschrijving	Realisatie 2018
Omzet activiteiten hoofdstuk VII	15.266
<i>Architectuurbeleid</i>	2.533
<i>Beleidsondersteuning</i>	205
<i>Inputonderzoek</i>	63
<i>Energiebesparing Rijkshuisvesting</i>	483
<i>Beheer MEF-monumenten</i>	804
<i>Bijdrage BZK</i>	11.178
ICRV	2.356
Omzet uren verkopen BZK	1.185
Gebruiksvergoeding	85.699
Servicecontracten	27
Totaal	104.533

Omzet overige departementen

Onder de omzet overige departementen vallen de opbrengsten van de interne verhuurcontracten met de ministeries, services die zowel via incidentele opdrachten als contracten worden uitgevoerd en huisvestingsadviezen aan rijkdiensten. Tevens valt hieronder de honorariumomzet aan Defensie.

De gerealiseerde omzet is lager dan begroot omdat programmagelden Defensie, die wel zijn begroot, niet in de realisatie zijn verantwoord. Dit is een resultaatneutrale presentatiewijziging waardoor zowel de omzet als de lasten lager zijn. Daarnaast was een deel van de gebruikersvergoeding dat betrekking had op BZK en op derden in de begroting onder de «Omzet overige departementen» begroot.

Omzet derden

Onder de omzet derden vallen de opbrengsten van de verkoop en verhuur van vastgoed aan partijen buiten het Rijk. Onder deze post vallen tevens de opbrengsten uit de exploitatie van bijzondere objecten (parkeergarages en de grafelijke zalen) en taxaties voor derden. De realisatie is hoger dan

begroot omdat in de begroting een deel van de omzet niet onder «Omzet derden» maar onder «Omzet overige departementen» was begroot.

Omzet per product

De producten zijn in de volgende omzetcategorieën te verdelen:

- *Ingebruikgeving*: betreft ter beschikking stellen van kantoren en (bijzondere) specialties, het leveren van huisvestingsdiensten conform het Rijkshuisvestingsstelsel en het in gebruik geven van Rijksvastgoed aan partijen buiten de Rijksoverheid.
- *In stand houden vastgoed*: betreft onderhoud van kantoren, (bijzondere) specialties en vastgoed en infrastructuur in eigendom van het Ministerie van Defensie.
- *Projectrealisatie*: betreft projectrealisatie voor kantoren, (bijzondere) specialties en het Ministerie van Defensie.
- *Verkoop*: betreft verkoop van vastgoed en grondstoffen.
- *Expertise en advies*: betreft strategische advisering en ondersteuning beleidsdirecties, expertise en adviesdiensten aan opdrachtgevers en het afhandelen van onbeheerde nalatenschappen.

Specificatie omzet per product (Bedragen x € 1.000)				
Omschrijving	(1) Oorspronkelijk vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie 2017
Ingebruikgeving	773.772	888.147	114.375	894.211
<i>Waarvan extern</i>	<i>11.288</i>	<i>17.607</i>	<i>6.319</i>	<i>16.584</i>
In stand houden vastgoed	306.615	68.236	- 238.379	59.901
<i>Waarvan andere eigenaar</i>	<i>170.193</i>	<i>40.091</i>	<i>- 130.102</i>	<i>41.506</i>
Projectrealisatie	46.018	81.256	35.238	61.839
<i>Waarvan andere eigenaar</i>	<i>46.018</i>	<i>15.345</i>	<i>- 30.673</i>	<i>21.335</i>
Verkoop	105.284	146.650	41.366	43.319
Expertise en advies	34.452	20.724	- 13.728	28.105
Totaal	1.266.141	1.205.013	- 61.128	1.087.375

Ingebruikgeving

De omzet is hoger dan begroot, omdat in de realisatie de dekking voor *In stand houden vastgoed* is opgenomen.

In stand houden vastgoed

De omzet is lager dan begroot, omdat in de realisatie de programma-gelden Defensie niet zijn opgenomen. Daarnaast is hierin niet de dekking in stand houden vastgoed opgenomen zoals vermeld onder *Ingebruikgeving*.

Verkoop

Er is meer verkocht dan van tevoren is geraamd. De omzet betreft met name de verkoop van het Hembrugterrein en de Plesmanweg. De marktomstandigheden zijn gunstiger dan bij het opstellen van de begroting was voorzien. Bij het opstellen van de begroting 2018 kon met een omzet van deze omvang en van deze objecten nog geen rekening worden gehouden.

Expertise en advies

De omzet is lager dan begroot omdat, als gevolg van een presentatiewijziging, KV-programmagelden die wel zijn begroot, niet in de realisatie zijn opgenomen.

Rentebaten

De gerealiseerde rentebaten bestaan hoofdzakelijk uit rente over de depositorekening.

Vrijval voorzieningen

Er was geen vrijval begroot. In totaal is € 8,3 mln. vrijgevallen. Hiervan heeft € 6,5 mln. betrekking op posten kleiner dan € 0,5 mln. die zijn vrijgevallen als gevolg van de schattingswijziging.

Daarnaast is bij de actualisatie van de voorzieningen in totaal € 1,8 mln. vrijgevallen. Hiervan betreft € 1,5 mln. vrijval op de voorziening bodemsanering en € 0,3 mln. op de voorziening asbest.

Bijzondere baten

Specificatie bijzondere baten (Bedragen x € 1.000)		
Omschrijving	Realisatie 2018	Realisatie 2017
(Terugneming) bijzondere waardevermindingsverliezen	0	31.683
Overige baten	54.379	56.906
Totaal	54.379	88.589

Terugneming bijzondere waardevermindingsverliezen

In 2017 kon voor € 31,7 mln. aan eerdere afwaarderingen op de voorraad te verkopen onroerend goed terug worden genomen. In 2018 hebben dergelijke terugnemingen zich niet voorgedaan.

Overige baten

De post overige baten bestaat met name uit de mutaties van onderhanden werk en onderhanden projecten (€ 5,4 mln.), het geactiveerde honorarium (€ 40,8 mln.) en nagekomen baten van het voorgaande verslagjaar (€ 7,6 mln.).

De mutaties onderhanden werk en onderhanden projecten zijn het verschil tussen de begin- en eindstand van het jaar inclusief de mutatie in de voorziene verliezen, met uitzondering van de geactiveerde rente voor herontwikkelingsprojecten (zie toelichting bij *Leningen bij het Ministerie van Financiën*) en met uitzondering van projecten waarbij het risico niet bij een derde ligt.

Het geactiveerde honorarium heeft betrekking op het voor eigen rekening ontwikkelen van onroerend goed aan de hand van een functioneel programma van eisen.

De nagekomen baten van het voorgaande verslagjaar waren niet opgenomen in de begroting.

Lasten

Apparaatskosten

De personele kosten van het eigen personeel betreffen voor € 135,7 mln. lonen, € 14,3 mln. sociale lasten, € 19,7 mln. pensioenlasten en € 5,4 mln. aan personele exploitatie. Het gemiddelde aantal gedurende 2018

werkzame werknemers bedroeg 2.036,8 fte waarvan gemiddeld 102,6 fte gedetacheerd vanuit andere departementen, met name Defensie.

De gerealiseerde kosten zijn hoger dan begroot. Dit wordt met name verklaard door de hogere salariskosten, die het gevolg zijn van een hoger aantal fte en de CAO-loonstijging.

Rentelasten

Onder deze post worden de rentekosten van de leningen en debetrente van de rekening courant Rijkshoofdboekhouding verantwoord. De gerealiseerde rentelasten bestaan uit € 27,4 mln. voor leningen van het Ministerie van Financiën en € 47,8 mln. voor DBFMO-contracten. In het verslagjaar is € 3,8 mln. rente geactiveerd tegen een gemiddelde rentevoet van 0,8% respectievelijk 5,2% (DBFMO-contracten).

Afschrijvingskosten

Onder deze post worden de afschrijvingskosten voor materiële vaste activa (gebouwen, inclusief inbouwpakketten en bedrijfsmiddelen) in het kader van de rijkshuisvesting (inclusief DBFMO-objecten) verantwoord. De begroting is gebaseerd op geplande opleveringen in de projectenportefeuille. De realisatie is afhankelijk van het moment van de werkelijke oplevering.

Dotaties voorzieningen

Er is één dotatie van € 1,8 mln. gedaan aan de voorziening bodemsanering.

Bijzondere lasten

Specificatie bijzondere lasten (Bedragen x € 1.000)				
Omschrijving	(1) Oorspronkelijk vastgestelde begroting	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie 2017
Markthuren	185.135	184.869	- 266	193.274
DBFMO-lasten	47.144	55.395	8.251	43.117
Onderhoud	253.158	133.213	- 119.945	124.833
Belastingen en heffingen	22.878	22.881	3	23.316
Energielasten	28.238	27.101	- 1.137	32.057
Ontwikkeling en verkoop OG	101.000	61.292	- 39.708	22.538
Overige lasten	51.705	133.569	81.864	74.065
Totaal	689.258	618.320	- 70.938	513.200

Markthuren

Onder deze post worden de huren verantwoord die het Rijksvastgoedbedrijf aan de markt betaalt.

DBFMO-lasten

Onder deze post vallen de kosten die aan de consortia van de DBFMO-objecten zijn betaald, onder aftrek van de rente- en afschrijvingskosten.

Onderhoud

Onder deze post vallen onderhoud voor de rijkshuisvesting, het beheer van monumenten met een erfgoedfunctie en het beheer van bijzondere objecten. De gerealiseerde kosten zijn lager dan begroot omdat programmagelden Defensie, die wel zijn begroot, niet in de realisatie zijn opgenomen. Dit laatste is een resultaatneutrale presentatiewijziging waarbij zowel de omzet als de lasten lager zijn.

Belastingen en heffingen

Het betreft hier de kosten van met name onroerend zaakbelasting en waterschapslasten.

Energielasten

Deze post bevat de energiekosten van de kantorenvorraad.

Ontwikkeling en verkoop onroerend goed

Dit betreft de kostprijs van de verkochte objecten, voor zover deze verkopen in de omzet zijn opgenomen. Een belangrijk deel van de verkopen wordt, in tegenstelling tot de verwachting bij het opstellen van de begroting, buiten de baten en lastensystematiek geadministreerd. Verkopen van objecten die binnen het specialty stelsel vallen, leiden alleen tot een kasmutatie. Dit geldt eveneens voor de verkopen van objecten die in 2014 niet onder KORV zijn gebracht. Deze worden via de middelenafpraak verrekend met de overige departementen. Het verschil tussen de realisatie en de begroting wordt met name veroorzaakt doordat er minder KORV-panden zijn verkocht dan geraamd.

Overige lasten

De post overige lasten betreft met name facilitaire kosten leegstand (€ 12,9 mln.), kleine investeringen (€ 58,9 mln.), kosten van onderhanden werken en projecten (€ 25,7 mln.), herstel- en asbestkosten (€ 10,2 mln.), negatieve projectresultaten (€ 9,8 mln.) en nagekomen lasten (€ 8,8 mln.). Het verschil tussen de realisatie en begroting wordt met name verklaard doordat er meer kleine investeringen zijn afgerekend (€ 36,3 mln.), het hoger uitvallen van de directe kosten van onderhanden werken en project (€ 16,7 mln.) en niet begrote project- en nagekomen resultaten (€ 19,7 mln.).

Balans (voor resultaatbestemming) per 31 december 2018

Balans RVB per 31 december 2018 (Bedragen x € 1.000)		
	Balans 31-12-2018	Balans 31-12-2017
Activa		
Vaste activa	6.526.037	6.058.873
Materiële vaste activa	6.526.037	6.058.873
– Grond en gebouwen	5.321.102	4.999.482
– Installaties, inventarissen en overig	757.264	783.363
– Projecten in uitvoering	447.671	276.028
Vlottende activa	854.211	908.309
Vorraden en onderhanden projecten	329.138	355.137
Vorderingen	133.032	122.567
– Debiteuren	49.447	35.512
– Overige vorderingen en overlopende activa	83.585	87.055
Liquide middelen	392.041	430.605
Totaal activa	7.380.248	6.967.182
Passiva		
Eigen Vermogen	66.487	89.803
– Exploitatiereserve	55.317	35.661
– Onverdeeld resultaat	11.170	54.142
Voorzieningen	48.655	74.208
Langlopende schulden	6.580.537	6.139.717
– Leningen bij het Ministerie van Financiën	5.752.145	5.463.934
– Overige schulden	828.392	675.783
Kortlopende schulden	684.569	663.454
– Crediteuren	84.351	65.182
– Schulden bij het Rijk	0	0
– Belastingen en premies sociale lasten	100	1.313
– Kortlopend deel langlopende schulden	321.077	343.851
– Overige schulden en overlopende passiva	279.041	253.108
Totaal passiva	7.380.248	6.967.182

Materiële vaste activa

Het Rijksvastgoedbedrijf is geen juridisch eigenaar voor die objecten waarvoor het Ministerie van Financiën een financial leaseovereenkomst heeft gesloten met het ABP. De boekwaarde van deze objecten bedraagt per 31 december 2018 € 89,9 mln. De schulden in verband met de financial leasecontracten zijn met ingang van 1 januari 1999 ondergebracht bij het Ministerie van Financiën en omgezet in een lening bij dit ministerie conform de Regeling leen- en depositofaciliteit Agentschappen. De verkrijgingsprijs en cumulatieve afschrijvingen per 1-1-2018 zijn gecorrigeerd ten opzichte van de jaarrekening 2017.

Van de boekwaarde per 31 december 2018 heeft € 863,9 mln. betrekking op objecten waarvoor het Rijksvastgoedbedrijf DBFMO-contracten heeft afgesloten.

Van de boekwaarde per 31 december 2018 heeft € 2.468,0 mln. betrekking op specialties. Een specialty is een rijksgebouw met voorzieningen toegespitst op de te huisvesten organisatie: bijvoorbeeld penitentiaire inrichtingen en gerechtsgebouwen. Omdat de specialty houdende organisaties als kader- en behoeftesteller de meerjarenvisie bepalen dragen zij ook het leegstand- en afstootrisico.

In het verslagjaar is € 3,8 mln. rente geactiveerd tegen een gemiddelde rentevoet van 0,8% respectievelijk 5,2% (DBFMO-contracten). Het totaal van de boekwaarde van de afgekochte erfpachtrechten bedraagt € 81,8 mln.

Het Rijksvastgoedbedrijf activeert de nazorg op investeringsprojecten. Een deel daarvan is nog niet verplicht aan leveranciers. In de overige waardeverminderingen is daarom € 8,6 miljoen teruggenomen op de boekwaarde van de activa. Dit is tevens in mindering gebracht op de nog te betalen nazorg.

De overige waardeverminderingen bestaan hoofdzakelijk uit afwaarderingen van drie DJI-objecten. Deze zijn afgewaardeerd omdat de taxatiewaarde hiervan lager was dan de boekwaarde, het RVB ontvangt hier te zijner tijd een afkoopsom voor van de DJI.

Vlottende activa

Voorraden en onderhanden projecten

Onder deze post zijn onder andere de gebouwen en terreinen van het Rijksvastgoedbedrijf opgenomen die beschikbaar zijn voor verkoop. Deze objecten zijn getaxeerd en afgewaardeerd indien de taxatiewaarde lager is dan de boekwaarde.

Voorraad te verkopen onroerend goed

De voorraad te verkopen onroerend goed in eigendom is in 2018 afgenomen. De objecten worden gewaardeerd tegen kostprijs of de lagere opbrengstwaarde. De opbrengstwaarde is gebaseerd op uitgevoerde (interne) taxaties.

De voorraad te verkopen Kader Overname Rijksvastgoed (KORV) objecten is afgenomen. De verkochte voorraad is grotendeels gecompenseerd met nieuw overgenomen objecten.

Onderhanden werk

Het gaat om de grondexploitatieprojecten die door het Rijksvastgoedbedrijf voor eigen rekening en risico worden uitgevoerd.

Met de brief van de ministers van Financiën en VROM van 14 november 2008 (Tweede Kamer, 2008–2009, [31 700 XIV, nr. 18](#)) heeft het kabinet kenbaar gemaakt het instrumentarium en de organisatorische inbedding voor deelname aan gebiedsontwikkeling door het Rijk te willen versterken. In het zogeheten Financieel Kader (Tweede Kamer, 2010, [32 275, nr. 1](#)) is beschreven hoe de sturing en beheersing van deze ontwikkelingsprojecten -waar het in de regel gaat om langlopende, complexe projecten met veel (private) partijen, grote marktonzekerheden en mede daardoor financiële risico's- plaatsvindt. Eén van de instrumenten betreft de

jaarlijkse waardebepaling van het project om vast te stellen of de balanswaardering wordt terugverdiend bij verkoop van de grond.

Het Rijksvastgoedbedrijf heeft in 2018 een deel van de voorraad onderhanden werk, het Hembrugterrein in Zaandam, voor € 51,3 mln. verkocht.

Onderhanden projecten

De post onderhanden projecten bestaat uit projecten die in opdracht van departementen en derden worden uitgevoerd.

Debiteuren

Debiteuren (Bedragen x € 1.000)		
	31-12-2018	31-12-2017
Debiteuren	49.689	35.755
Voorziening dubieuze debiteuren	- 242	- 243
Totaal	49.447	35.512

Van het debiteurensaldo betreft € 1,3 mln. vorderingen op het moederdepartement, € 23,8 mln. op overige departementen en € 24,3 mln. op derden.

De stijging van het debiteurensaldo ultimo 2018 ten opzichte van 2017 wordt veroorzaakt door de facturatie aan Defensie in december.

Van het openstaande debiteurensaldo ligt het debiteurenrisico voor een bedrag van € 5,2 mln. bij BZK (briefkenmerk 2017-0000422585 d.d. 13 september 2017).

Vanwege het geringe risico op oninbaarheid, is de voorziening dubieuze debiteuren nagenoeg gelijk gebleven.

Overige vorderingen en overlopende activa

Van de overige vorderingen en overlopende activa ultimo 2018 betreft € 59,3 mln. vorderingen op overige departementen en € 24,3 mln. op derden.

Liquide middelen

Liquide middelen (Bedragen x € 1.000)		
	31-12-2018	31-12-2017
Rekening-courant RHB	392.041	420.605
Depositorekening	0	10.000
Saldo per 31 december	392.041	430.605

Eigen vermogen

Overzicht vermogensontwikkeling over de jaren 2016–2018 (Bedragen x € 1.000)

	2016	2017	2018
Saldo per 1 januari	220.090	115.462	89.803
Stelselwijziging	- 20.630	0	0
Gecorrigeerd saldo per 1 januari 2018	199.460	115.462	89.803
Saldo van baten en lasten	77.110	54.142	11.170
Directe mutaties in het eigen vermogen			
Uitkering aan het moederdepartement	- 161.108	- 79.801	- 34.486
Bijdrage door het moederdepartement	0	0	0
Overige mutaties	0	0	0
Saldo per 31 december	115.462	89.803	66.487

Het eigen vermogen van een baten-lastenagentschap is gebonden aan een maximumomvang van 5% van de gemiddelde jaarmzet, berekend over de laatste drie jaar. Voor het Rijksvastgoedbedrijf mag conform de 5%-regel € 57,0 mln. worden aangehouden. Het restant van € 9,5 mln. wordt aan het moederdepartement afgedragen.

Voorzieningen

Overzicht voorzieningen per 31 december 2018 (Bedragen x € 1.000)

Omschrijving	31-12-2017	Onttrekking	Dotatie	Vrijval	31-12-2018
Asbestverontreiniging	54.861	- 9.110	0	- 5.178	40.573
Wachtgelden en pensioenuitkeringen	247	0	0	- 247	0
Huis ten Bosch	9.750	- 9.750	0	0	0
Bodemsanering	1.912	- 236	1.847	- 1.676	1.847
Brandveiligheid	1.203	0	0	- 1.203	0
Geschillen en rechtsgedingen	6.235	0	0	0	6.235
Totaal	74.208	- 19.096	1.847	- 8.304	48.655

Als gevolg van de schattingswijziging zijn alle posten < € 500.000 vrijgevallen in 2018.

Asbestverontreiniging

De «voorziening asbestverontreiniging» is opgenomen voor verwijdering van asbest (saneren van aangebrachte asbestelementen) in de gebouwen-voorraad, voor zover deze bekend zijn bij het Rijksvastgoedbedrijf. De komende jaren wordt asbest verwijderd in te renoveren en af te stoten eigendomsobjecten. Hierdoor heeft het grootste deel van de voorziening een langlopend karakter. Het grootste deel van de voorziening zal naar verwachting binnen vijf jaar worden afgewikkeld.

De vrijval in 2018 heeft hoofdzakelijk betrekking op posten kleiner dan € 0,5 mln. die zijn vrijgevallen als gevolg van een schattingswijziging.

Bodemsanering

De voorziening bodemsanering bestaat voor situaties waarbij sprake is van grondvervuiling en waarbij het Rijksvastgoedbedrijf een saneringsplicht heeft, dan wel sanering noodzakelijk acht. De voorziening zal naar verwachting in 2019 volledig worden afgewikkeld.

Geschillen en rechtsgedingen

De voorziening voor geschillen en rechtsgedingen is opgenomen voor alle lopende geschillen en rechtsgedingen, waarvoor met een redelijke mate van zekerheid de uitkomst van deze zaken en de hieraan gerelateerde juridische kosten zijn in te schatten. De omvang van de voorziening is bepaald op basis van een kostenraming die continu wordt bewaakt. De huidige posten in de voorziening zullen geheel binnen vijf jaar worden afgewikkeld. In 2018 hebben geen dotaties of onttrekkingen plaatsgevonden.

Langlopende schulden

Leningen bij het Ministerie van Financiën

Dit betreffen leningen die bij het Ministerie van Financiën ter financiering van grond en gebouwen zijn afgesloten. Het Rijksvastgoedbedrijf heeft de beschikking over een bouwrekening bij het Ministerie van Financiën, waarmee projecten in aanbouw, tot het moment van oplevering, worden gefinancierd. Na afronding van een bouwproject wordt een definitieve lening afgesloten.

Het Ministerie van Financiën staat het Rijksvastgoedbedrijf een aantal uitzonderingen toe op de Regeling Agentschappen voor het gebruik en de procedure leenfaciliteit. Zo is onder andere toegestaan:

- te lenen voor investeringen in grondposities en buiten gebruik gestelde activa.
- te lenen voor de financiering van bijkomende kosten.
- de rente op de leningen voor herontwikkelingsprojecten toe te voegen aan de hoofdsom.

De rentevoet van de leningen ligt tussen de 0,00% en 0,78%. Van de leningen heeft € 4.969,1 mln. een looptijd langer dan 5 jaar.

Overige schulden

Onder deze schulden worden de lange termijnschulden aan consortia opgenomen als gevolg van de DBFMO-contracten. Tegenover deze schulden (kort en lang) staan onder de materiële vaste activa de objecten gewaardeerd tegen een boekwaarde die hieraan gelijk is. Het Ministerie van Financiën heeft ermee ingestemd het langlopende deel van de schulden in afwijking van de Regeling agentschappen onder de langlopende schulden op te nemen. De rentevoet van de langlopende schulden ligt tussen de 3,58% en 7,13%. Van de langlopende schulden heeft € 601,5 mln. een looptijd langer dan 5 jaar.

Kortlopende schulden

De kortlopende schulden bevatten crediteuren (inclusief overige departementen), schulden aan het moederdepartement, het kortlopende deel van de langlopende schulden en overige schulden en overlopende passiva. In deze laatste zijn onder meer de resterende betalingsverplichtingen uit opgeleverde investeringsprojecten opgenomen.

Crediteuren

De crediteuren bestaan voor € 0,2 mln. uit schulden aan het moederdepartement, voor € 16,3 mln. aan overige departementen en voor € 67,8 mln. aan derden.

Belastingen en premies sociale lasten

Deze post bestaat uit een saldo van het nog te betalen voorschot VPB 2018 (€ 0,8 mln.) en de terug te ontvangen VPB 2016 (€ 0,7 mln.).

Kortlopend deel langlopende schulden

Deze post bestaat uit het kortlopend deel van de leningen bij het Ministerie van Financiën (€ 280,3 mln.) en het kortlopend deel van de langlopende schulden DBFMO (€ 40,8 mln.).

Overige schulden en overlopende passiva

Van de overige schulden en overlopende passiva betreft € 21,9 mln. schulden aan het moederdepartement, € 217,6 mln. aan overige departementen en € 39,5 mln. aan derden.

In de nog te betalen bedragen is een schuld aan het Ministerie van Defensie opgenomen van € 53,7 mln.

Kasstroomoverzicht

Kasstroomoverzicht over 2018 (Bedragen x € 1.000)				
	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)	
	Oorspronkelijk vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en vastgestelde begroting	
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2018 + stand depositorekeningen	411.924	430.605	18.681	
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	1.174.056	2.254.493	1.080.437	
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 920.246	- 1.933.923	- 1.013.677	
2. Totaal operationele kasstroom	253.810	320.570	66.760	
Totaal investering (-/-)	- 515.000	- 669.286	- 154.286	
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	60.775	88.767	27.992	
3. Totaal investeringskasstroom	- 454.225	- 580.519	- 126.294	
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	- 34.486	- 34.486	
Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	0	0	0	
Aflossingen op leningen (-/-)	- 256.043	- 379.015	- 122.972	
Beroep op leenfaciliteit (+)	515.000	634.886	119.886	
4. Totaal financieringskasstroom	258.957	221.385	- 37.572	
5. Rekening-courant RHB 31 december 2018 + stand depositorekeningen (=1+2+3+4), de maximale roodstand 0,5 miljoen €.	470.466	392.041	- 78.425	

Toelichting

Het kasstroomoverzicht geeft aan hoeveel kasmiddelen in de verslagperiode beschikbaar zijn gekomen en op welke wijze gebruik is gemaakt van deze middelen. Aan de hand van het kasstroomoverzicht worden de kapitaaluitgaven en -ontvangsten toegelicht.

Operationele kasstroom

De ontvangsten en uitgaven zijn aanzienlijk hoger dan begroot. Dit komt met name omdat de programmagelden van de dienstverlening aan Defensie, kasstromen vanuit het beheer van materiële activa (KV-begroting) en de kasstromen uit middelenafspraken hierin zijn meegenomen. Deze dienstverleningen zitten niet in de gerealiseerde baten en lasten, echter betreffen wel operationele kasstromen.

Investeringskasstroom

De investeringen zijn hoger dan begroot omdat er meer is geïnvesteerd dan voorzien in rijkshuisvesting (met name door aankopen).

Financieringskasstroom

In 2018 is het surplus eigen vermogen van € 34,5 mln. aan het moederdepartement afgedragen. Deze afdracht vloeit voort uit de jaarrekening 2017 en was bij het indienen van de ontwerpbegroting in het jaar 2017 nog niet bekend en derhalve niet begroot.

Het beroep op de leenfaciliteit is als gevolg van de hogere investeringen (zie investeringskasstroom) hoger dan begroot.

De aflossingen op leningen betreffen de aflossingen op de leenfaciliteit bij het Ministerie van Financiën. De aflossingen zijn hoger dan begroot, met name omdat er meer is afgelost als gevolg van de hogere realisatie bij de verkopen van onroerend goed.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren

Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2018 (Bedragen x € 1.000)				
Omschrijving Generiek Deel	Realisatie	Realisatie	Realisatie	Oorspronkelijk vastgestelde begroting
	2016	2017	2018	2018
Omzet per product				
Ingebruikgeving	871.261	894.211	888.147	773.772
<i>Waarvan extern</i>	<i>19.363</i>	<i>16.584</i>	<i>17.607</i>	<i>11.288</i>
In stand houden vastgoed	50.113	59.901	68.236	306.615
<i>Waarvan andere eigenaar</i>	<i>50.113</i>	<i>41.506</i>	<i>40.091</i>	<i>170.193</i>
Projectrealisatie	88.767	61.839	81.256	46.018
<i>Waarvan andere eigenaar</i>	<i>19.980</i>	<i>21.335</i>	<i>15.345</i>	<i>46.018</i>
Verkoop	80.333	43.319	146.650	105.284
Expertise en advies	34.844	28.105	20.724	34.452
Saldo van baten en lasten	77.110	54.142	11.170	0
Saldo van baten en lasten (% t.o.v. de baten)	5,8%	4,5%	0,9%	0,0%
Rijkshuisvestingsvoorraad x 1.000 m² BVO				
<i>Waarvan verhuurd</i>	<i>5.881</i>	<i>5.403</i>	<i>5.067</i>	<i>5.025</i>
<i>Waarvan eigendom</i>	<i>4.975</i>	<i>4.867</i>	<i>4.870</i>	<i>4.660</i>
<i>Waarvan huur</i>	<i>1.236</i>	<i>1.322</i>	<i>1.123</i>	<i>1.152</i>
Gemiddelde leegstand rijkshuisvesting voor rekening RVB (% t.o.v. voorraad)	5,3%	5,9%	6,2%	4,3%
ITK rijkshuisvesting	2,39	2,22	2,21	2,1–2,8
Voorraad beheerde Defensieobjecten				
Gebouwen x 1.000 m ² BVO	6.161	6.033	5.973	5.562
Terreinen x 1.000 m ²	350.387	350.575	349.814	345.199
Doelmatigheid verkoop vastgoed	12.890	11.385	50.128	>0
Bezetting ambtelijke fte's ultimo	1.885	2.009	2.070	1.922
Apparaat-omzet indicator	19,5%	21,6%	21,3%	17,3%
Projecten binnen budget gerealiseerd		87%	97%	82%
Projecten tijdig gerealiseerd		97%	97%	82%
Productiviteit		914	954	955

Toelichting

Omzet per product

Hiervoor wordt verwezen naar de toelichting bij de staat van baten en lasten.

Saldo van baten en lasten

Het positieve resultaat over 2018 is met name het gevolg van een tweetal grote verkoopresultaten. Voor een nadere toelichting wordt verwezen naar de toelichting bij de staat van baten en lasten.

Rijkshuisvestingsvoorraad

De voorraad bedraagt ultimo 2018 181.000 m² meer dan begroot. Ten opzichte van realisatie 2017 is de voorraad met 196.000 m² afgenomen. De rijkshuisvestingsvoorraad is minder gedaald dan in de begroting was voorzien. Dit komt onder meer doordat huisvesting langer nodig was dan eerder voorzien en doordat aankopen zijn gedaan die moeten leiden tot een verbetering van de kwaliteit van de voorraad. Dit geeft de mogelijkheid de frictieruimte te vergroten teneinde ruimte te bieden aan noodzakelijke verschuivingen en renovaties. Door de toegenomen ruimtebehoefte van departementen zijn meer m² verhuurd dan begroot.

Gemiddelde leegstand

De leegstand voor rekening van het Rijksvastgoedbedrijf (6,2%) is hoger dan de begroting (4,3%). Dit komt mede doordat de frictieruimte is vergroot teneinde noodzakelijke verschuivingen mogelijk te maken.

Indicator Technische Kwaliteit

De Indicator Technische Kwaliteit (ITK) geeft in een cijfer de technische kwaliteit van de vastgoedportefeuille weer op een bepaald tijdstip. Het cijfer loopt van 1 (nieuwbouw) tot 6 (zeer slecht). De ITK is een gewogen gemiddelde van de technische condities van alle gebouwelementen. Deze technische condities worden bepaald door inspecties.

Voorraad beheerde defensieobjecten

Het Ministerie van Defensie is zelf verantwoordelijk voor de opbouw en afname van haar vastgoedbestand. Het Rijksvastgoedbedrijf beheert die portefeuille en adviseert Defensie daarbij. De defensievoorraad daalde minder dan in de begroting was voorzien. Dit heeft onder meer te maken met het aanhouden van vastgoed in afwachting van de ontwikkelingen inzake maatregelen versterking ondersteuning krijgsmacht.

Doelmatigheid verkopen

De verkopen van op de balans van het Rijksvastgoedbedrijf opgenomen vastgoed hebben in 2018 tot een positief resultaat geleid. Met name is dit het gevolg van de verkoop van het Hembrugterrein en het object Plesmanweg.

Bezetting fte's jaarultimo

Het Rijksvastgoedbedrijf is een vraaggestuurde dienst. De bezetting ultimo 2018 is 148 fte hoger dan begroot. De groei in ambtelijke bezetting wordt met name verklaard door de groei in 2018 in dienstverlening aan Defensie, voor de rijkshuisvesting en verambtelijking.

Apparaat/omzet indicator

De indicator is hoger dan begroot. De apparaatskosten (met name de personeelskosten) zijn hoger en de omzet lager dan begroot. Bij de staat van baten en lasten wordt dit nader toegelicht.

Projecten binnen budget gerealiseerd

Het Rijksvastgoedbedrijf heeft de ambitie, om het overgrote deel van de projecten binnen budget te realiseren, gerealiseerd met 97%, ten opzichte van de norm van 82%.

Projecten tijdig gerealiseerd

De doelstelling om 82% van de projecten tijdig conform afspraken met de opdrachtgever te realiseren is gerealiseerd.

Productiviteit

De gerealiseerde productiviteit van het Rijksvastgoedbedrijf is nagenoeg gelijk aan hetgeen in de begroting was voorzien.

16. JAARVERANTWOORDING VAN HET BATEN- LASTENAGENTSCHAP DIENST VAN DE HUURCOMMISSIE (DHC) PER 31 DECEMBER 2018

Inleiding

De Huurcommissie is een zelfstandig bestuursorgaan (ZBO). Dit ZBO wordt ambtelijk ondersteund door de Dienst van de Huurcommissie (DHC), die de status van baten-lastenagentschap heeft. Jaarlijks verstrekt de directie Woningmarkt (onderdeel van DG Bestuur, Ruimte en Wonen bij het Ministerie van BZK) een opdracht aan de Huurcommissie voor de uitvoering van de huurgeschillenbeslechting en overige werkzaamheden. De opdracht wordt vanaf 2018 deels gefinancierd door de directie Woningmarkt, deels door de verhuurders middels een verhuurderbijdrage (Staatscourant jaargang 2018, nr. [32857](#), Kamerstuk [34 652, nr. A](#)) en deels uit de leges.

Staat van baten en lasten van DHC 2018 (bedragen x € 1.000)

Omschrijving	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)	(4)
	Vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil realisatie en vastgestelde begroting	Realisatie 2017
Baten				
Omzet	13.214	9.860	- 3.354	12.878
- Omzet moederdepartement	7.489	4.330	- 3.159	12.255
- Omzet overige departementen	0	0	0	0
- Omzet derden	5.725	5.530	- 195	623
Rentebaten	0	0	0	0
Vrijval voorzieningen	0	0	0	3
Bijzondere baten	0	460	460	101
Totaal baten	13.214	10.320	- 2.894	12.982
Lasten				
Apparaatskosten	10.316	8.887	- 1.429	12.277
- Personele kosten	6.535	6.248	- 287	7.412
<i>Waarvan eigen personeel</i>	<i>5.833</i>	<i>4.819</i>	<i>- 1.014</i>	<i>6.550</i>
<i>Waarvan inhuur externen</i>	<i>702</i>	<i>1.052</i>	<i>350</i>	<i>603</i>
<i>Waarvan overige personele kosten</i>	<i>0</i>	<i>377</i>	<i>377</i>	<i>259</i>
- Materiële kosten	3.781	2.639	- 1.142	4.865
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	<i>1.150</i>	<i>1.035</i>	<i>- 115</i>	<i>2.334</i>
<i>Waarvan bijdrage aan SSO's</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Waarvan overige materiele kosten</i>	<i>2.631</i>	<i>1.604</i>	<i>- 1.027</i>	<i>2.531</i>
Rentelasten	0	0	0	0
Afschrijvingskosten	74	93	19	494
- Materieel	74	93	19	102
<i>Waarvan apparaat ICT</i>	<i>71</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
- Immaterieel	0	0	0	392
Overige lasten	2.824	5.650	2.826	2.708
- Dotaties voorzieningen	0	2.588	2.588	18
- Bijzondere lasten	2.824	3.062	238	2.690
Totaal lasten	13.214	14.630	1.416	15.479
Saldo van baten en lasten gewone bedrijfsuitoefening	0	- 4.310	- 4.310	- 2.497
Agentschapsdeel Vpb-lasten	-	-	-	-
Saldo van baten en lasten	0	- 4.310	- 4.310	- 2.497

Toelichting

Baten

Omzet moederdepartement

De omzet moederdepartement bestaat uit de vergoeding van de opdrachtgevende beleidsdirectie Woningmarkt (Wm). De totale bijdrage voor de opdracht bedroeg € 7,5 mln., hiervan was € 3,2 mln. bestemd voor een bijdrage in de transitiekosten. Deze bijdrage is verwerkt als een vermo-

gensstorting. De opdracht voor 2018 is aangegaan op basis van lump sum financiering.

In vergelijking met de Ontwerpbegroting is de productie over 2018 lager uitgekomen dan verwacht. In overleg met de opdrachtgever is, gezien de meerjarige dalende trend tot en met 2017, voor het jaar 2018 uitgegaan van een productie van 6.560 zaken.

Productie (aantallen)			
Soort zaak	Begroting 2018 (1)	Realisatie 2018 (2)	Verschil (3=2-1)
Huurprijsgeschillen	2.990	2.067	- 923
Servicekostengeschillen	1.925	1.102	- 823
Huurverhogingsgeschillen op grond van punten	260	18	- 242
Huurverhogingsgeschillen op grond van inkomen	775	6	- 769
WOHV-geschillen ¹	10	1	- 9
Geschillen voortkomend uit klachten van huurders jegens verhuurders	150	0	- 150
Intake en bemiddeling	3.290	3.650	360
Totaal	9.400	6.844	- 2.556

¹ Geschillen op grond van de Wet op het overleg huurders verhuurder

Omzet derden

De omzet derden bestaat uit de verhuurderbijdrage die aan de verhuurders in rekening is gebracht en uit de ontvangen legesgelden. De in rekening gebrachte verhuurderbijdrage aan verhuurders bedroeg in 2018 € 5,2 mln. De ontvangen legesgelden in 2018 bedragen € 0,4 mln.

Bijzondere baten

De bijzondere baten bestaan uit de volgende componenten:

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Vastgestelde begroting	Realisatie	Verschil	Realisatie 2017
Correctie nog te ontvangen facturen	0	40	40	97
CJIB aanmaningsvergoedingen	0	2	2	3
Mutatie onderhanden werk	0	417	417	0
Overige baten	0	1	1	1
Totaal	0	460	460	101

Lasten

Apparaatskosten: personele kosten

De post personele kosten bestaat uit de loonkosten voor eigen personeel (inclusief kosten voor gedetacheerden vanuit de Rijksoverheid), kosten van externe inhuur en overige personeelskosten. De kosten voor eigen personeel zijn lager dan begroot. Deze daling is het gevolg van een afgenomen personeelsbezetting. De kosten voor externe inhuur zijn toegenomen. Hiervoor is een aantal redenen: 1) een deel van de vrijgevallen functies is tijdelijk met externen opgevuld, 2) bij de reorganisatie hebben de medewerkers de tijd gekregen zich te oriënteren in het vrijwillige Van Werk Naar Werk traject, waarbij zij zich ook verder konden ontwikkelen. Met externe inhuur is geprobeerd deze afname van productieve uren te compenseren, 3) om de hoge instroom bij Brede

Intake en bemiddelen op te vangen zijn extra uitzendkrachten ingezet. De externe inhuur is hierdoor hoger uitgevallen dan begroot.

De overige personele kosten betreffen kosten als reiskosten, studiekosten, arbeidsongeschiktheids ondersteuning en bedrijfsmaatschappelijk werk. Deze kosten waren in de oorspronkelijke begroting opgenomen onder de overige materiële kosten.

Apparaatskosten: materiële kosten

De materiële kosten waren in 2018 lager dan begroot. Met name de huisvestingskosten, de reis- en verblijfskosten en de communicatiekosten zijn lager uitgevallen dan begroot. Daarnaast is door de vertraging van de reorganisatie een aantal kosten doorgeschoven naar 2019 en heeft de Huurcommissie een aantal posten op een lager ambitieniveau gesteld.

Dotatie voorzieningen

Naar aanleiding van de reorganisatie van de Huurcommissie in 2018 is een dotatie aan de reorganisatievoorziening gedaan voor de kosten die volgen uit van werk naar werk trajecten. De voorzieningen voor voorgaande reorganisaties in 2009 en 2012 zijn aangepast op de te verwachten uitgaven in 2019. De dotatie was niet begroot.

Bijzondere lasten

Dit betreft de transitiekosten 2018 (implementatie toekomstverkenning en ICT). Hieronder vallen kosten ter voorbereiding van de implementatie van de gewijzigde wet Uhw en kosten om de ICT aan te passen aan de nieuwe organisatie. Onder deze post vallen ook de kosten voor werknemers die eind 2018 een overeenkomst met de Dienst van de Huurcommissie zijn aangegaan en gebruik maken van de stimuleringspremie bij ontslag op eigen verzoek. De reservering voor de stimuleringspremie was niet begroot.

Bijzondere lasten (bedragen x € 1.000)	Vastgestelde begroting	Realisatie	Vershil	Realisatie 2017
Implementatie toekomstverkenning	1.736	1.767	31	986
Verhuizing	0	0	0	141
ICT	1.088	504	- 584	843
Inning verhuurdersbijdrage	0	0	0	5
Reorganisatie	0	0	0	226
Mutatie onderhanden werk	0	0	0	483
Correctie voorgaand boekjaar	0	0	0	3
Overige bijzondere lasten	0	0	0	3
Stimuleringspremie	0	791	791	0
Totaal	2.824	3.062	238	2.690

Saldo van baten en lasten

Over 2018 heeft de Huurcommissie een negatief exploitatieresultaat behaald (€ 4,3mln.). Dit resultaat is het gevolg van de dotatie aan de reorganisatievoorziening en de opname van de kosten voor de stimuleringspremie voor medewerkers van de Dienst van de Huurcommissie. Daarnaast is de bijdrage voor de transitiekosten via het eigen vermogen verwerkt. Daartegenover staan lagere materiële kosten.

De dotatie aan de reorganisatievoorziening en de kosten van de diverse stimuleringsregelingen vormen een eenmalige kostenpost die komende jaren niet meer voor komt. De oorzaak van het negatieve resultaat is dan ook eenmalig.

Balans van DHC per 31 december 2018 (bedragen x € 1.000)

	Balans 2018	Balans 2017
Activa		
Vaste activa	70	163
Materiële vaste activa	70	163
– Grond en gebouwen	0	0
– Installaties en inventarissen	70	163
– Projecten in uitvoering	0	0
– Overige materiële vaste activa	0	0
Vlottende activa	9.240	4.228
– Voorraden en onderhanden projecten	1.608	1.191
Vorderingen	5.444	335
– Debiteuren	5.396	278
– Overige vorderingen en overlopende activa	48	57
– Liquide middelen	2.188	2.702
Totaal activa	9.309	4.391
Passiva		
Eigen Vermogen	2.977	403
– Exploitatiereserve	7.287	2.900
– Onverdeeld resultaat	– 4.310	– 2.497
Voorzieningen	2.759	252
Langlopende schulden	0	0
– Leningen bij het Ministerie van Financiën	0	0
Kortlopende schulden	3.573	3.736
– Crediteuren	778	1.416
– Schulden bij het Rijk	0	0
– Belastingen en premies sociale lasten	0	0
– Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	0	0
– Overige schulden en overlopende passiva	2.795	2.320
Totaal passiva	9.309	4.391

Toelichting

Activa

Materiële vaste activa

De materiële activa bestaan uit hardware, installaties en inventaris in het Havengebouw te Amsterdam. DHC huurt zijn kantoorruimten, deze panden staan daarom niet op de balans als activa.

Het grootste deel van de activa is begin deze eeuw aangeschaft waardoor de restwaarde beperkt is. Veel activa worden nog gebruikt terwijl ze inmiddels afgeschreven zijn. In 2018 zijn geen investeringen gedaan.

Vorraden en onderhanden projecten

Dit betreft het onderhanden werk. Een verzoekschrift kan achtereenvolgens verschillende behandelingsfasen in het primaire proces doorlopen: van het scannen van de fysieke brief of de inname van het digitale verzoek, het beoordelen of het verzoek ontvankelijk is, de inhoudelijke beoordeling nadat het legesvoorschot ontvangen is, het onderzoek, de zitting en uiteindelijk de uitspraak.

Bij de waardering van het onderhanden werk is gekeken in welke fasen de in behandeling zijnde zaken verkeren, en is verondersteld dat de waarde toeneemt met elke fase die het verzoek passeert.

Debiteuren

Deze post heeft met name betrekking op de nog te ontvangen verhuurderbijdrage van verhuurders. Daarnaast bevat deze post leges van huurders en verhuurders. Ook zijn er debiteuren in verband met detacheringen van DHC-medewerkers bij andere organisaties.

Debiteuren (bedragen x € 1.000)	31-12-2018	31-12-2017
Debiteuren moederdepartement	18	41
Debiteuren overige departementen	43	0
Debiteuren derden	5.334	237
Totaal	5.396	278

Overige vorderingen en overlopende activa

Deze post betreft de vooruitbetaalde kosten aan derden in 2018 voor het jaar 2019.

Passiva

Eigen vermogen

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Bedrag
Jaarrekening 2017, Eigen vermogen per 31-12-2017	817
Foutherstel (nagekomen kosten)	- 414
Gecorrigeerd vermogen per 1-1-2018	403
Eenmalige storting moederdepartement	3.725
Bijdrage moederdepartement in transitiekosten 2018	3.159
Resultaat 2018	- 4.310
Eigen vermogen per 31-12-2018	2.977

In 2017 zijn bijdragen van het moederdepartement voor de transitiekosten verantwoord als bijzondere baten. Volgens het ADR-Kader voor de toelaatbaarheid en de presentatie van bijdragen aan agentschappen, dient een dergelijke bijdrage verwerkt te worden als een vermogensstorting. Deze boekingen zijn in 2018 verwerkt.

In 2018 zijn twee facturen ontvangen die betrekking hadden op voorgaande jaren. In totaal gaat het om een bedrag van € 0,4 mln.

Richtlijn 150 van de Richtlijnen voor de Jaarverantwoording schrijft voor

dat dergelijke tekortkomingen die betrekking hebben op voorgaande afgesloten boekjaren, via het eigen vermogen verwerkt moeten worden. Door deze mutaties en de toevoeging van het onverdeeld resultaat 2018 bedraagt het eigen vermogen € 3,0 mln. In de Regeling Agentschappen 2018 is aangegeven dat er de mogelijkheid is voor de dienst om een exploitatiereserve op te bouwen. De maximale exploitatiereserve bedraagt 5% van de gemiddelde omzet van de afgelopen drie jaren. Het maximale eigen vermogen in 2018 bedraagt € 0,6 mln. Het verschil tussen het vermogen per 31-12-2018 en het maximaal toegestane eigen vermogen bedraagt € 2,4 mln. Voor de eerstvolgende suppletioire begrotingswet wordt het surplus aan eigen vermogen afgeroomd.

Voorzieningen

De voorzieningen die op de balans staan betreffen kosten in verband met de reorganisaties van de Dienst van de Huurcommissie in 2009 en 2012. Het langlopende deel van deze voorzieningen (2009 € 47K en 2012 € 92K) zijn verplichtingen voor 2020 en latere jaren.

De reorganisatievoorziening 2018 van de Dienst van de Huurcommissie heeft betrekking op de loonkosten van acht medewerkers die met ingang van 1-1-2019 de status van VWNW-kandidaat hebben. Het langlopende deel van de reorganisatievoorziening 2018 bedraagt € 1,5 miljoen. De dienst van de Huurcommissie heeft in de jaarrekening een voorziening verantwoord voor de kosten van werknemers die in het verplichte Van Werk Naar Werk traject zijn geplaatst en heeft daarbij een inschatting gemaakt van de kans dat de voormalig werknemers de WW rechten gaat aanspreken.

Bestemming (bedragen x € 1.000)					
	Stand per 1-1-2018	Onttrekking	Vrijval	Dotatie	Saldo per 31-12-2018
Reorganisatie 2009:					
• Herplaatsers	102	37	0	19	84
Reorganisatie 2012:					
• Herplaatsers	127	21	0	7	113
• Maatwerkafspraken	23	23	0	0	0
Reorganisatie 2018	0			2.562	2.562
Totaal	252	81	0	2.588	2.759

Crediteuren

Dit betreft in 2018 ontvangen maar per ultimo 2018 nog niet betaalde facturen voor gemaakte kosten die betrekking hebben op 2018.

Crediteuren (bedragen x € 1.000)		
	31-12-2018	31-12-2017
Crediteuren moederdepartement	358	943
Crediteuren overige departementen	0	16
Crediteuren derden	420	457
Totaal	778	1.416

Overige schulden en overlopende passiva

Deze post bestaat uit nog te ontvangen facturen, legesvoorschotten en verplichtingen jegens het personeel.

Kasstroomoverzicht van DHC over 2018 (bedragen x € 1.000)			
	Vastgestelde begroting (1)	Realisatie (2)	Verschil realisatie en vastgestelde begroting (3)=(2)-(1)
1. Rekening-courant RHB 1 januari 2018	2.516	2.702	186
Totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	13.214	4.795	- 8.419
Totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 13.140	- 12.193	947
2. Totaal operationele kasstroom	74	- 7.398	- 7.472
Totaal investeringen (-/-)	0	0	0
Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom	0	0	0
Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-/-)	0	0	0
Eenmalige storting door het moederdepartement (+)	0	6.884	6.884
Aflossingen op leningen (-/-)	0	0	0
Beroep op leenfaciliteit (+)	0	0	0
4. Totaal financieringskasstroom	0	6.884	6.884
5. Rekening courant RHB 31 december 2018 (=1+2+3+4) (maximale roodstand € 0,5 mln)	2.590	2.188	- 402

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De operationele ontvangsten zijn lager dan begroot. In 2018 heeft de Dienst van de Huurcommissie van het moederdepartement een totale bijdrage ontvangen van € 7,5 mln. Hiervan was € 3,2 mln. een bijdrage in de transitiekosten. Deze bijdrage is als een mutatie op het eigen vermogen verwerkt. De verhuurderbijdrage van € 5,2 mln. was eind 2018 nog te ontvangen.

De operationele uitgaven zijn lager dan begroot. De kosten in het algemeen waren lager en het saldo van de crediteuren is afgenomen. In 2018 heeft het moederdepartement een eenmalige storting gedaan van € 3,7 mln. ter aanvulling van het eigen vermogen en heeft het moederdepartement een bijdrage van € 3,2 mln. aan de transitiekosten geleverd. Er is in 2018 geen gebruik gemaakt van de leenfaciliteit bij het Ministerie van Financiën.

De berekening van de operationele ontvangsten is als volgt:

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Bedrag
Totaal baten	10.320
Balansmutaties	- 5.525
Operationele ontvangsten	4.795

De berekening van de operationele uitgaven is als volgt:

Omschrijving (bedragen x € 1.000)

	Bedrag
Totaal lasten	14.630
Balansmutaties	- 2.437
Operationele uitgaven	12.193

Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2018 van de Dienst van de Huurcommissie

Omschrijving generiek deel	Realisatie				Vastgestelde begroting
	2015	2016	2017	2018	2018
Tarief per uur ¹					
Omzet per product ¹					
FTE-totaal (excl. externe inhuur)	70	67	63	50	69
Saldo van baten en lasten (%)	0%	6%	1%	- 47%	0%
% Huurprijsgeschillen afgerond binnen 4 maanden	77%	66%	64%	60%	90%
% Servicekostengeschillen afgerond binnen 5 maanden	72%	63%	47%	61%	90%
% Huurverhogingsgeschillen afgerond binnen 4 maanden ²	88%	92%	90%	98%	90%
% WOVH-geschillen afgerond binnen 4 maanden	25%	0%	50%	0%	90%

¹ De Dienst van de Huurcommissie heeft een nieuw kostprijsmodel ontwikkeld. Dit model wordt in 2019 gevalideerd, zodat het model als basis voor de Ontwerpbegroting 2020 kan dienen. Op dit moment zijn deze gegevens niet beschikbaar. In de Ontwerpbegroting 2020 gaat gewerkt worden met het nieuwe kostprijsmodel en zijn deze gegevens beschikbaar. Voor de Ontwerpbegrotingen van 2017, 2018 en 2019 is uitgegaan van de verwachte kosten.

² Huurders en verhuurders hebben de doorlooptijd van deze zaken waarschijnlijk ervaren als langer dan 4 maanden. De reden hiervan is dat de intake van verzoeken in 2018 langer heeft geduurd, door de relatief grote instroom van verzoeken in 2018.

Toelichting

FTE-totaal

Betreft het aantal medewerkers in vaste dienst (uitgedrukt in fte) en de ontwikkeling daarvan in de loop der jaren. Vanaf begin januari 2018 hebben twaalf medewerkers gebruik gemaakt van de stimuleringspremie bij ontslag op eigen verzoek. Deze functies zijn in verband met de lopende reorganisatie door tijdelijke externe medewerkers bezet.

Doorlooptijden

De Huurcommissie werkt met twee verschillende doorlooptijden:

1. De doorlooptijd voor de hele procedure vanaf het moment dat de verzoeker de leges heeft betaald tot het moment waarop de uitspraak wordt verstuurd. Deze doorlooptijd is gebaseerd op de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte (Uhw). De termijn hiervoor is vijf maanden voor servicekostengeschillen en vier maanden voor overige geschillen. Deze termijnen gaan in nadat de leges zijn betaald;
2. De doorlooptijd vanaf het moment dat het dossier compleet is. Deze doorlooptijd is gebaseerd op de Implementatiewet voor buitenge-

rechtelijke geschillenbeslechting consumenten. De wettelijke termijn hiervoor is 90 dagen.

Het afhandelen van het geschil als het dossier eenmaal compleet is gebeurt ruim binnen de wettelijke termijn. De termijn uit de Uhw voor het volledig behandelen van het geschil wordt in veel gevallen niet gehaald. Hoe lang de doorlooptijd is, verschilt bovendien sterk van zaak tot zaak. Het grootste deel van de doorlooptijd gebruikt de Huurcommissie om het dossier compleet te maken zodat zij het geschil in behandeling kan nemen.

De Huurcommissie streeft ernaar geschillen zo snel mogelijk te behandelen. Zij vindt het belangrijk dat het geschil tussen huurder en verhuurder niet langer duurt dan nodig is. Op veel factoren die invloed hebben op de tijd die nodig is om het dossier compleet te maken heeft de Huurcommissie geen invloed. De aard van het geschil, hoe diep het conflict tussen huurder en verhuurder is, de bereidheid van de partijen om mee te werken, de kwaliteit van de door beide partijen aangeleverde informatie en de grillige instroom van geschillen vallen bijvoorbeeld buiten de invloedssfeer.

17. SALDIBALANS PER 31 DECEMBER 2018 VAN HET MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES (HVII)

(Bedragen x € 1.000)					
Activa	31-12-2018	31-12-2017	Passiva	31-12-2018	31-12-2017
Intra-comptabele posten					
1) Uitgaven ten laste van de begroting	5.951.401	874.660	2) Ontvangsten ten gunste van de begroting	1.343.470	150.086
3) Liquide middelen	4.744	3.597			
4) Rekening-courant Rijkshoofd-boekhouding	0		4a) Rekening-courant Rijkshoofd-boekhouding	4.605.661	728.846
5) Rekening-courant RHB begrotingsreserves	223.264	0	5a) Begrotingsreserves	223.264	
6) Vorderingen buiten begrotingsverband	31.709	26.553	7) Schulden buiten begrotingsverband	38.723	25.878
8) Kas-transverschillen	0	0			
Subtotaal intra-comptabel	6.211.118	904.810	Subtotaal intra-comptabel	6.211.118	904.810
Extra-comptabele posten					
9) Openstaande rechten	2.689	2.861	9a) Tegenrekening openstaande rechten	2.689	2.861
10) Vorderingen	477.339	7.127	10a) Tegenrekening vorderingen	477.339	7.127
11a) Tegenrekening schulden	0		11) Schulden	0	
12) Voorschotten	4.989.805	323.472	12a) Tegenrekening voorschotten	4.989.805	323.472
13a) Tegenrekening garantieverplichtingen	27.671	2.500	13) Garantieverplichtingen	27.671	2.500
14a) Tegenrekening andere verplichtingen	625.562	112.821	14) Andere verplichtingen	625.562	112.821
15) Deelnemingen	0		15a) Tegenrekening deelnemingen	0	
Subtotaal extra-comptabel	6.123.066	448.781	Subtotaal extra-comptabel	6.123.066	448.781
Overall Totaal	12.334.184	1.353.591	Overall Totaal	12.334.184	1.353.591

TOELICHTING OP DE SALDIBALANS per 31 december 2018 HVII

Waardesprong cijfers Hoofdstuk 7 per 1-1-2018

De maatregelen die in het regeerakkoord van het kabinet-Rutte III zijn opgenomen met betrekking tot het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, zijn in drie nota's van wijziging naar aanleiding van het regeerakkoord in de begroting van hoofdstuk 7 verwerkt. Het betreft:

- Opheffen van begrotingshoofdstuk 18 (Wonen en Rijksdienst).
- Toevoegen van het deel digitale overheid voor bedrijven van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat.
- Toevoegen van het deel inzake ruimtelijke ontwikkeling, ruimtelijke ordening met inbegrip van onder meer de Wet ruimtelijke ordening en de Crisis- en herstelwet, de Omgevingswet, het Kadaster en de Kadasterwet van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (XII).

Daarnaast is het onderdeel Kiesraad als College overgegaan van H7 naar H2B (Hoge Colleges van Staat)

Deze ontvlechting (Kiesraad) en invlechting (H18, EZK en IenW) heeft ertoe geleid dat de balansstanden per 1-1-2018 (aanzienlijk) afwijken van de eindstanden 2017. Dit betreft de navolgende balansposten met de navolgende bedragen (bedragen x € 1.000).

(Bedragen x € 1.000)				
	H18	Waarde- sprong Kiesraad naar H2B	Waarde- sprong EZK	Waarde- sprong I & W
BP 1	4.272.171			
BP 2	782.686			
BP 3	349			
BP 4	3.485.617			
BP 5	345.905			
BP 5a	345.905			
BP 6	2.194			
BP 7	6.413			
BP 10	440.328			12.024
BP 11	0			
BP 12	4.630.820		13.723	306.761
BP 13	171			25.000
BP 14	373.778	- 418	4.733	78.961
BP 15	0			

Ad 1. en 2. Uitgaven en ontvangsten

Bij de begrotingsuitgaven en -ontvangsten zijn de gerealiseerde uitgaven en ontvangsten opgenomen met betrekking tot het jaar 2018 waarvoor de Rijksrekening nog niet door de Tweede Kamer is goedgekeurd.

Ad 3. Liquide middelen

De post liquide middelen is o.a. opgebouwd uit het saldo bij de banken en de contante gelden aanwezig in de kluis van de kasbeheerders.

	(Bedragen in €)
a) Kasbeheerders Rijksdiensten	4.739.948
b) Houders Kleine Kas	3.424
Totaal	4.743.372

Ad a) Kasbeheerders Rijksdiensten

Deze post is gebaseerd op de verantwoording van de kasbeheerder. Deze post bestaat uit het banksaldo van de kasbeheerder AIVD.

Ad b) Houders Kleine Kas

Het bedrag bestaat uit voorschotverstrekkingen aan houders van een kleine kas en is gebaseerd op saldoverklaringen van de desbetreffende kashouders.

Ad 4a. Rekening-courant Rijkshoofdboekhouding

Op de Rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding (RHB) is de financiële verhouding met het Ministerie van Financiën weergegeven. Opgenomen zijn de bedragen conform Rekening-courant afschriften en het saldobiljet van genoemd departement.

	(Bedragen in €)
a) Rekening-courant FIN/RHB	4.605.660.202
Totaal	4.605.660.202

Het saldo vertegenwoordigt de reguliere mutaties met betrekking tot Hoofdstuk VII.

Ad 5. Rekening courant RHB Begrotingsreserves

	(Bedragen in €)
RC FIN RHB NHG	137.557.027
RC FIN RHB WOCO	85.706.249
Totaal	223.263.276

Het saldo vertegenwoordigt de middelen van Rekening Courant bij de Rijkshoofdboekhouding voor de risicovoorzieningen voor de achterborgstelling voor de Nationale Hypotheekgarantie (NHG) en voor de Sanerings- en projectsteun woningcorporaties.

Ad 5a. Begrotingsreserves

De post begrotingsreserves is als volgt opgebouwd:

	(Bedragen in €)
a) Risicovoorziening NHG	137.557.027
b) Risicovoorziening WSW	85.706.249
Totaal	223.263.276

Overzicht verloop begrotingsreserves

(bedragen x € 1mnl)					
	Saldo 1.1.2018	Toevoe- gingen	Onttrek- kingen	Saldo 31.12.2018	Artikel
Nationale Hypotheekgarantie	106,9	30,7		137,6	3
Saneringssteun Woningcorporaties	232,3	159,3	312,6	79	3
Projectsteun Woningcorporaties	6,7			6,7	3
	345,9	190	312,6	223,3	

Risicovoorziening ten behoeve van garantieregelingen

Ad a): De Stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) is de uitvoerder van de Nationale Hypotheek Garantie (NHG). Het Rijk vormt de achtervang van het WEW. Jaarlijks betaalt het WEW hiervoor een achterborgvergoeding. Deze wordt aangehouden in de daartoe bestemde risicovoorziening ter partiële dekking van een eventuele aanspraak op de achtervang functie van het Rijk. De achtervangvergoeding voor het jaar 2017 is in 2018 ontvangen en bedroeg afgerond € 30,6 mln.

Reguliere begrotingsreserves

Ad b) en c): Woningcorporaties kunnen als zij in financiële problemen zitten, op grond van de Woningwet (art. 57 BTIV) saneringssubsidie aanvragen. De taak voor sanering en reguliere projectsteun aan woningcorporaties is gemandateerd aan het waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). De hiervoor beschikbare middelen worden aangehouden in de risicovoorziening bij het Rijk.

In 2018 is € 311,4 mln. saneringssubsidie toegekend aan de woningcorporatie Geertruidenberg (WSG). Hieraan hebben de woningcorporaties voor € 159,3 mln. bijgedragen middels de saneringsheffing die hen daartoe in 2018 is opgelegd. Daarnaast is afgerond € 0,9 mln. onttrokken voor de kosten die Vestia maakt voor het bankenonderzoek en afgerond € 0,3 mln. voor de uitvoeringskosten van het WSW.

Ad 6. Vorderingen buiten begrotingsverband

Het bedrag aan vorderingen buiten begrotingsverband is als volgt opgebouwd:

	(Bedragen in €)
a) Vorderingen Kasbeheerders Rijksdiensten	944.007
b) Te vorderen van Ministeries en derden	27.467.235
c) Intra-comptabele voorschotten	2.600.727
d) Intra-comptabele debiteuren	696.200
Totaal	31.708.169

Ad a) Vorderingen Kasbeheerders Rijksdiensten

Dit bedrag is gebaseerd op de verantwoording van de kasbeheerder en bestaat uit vorderingen van de kasbeheerder AIVD op diverse ministeries.

Ad b) Te vorderen van ministeries en derden

In dit bedrag zijn aan diverse departementen door te berekenen posten betreffende uitgevoerde dienstverleningsafspraken opgenomen.

Ad c) Intra-comptabele voorschotten

Dit bedrag bestaat voornamelijk uit voorschotten aan personeel in verband met salaris en vergoedingen studiekosten (€ 2,2 mln.)

Ad d) Intra-comptabele debiteuren

Dit bedrag heeft betrekking op verrekeningen met andere begrotingshoofdstukken binnen het ministerie (€ 0,5 mln.) alsmede op te verrekenen bedragen van de maand december inz APG (€ 0,2 mln).

Ad 7. Schulden buiten begrotingsverband

Het bedrag aan schulden buiten begrotingsverband is als volgt opgebouwd:

	(Bedragen in €)
a) Schulden Kasbeheerders Rijksdiensten	120.470
b) Nog af te dragen loonheffing en Sociale premies	24.761.409
c) Overige intra-comptabele schulden	13.840.962
Totaal	38.722.841

Ad a) Schulden Kasbeheerders Rijksdiensten

Dit bedrag is gebaseerd op de verantwoording van de kasbeheerder. Het gaat om het saldo bij de kasbeheerder AIVD.

Ad b) Nog af te dragen loonheffing en sociale premies

Het gehele bedrag betreft nog af te dragen loonheffing en sociale premies die in januari 2019 door het ministerie aan de betreffende instanties worden afgedragen.

Ad c) Overige intra-comptabele schulden

Dit bedrag heeft voornamelijk betrekking op verrekeningen met een ander begrotingshoofdstuk binnen het ministerie (€ 0,3 mln.), eigen risicodragerschap en WIA (€ 1,0 mln.) en de te verrekenen maandverantwoording van de RVO over de maand december 2018 (€ 12,1 mln.)

Ad 9. Openstaande rechten

Ad 9a. Tegenrekening openstaande rechten

Het saldo per 31 december 2018 is hieronder per ontstaansjaar en per artikel gespecificeerd:

Ontstaansjaar	(Bedragen in €)			
	Stand per 1-1	Opgeboekt	Afgeboekt	Stand per 31-12
2016	1.813	0	1.813	0
2017	2.858.726		2.857.345	1.381
2018		23.661.187	20.973.940	2.687.247
Totaal	2.860.539	23.661.187	23.833.098	2.688.628

Artikel	Omschrijving	(Bedragen in €)
Artikel 2	Nationale veiligheid	451.596
Artikel 11	Centraal apparaat	2.237.032
Totaal		2.688.628

Toelichting:

Artikel 2: Algemene inlichtingen en veiligheidsdienst

Dit betreft de door de door de AIVD aan derden in rekening gebrachte kosten van veiligheidsonderzoeken.

Artikel 11: Centraal apparaat

Dit betreft het debiteurensaldo van Doc-Direkt en bestaat uit aan departementen doorberekende dienstverlening.

Ad 10. Vorderingen

Ad 10a. Tegenrekening vorderingen

Het saldo per 31 december 2018 wordt hieronder per ontstaansjaar en artikel gespecificeerd:

Ontstaansjaar	Stand per 1/1	Invlechting H18	Invlechting lenW	Nieuwe beginstand
2015			12.000.000	12.000.000
2016				0
2017	7.126.865	793.664	23.804	7.944.333
2018				0
Totaal	7.126.865	793.664	12.023.804	19.944.333

Ontstaansjaar	(Bedragen in €)			
	Nieuwe beginstand	Opgeboekt	Afgeboekt	Stand per 31-12
2015	12.000.000		12.000.000	0
2016	0			0
2017	7.944.333		7.767.857	176.476
2018	0	433.391.700	405.561.405	27.830.295
Totaal	19.944.333	433.391.700	425.329.262	28.006.771

Bedragen in
€

Toeslagen Belastingdienst (bedragen x €)	Stand per 01-01	Ingestelde vorderingen	Ontvangsten	Afboekingen	Stand per 31-12
Toeslagjaar vóór 2014	81.284.928	3.500.159	18.875.816	8.688.204	57.221.067
Toeslagjaar 2014	50.895.192	2.938.531	19.229.484	2.620.440	31.983.799
Toeslagjaar 2015	100.450.574	13.683.613	62.264.294	3.114.661	48.755.232
Toeslagjaar 2016	153.492.230	62.583.439	123.810.560	6.942.728	85.322.381
Toeslagjaar 2017	53.410.504	261.455.437	161.854.197	6.527.674	146.484.071
Toeslagjaar 2018	0	143.693.407	66.629.231	1.723.687	75.340.488
Toeslagjaar 2019	0	0	- 1.521	1.521	0
Toeslagjaar diverse ¹	0	0	- 5.651.941	1.427.160	4.224.781
Totaal	439.533.429	487.854.586	447.010.121	31.046.075	449.331.819

¹ Toeslagjaar «diverse»: deze bedragen zijn (nog) niet te specificeren per toeslagjaar

	Stand 01-01	Opgeboekt	Afgeboekt	Stand 31-12
TOTAAL	459.477.762	921.246.286	903.385.458	477.338.590

Artikel	Omschrijving	(Bedragen in €)
1	Openbaar bestuur en democratie	17.113
2	Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst	309.424
3	Woningmarkt	449.331.820
4	Woonomgeving en bouw	3.040.007
5	Ruimte en omgeving	24.171
6	Dienstverlenende en innovatieve Overheid	2.752.280
8	Kwaliteit Rijksdienst	5.250
11	Centraal apparaat	21.858.525
Totaal		477.338.590

Naar de mate van opeisbaarheid:

Alle vorderingen zijn direct opeisbaar.

Toelichting:

Artikel 1: Openbaar bestuur en democratie

Betreft een vordering (€ 0,02 mln.) omdat er voor het ontwikkelen van een leerplatform minder is uitgegeven dan bij de subsidieaanvraag begroot.

Artikel 2: Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

Het betreft hier vorderingen met betrekking tot pensioenpremies voor medewerkers welke gedetacheerd zijn bij Internationale Volkenrechtelijke organisaties (€ 0,1 mln.), openstaande vorderingen van detacheringen (€ 0,1 mln.) en suppletie BTW 2016 (€ 0,1 mln.)

Artikel 3: Woningmarkt

Het saldo betreft voornamelijk op de door Belastingdienst ingestelde terugvorderingen (€ 445,1 mln.) van verstrekte huurtoeslagen.

Artikel 4: Woonomgeving en bouw

Het betreft in totaal zeven vorderingen (€ 3,0 mln.) welke in beheer zijn bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl). De grootste vordering (€ 2,9 mln.) heeft betrekking op het Fonds energiebesparing huursector (FEH).

Artikel 5: Ruimte en omgeving

Per abuis is er een factuur dubbel betaald voor een praktijkbijeenkomst ten behoeve van de omgevingswet. Hiervoor is er een vordering (€ 0,02 mln.) ingesteld.

Artikel 6: Dienstverlenende en innovatieve overheid

Betreft een aantal vorderingen (€ 2,9 mln.) na afrekeningen en correcties inzake dossiers van Logius. Het gaat hier o.a. om de doorbelasting van Fase 2a, conversie vanuit EZK en de ontwikkeling stelsel EID 2017.

Artikel 8: Kwaliteit rijksdienst

Betreft verschillende bijdragen voor intercollegiale consultaties die nog ontvangen dienen te worden.

Artikel 11: Centraal apparaat

De openstaande vorderingen betreffen nog van diverse ministers en baten-lastenagentschappen te ontvangen bedragen op basis van dienstverleningsafspraken aangaande geleverde plusdiensten of maatwerk (€ 20,8 mln.).

Ad. 12. Voorschotten

Ad. 12a. Tegenrekening voorschotten

De saldi van de per 31 december 2018 openstaande voorschotten en van de in 2018 afgerekenende voorschotten worden hieronder per ontstaansjaar gespecificeerd:

Voorschotten naar ouderdom (excl. Toeslagen) (bedragen x €)						
	Saldo 1-1-2018	Invlechting H18	Invlechting EZK	Invlechting lenW	Correctie beginstand H18 RVO	Gecorri- geerde stand 1-1-2018
t/m 2014	8.149.033	59.052.043		241.850.020		309.051.096
2015	16.108.929	978.651	1.441.488	0		18.529.068
2016	54.622.283	65.061.618	6.266.931	41.959.678		167.910.510
2017	244.591.619	140.313.255	6.014.727	22.950.979	8.455	413.879.034
2018						0
totaal (excl. Toeslagen)	323.471.864	265.405.567	13.723.146	306.760.677	8.455	909.369.708

Voorschotten naar ouderdom (excl. Toeslagen) (bedragen x €)

	Gecorrigeerde stand 1-1-2018	Verstrekt	Afgerekend	Bedragen in € Openstaand 31-12-2018
t/m 2014	309.051.096		8.906.905	300.144.191
2015	18.529.068		16.361.731	2.167.337
2016	167.910.510		26.959.419	140.951.091
2017	413.879.034		276.258.686	137.620.348
2018	0	1.172.334.327	732.867.097	439.467.230
totaal (excl. Toeslagen)	909.369.708	1.172.334.327	1.061.353.838	1.020.350.197

Toeslagen Belastingdienst (bedragen x €)

	Stand 1-1-2018	Verstrekt 2018	Afgerekend 2018	Bedragen in € Openstaand 31-12-2018
Toeslagjaar vóór 2014	67.924	0	67.924	0
Toeslagjaar 2014	6.802.879	0	3.746.942	3.055.937
Toeslagjaar 2015	35.263.781	0	26.564.843	8.698.938
Toeslagjaar 2016	370.523.135	0	332.824.531	37.698.604
Toeslagjaar 2017	3.620.284.237	27.605.813	3.340.866.364	307.023.686
Toeslagjaar 2018	332.462.683	2.952.431.267	0	3.284.893.951
Toeslagjaar 2019	0	328.083.661	0	328.083.661
totaal	4.365.404.640	3.308.120.742	3.704.070.605	3.969.454.777

	Stand 1.1.2018	Verstrekt 2018	Afgerekend 2018	Bedragen in € Stand 31-12-2018
TOTAAL	5.274.774.347	4.480.455.069	4.765.424.443	4.989.804.974

De saldi van de per 31 december 2018 openstaande voorschotten worden hieronder per artikel gespecificeerd:

Artikel	Omschrijving	(Bedragen in €)
1	Openbaar bestuur en democratie	31.129.324
2	Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst	2.429.580
3	Woningmarkt	4.017.870.723
4	Woonomgeving en bouw	199.235.914
5	Ruimte en omgeving	364.392.260
6	Dienstverlenende en innovatieve Overheid	252.688.352
7	Arbeidszaken Overheid	26.181.340
8	Kwaliteit Rijksdienst	9.459.709
9	Uitvoering rijksvastgoedbeleid	74.874.200
11	Centraal apparaat	10.593.422
12	Algemeen	950.150
Totaal		4.989.804.974

Artikel 1: Openbaar bestuur en democratie

Het openstaande saldo bestaat uit de bevoorschotting van politieke partijen (€ 13,7 mln.) op grond van de Wet Financiering politieke partijen en aan de Oorlogsgravenstichting verstrekte voorschotten (€ 3,3 mln.).

Daarnaast heeft de Vereniging Nederlandse Gemeenten (€ 5,0 mln.) en Stichting ICTU (€ 2,0 mln.) een aantal voorschotten gekregen ter ondersteuning van de medeoverheden. In lijn hiermee zijn diverse voorschotten (€ 0,9 mln.) uitgekeerd als onderdeel van het interbestuurlijke programma. Ook heeft de waarderingkamer voor 2018 een voorschot (€ 2,8 mln.) ontvangen.

Artikel 2: Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst

De openstaande voorschotten op dit artikel hebben met name betrekking op de bevoorschotting van Loyalis over de jaren 2016 (€ 0,6 mln.), 2017 (€ 0,9 mln.) en 2019 (€ 1,0 mln.).

Artikel 3: Woningmarkt

Dit saldo betreft voornamelijk openstaande voorschotten (€ 3.969,4 mln.) die betrekking hebben op huurtoeslagen waarvoor nog geen definitieve toekenning van het toeslagrecht door de Belastingdienst heeft plaats gevonden. Daarnaast is er een subsidie toegekend aan de Stichting Stimuleringsfonds Volkshuis van totaal 38 mln. voor de binnenstedelijke transformatie. Hiervoor is een voorschot van € 28 mln. uit betaald.

Artikel 4: Woonomgeving en bouw

Aan de Stichting Nationaal Energiebespaarfonds (NEF) is de afgelopen jaren een voorschot verleend van € 110 mln. ten behoeve van de financiering van het treffen van energiebesparende maatregelen door particulieren. Voorts is in het kader van energiebesparing een subsidie van € 20 mln. voor de Stichting Fonds Duurzaam Funderingsherstel verleend als eigen vermogen voor het fonds en kent een doorlooptijd tot in 2035. Ook staan op dit artikel voor € 22,3 mln. aan voorschotten open voor de vergoeding van mensuren en projectmiddelen aan RVO.nl

Artikel 5: Ruimte en omgeving

De afgelopen jaren is er voor een totaal van € 178,2 mln. aan voorschotten uitgekeerd voor projecten ruimtelijke kwaliteit (BIRK). Het

betreft o.a. Delft (€ 78,1 mln.), Arnhem Rijnboog (€ 11,6 mln.), Utrecht NSP (€ 54,5 mln.), Den Haag NSP (€ 34 mln.), Rotterdam Stadshaven (31,0 mln.) en Breda NSP (€ 21,7). De verwachting is dat de projecten Arnhem, Utrecht en Den Haag vastgesteld kunnen worden in 2019. Het project Delft kent nog een langere looptijd tot tenminste 2023. Voor het project Rotterdam Stadshaven is onlangs besloten de einddatum op te schuiven naar 31 dec. 2019.

Daarnaast heeft het Kadaster voorschotten (€ 52,6 mln.) ontvangen voor activiteiten binnen de nationale geo-informatie infrastructuur. Op basis van verantwoording in kwartaal- en jaarrapportages zullen deze verder worden afgewikkeld.

Artikel 6: Dienstverlenende en innovatieve overheid

Prodemos heeft voor het jaar 2018 een voorschot ontvangen van € 4,4 mln. en wordt in 2019 afgerekend. Inzake het Landelijk Aanpak Adreskwaliteit heeft ICTU de afgelopen jaren een totaal aan voorschotten ontvangen van € 29,7 mln. De overeenkomst betreffende deze aanpak is verlengd tot en met eind 2019. Het RvIG heeft een voorschot ontvangen van totaal € 46,8 mln. voor verschillende projecten binnen de BPR, mijnoverheid en RNI. Met betrekking tot MijnOverheidvoorOndernemers (MOvO) heeft Logius € 4,5 mln. aan voorschotten ontvangen. Ook heeft Logius voorschotten ontvangen voor DigiD hoog (€ 23,2), eTD-stelsel (€ 4,3 mln.), Digipoort (€ 2,6 mln.), Digid machtigingen (€ 15,0 mln.), MijnOverheid (€ 15,2 mln.), Stelseldiensten 2018 (€ 15,7 mln.) en voor het verlengen van het programma eID (€ 21,6 mln.). Het RDW heeft inzake meerkosten eID-applet een voorschot ontvangen van € 3,1 mln. Ook heeft de KvK inzake het ondernemersplein € 4,7 mln. aan voorschot ontvangen en heeft het RvO voor Digitale Overheid € 7,0 mln. voorschot gekregen. Daarnaast heeft het Agentschap Telekom inzake toezichtstaken BZK een voorschot ontvangen (€ 1,7 mln) evenals ICTU voor project NORA (€ 1,1 mln).

Artikel 7: Arbeidszaken overheid

Het openstaande saldo bestaat grotendeels uit de bevoorschotting van de stichting Administratie Indonesisch Pensioenen (€ 9,8 mln.), ten behoeve van de pensioenen van gepensioneerd personeel uit de voormalige overzeese gebieden. Daarnaast zijn er aan ICTU voorschotten (€ 7,3 mln.) verstrekt in de jaren 2015 tot en met 2018 inzake kennisbank, vensters en internetspiegel. Na ontvangst van dechargeverzoeken en/of verantwoordingsstukken worden deze voorschotten vastgesteld. Ook zijn voorschotten (€ 3,1 mln.) verstrekt aan de stichtingen Centrum voor Arbeidsverhouding OverheidsPersoneel (CAOP), Stichting Verdeling Overheidsbijdragen (SVO) en Verbond Sectorwerkgevers Overheid.

Artikel 8: Kwaliteit Rijksdienst

Betreft een voorschot (€ 0,6 mln.) inzake afwikkeling van een bijdrage aan UBR inzake bijdrage aanpak werving ICT 2017 en een voorschot (2,1 mln.) aan UBR inzake aanvalsplan versterking HR ICT Rijksdienst. Daarnaast heeft het A&O-fonds een voorschot ontvangen (€ 3,4 mln.) betreffende subsidie 2018. Voor het berichtenverkeer is er aan DiGi Inkoop een voorschot van € 1,6 mln. verstrekt in verband met EBF Berichtenverkeer.

Artikel 9: Uitvoering rijksvastgoedbeleid

Het openstaande saldo betreft grotendeels een voorschot aan het RVB van € 57,0 mln. voor de zakelijke lasten en voor het uitvoeren van het rijkshuisvestingsbeleid met betrekking tot de beheer en plankosten, beheer monumenten, energiebesparing, ondersteuning en stimulering

architectonische kwaliteit. Na ontvangst en beoordeling van de verantwoordingsinformatie zal dit voorschot in de loop van 2019 worden afgewikkeld.

Artikel 11: Centraal apparaat

De openstaande voorschotten op dit artikel betreffen voornamelijk de bevoorschotting van Loyalis over de afgelopen jaren (€ 10,3 mln.). De voorschotten Loyalis zullen na ontvangst en beoordeling van de verantwoordingsinformatie in 2019 en volgende jaren worden afgewikkeld.

Artikel 12: Algemeen

De openstaande voorschotten bestaan onder andere uit de bevoorschotting van het programma NSOB intelligent bestuur (€ 0,2 mln.) en aan ICTU voor de Kennisbank (€ 0,3 mln.). Daarnaast is er een subsidie verstrekt voor overheidsmanager van het jaar (€ 0,1 mln.) en aan het centrum voor parlementaire Geschiedenis inzake staatscommissie (€ 0,2 mln.).

Ad 13. Garantieverplichtingen

Ad 13a. Tegenrekening Garantieverplichtingen

De stand openstaande verplichtingen is als volgt opgebouwd:

	(Bedragen in €)
Verplichtingen per 1/1	2.500.000
Waardesprong per 1.1.2018 H18	170.168 +/+
Waardesprong per 1.1.2018 I&W	25.000.000
Gecorrigeerde stand verplichtingen 1.1.2018	27.670.168
Aangegane verplichtingen in het verslagjaar incl negatieve bijstellingen	0
	27.670.168 -/-
Tot betaling gekomen in 2018	0
	27.670.168

Het betreft de verstrekking van een rekening-courantkrediet aan de Stichting Administratie Indonesische Pensioenen (€ 2,5 mln.) en de verstrekking van hypotheekgaranties (€ 0,2 mln.). Bij beschikking van 23 augustus 1974, nr. AB74/U1271, van de Minister van Binnenlandse Zaken, is de mogelijkheid geschapen om onder bepaalde voorwaarden een hypotheekgarantie te verlenen voor tijdige betaling van rente en aflossing op een hypothecaire geldlening, die in verband met de aankoop van een woning is afgesloten.

Daarnaast is er vanuit de conversie I&W de kredietfaciliteit van € 25 miljoen – die gekoppeld is aan de rekening-courant met het Minister van Financiën – overgenomen. Deze is in december 2008 ingevoerd tegen een rente die is gebaseerd op EONIA fixing. De kredietfaciliteit heeft een onbeperkte looptijd.

Niet in de balans opgenomen garantieverplichtingen

Stichting Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW)

Het Rijk en de gemeenten staan borg voor de stichting Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Voor het WSW geldt dat indien het fondsvermogen na gebruikmaking van de zekerheidsstructuur een zeker minimum heeft bereikt, zoals vastgelegd in de achtervangovereenkomst, het WSW een beroep kan doen op de achtervangers.

Dit beroep is in beginsel ongelimiteerd. Het Rijk en de deelnemende gemeenten verstrekken in geval van eventuele liquiditeitsproblemen bij het WSW ieder voor 50% een renteloze lening aan het WSW.

Deze borgstelling vormt de tertiaire zekerheid van het fonds. De primaire zekerheid wordt gevormd door het eigen vermogen van de aangesloten corporaties. Indien de financiële positie van de corporatie, naar de eisen van kredietwaardigheid van het WSW, onvoldoende is, kan onder bepaalde voorwaarden saneringssteun worden verleend.

De secundaire zekerheid wordt gevormd door het vermogen van het WSW. Dit vermogen is opgebouwd uit een borgstellingreserve en een obligo op corporaties. Het totaal-bedrag aan obligo's is € 3 miljard. De kans dat de tertiaire zekerheid wordt aangesproken is zeer klein.

In onderstaande tabel wordt inzicht gegeven in de ontwikkeling van de vermogenspositie van de stichting WSW:

Kengetallen stichting WSW (x € 1 mln)					
	Jaar 2018	Jaar 2017	Jaar 2016	Jaar 2015	Jaar 2014
Gegarandeerde leningen	80.214	81.005	82.217	83.800	85.100
Eigen vermogen WSW	520	531	537	516	485
Obligoverplichtingen	3.034	3.060	3.100	3.200	3.200
<i>Garantievermogen</i>	<i>3.554</i>	<i>3.591</i>	<i>3.652</i>	<i>3.716</i>	<i>3.685</i>
Totaal aan schadebetalingen	0	0	0	0	0

Bron: jaarrekening WSW 2017, 2018 betreft voorlopige cijfers

De dalende lijn van de achterborgstelling (bedrag aan gegarandeerde leningen) en het obligo is in lijn met de trend afgelopen jaren. Op basis van de opgegeven investeringen en bestedingen van woningcorporaties eind 2017 is de verwachting dat er op korte termijn een kentering komt in deze trend. Het bufferkapitaal (eigen vermogen) daalde in 2018 door het kortlopende deel van de betaalverplichting voor de dienst der lening van woningcorporaties SHH en WSG. In aansluiting op het saneringsbesluit voor woningcorporatie WSG is een deel van de geborgde leningenportefeuille van die corporatie in 2018 afgelost met saneringssteun. De aflossing heeft mede bijgedragen aan de dalende lijn van de achterborgstelling en het obligo.

Stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW)

De Stichting Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) is de uitvoerder van de Nationale Hypotheek Garantie (NHG). Het Rijk is de achtervanger bij het WEW. Dit betekent dat, zodra het WEW onvoldoende risicovermogen heeft om aanspraken op de garantstelling te kunnen betalen, het Rijk zich verplicht heeft gesteld om achtergestelde renteloze leningen te verschaffen. Tot 2011 was het Rijk samen met de gemeenten achtervanger. Vanaf 1 januari 2011 is alleen het Rijk achtervanger; voor de oude

gevallen blijven de gemeenten verantwoordelijk voor 50% van de achtervang.

Garantie Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf (voorganger RVB)

Bij de overkomst van het Rijksvastgoed- en ontwikkelingsbedrijf van het Ministerie van Financiën naar Wonen en Rijksdienst per 1-1-2013 heeft Wonen en Rijksdienst een door het Ministerie van Financiën verleende garantie overgenomen. Inmiddels heeft Binnenlandse Zaken Koninkrijksrelaties zich garant gesteld voor de eventuele verliezen op gebiedsontwikkelingsprojecten van het Rijksvastgoedbedrijf nu Wonen en Rijksdienst is opgeheven. De garantie is gemaximeerd tot een bedrag van € 207 mln. (het vorderingenplafond).

Indien de directe opbrengst van het grondexploitatieproject Valkenburg lager is dan de verwachte geactiveerde kosten, staat het Ministerie van Financiën via het Ministerie van BZK garant voor in totaal € 201,5 mln.

Mocht een gebiedsontwikkelingsproject echter later toch leiden tot een betaling van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan het Rijksvastgoedbedrijf wordt dit budgettair gedekt uit het generale beeld (via het Ministerie van Financiën).

Ad 14. Andere verplichtingen

Ad 14 a Tegenrekening andere verplichtingen

De stand openstaande verplichtingen is als volgt opgebouwd:

	(Bedragen in €)
Verplichtingen per 1/1	112.820.721
Waardesprong per 1.1.2018 naar H2B	- 417.799
Waardesprong per 1.1.2018 H18	373.777.491
Waardesprong per 1.1.2018 I&W	78.960.932
Waardesprong per 1.1.2018 EZK	4.732.705
Gecorrigeerde stand verplichtingen 1.1.2018	569.874.050
Aangegane verplichtingen in het verslagjaar	6.034.017.015 +/-
	6.603.891.065
Tot betaling gekomen in 2018	5.951.400.168
Negatieve bijstellingen verplichtingen uit eerdere begrotingsjaren	26.928.993 -/-
	625.561.904

Toelichting:

De toelichting heeft betrekking op de negatieve bijstellingen die per saldo een omvang hebben van meer dan 10% en of meer dan € 0,1 mln. ten opzichte van de verplichtingenstand per 31-12-2018.

Artikel 1: Openbaar bestuur en democratie

Bij de afrekening van de VNG was de afrekening lager dan de bevoorschotting van 80%. Hiervoor is de verplichting met € 0,2 mln. neerwaarts bijgesteld. Daarnaast heeft er door afname van het aantal zetels de subsidiebijdrage voor politieke partijen bijgesteld met € 0,9 mln. Daarnaast heeft er een technische correctie binnen het financiële systeem

plaatsgevonden waarbij een onterecht opgeboekte verplichting weer is bijgesteld (€ 0,2 mln.).

Artikel 3: Woningmarkt

Dit artikel is overgeheveld van begrotingshoofdstuk 18. Er is een negatieve bijstelling gedaan met betrekking tot de bijdragen BEW-Oud en BEW-Plus. Inkomensstoetsen en verhuizingen hebben in 2018 geleid tot een verlaging van de verplichtingen (€ 8,8 mln.). Daarnaast zijn de werkelijke kosten voor de belastingdienst middels een begrotingsmutaties verlopen. Hierdoor moest de verplichting van € 0,4 mln. worden afgeboekt.

Artikel 4: Woonomgeving en bouw

Dit artikel is overgeheveld van begrotingshoofdstuk 18. Bij overheveling is geconstateerd dat een verplichting € 1,0 mln. een verkeerde zakenpartner. Daarnaast zijn een aantal verplichtingen betreffende subsidies niet of gedeeltelijk tot betaling gekomen. De openstaande standen (€ 0,6 mln.) zijn in 2018 afgeboekt. De verplichting voor de projectmiddelen RVO 2016 zijn in 2018 betaald. Het resterende bedrag (€ 0,8 mln.) aan verplichtingen is afgeboekt.

Artikel 5: Ruimte en omgeving

Dit artikel is overgeheveld van begrotingshoofdstuk I&W. Na de overheveling van de verplichtingen zijn onterecht openstaande verplichtingen afgeboekt. Dit had onder andere te maken met instrumentkeuze (€ 2,3 mln.).

Artikel 6: Dienstverlenende en innovatieve overheid

De middelenbesteding voor de operatie BRP is naar beneden bijgesteld (€ 2,4 mln.) omdat de operatie is gestopt.

Artikel 9: Uitvoering Rijksvastgoedbeleid

Dit artikel is overgeheveld van begrotingshoofdstuk 18. Bij de definitieve afrekening zijn de openstaande verplichtingen (€ 0,7 mln.) voor het jaar 2016 en 2017 met betrekking tot de huisvestingskosten Hoge Colleges van Staat en AZ afgeboekt.

Artikel 11: Centraal apparaat

Op het personele vlak hebben er een aantal negatieve bijstelling plaatsgevonden naar aanleiding van wijzigingen in contracten door detacheringen of eerder uit dienst te treden (€ 2,1 mln.). Daarnaast heeft BZK een betaling namens NCDO aan Logicus gedaan waardoor de middelenbesteding van BZK aan het NCDO evenredig is verlaagd (€ 0,4 mln.).

18. WNT-VERANTWOORDING 2018

Op www.topinkomens.nl (<http://www.topinkomens.nl>) vindt u het geldend normenkader voor 2018: de Wet normering topinkomens (WNT), het Uitvoeringsbesluit WNT, de Uitvoeringsregeling WNT, Beleidsregels WNT, OenA's en een overzicht van de geldende bezoldigingsmaxima. Tevens is er een verantwoordingsmodel opgenomen, waarin gedetailleerd is uitgewerkt op welke wijze de WNT-verantwoording kan worden opgesteld en ingevuld.

De geldende wet- en regelgeving is leidend.

De Wet normering topinkomens (WNT) bepaalt dat de bezoldiging en eventuele ontslaguitkeringen van topfunctionarissen in de publieke en semi-publieke sector op naamsniveau vermeld moeten worden in het financieel jaarverslag. Deze publicatieplicht geldt tevens voor topfunctionarissen die bij een WNT-instelling geen – al dan niet fictieve – dienstbetrekking hebben of hadden. Daarnaast moeten van niet-topfunctionarissen de bezoldiging (zonder naamsvermelding) gepubliceerd worden indien deze het wettelijk bezoldigingsmaximum te boven gaan. Niet-topfunctionarissen zonder dienstbetrekking echter vallen buiten de reikwijdte van de wet.

Voor dit departement heeft de publicatieplicht betrekking op onderstaande functionarissen. De bezoldigingsgegevens van de leden van de Top Management Groep zijn opgenomen in het jaarverslag van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het algemeen bezoldigingsmaximum bedraagt in 2018 € 189.000.

Nieuw in 2018 is het vervallen van het begrip gewezen topfunctionaris en de inwerkingtreding van de anticumulatiebepaling, die bepaalt dat indien een topfunctionaris met verschillende WNT-instellingen een dienstbetrekking aangaat als topfunctionaris, niet zijnde een toezichthoudende topfunctionaris, de som van de bezoldigingen niet meer mag bedragen dan het algemeen bezoldigingsmaximum (€ 189.000).

Bezoldiging van topfunctionarissen

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Funcitie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Datum dienstverband (indien van toepassing)	Omvang dienstverband (+ tussen haakjes omvang in 2017)	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd; > 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast) (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/TMG	Dhr. G.J.C.M. Bakker	Hoofddirecteur DJI JenV	1-7-2018			1	nee	72.723	9.475	82.198	95.277	
BZK/TMG	Dhr. R.J. Barendse	P/v. SG JenV				1 (1)	nee	152.609 (150.433)	18.931 (17.598)	171.540 (168.031)	189.000	

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Datum	Omvang dienstverband (+ tussen haakjes omvang in 2017)	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast (+ tussen haakjes bedrag in 2017))	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/TMG	Dhr. B.W. Bargerbos	Hoofddirecteur Beleid DEF		1-2-2018	1-2-2018	1 (1)	nee	19.165 (141.920)	1.577 (17.485)	20.742 (159.405)	16.052	De overschrijding is € 4.690 Een deel van de in 2018 uitbetaalde vakantieuitkering en eindejaarsuitkering, te weten € 6.613 kan worden toegerekend aan 2017. Hierdoor is er in 2018 geen sprake van een overschrijding van het bezoldigingsmaximum. Dit is o.g.v. artikel 3, lid 2 van de Uitvoeringsregeling WNT.
BZK/TMG	Mevr. H.J. Beentjes	Hoofddirecteur Financiën, Management en Control lenW		1-8-2018		1	nee	54.788	7.743	62.531	79.225	
BZK/TMG	Mevr. A. van Berckel-van de Langemheen	Hoofddirecteur IND JenV		1-2-2018		1	nee	142.541	17.327	159.868	172.948	
BZK/TMG	Mevr. A. Berg	DG VWS				1 (1)	nee	161.339 (159.038)	19.197 (17.849)	180.536 (176.887)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. M.C. van den Berg	DG BZ		1-8-2018		1 (1)	nee	83.435 (81.885)	11.115 (8.841)	94.550 (90.726)	109.775	

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Datum	Omvang	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast (+ tussen haakjes bedrag in 2017))	Voorzieningen t.b.v. beloningen (+ tussen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2017))	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/TMG	Dhr. R.A.C. Bertholee	DG BZK tot 17-11-2018. Vanaf 17-11-2018 Buitengewoon Adviseur BZK				1 (1)	nee	147.460 (145.358)	18.787 (17.460)	166.247 (162.818)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. A.W.H. Bertram	BG BZK				1 (1)	nee	159.850 (18.811)	19.245 (2.293)	179.095 (21.104)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. M.C.A. Blom	DG lenW				1 (1)	nee	165.808 (162.783)	19.373 (17.871)	185.181 (180.654)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. M.J. Boereboom	DG OCW				1 (1)	nee	167.115 (164.723)	19.358 (18.012)	186.473 (182.735)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. J.A. van den Bos	IG lenW				1 (1)	nee	169.439 (162.686)	19.305 (18.024)	188.744 (180.710)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. J.G. Bos	IG Inspectie JenV				1 (1)	nee	156.362 (154.136)	19.156 (17.703)	175.518 (171.839)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. J.M.G. Brandt	SG BZ				1 (1)	nee	163.914 (84.873)	19.248 (8.892)	183.162 (93.765)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. H.M. Brons	Buitengewoon Adviseur BZK tot 1-7-2018. DG BZK vanaf 1-7-2018.				1 (1)	nee	169.198 (162.330)	19.764 (18.461)	188.962 (180.791)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. J. Brug	DG VWS	10-9-2018			1	nee	48.861	6.018	54.879	58.512	
BZK/TMG	Dhr. G.J. Buitendijk	DG SZW				1 (1)	nee	163.990 (160.550)	19.354 (17.837)	183.344 (178.387)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. C. van der Burg	DG VWS				1 (1)	nee	166.066 (163.655)	19.326 (17.974)	185.392 (181.629)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. M.R.P.M. Camps	SG EZK				1 (1)	nee	165.063 (162.710)	19.307 (17.997)	184.370 (180.707)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. G.E.A. van Craaikamp	Plv. SG VWS				1 (1)	nee	162.368 (160.054)	19.219 (17.871)	181.587 (177.925)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. M.E.P. Dierikx	ABD TOPconsultant BZK				1 (1)	nee	158.837 (156.573)	19.159 (18.229)	177.996 (174.802)	189.000	

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Datum	Omvang dienstverband (+ tussen haakjes omvang in 2017)	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast (+ tussen haakjes bedrag in 2017))	Voorzieningen t.b.v. beloningen (+ tussen betaalbaar op termijn haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/TMG	Mevr. A.G. van Dijk	DG JenV	1-12-2018			1	nee	10.575	1.542	12.117	16.052	
BZK/TMG	Mevr. H.A.M. van Dongen	Plv. SG SZW	12-3-2018			1	nee	102.734	14.634	117.368	152.753	
BZK/TMG	Dhr. J.H. Dronkers	DG/loco SG lenW				1 (1)	nee	166.956 (164.424)	19.435 (18.021)	186.391 (182.445)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. B.E. van den Dungen	DG VWS				1 (1)	nee	169.361 (163.533)	19.324 (18.022)	188.685 (181.555)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. W.A. van Ee	Plv. SG BZ				1 (1)	nee	139.571 (66.884)	18.365 (8.566)	157.936 (75.450)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. J.A.A.M. van Diemen-Steenvoorde	IG VWS				1 (1)	nee	187.524 (192.603)	19.954 (18.812)	207.478 (211.415)	189.000	De overschrijding is € 18.478 Deze is toegestaan o.g.v. artikel 7.3 eerste lid WNT (overgangsrecht).
BZK/TMG	Dhr. M.M. Frequin	DG lenW				1 (1)	nee	167.418 (164.776)	19.360 (18.019)	186.778 (182.795)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. A.F. Gaastra	DG EZK				1 (1)	nee	169.392 (162.257)	19.295 (17.942)	188.687 (180.199)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. M.P. van Gastel	ABD TOPconsultant BZK				1 (1)	nee	164.658 (162.311)	19.366 (18.010)	184.024 (180.321)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. M. Gazenbeek	Plv. SG DEF				1 (1)	nee	145.308 (137.020)	18.720 (17.397)	164.028 (154.417)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. W.J.P. Geerts	SG DEF				1 (1)	nee	169.392 (162.683)	19.295 (17.942)	188.687 (180.625)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. L.B.J. van Geest	Directeur Centraal Planbureau EZK				1 (1)	nee	169.376 (166.047)	19.381 (18.075)	188.757 (184.122)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. E. Gerritsen	SG VWS				1 (1)	nee	169.372 (162.962)	19.335 (18.031)	188.707 (180.993)	189.000	

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Funcitie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Omvang dienstverband (+ tussen haakjes omvang in 2017)	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast) (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaarder op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/TMG	Dhr. J.C. Goet	DG JenV tot 15-6-2018. SG LNV vanaf 15-6-2018.			1 (1)	nee	169.482 (163.533)	19.324 (18.024)	188.806 (181.557)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. B. ter Haar	DG SZW			1 (1)	nee	161.338 (159.038)	19.197 (17.849)	180.535 (176.887)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. M.J. Hammersma	SG OCW			1 (1)	nee	167.919 (165.199)	19.466 (18.030)	187.385 (183.229)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. H.A. Harmsma	Algemeen Directeur Rijksdienst voor Ondernemend Nederland EZK			1 (1)	nee	145.307 (142.434)	18.716 (17.289)	164.023 (159.723)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. P.F. Hasekamp	DG FIN			1 (1)	nee	166.152 (162.965)	19.339 (18.024)	185.491 (180.989)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. A. Haspels	DG BZ			1 (1)	nee	158.360 (81.980)	19.057 (8.764)	177.417 (90.744)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. P.R. Heij	DG IenW			1 (1)	nee	169.590 (166.867)	19.410 (18.087)	189.000 (184.954)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. J.P. Hoogeveen	Buitengewoon Adviseur BZK			1 (1)	nee	165.402 (162.937)	19.496 (18.141)	184.898 (181.078)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. P.H.A.M. Huijts	SG AZ			1 (1)	nee	169.389 (163.897)	19.359 (18.024)	188.748 (181.921)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. N. van Hulst	Buitengewoon Adviseur BZK			1 (1)	nee	145.007 (134.666)	19.114 (17.771)	164.121 (152.237)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. A.H.M. de Jong	ABD TOPconsultant BZK			1 (1)	nee	163.793 (161.019)	19.256 (17.904)	183.049 (178.923)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. E.J. van Kempen	DG BZK	1-3-2018		1	nee	129.357	15.479	144.836	158.449	
BZK/TMG	Dhr. A.J.M. Kerkvliet	Algemeen Directeur Auditdienst Rijk FIN	1-3-2018		1	nee	118.885	15.156	134.041	158.449	

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Funcitie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Omvang dienstverband (+ tussen haakjes omvang in 2017)	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast (+ tussen haakjes bedrag in 2017))	Voorzieningen t.b.v. betalingen (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/TMG	Dhr. R.J.A. Kerstens	ABDTPconsultant BZK			1 (1)	nee	171.113 (169.266)	19.491 (18.147)	190.604 (187.413)	189.000	De overschrijding is € 1.604 Deze is toegestaan o.g.v. artikel 7.3 eerste lid WNT (overgangsrecht).
BZK/TMG	Dhr. A.B.C. de Klerck	DG BZK			1 (1)	nee	155.305 (148.238)	18.945 (17.616)	174.250 (165.854)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. T.F. Kockelkoren	IG EZK	1-7-2018		1	nee	69.480	9.228	78.708	95.277	
BZK/TMG	Dhr. W.J. Kuijken	Buitengewoon Adviseur BZK		1-12-2018	0,75 (0,75)	nee	149.259 (146.291)	13.883 (14.119)	163.142 (160.410)	129.711	De overschrijding is € 33.431 Deze is toegestaan o.g.v. artikel 7.3 eerste lid WNT (overgangsrecht).
BZK/TMG	Dhr. C.B.F. Kuipers	DG BZK			1 (1)	nee	169.134 (166.440)	19.404 (18.061)	188.538 (184.501)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. M.J. Kuipers	IG SZW			1 (1)	nee	165.099 (162.560)	19.299 (17.826)	184.398 (180.386)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. R.I.M. Kuipers	Buitengewoon Adviseur BZK			1 (1)	nee	95.474 (130.245)	19.103 (17.760)	114.577 (148.005)	114.577	
BZK/TMG	Dhr. R.P. Lapperre	DG lenW			1 (1)	nee	155.165 (59.378)	18.990 (6.312)	174.155 (65.690)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. B. Leeftink	DG EZK tot 18-11-2018. Buitengewoon adviseur BZK vanaf 18-11-2018			1 (1)	nee	166.066 (163.655)	19.326 (17.974)	185.392 (181.629)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. J.F. de Leeuw	ABDTPconsultant BZK			0,42 (0,42)	nee	44 (2.203)	1.702 (5.861)	1.746 (8.064)	1.746	

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Datum van toepassing	Omvang dienstverband (+ tussen haakjes omvang in 2017)	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast (+ tussen haakjes bedrag in 2017))	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/TMG	Mevr. M.R. Leijten	SG FIN				1 (1)	nee	168.349 (162.710)	19.307 (17.952)	187.656 (180.662)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. J.A.J. Leijtens	Buitengewoon Adviseur BZK				1 (1)	nee	167.206 (162.994)	19.354 (17.999)	186.560 (180.993)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. R.J.T. van Lint	IG NVWA LNV				1 (1)	nee	160.983 (155.280)	19.178 (17.655)	180.161 (172.935)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. P.G. Lugtenburg	Hoofddirecteur Financiën en Control DEF tot 1-8-2018. DG FIN vanaf 1-8-2018.				1 (1)	nee	147.887 (141.922)	18.864 (17.397)	166.751 (159.319)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. G.H.O. van Maanen	Directeur ABTOPconsult BZK		1-7-2018		1 (1)	nee	98.616 (181.138)	9.941 (18.528)	108.557 (199.666)	93.723	De overschrijding is € 14.834 Deze is toegestaan o.g.v. artikel 7.3 eerste lid WNT (overgangsrecht).
BZK/TMG	Dhr. J.T. Mommaas	Directeur Planbureau voor de Leefomgeving IenW				1 (1)	nee	149.976 (145.358)	18.787 (17.460)	168.763 (162.818)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. L. Mulder	SG SZW				1 (1)	nee	168.614 (163.382)	19.324 (17.979)	187.938 (181.361)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. I.D. Nijboer	ABTOPconsultant BZK				1 (1)	nee	138.008 (136.040)	18.508 (17.195)	156.516 (153.235)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. L.M.C. Ongerling	SG IenW				1 (1)	nee	178.643 (176.429)	19.709 (18.349)	198.352 (194.778)	189.000	De overschrijding is € 9.352 Deze is toegestaan o.g.v. artikel 7.3 eerste lid WNT (overgangsrecht).

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Omvang dienstverband (+ tussen haakjes omvang in 2017)	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast (+ tussen haakjes bedrag in 2017))	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/TMG	Mevr. A. Oppers	DG OCW			1 (1)	nee	169.554 (162.696)	19.389 (17.986)	188.943 (180.682)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. J.M. Osinga	DG LNV	1-9-2018		1	nee	48.171	6.361	54.532	63.173	
BZK/TMG	Dhr. H. Paul	ABD TOPconsultant BZK			1 (1)	nee	167.766 (164.585)	19.314 (18.217)	187.080 (182.802)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. M.E.C. van der Plas	DG BZ			1 (1)	nee	147.449 (72.822)	18.787 (8.794)	166.236 (81.616)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. K. Putters	Directeur Sociaal en Cultureel Planbureau VWS			1 (1)	nee	158.223 (153.369)	19.111 (17.611)	177.334 (170.980)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. A.C.C. Rebergen	DG BZ tot 1-6-2018. Thesaurier-generaal FIN vanaf 1-6-2018.			1 (1)	nee	163.444 (74.710)	18.977 (8.847)	182.421 (83.557)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. S. Riedstra	SG JenV			1 (1)	nee	173.968 (171.753)	19.571 (18.215)	193.539 (189.968)	189.000	De overschrijding is € 4.539 Deze is toegestaan o.g.v. artikel 7.3 eerste lid WNT (overgangsrecht).
BZK/TMG	Dhr. G.N. Roes	Buitengewoon Adviseur BZK		1-9-2018	0,44 (0,44)	nee	49.996 (65.326)	5.639 (7.863)	55.635 (73.189)	55.923	
BZK/TMG	Dhr. H.J.I.M. de Rooij	Pl.v. SG EZK			1 (1)	nee	156.433 (150.130)	18.926 (17.851)	175.359 (167.981)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. S.M. Roos	DG BZK		11-6-2018	1 (1)	nee	80.269 (163.533)	8.588 (18.024)	88.857 (181.557)	83.367	De overschrijding is € 5.490 Deze is toegestaan o.g.v. artikel 7.3 eerste lid WNT (overgangsrecht).

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Omvang dienstverband (+ tussen haakjes omvang in 2017)	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast (+ tussen haakjes bedrag in 2017))	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaarder op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/TMG	Dhr. W.F. Saris	DG JenV	1-8-2018		1	nee	67.435	7.662	75.097	79.225	
BZK/TMG	Dhr. H.W.M. Schoof	Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid JenV tot 17-11-2018; DG BZK vanaf 17-11-2018.			1 (1)	nee	177.322 (175.095)	19.666 (18.291)	196.988 (193.386)	189.000	De overschrijding is € 7.988 Deze is toegestaan o.g.v. artikel 7.3 eerste lid WNT (overgangsrecht).
BZK/TMG	Dhr. S.A.E. Schrover	DG AZ			1 (1)	nee	155.707 (155.433)	19.032 (17.749)	174.739 (173.182)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. J.W. Schuiling	DG FIN tot 1-8-2018. DG BZ vanaf 1-8-2018.			1 (1)	nee	165.638 (161.260)	19.263 (17.910)	184.901 (179.170)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. M.R. Schurink	SG BZK	19-3-2018		1	nee	123.276	15.107	138.383	149.129	
BZK/TMG	Dhr. J.H. Schutte	DG OCW			1 (1)	nee	176.810 (174.582)	19.651 (18.293)	196.461 (192.875)	189.000	De overschrijding is € 7.461 Deze is toegestaan o.g.v. artikel 7.3 eerste lid WNT (overgangsrecht).
BZK/TMG	Mevr. M. Sonnema	DG LNV			1 (1)	nee	152.641 (152.631)	19.014 (17.535)	171.655 (170.166)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. M.J.W. Sprenger	Buitengewoon Adviseur BZK met buitengewoon verlof zonder behoud van bezoldiging en elders gedetacheerd			1 (1)	nee					

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Omvang dienstverband (+ tussen haakjes omvang in 2017)	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast (+ tussen haakjes bedrag in 2017))	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/TMG	Dhr. G. van der Steenhoven	Hoofddirecteur Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut lenW			1 (1)	nee	165.088 (162.734)	19.293 (17.948)	184.381 (180.682)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. J. Thunnissen-Tonneman	Buitengewoon Adviseur BZK			1 (1)	nee	160.050 (162.677)	19.303 (17.994)	179.353 (180.671)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. J.J.M. Uijlenbroek	DG FIN			1 (1)	nee	169.134 (166.440)	19.404 (18.061)	188.538 (184.501)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. J.G. Vegter	DG JenV			1 (1)	nee	167.911 (162.474)	19.375 (17.849)	187.286 (180.323)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. P.W.A. Veld	ABD TOPconsultant BZK		1-5-2018	1 (1)	nee	63.007 (166.861)	6.470 (18.087)	69.477 (184.948)	62.137	De overschrijding is € 7.340 Deze is toegestaan o.g.v. artikel 7.3 eerste lid WNT (overgangsrecht).
BZK/TMG	Dhr. J.A. Vijlbrief	Thesaurier-generaal FIN tot 1-2-2018. Vanaf 1-2-2018 buitengewoon verlof zonder behoud van bezoldiging en elders werkzaam			1 (1)	nee	21.331 (166.861)	1.618 (18.087)	22.949 (184.948)	22.949	
BZK/TMG	Dhr. F.W. Vjjselaar	DG EZK	18-11-2018		1	nee	15.829	2.220	18.049	22.784	
BZK/TMG	Dhr. J. van der Vlist	ABD TOPconsultant BZK tot 1-7-2018. Vanaf 1-7-2018 directeur ABD TOPconsult BZK			1 (1)	nee	159.880 (159.440)	19.181 (17.834)	179.061 (177.274)	189.000	

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Omvang dienstverband (+ tussen haakjes omvang in 2017)	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast (+ tussen haakjes bedrag in 2017))	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/TMG	Mevr. M. Vogelzang	IG OCW			1 (1)	nee	167.714 (158.920)	19.278 (17.770)	186.992 (176.690)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. M. van Wallenburg	DG BZK	1-11-2018		1	nee	21.981	3.127	25.108	31.586	
BZK/TMG	Dhr. J.L.M. van Wesemael	Hoofddirecteur Financiën, Management en Control lenW		1-10-2018	1 (1)	nee	111.074 (136.040)	13.881 (17.195)	124.955 (153.235)	141.362	
BZK/TMG	Mevr. B. Wolfensberger	DG OCW			1 (1)	nee	168.894 (76.244)	19.631 (8.730)	188.525 (84.974)	189.000	
BZK/TMG	Mevr. A.N. Wouters	Buitengewoon adviseur BZK			1 (1)	nee	163.991 (161.653)	19.271 (17.920)	183.262 (179.573)	189.000	
BZK/TMG	Dhr. A.N. van der Zande	DG VWS		1-8-2018	1 (1)	nee	115.303 (183.051)	11.609 (18.537)	126.912 (201.588)	109.775	De overschrijding is € 17.137 Deze is toegestaan o.g.v. artikel 7.3 eerste lid WNT (overgangsrecht).

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Datum	Omvang dienstverband (+ tussen haakjes omvang in 2017)	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast) (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/TMG	Mevr. J.M. van Zanen- Nieberg	Algemeen Directeur Auditdienst Rijk FIN		1-3-2018	1-3-2018	1 (1)	nee	29.032 (137.738)	3.093 (17.244)	32.125 (154.982)	30.551	De overschrijding is € 1.574 Een deel van de in 2018 uitbetaalde vakantieuitkering en eindejaarsuitkering, te weten € 6.045 kan worden toegerekend aan 2017. Hierdoor is er in 2018 geen sprake van een overschrijding van het bezoldigingsmaximum. Dit is toegestaan o.g.v. artikel 3, lid 2 van de Uitvoeringsregeling WNT.
BZK/Huis voor klokkenluiders	Mevr. J.J.G.J. Jeurissen ¹	Secretaris-directeur		1-5-2018	1-5-2018	1 (1)	nee	28.678 (112.985)	6.013 (15.141)	34.691 (128.126)	62.137	
BZK/Huis voor klokkenluiders	Mevr. M.E.L. Zweegers ¹	Secretaris-directeur	11-6-2018	1-10-2018	1-10-2018	1	nee	24.582	4.694	29.276	57.995	
BZK/Huis voor klokkenluiders	Mevr. N.M. Dane ²	Secretaris-directeur	1-10-2018			1	ja				37.500	
BZK/Huis voor klokkenluiders	Dhr. E.R. Muller ³	Voorzitter	9-1-2018	1-7-2018	1-7-2018	0,44	nee					
BZK/Huis voor klokkenluiders	Dhr. W.B.M. Tomesen	Voorzitter	1-7-2018			0,78	nee	56.560	7.368	63.928	74.104	
BZK/Huis voor klokkenluiders	Dhr. T.W.A. Camps	Bestuurslid	14-3-2018			0,22	nee	21.594		21.594	33.715	

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Funcitie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Datum dienstverband	Omvang dienstverband in fte (+ tussen haakjes omvang in 2017)	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd; > 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast (+ tussen haakjes bedrag in 2017))	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/Huis voor klokkenluiders	Mevr. C.A. Nooy	Bestuurslid		8-1-2018		0,22 (0,22)	nee	1.672 (28.822)	79 (3.821)	1.751 (32.643)	805	De overschrijding is € 946 Een deel van de in 2018 uitbetaalde vakantievergoeding en uitkering eindejaarsuitkering, te weten € 1.327 kan worden toegerekend aan 2017. Hierdoor is er in 2018 geen sprake van een overschrijding van het bezoldigingsmaximum. Dit is toegestaan o.g.v. artikel 3, lid 2 van de Uitvoeringsregeling WNT.

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Omvang dienstverband in fte (+ tussen haakjes omvang in 2017)	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd; > 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast (+ tussen haakjes bedrag in 2017))	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/Huis voor klokkenluiders	Mevr. E.L. Snoeij	Bestuurslid		8-1-2018	0,22 (0,22)	nee	1.869 (28.264)	78 (3.821)	1.947 (32.445)	805	De overschrijding is € 1.142 Een deel van de in 2018 uitbetaalde vakantievergoeding en uitkering eindejaarsuitkering, te weten € 1.327 kan worden toegerekend aan 2017. Hierdoor is er in 2018 geen sprake van een overschrijding van het bezoldigingsmaximum. Dit is toegestaan o.g.v. artikel 3, lid 2 van de Uitvoeringsregeling WNT.

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Funcitie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Datum dienstverband	Omvang dienstverband in fte (+ tussen haakjes 2017)	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd; > 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast (+ tussen haakjes bedrag in 2017))	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/Huis voor klokkenluiders	Dhr. G.E.L.M. de Wit	Bestuurslid		8-1-2018		0,22 (0,22)	nee	1.869 (28.264)	78 (3.821)	1.947 (32.445)	805	De overschrijding is € 1.142 Een deel van de in 2018 uitbetaalde vakantievergoeding en uitkering eindejaarsuitkering, te weten € 1.327 kan worden toegerekend aan 2017. Hierdoor is er in 2018 geen sprake van een overschrijding van het bezoldigingsmaximum. Dit is toegestaan o.g.v. artikel 3, lid 2 van de Uitvoeringsregeling WNT.

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Omvang dienstverband in fte (+ tussen haakjes omvang in 2017)	Op externe inhuurbasis (nee; ≤ 12 kalender-mnd; > 12 kalender-mnd)	Beloning plus onkostenvergoedingen (belast (+ tussen haakjes bedrag in 2017))	Voorzieningen t.b.v. beloningen betaalbaar op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Totale bezoldiging in 2018 (+ tussen haakjes bedrag in 2017)	Individueel toepasselijk bezoldigingsmaximum	Motivering (indien overschrijding)
BZK/Huis voor klokkenluiders	Mevr. A.M. Zwaneveld	Bestuurslid		8-1-2018	0,22 (0,22)	nee	1.869 (28.264)	78 (3.821)	1.947 (32.445)	805	De overschrijding is € 1.142 Een deel van de in 2018 uitbetaalde vakantievergoeding en eindejaarsuitkering, te weten € 1.327 kan worden toegerekend aan 2017. Hierdoor is er in 2018 geen sprake van een overschrijding van het bezoldigingsmaximum. Dit is toegestaan o.g.v. artikel 3, lid 2 van de Uitvoeringsregeling WNT.

¹ Nog in dienst, niet als topfunctionaris

² beloning over 2018 zal worden uitbetaald in 2019

³ Onbezoldigd voorzitter

BZK/Huurcommissie	Mevr. A.A. van Heur	Voorzitter	1 (1)	nee	115.498 (113.850)	17.893 (16.611)	133.391 (130.461)	189.000
BZK/Huurcommissie	Mevr. C.J. van Wijk	P.v. Voorzitter	0,8 (0,8)	nee	79.706 (77.220)	12.732 (12.161)	92.438 (89.381)	151.200
BZK/Referendumcommissie	Mevr. M.C. van der Laan	Voorzitter	0,18 (0,1)	nee	30.348 (12.374)		30.348 (12.374)	34.020
BZK/Referendumcommissie	Mevr. A.B. Blomberg	Lid	0,13 (0,09)	nee	24.673 (10.846)		24.673 (10.846)	24.570
BZK/Referendumcommissie	Dhr. R.A. Koole	Lid	0,13 (0,08)	nee	23.347 (9.544)		23.347 (9.544)	24.570
BZK/Referendumcommissie	Mevr. W. den Ouden	Lid	0,13 (0,09)	nee	8.724 (2.120)		8.724 (2.120)	24.570

De overschrijding van € 103 wordt veroorzaakt door een nabetaling van € 4.235 over het jaar 2017. Hierdoor is er in 2018 geen sprake van een overschrijding van het bezoldigingsmaximum. Dit is toegestaan o.g.v. artikel 3, lid 2 van de Uitvoeringsregeling WNT.

BZK/Referendum- commissie	Dhr. R.J. Renes	Lid	0,13 (0,09)	nee	25.469 (0)	25.469 (0)	24.570	De overschrijding van € 899 wordt veroorzaakt door nabeta- lingen van in totaal € 5.030 over de jaren 2016 en 2017. Hierdoor is er in 2018 geen sprake van een overschrijding van het bezoedigings- maximum. Dit is toegestaan o.g.v. artikel 3, lid 2 van de Uitvoeringsre- geling WNT.
------------------------------	-----------------	-----	-------------	-----	------------	---------------	--------	--

Naast de hierboven vermelde functionarissen zijn er geen andere functionarissen die in 2018 een bezoldiging boven het toepasselijke bezoldigingsmaximum hebben ontvangen, of waarvoor in eerdere jaren een vermelding op grond van de WOPT of de WNT heeft plaatsgevonden of had moeten plaatsvinden. Er zijn in 2018 geen ontslaguitkeringen betaald die op grond van de WNT dienen te worden gerapporteerd. Er zijn geen functies als leidinggevend topfunctionaris bij andere instellingen (en) die op grond van de WNT gemeld en openbaar gemaakt moeten worden.

D. BIJLAGEN

BIJLAGE 1: TOEZICHTRELATIES RWT'S EN ZBO'S

Overzichtstabel inzake RWT's en ZBO's van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties Bedragen x 1.000 €					
Naam van het ZBO of RWT	(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie 2018	(3) = (2) – (1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie 2017	Bijzonderheden (Ja/Nee)
Huurcommissie					Nee
Totale baten	13.214	13.487	273	15.183	
Totale lasten	13.214	15.009	1.795	15.065	
Saldo baten en lasten	0	- 1.522	- 1.522	118	
<i>Toelichting gegevens: Door een gewijzigde opzet van deze ZBO-bijlage wijken de gepresenteerde gegevens onder «vastgestelde begroting» en «realisatie 2017» af van de vergelijkbare gegevens in de ZBO-bijlage in de begroting 2018 van BZK. Hier worden totale baten en lasten vermeld, in de bijlage in de begroting 2018 is de bijdrage vanuit de begroting van BZK vermeld.</i>					
Referendumcommissie					Nee
Totale uitgaven	0	2.719	2.719	502	
Totale ontvangsten	0	0	0	0	
Saldo uitgaven en ontvangsten	0	2.719	2.719	502	
<i>Toelichting bijzonderheden</i>					
Huis voor klokkenluiders					Nee
Totale uitgaven	3.044	2.821	- 223	2.344	
Totale ontvangsten	0	22	22	0	
Saldo uitgaven en ontvangsten	3.044	2.799	- 245	2.344	
<i>Toelichting bijzonderheden</i>					
Stichting Administratie Indonesische Pensioenen (SAIP)					Nee
Totale baten	11.295	11.166	- 129	12.579	
Totale lasten	11.295	11.166	- 129	12.579	
Saldo baten en lasten	0	0	0	0	
<i>Toelichting gegevens: Op het moment van opstellen van dit overzicht waren er nog geen gegevens over het jaar 2018 van de SAIP beschikbaar. De gebruikte gegevens hebben betrekking op het verslagjaar 2017. In de kolom «Realisatie 2017» staat de realisatie 2016 vermeld. Door een gewijzigde opzet van deze ZBO-bijlage wijken de gepresenteerde gegevens onder «vastgestelde begroting» en «realisatie 2017» af van de vergelijkbare gegevens in de ZBO-bijlage in de begroting 2018 van BZK. Hier worden totale baten en lasten vermeld, in de bijlage in de begroting 2018 is de bijdrage vanuit de begroting van BZK vermeld.</i>					
Stichting Visitatie Woningcorporaties Nederland SVWN)					Nee
Totale baten	99	77	- 22	110	
Totale lasten	99	77	- 22	110	
Saldo baten en lasten	0	0	0	0	
<i>Toelichting gegevens: Op het moment van opstellen van dit overzicht waren er nog geen gegevens over het jaar 2018 van de SVWN beschikbaar. De gebruikte gegevens hebben betrekking op het verslagjaar 2017. In de kolom «Realisatie 2017» staat de realisatie 2016 vermeld. Door een gewijzigde opzet van deze ZBO-bijlage wijken de gepresenteerde gegevens onder «vastgestelde begroting» en «realisatie 2017» af van de vergelijkbare gegevens in de ZBO-bijlage in de begroting 2018 van BZK. Hier worden totale baten en lasten vermeld, in de begroting 2018 is in de bijlage de bijdrage vanuit de begroting van BZK vermeld.</i>					

Dienst voor het Kadaster en de openbare registers (Kadaster)

Totale baten	273.100	264.600	- 8.500	265.400
Totale lasten	277.400	283.000	5.600	277.700
Saldo baten en lasten	- 4.300	- 18.400	- 14.100	- 12.300

Toelichting bijzonderheden

Keuringsinstanties Bouwproducten (cluster)

Nee

Toelichting ontbreken gegevens: Het cluster bestaat uit diverse instanties met privaatrechtelijke rechtspersoonlijkheid. Er is geen financieringsrelatie tussen deze instellingen en het Ministerie van BZK. Het cluster kent geen (gezamenlijke) begroting voor uitvoering van de zbo taak.

Uitgewerkt overzicht van baten en lasten van grote RWT's en ZBO's (omzet > 50 miljoen euro) van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties Bedragen x 1.000 €

Naam van het ZBO of RWT	(1) Vastgestelde begroting	(2) Realisatie 2018	(3) = (2) - (1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie 2017
Dienst voor het Kadaster en de openbare registers (Kadaster)				
Totale baten	273.100	264.600	- 8.500	265.400
Bijdrage moederdepartement	40.500	42.200	1.700	40.700
Tarieven/facturaties derden	230.600	219.400	- 11.200	223.100
Premies	0	0	0	0
Overige baten	2.000	3.000	1.000	1.600
Totale lasten	277.400	283.000	5.600	277.700
Apparaatskosten			0	
<i>waarvan personele kosten</i>	201.200	208.100	6.900	201.000
<i>waarvan materiële kosten</i>	11.500	9.500	- 2.000	9.500
Programmakosten	0	0	0	0
Overige lasten	64.700	65.400	700	67.200
Saldo van baten en lasten	- 4.300	- 18.400	- 14.100	- 12.300

BIJLAGE 2: AFGEROND EVALUATIE EN OVERIG ONDERZOEK

Artikel-nummer en naam	Titel, onderwerp	Jaar van afronding
1.1 Openbaar bestuur en democratie: Bestuur en regio		
1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>1a. Beleidsdoorlichtingen</i>		
	Interbestuurlijke verhoudingen 2007–2013	2014
	Beleidsdoorlichting van het Programma Bevolkingsdaling http://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/	2014
	Bestuurlijke en financiële verhoudingen en Participatie/Verkiezingen	2018
<i>1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Evaluatie herindeling Zuidwest Friesland	2014
	Vrijstelling overdrachtsbelasting stedelijke herstructurering	2017
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>2a. MKBA's</i>		
	Niet van toepassing	
<i>2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Niet van toepassing	
3. Overig onderzoek		
	Systematiek macronorm onroerende zaakbelasting	2014
	Gemeentelijke herindelingen: lessen en leerervaringen	2014
	Tussenmeting revitalisering generiek toezicht	2015
	Eindevaluatie wet revitalisering generiek toezicht	2017
	Verkenning toekomst toezicht	2018
	Evaluatieve verkenningen naar de werkwijze van de City Deals	2017
	Onderzoek voortgang en stand van zaken per actiepunten van de actielijst, vastgesteld door het actieteam grensoverschrijdende Economie en Arbeid	2018
1.2 Openbaar bestuur en democratie: democratie		
1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>1a. Beleidsdoorlichtingen</i>		
	Beleidsdoorlichting Burgerschap	2017
	Bestuurlijke en financiële verhoudingen en Participatie/Verkiezingen	2018
<i>1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Evaluatie gemeenteraadverkiezingen	2014
	Evaluatie Europees Parlement verkiezingen	2014
	Evaluatie experiment met centrale stemopneming	2014
	Evaluatie experiment nieuw stembiljet voor kiezers in het buitenland	2014
	Evaluatie inkomensoverdracht: evaluatie Dijkstalwetgeving	2018
	Verslag over de doeltreffendheid en de effecten van de paragrafen 3, 4 en 5 van de WFPP	2018
	Evaluatie verkiezingen 21 maart en agenda verandering en vernieuwing verkiezingsproces	2018
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>2a. MKBA's</i>		
	Niet van toepassing	

Artikel-nummer en naam	Titel, onderwerp	Jaar van afronding
<i>2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Niet van toepassing	
3. Overig onderzoek		
	Rapport Visitatie Prodemos 2014	2014
	Feiten en ontwikkelingen Participatieve en doe-democratie (DRIFT- analyse en analyse KiN)	2016
2. Nationale veiligheid		
1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>1a. Beleidsdoorlichtingen</i>		
	Niet van toepassing	
<i>1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Evaluatie naar de effecten van de opeenvolgende bezuinigingsvoor- stellen op de organisatie en het werk van de AIVD	2015
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>2a. MKBA's</i>		
	Niet van toepassing	
<i>2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Niet van toepassing	
3. Overig onderzoek		
	Niet van toepassing	
3.1 Woningmarkt		
1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>1a. Beleidsdoorlichtingen</i>		
	Beleidsdoorlichting woningmarkt begroting W&R	2015
<i>1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Eindmeting Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing Kamerstukken II, 2014/15, 30 136, nr. 41	2015
	Evaluatie Verhuurdersheffing	2016
	Evaluatie naar de gedeeltelijke vrijstelling van inkomsten uit kamerverhuur	2017
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>2a. MKBA's</i>		
	MKBA wetsvoorstel kwaliteitsborging voor het bouwen	2016
<i>2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Niet van toepassing	
3. Overig onderzoek		
	Eindgebruiker en opdrachtgever in de bouw: lessen uit het buitenland (Economisch Instituut voor de bouw)	2014
	Regeldrukgevolgen Wetsvoorstel kwaliteitsborging voor het bouwen	2015
	Financiële gevolgen voor gemeenten van het wetsvoorstel kwaliteits- borging voor het bouwen	2015
	Opleverdossier voor de Bouwconsument – Resultaten van een kwalitatief onderzoek	2015
	Wet kwaliteitsborging voor het bouwen – Tussentijdse evaluatie proefprojecten	2016

Artikel-nummer en naam	Titel, onderwerp	Jaar van afronding
	De rol van de gemeente binnen het stelsel van private kwaliteitsborging – Een bestuursrechtelijk en bestuurskundig perspectief	2016
	Kwaliteitsborging bouwen – achterblijvende taken en financiële gevolgen voor gemeenten	2016
	QuickScan van buitenlandse stelsels van Kwaliteitsborging voor het Bouwen – Duitsland, Engeland & Wales, Frankrijk, Ierland, Noorwegen, Zweden en Australië	2016
	Binnenstedelijk bouwen in de Zuidelijke Randstad – Vergelijking van planaanbod, nieuwbouw en woningbehoefte	2016
	Vervolg MIRT-onderzoek / Uitvoering City deal; Complexe transformatie-opgaven Zuid-Hollandse Steden. Analyse van belemmeringen en mogelijke oplossingsrichtingen bij binnenstedelijke transformatielocaties in een scala aan Zuid-Hollandse steden	2016
	Uitwerking financiële arrangementen bij complexe transformatieopgaven	2016
	Transformaties op de woningmarkt: Plausibel of niet? 2012–2015	2016
	Transformaties op de woningmarkt, 2012–2015	2016
	Eigenbouw: de moeite waard – Kosten en opbrengsten van eigenbouw en seriebouw voor gemeenten vergeleken	2016
	Circulair Vastgoed – Lessen uit de Praktijk	2016
	Economische gevolgen Flora- en faunawet	2016
	Een verkenning van de milieu-impact van circulair bouwen in de woning- en utiliteitsbouw.	2017
	Gebiedstransformaties: ruimte voor durf en diversiteit.	2017
	Evaluatie Leegstandswet. Deze evaluatie is in juli 2015 afgerond, samen met de evaluatie van de wetswijziging inzake het kraken (samen de Wet kraken en leegstand). De begeleidende brief is met deze evaluatie begin 2016 naar de Tweede Kamer gezonden.	2015
	Betaalbaarheid van het wonen in de huursector	2016
	Evaluatie modernisering Woningwaarderingstelsel	2019 ¹
	Evaluatie Inkomensafhankelijke huurverhoging	2016
	Evaluatie subsidies Platform 31	2017
	Evaluatie Woningwet	2019 ¹

4.1 Energietransitie en duurzaamheid

1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid

1a. Beleidsdoorlichtingen

	Energie besparen gaat niet vanzelf	2014
	Evaluatie energiebesparingsbeleid voor de gebouwde omgeving	

1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid

	Onderzoek Betrouwbaarheid Energielabel https://www.rijksoverheid.nl/regering/bewindspersonen/kajsa-ollongren/documenten/rapporten/2017/10/25/rapport-%CB%9Donderzoek-betrouwbaarheid-energielabel%CB%9D	2017
--	--	------

2

2 Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid

2a MKBA's

	Niet van toepassing	
--	---------------------	--

2b. Ander ex-ante onderzoek naar

Doeltreffendheid en doelmatigheid

Artikel-nummer en naam	Titel, onderwerp	Jaar van afronding
	Niet van toepassing	
Overig onderzoek		
	Verplicht energielabel voor kantoren – Rapportage	2016
	Beleidskader energieprestatie – Voorstel voor een beleidskader voor de energieprestatie van gebouwen	2016
	Advies subsidieregeling koopwoningen	2016
	Effect Energie Prestatie Vergoeding op woonlasten van een woning met gasaansluiting	2016
	Quick scan EPV	2018
	Evaluatie Wet van 18 mei 2016 tot wijziging van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek en de Uitvoeringswet huurprijzen woonruimte in verband met de mogelijkheid voor verhuurder en huurder een energieprestatievergoeding overeen te komen	2018
	Aardgasloze nieuwbouw: Nulmeting woningbouw 2018 https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/04/23/aardgasloze-nieuwbouw-nulmeting-woningbouw-2018	2018
	Evaluatie kwaliteitsborging energielabels utiliteitsbouw https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/03/16/evaluatie-kwaliteitsborging-energielabels-utiliteitsbouw	2018
	Eindrapportage campagne-effectonderzoek «Energie besparen doe je nu» https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/05/30/campagne-effectonderzoek-%E2%80%98energie-besparen-doe-je-nu	2018
4.2 Bouwregelgeving en bouwkwaliteit		
<i>1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid</i>		
<i>1a. Beleidsdoorlichtingen</i>		
	Beleidsdoorlichting artikel 2.2 Woningbouwproductie	2016
<i>1b Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Evaluatie Bouwbesluit 2012 http://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2014Z23818&did=2014D47980	2014
	Eindmeting Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing Kamerstukken II, 2014/15, 30 136, nr. 41	2015
	Rapport Monitoring covenant particuliere huur	2017
	Effectmeting Wijziging Bouwbesluit 2012; Drijvende bouwwerken, milieuprestatiegrenswaarden en de label C-plicht voor kantoren https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/bouwregelgeving/documenten/rapporten/2017/07/13/effectmeting-wijziging-bouwbesluit-2012	2017
	Onderzoek Onderzoekspllicht roestvaststaal zwembaden https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/07/11/onderzoek-onderzoeksplicht-roestvaststaal-zwembaden	2017
<i>2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid</i>		
<i>2a. MKBA's</i>		
	Wetsvoorstel kwaliteitsboring voor het bouwen	2016
<i>2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Niet van toepassing	
<i>3. Overig onderzoek</i>		
	Eindgebruiker en opdrachtgever in de bouw: lessen uit het buitenland (Economisch Instituut voor de Bouw)	2014

Artikel-nummer en naam	Titel, onderwerp	Jaar van afronding
	Evaluatie Blok voor Blok	2014
	Knelpunten en oplossingsrichtingen in gemengde complexen (VvE's) met grooteigenaars	2015
	Aantallen en kenmerken van Verenigingen van Eigenaren – Een verkennend onderzoek	2016
	Rapportage Bewonersonderzoek VvE's gemengde complexen	2016
	Reservering voor planmatig onderhoud bij VvE's; Sparen Loont	2016
	Regelgeving ter voorkoming van koolmonoxide-ongevallen in België, Denemarken, Duitsland en Engeland	2016
	Onderzoek en uitwerking van erkenningsregelingen voor installateurs	2016
	Cijfers voortgang uitfasering open-verbrandingstoestellen	2016
	Analyse prestatieafspraken huurders, gemeenten en woningcorporaties	2017
	Omgevingsveiligheid en de DNR 2011, de UAV 2012 en de UAV-GC 2005	2018
	Erkenningsregeling installateurs. Startdocument	2018
	Onderzoek Vergunningvrij Bouwen bij Werelderfgoed	2018
	Onderzoek constructieve veiligheid breedplaatvloeren in bestaande bouwwerken opgeleverd na 1999	2018
	Evaluatierapport proefprojecten kwaliteitsborging bouw 2015–2018	2018
	Onderzoek geluideisen buitenopgestelde warmtepompen en aircó's in bouwregelgeving	2018
5.1 Ruimtelijke ordening		
<i>1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid</i>		
1a. Beleidsdoorlichtingen	Niet van toepassing	
1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Monitor SVIR 11, 13, 14	2018
<i>2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid</i>		
2a. MKBA's	Niet van toepassing	
2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Niet van toepassing	
<i>3. Overig onderzoek</i>		
	Niet van toepassing	
5.2 Omgevingswet		
<i>1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid</i>		
1a. Beleidsdoorlichtingen	Niet van toepassing	
1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Niet van toepassing	
<i>2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid</i>		
2a. MKBA's	Niet van toepassing	
2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	ex ante evaluatie Nationale omgevingsvisie	2019 ²

Artikel-nummer en naam	Titel, onderwerp	Jaar van afronding
<i>3. Overig onderzoek</i>		
	Niet van toepassing	
6.1 Dienstverlenende en innovatieve overheid: Verminderen regeldruk		
1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>1a. Beleidsdoorlichtingen</i>		
	Beleidsdoorlichting artikelen 6.1, 6.2 en 6.3	2015
<i>1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Overzicht maatregelen bedrijven, burgers en professionals	2014
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>2a. MKBA's</i>		
	Niet van toepassing	
<i>2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Niet van toepassing	
3. Overig onderzoek		
	Niet van toepassing	
6.2 Overheidsdienstverlening, informatiebeleid en informatiesamenleving		
1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>1a. Beleidsdoorlichtingen</i>		
	Beleidsdoorlichting artikelen 6.1, 6.2 en 6.3	2015
<i>1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Evaluatie Open overhead	2017
	Evaluatie aanpak fraudebestrijding	2017
	Evaluatie digitaal 2017	2018
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>2a. MKBA's</i>		
	Niet van toepassing	
<i>2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Niet van toepassing	
3. Overig onderzoek		
	Open Government Partnership: zelfevaluatie-rapport Nederland 2014	2014
	Effecten van toptakenwebsites en elf tips om het aandeel digitale transacties te verhogen	2014
	Review Open Overheid	2015
	Eindverslag Taskforce BID	2015
	Evaluatie iNUP	2015
	Evaluatie GDI	2016
6.5 Reisdocumenten en basisadministratie personen		
1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>1a. Beleidsdoorlichtingen</i>		
	Beleidsdoorlichting kwaliteit Gemeentelijke Basisadministratie/ Basisregistratie Personen 2012–2014	2014

Artikel-nummer en naam	Titel, onderwerp	Jaar van afronding
<i>1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Evaluatie naar de nieuwe wet basisregistratie	2016
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>2a. MKBA's</i>		
	Niet van toepassing	
<i>2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Niet van toepassing	
3. Overig onderzoek		
	Identiteit in cijfers	2014
	Rapportage zelfevaluatie reisdocumenten 2013	2014
	Evaluatie Operatie BRP	2014
	Rapportage zelfevaluatie reisdocumenten 2013	2014
	Resultaten zelfevaluatie Basisregistratie Personen 2014	2014
	Evaluatie Operatie BRP	2015
	Review Operatie BRP	2015
	Evaluatie wet BRP	2016
	Evaluatie Operatie BRP	2016
	Zelfevaluatie BRP	2016
	Reactie op BIT-advies Operatie BRP	2017
	Voortgangsrapportage Landelijke Aanpak Adreskwaliteit	2017
	Zelfevaluatie BRP	2017
	Zelfevaluatie BRP	2018
7.1 Overheid als werkgever		
1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>1a. Beleidsdoorlichtingen</i>		
	Evaluatie Arbeidsmarktcommunicatiestrategie Rijk en ingezette activiteiten en instrumenten	2014
	Beleidsdoorlichting Integriteit(sbeleid)	2014
	Beleidsdoorlichting Arbeidszaken Overheid	2018
<i>1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		
	Doorlichting agentschap UBR	2015
	Doorlichting agentschap P-Direkt	2017
	Doorlichting agentschap DHC	2015
	Onderzoek doelmatigheid SSO's digidoc2: aWQ9e0FFNjI2OURBLTIBRTU+tNEE1OC04	2015
	QkQzLUU2Njk2RDQ2NjYwRn0mdHlwZT0xMDE	
	Evaluatie VPT	2017
	Evaluatie Arbeidsmarktcommunicatiestrategie Rijk	2018 ³
	Evaluatie ABD	2019 ⁴
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
<i>2a. MKBA's</i>		
	Niet van toepassing	
<i>2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid</i>		

Artikel-nummer en naam	Titel, onderwerp	Jaar van afronding
	Niet van toepassing	
3. Overig onderzoek		
	Evaluatie implementatie social return rijksoverheid	2014
	Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk 2013	2014
	Instelling Nationaal Commissaris Digitale Overheid	2014
	Zelfstandige bestuursorganen, Het kabinetsbeleid ten aanzien van zbo's	2014
	Zelfstandige bestuursorganen, Onderzoek naar de herpositionering van zbo's	2014
	Evaluatie Kaderwet Adviescolleges	2016
	Audit Baseline Informatiehuishouding Rijk	2016
	Evaluatie sociale voorwaarden Rijksinkoopbeleid, Maatschappelijk verantwoord ondernemen	2015
	ADR rapportage Quick scan inkoop en integriteit en afdoening motie inkoopstelsel	2015
	Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk 2014, 31 490 nr 174	2015
	Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk 2015	2016
	Tussenevaluatie Bureau ICT Toetsing (BIT)	2017
	Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk 2016	2017
	Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk 2017	2018
	Tweede evaluatie Bureau ICT Toetsing (BIT) 2)	2019 ⁵
	Veilig misstanden melden op het werk: Evaluatie Klokkenluidersregeringen, Onderzoeksraad Integriteit Overheid en Adviespunt Klokkenluiders	2014
	Monitor Veilige Publieke Taak 2014	2014
	Rapportage vooronderzoek SEOR monitoring en evaluatie effecten WNT (intern document)	2015
7.2 Arbeidszaken overheid: Pensioenen, uitkeringen en benoemingsregelingen		
1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a. Beleidsdoorlichtingen		
	Beleidsdoorlichting Arbeidszaken Overheid	2018
1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid		
	Evaluatie Bijdrage aan ZBO SAIP	2017
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a. MKBA's		
	Niet van toepassing	
2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid		
	Niet van toepassing	
3. Overig onderzoek		
	Niet van toepassing	
9.1 Uitvoering Rijksvastgoedbeleid: Een doelmatige uitvoeringspraktijk van de Rijkshuisvesting		
1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a. Beleidsdoorlichtingen		
	Niet van toepassing	
1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid		
	Niet van toepassing	

Artikel-nummer en naam	Titel, onderwerp	Jaar van afronding
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a. MKBA's	Niet van toepassing	
2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Niet van toepassing	
3. Overig onderzoek	Evaluatie bijdrage huisvesting Hoge Colleges van Staat & Algemene Zaken	2019 ⁶
9.2 Uitvoering Rijksvastgoedbeleid: Beheer materiële activa		
1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a. Beleidsdoorlichtingen	Niet van toepassing	
1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Evaluatie onderhoud- en beheerkosten	2019 ⁷
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a. MKBA's	Niet van toepassing	
2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Niet van toepassing	
3. Overig onderzoek	Niet van toepassing	
12 Algemeen		
1. Ex post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
1a. Beleidsdoorlichtingen	Niet van toepassing	
1b. Ander ex-post onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Niet van toepassing	
2. Ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid van beleid		
2a. MKBA's	Niet van toepassing	
2b. Ander ex-ante onderzoek naar doeltreffendheid en doelmatigheid	Niet van toepassing	
3. Overig onderzoek	Evaluatie Wet openbare manifestaties	2015
	Evaluatie toetsmodel PIA Rijksdienst	2016

Artikel-nummer en naam	Titel, onderwerp	Jaar van afronding
	Evaluatie wet college rechten van de mens	2018

¹ Evaluatie is in 2018 uitgevoerd, maar wordt in 2019 gepubliceerd.

² Artikel 5.2: Ex ante evaluatie Nationale omgevingsvisie 13, zal tegelijk verschijnen met de omgevingsvisie, voorzien in april 2019.

³ Deze evaluatie is meegenomen in de beleidsdoorlichting Arbeidszaken Overheid.

⁴ Er is gekozen om beleidsuitgaven te evalueren waaraan in de periode 2014–2018 meer dan één miljoen euro is besteed. Om de volledige periode van 2014–2018 te evalueren, lopen de evaluaties door tot in 2019. Het betekent dat de evaluaties nog niet zijn afgerond. De evaluaties zullen tijdig afgerond zijn voor de komende beleidsdoorlichting.

⁵ De tweede evaluatie Bureau ICT Toetsing (BIT) wordt begin 2019 afgerond en naar verwachting het eerste kwartaal 2019 naar de Tweede Kamer verzonden.

⁶ De evaluatie zal in de loop van 2019 worden afgerond.

⁷ Gelet op de vergelijkbaarheid van de aard van de uitgaven en de beperkte omvang van deze post zal de evaluatie van de onderhoud en beheer-kosten worden samengevoegd met de evaluatie van de bijdrage voor monumenten in artikel 9.1 en in 2019 worden uitgevoerd.

BIJLAGE 3: INHUUR EXTERNEN

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties Verslagjaar 2018 (Bedragen x € 1.000)

Programma en apparaatskosten	
1. Interim-management	3.704
2. Organisatie- en Formatieadvies	791
3. Beleidsadvies	2.804
4. Communicatieadviesing	1.775
Beleidsgevoelig (som 1 t/m 4)	9.074
5. Juridisch Advies	2.598
6. Advisering opdrachtgevers automatisering	79.006
7. Accountancy, financiën en administratieve organisatie	3.865
(Beleids)ondersteunend (som 5 t/m 7)	85.469
8. Uitzendkrachten (formatie & piek)	57.699
Ondersteuning bedrijfsvoering	57.699
Totaal uitgaven inhuur externen	152.242

Algemene toelichting op de tabel

Bovenstaand overzicht geeft een beeld van de uitgaven voor inkoop van adviseurs en tijdelijk personeel conform de rijksbrede definitie in de Rijksbegrotingsvoorschriften. De agentschappen die zijn opgenomen in dit overzicht betreffen RvIG, DHC, RVB, UBR, FMHaaglanden, P-Direkt, SSC-ICT en Logius. De agentschappen verantwoorden de externe inhuur op basis van kosten. De inhuur voor beleidsgevoelige diensten betreft 6%. Het merendeel wordt ingehuurd voor (beleids)ondersteuning (56%) en ondersteuning bedrijfsvoering (38%).

Toelichting op het inhuurpercentage 2018

Het gerealiseerde percentage externe inhuur van het kerndepartement en de agentschappen RvIG en DHC is gemiddeld 8,4%. De agentschappen met een rijksbrede dienstverlening komen uit op een inhuurpercentage van gemiddeld 21,3%. Het gerealiseerde percentage externe inhuur voor het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties als totaal komt in 2018 uit op gemiddeld 17,5%, een lichte daling ten opzichte van 18,1% in 2017.

Sturingspercentage 2018 (in € x 1.000)	Heel BZK	Kern+RvIG+DHC	Overige BLA's SSO's
Uitgaven ambtelijk personeel	716.353	232.249	484.104
Uitgaven externe inhuur	152.242	21.366	130.875
Totaal personele uitgaven	868.595	253.615	614.979
Percentage inhuur 2018	17,5%	8,4%	21,3%

Toelichting op de uitgaven / kosten

Bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties realiseert het kerndepartement (inclusief DHC en RvIG) onder de 10%-norm «comply-or-explain» voor inhuur van externen. Dit is niet het geval bij de rijksbreed opererende agentschappen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (SSO's). Bij deze agentschappen vindt

inhuur veelal plaats ten behoeve van en in opdracht van andere departementen. Voor dergelijke externe opdrachten geldt dat uit doelmatigheids-overwegingen gebruik gemaakt wordt van inhuur van externen vanwege het tijdelijke karakter van de opdrachten en/of de gevraagde specifieke kennis en expertise. Om deze redenen werken de agentschappen met een flexibele schil in de personele opbouw. Bij verschillende agentschappen lopen verambtelijkingstrajecten om de inhuur van externen te reduceren.

Bij de volgende agentschappen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is meer dan 10% externe inhuur noodzakelijk geweest.

Logius

Logius biedt publieke dienstverleners een samenhangende digitale infrastructuur die hen in staat stelt met burgers en bedrijven en onderling, 7x24, betrouwbaar, snel, groen en gemakkelijk elektronisch zaken te doen. Bij Logius vindt inhuur voornamelijk plaats ten behoeve van werkzaamheden voor afnemers, zoals andere uitvoeringsorganisaties en ministeries. Voor sommige opdrachten geldt dat uit doelmatigheids-overwegingen gebruik wordt gemaakt van externe inhuur vanwege het vaak tijdelijke karakter van deze opdrachten of omdat de gevraagde specifieke kennis en expertise niet altijd in huis is. De combinatie van organisatorische randvoorwaarden (formatie), arbeidsmarktproblematiek (schaarste van ICT-personeel) en politiek-bestuurlijke urgenties (nieuwe werkzaamheden) heeft gemaakt dat bij Logius het inhuurpercentage relatief hoog is.

Shared Service Center-ICT (SSC-ICT)

SSC-ICT is de ICT-dienstverlener van acht ministeries. SSC-ICT verzorgt de gemeenschappelijke dienstverlening voor ICT-werkplekdiensten en verricht de daarbij horende ondersteunende werkzaamheden voor de verschillende ministeries.

SSC-ICT is het afgelopen jaar zeer intensief aan de slag gegaan met het verambtelijken van personeel. Dit heeft tot een goed resultaat geleid, er zijn 22 fte externen in 2018 verambtelijkt.

P-Direkt

P-Direkt is de shared serviceorganisatie voor de salaris- en personeelsadministratie voor de gehele rijksdienst. P-Direkt werkt voor zijn contactcenter met een flexibele schil met externe capaciteit. Daarmee wordt bereikt dat enerzijds makkelijker kan worden ingespeeld op klantvragen (productiecapaciteit kan snel en fors worden opgeschaald) en anderzijds kan worden afgeslankt om te voldoen aan bezuinigings-/efficiencytaakstellingen in de toekomst. De kosten van externe inhuur zijn in absolute zin hoger gerealiseerd dan begroot als gevolg van de extra maatwerk en projectmatige dienstverlening.

Uitvoeringsorganisatie Bedrijfsvoering Rijk (UBR)

UBR ondersteunt het Rijk met adviezen op het gebied van P&O, ICT, facilitair/huisvesting en inkopen. Het grootste deel van de inhuur van UBR is een flexibele schil op de verschillende productieprocessen (12,5%). Deze inhuurkosten worden doorbelast aan afnemers. De rest is externe inhuur op het ambtelijke apparaat.

FMHaaglanden (FMH)

FMH is de facilitaire dienstverlener voor rijksorganisaties in de regio Haaglanden. FMH werkt met een flexibele schil om in te kunnen spelen op de groei en krimp die optreedt als gevolg van de uitvoering van het Masterplan Den Haag. Bij het aantrekken van tijdelijk personeel wordt steeds eerst binnen het Rijk gezocht naar oplossingen. Als gevolg van structureel meer dienstverlening heeft FMH aanpassingen in de organisatie en formatie doorgevoerd. De invulling van vacatures verliep moeizamer dan verwacht waardoor er tijdelijk gebruik is gemaakt van externe inhuur om de continuïteit van de dienstverlening te waarborgen.

Rijksvastgoedbedrijf (RVB)

Het RVB is een uitvoeringsdienst van het Rijk en is een vraaggestuurde dienst, waarbij veelal specifieke en specialistische kennis nodig is. De inhuur externen bestaat voor het grootste deel uit inhuur ten behoeve van het primair proces (bv. projectmanagers van bouwprojecten) met het oog op de eerder genoemde specialistische kennis. In het verleden is besloten dat het Rijksvastgoedbedrijf op bepaalde terreinen géén of onvoldoende eigen capaciteit meer heeft en dat dit per project wordt ingehuurd.

Rapportage overschrijding maximumtarief externe inhuur buiten raamwerkovereenkomsten

In onderstaande tabel wordt weergegeven en toegelicht in hoeveel gevallen in 2018 door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties buiten de mantelcontracten om externe krachten zijn ingehuurd boven het voor de organisaties van het Rijk afgesproken maximumtarief van € 225 (exclusief BTW).

Inhuur externen buiten raamwerkovereenkomsten	2018
Aantal overschrijdingen maximumtarief	0

BIJLAGE 4: OVERZICHT VAN DE BURGEMEESTERSBENOEMINGEN IN 2018

Verdeling Kroonbenoemde burgemeesters per 31 december 2018

Overzicht verdeling Kroonbenoemde burgemeesters naar politieke kleur en man/vrouw verhouding op 31 december 2018					
Partij	Posten	%	Man	Vrouw	Totaal
CDA	101	32,0	72	29	101
VVD	91	28,8	69	22	91
PvdA	60	19,0	47	13	60
D66	18	5,7	13	5	18
Overig	11	3,5	9	2	11
GL	10	3,2	6	4	10
CU	9	2,8	8	1	9
SGP	9	2,8	9	0	9
Geen	7	2,2	4	3	7
Totaal	316		237	79	316

In het overzicht per 31 december 2018 zijn in verband met de overzichtelijkheid niet (meer) opgenomen de inwonertallen en de daarbij behorende percentages.

Ter vergelijking de verdeling van Kroonbenoemde burgemeesters per 31 december 2017

Overzicht verdeling Kroonbenoemde burgemeesters naar politieke kleur en man/vrouw verhouding op 31 december 2017							
Partij	Posten	%	Inwoners	%	Man	Vrouw	Totaal
CDA	104	32,0	3.897.453	26,7	75	29	104
VVD	93	28,6	4.768.230	32,7	70	23	93
PvdA	65	20,0	3.690.857	25,3	49	16	65
D66	20	6,2	978.352	6,7	15	5	20
CU	11	3,4	408.817	2,8	10	1	11
Overig	10	3,1	216.416	1,5	8	2	10
GL	9	2,8	193.997	1,3	6	3	9
SGP	9	2,8	237.928	1,6	9	0	9
Geen	4	1,2	189.416	1,3	1	3	4
Totaal	325		14.581.466		243	82	325